

VICEAMIRAL
CARL OLOF CRONSTEDTS HEM

CHRISTINA BÄCKSBACKA

Toimittaja — Redaktör — Editor:
TORSTEN EDGREN

© Christina Bäcksbacka

ISBN 951-9057-16-1
ISSN 0355-1822

Vammala 1995
Vammalan Kirjapaino Oy

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	6
INLEDNING	7
Forskningsuppgifter, problemställningar och forskningssituation	7
DEN KONST- OCH KULTURHISTORISKA SITUATIONEN UNDER CARL OLOF CRONSTEDTS TID	9
CARL OLOF CRONSTEDT, HANS SLÄKT OCH KARRIÄR	11
CARL OLOF CRONSTEDTS BOSTÄDER	16
BOUPPTECKNINGEN EFTER CARL OLOF CRONSTEDT	27
MÖJLIGHETERNA ATT SPÅRA OCH IDENTIFIERA DE CRONSTEDTSKA FÖREMÅLEN	31
FÖREMÅL SOM TILLHÖRT CARL OLOF CRONSTEDT	34
Möbler	34
Mindre bruks- och prydnadsföremål	37
Ur	37
Ljuskronor och -stakar	38
Silver	39
Porslin och keramik	41
Glas	47
Pläter, tenn, mässing och koppar	47
Textil	48
Personliga föremål	49
Tavlor	52
Skulpturer	53
ETT REKONSTRUKTIONSFÖRSÖK AV CRONSTEDTS HEM PÅ HERTONÄS	56
DET CRONSTEDTSKA HEMMETS KARAKTÄR	62
KATALOG ÖVER UPPSPÅRADE FÖREMÅL	73
Möbler Nr 1 – 41	73
Ur Nr 42 – 49	92
Ljuskronor och -stakar Nr 50 – 62	96
Silver Nr 63 – 93	102
Porslin och keramik Nr 94 – 150	111
Glas Nr 151 – 158	128
Pläter, tenn, mässing och koppar Nr 159 – 166	131
Textil Nr 167 – 187	133
Personliga föremål Nr 188 – 234	142
Tavlor Nr 235 – 256	158
Skulpturer Nr 257 – 269	169
NOTER	176
KÄLLOR	182
LITTERATUR	183
FÖRKORTNINGAR	186
ENGLISH SUMMARY	187
BILAGA 1	
Avskrift av bouppteckningen efter Carl Olof Cronstedt	189
BILAGA 2	
F. Palmaeus räkning 29 oktober 1814 till Carl Olof Cronstedt	200

FÖRORD

Ofta framhävs det mödosamma och långvariga arbete, som leder fram till en doktorsavhandling. Jag vill här betona de positiva sidorna, som framträtt så tydligt vid mitt arbete om viceamiral Carl Olof Cronstedts kvarlåtenskap och hem. I det första skedet då materialet dokumenterades visade de dåvarande ägarna, framför allt arkitekt Carl Olof Cronstedt ett aldrig sinande tålamod och stor vänlighet. Tyvärr når min tacksamhet inte längre honom, men riktar sig till övriga så väl privata som offentliga innehavare av Cronstedtska pjäser.

Ämnet gavs mig i tiden av prof. Lars Pettersson, som med sina vidsträckta kunskaper följde med det första skedet. Uppgiften gav på bred basis kunskaper om 1700-talets och det begynnande 1800-talets konsthantverk, vilka varit till ovärderlig nytta och glädje. Resultatet var en pro graduavhandling som fick vila i nära tjugo år, men lyckligtvis inte helt glömdes bort. Svenska kulturfonden beviljade redan då medel för fotografering av pjäserna och jag vill rikta ett varmt tack till fonden samt till Istvan Racz. Han utförde då ett fotograferingsarbete som i dag inte till alla delar längre hade varit möjligt. Samtidigt tackar jag fotograferna Göran Fredriksson, P.O. Welin och Jussi Tiainen. Resultatet av deras arbete utgör en väsentlig del av studiens dokumentära värde.

Genom flera lyckliga sammanträffanden upptog Finska fornminnesföreningen studien på sitt publiceringsprogram. Den största förtjänsten tillkommer styrelsemedlemmen prof. Bo Lönnqvist som under hela processen visat en sporrande entusiasm och dessutom i egenskap av förhandsgranskare studerat avhandlingen. Hans synpunkter har varit outhärliga. Ett varmt tack riktas också till den andra förhandsgranskaren, f.d. statsarkeologen, fil.dr Carl Jacob Gardberg.

Ett speciellt tack riktar jag till professor Riitta Nikula och biträdande professor Jukka Ervamaa vid Konsthistoriska institutionen vid Helsingfors universitet. Riitta Nikula var den som föreslog att studien kunde bli en doktorsavhandling och Jukka Ervamaas handledning har varit avgörande för dess utformning.

Den kunniga personalen vid berörda museer, arkiv och bibliotek har i hög grad underlättat arbetet. Jag vill speciellt tacka fil.mag. Jouni Kuurne vid Museiverkets bildarkiv.

Fornminnesföreningens ordförande och tidskriftens redaktör fil.dr Torsten Edgren tackas för arbetet med redigeringen av avhandlingen, vars visuellt lyckade utformning är speciellt viktig med tanke på ämnets karaktär.

För tryckningskostnaderna står Finska fornminnesföreningen. Bidrag har också erhållits av Svenska Odlingens Vänner i Helsingfors r.f. Herttonäs gårds museum och Svensk samling i Helsingfors r.f.

Med tacksamhet tänker jag på det praktiska och uppmuntrande stöd vänner och kolleger gett mig samt på min uppväxt- och arbetsmiljö, där konst och konsthantverk ingått som en naturlig del av det dagliga livet; jag tillägnar avhandlingen minnet av min far fil.dr Ingjald Bäcksbacka.

Helsingfors den 8 mars 1995

Christina Bäcksbacka

INLEDNING

Forskningsuppgifter, problemställningar och forskningssituation

Avhandlingen »Viceamiral Carl Olof Cronstedts hem» baserar sig på mitt pro graduarbete från år 1974, »Viceamiral Carl Olof Cronstedts kvarlåtenskap ur konsthistorisk synpunkt». Före dette museiintendenten i Vasa, fil. mag. Arne Appelgren hade för prof. Lars Pettersson påpekat, att det i vårt land fanns en betydelsefull kvarlåtenskap – den efter viceamiral Carl Olof Cronstedt – som så fort som möjligt borde dokumenteras. Amiralens barnbarnsbarn var redan till åren komna och så länge en del traditionsuppgifter om de redan då spridda föremålen fanns att tillgå, borde en dokumentation ske. Under de tjugo år, som förflutit, har en del pjäser skingrats ytterligare, men den viktigaste delen av de kända föremålen har år 1992 kunnat förvärfvas till de Antellska samlingarna i Finlands nationalmuseum. Det rör sig om den viktigaste samlingen från tiden kring 1800, som kommit till museet sedan den Armfeltska samlingen.¹

Själva föremålen blev således det viktigaste; deras stil, tillverkare och kvalitet jämfört med andra objekt från tiden samt deras konsthistoriska betydelse. Arbetet kunde kanske jämföras med arkeologernas nödutgrävningar inför hotande byggnadsarbeten.

Föremålen gav också upphov till många andra frågor. När, var och varför hade Cronstedt skaffat just dessa föremål, vilken betydelse hade de för honom? Hur såg den miljö ut där de ingick? Skiljde den sig möjligen på något sätt från andra inredningar hos personer i motsvarande ställning och på tidens herrgårdar? Hade Cronstedt en medveten stilvilja och ett intresse för estetiska värden? Hans önskan om att hans efterlevande hellre skulle sälja hans gård och fasta egendom än lösöret, om det blev ekonomiskt nödvändigt, uttrycker ett sådant intresse. Han visade samma strävan att hålla hemmet och dess inventarier samlade, som de adliga, som instiftade sina fideikommiss.² Det blev också naturligt att försöka sig på en rekonstruktion av amiralens hem. Dessutom kan föremålen i viss mån belysa Cronstedts omstridda personlighet.

Denna forskningsinriktning, där man försöker spåra en viss persons kvarlåtenskap och efter möjligheterna rekonstruera hans hem, har endast i mindre skala bedrivits i vårt land. Utgångspunkten har oftast varit ett konkret museiarbete. T.ex. den Lebellska köpmansgården i Kristinestad har rekonstruerats, men endast en liten del av de nuvarande museiinventarierna har tillhört gårdens ursprungliga lösöre.³

I Sverige kommer William Karlsons arbete om Ekebladarnas Stola⁴ och Ingmar Hasselgrens avhandling om konstsamlaren Gustaf Adolf Sparre⁵ rätt nära här föreliggande undersökning. Karlson har haft ett mycket rikt arkivmaterial, som omfattar inventarier, bo-uppteckningar och räkenskaper rörande både byggnadsskeden, fast inredning och inventarier på Stola till sitt förfogande. Greve Clas Julius Ekeblads inventarium från år 1796 utgör grunden för undersökningen. Det rumsvis uppgjorda inventariet ger en god bild av hur gården varit inredd.

Lösöret på Stola har däremot skingrats på ett stort antal händer och största delen är omöjlig att spåra. I den förteckning över uppspårade Stolainventarier, som Karlson ger, ingår inte en närmare föremålsanalys i fråga om stil och hantverkare, men han ger en redovisning för hur de olika pjäserna ärvts och förvärvats intill avhandlingens tryckläggning. I fråga om de Cronstedtska föremålen har en liknande uppföljning gjorts i mån av möjligheter, men publiceras inte i enlighet med ägarnas önskemål. Däremot är själva Stolainventariets poster hos Karlson försedda med förklarande kommentarer. Karlson försöker inte placera in de funna inventarierna på Stola, men han har noga undersökt gårdens byggnadsske-

den. Frågor om hemmets tidsenlighet, tidsskikt och sociala ställning understryks inte, men slutsatserna kan dras av de fakta som framläggs.

Hasselgrens avhandling har sin utgångspunkt i ett konkret restaureringsarbete av Sparres våning i det Sahlgrenska huset i Göteborg. Arbetet omfattar därför en noggrann genomgång av husets skeden både före och efter Gustaf Adolf Sparres tid. Också här finns ett rikligt arkivmaterial och Sparres bouppteckning är uppgjord rumsvis. Stor uppmärksamhet ägnas Sparres resedagbok från åren 1768–1772. Sparre besökte England, Belgien, Holland, Frankrike, Schweiz och Tyskland. Under denna klassiska studie- och bildningsresa fick Sparre de impulser och gjorde de inköp, som resulterade i hans anmärkningsvärda konstsamling. Denna samling, som redan av samtiden ansågs vara den mest betydande i Sverige efter de kungliga samlingarna och Tessins samling, har bevarats som fideikommiss i form av den s.k. Vanåssamlingen. Konstsamlingen är det viktigaste objektet för Hasselgrens undersökning. Det övriga lösöret har däremot skingrats och behandlas främst i samband med den fasta inredningen och med bouppteckningen som utgångspunkt.

Både Ekeblad och Sparre skiljer sig från Cronstedt som forskningsobjekt genom sina betydligt större ekonomiska möjligheter att skaffa konst och lösöre. De hade också ännu bättre kontakter till de allra högsta kretsarna än Cronstedt. Clas Julius Ekeblad tjänstgjorde länge vid hovet och trivdes där utmärkt bland diplomater och högadel. Båda hade möjlighet att utnyttja Sveriges kulturella förbindelser med Frankrike och vistades i Paris under Gustaf Filip Creutz period i staden. Cronstedt kom trots försök aldrig att besöka Frankrike.

I synnerhet Sparre var exceptionellt konstintresserad medan intresset för konst och vackra saker hos Cronstedt fick underordna sig det för den militära karriären nödvändiga. Hans besök på konstsamlingar skedde på resor, som företogs under militär utbildning eller som tjänsteuppdrag.

Sveriges rikhaltiga arkivmaterial jämfört med Finlands märks ännu tydligare i de mera sammanfattande undersökningarna på detta område. Gösta Sellings arbete Svenska herrgårdshem under 1700-talet från år 1937 är ett grundläggande verk.⁶ Avhandlingen presenterar de viktigaste svenska 1700-talsarkitekternas verk både i fråga om gårdarnas trädgårdsanläggningar, arkitektur och fasta inredning. Arkitekterna och konstnärerna har varit utgångspunkten, även om uppdragsgivarnas roll också tas i betraktande. Lösöret behandlas mera i förbigående. Selling tar också upp frågan om kraven på representativitet och komfort i 1700-talets herrgårdshem. Han understryker kravet på det representativa vid sidan av den bild av trevnad och komfort som i allmänhet ges. I våra dagar har den praktiska sidan åter betonats och 1700-talet som utgångspunkt för det moderna, hemtrevliga och funktionella framhävts med t.ex. en uppsjö industriellt tillverkade kopior av 1700-talsmöbler som följd.

Ett allmänt jämförelsematerial ger de arbeten om herrgårdar i Sverige och Finland som vid olika tidpunkter publicerats.⁷

Då avhandlingen om Cronstedt tvärt emot de ovannämnda undersökningarna går så att säga från det mindre mot det större, d.v.s. helheten byggs upp också av de minsta föremålen, har den rikhaltiga litteraturen om olika slag av 1700-talsföremål utgjort det viktigaste bakgrundsmaterialet. Också inom denna väcker de svenska undersökningarna från och med början av 1900-talet den största respekt.⁸

Wilhelm Odelbergs monografi över Cronstedt ur historisk synvinkel är den grundläggande och outhärliga stöttepelaren för denna undersökning.⁹

DEN KONST- OCH KULTURHISTORISKA SITUATIONEN UNDER CARL OLOF CRONSTEDTS TID

Den förra delen av Cronstedts vuxna liv sammanföll med Gustav III:s regeringstid med allt vad denna tid innebar för Sveriges konst och kultur. Frihetstidens principer, som genom olika förbud försökte gynna den inhemska produktionen, ändrades och t.ex. importförbudet för konst från år 1766 upphävdes vid Gustav III:s trontillträde. Skråväsendets grepp om hantverket luckrades upp genom flera förordningar som underlättade utanför dem stående konstnärers och hantverkares arbete. Omorganiseringen av Konstakademin bidrog till att höja de fria konstnärernas status. Grunden lades till det Kungl. Museum, som senare skulle bli Nationalmuseum. Utländska konstnärer inkallades med ambitionen att få tag på de bästa förmågorna. Konstnärerna och hantverkarna skulle i första hand betjäna Gustav III med att skapa den lysande miljö han ville omge sig med och de yttre ramarna för hans främsta intresse, hovceremoniell och teater.¹⁰

Inredningsarbetena på Stockholms slott fortsatte och med dem arbetade Jean Eric Rehn och Carl Fredrik Adelcrantz, företrädarna för den mjuka övergång mellan rokoko och nyklassicism, som kan ses både i den tidiga gustavianska tidens fasta inredningar och hantverk. Adelcrantz efterträdde Carl Johan Cronstedt som överintendent vid slottsbygget. Rehn var den, som stod för ritningarna för hantverkarna och hans mest kända förlagor berör siden- och fajanstillverkningen och är ännu utförda i rokoko. Bl. a. hans uppdrag som industrispion i Frankrike gjorde detta land till den viktigaste källan för honom, trots besök i Italien. Det franska inflytandet är också tydligt i Carl Fredrik Adelcrantz fasta slottsinredningar, där färgskalan går i vitt och guld men formerna trots nyklassiska girlander och festonger ännu är relativt mjuka. Samma relativt mjuka övergång mellan rokoko och gustaviansk stil kan ses i möbelhantverket, där det nya modet spreds till tillverkarna genom beställningarna till slottet. Eric Öhrmark var den mest anlitade stolmakaren i detta sammanhang, men i Husgerådskammaren återfinnes flera av tidens hantverkare, också Johan Lindgren (jmf s. 34). I mån av möjlighet inredde den svenska adeln sina gods i den nya stilen. Några, som t.ex. Övedskloster inreddes t.o.m. med samma kungliga färgsättning i vitt och guld, som annars hörde till undantagen under höggustaviansk tid. Det vanliga var, att paradsviten inreddes enligt det nya modet, medan mindre offentliga utrymmen kunde behålla sin rokokokaraktär. I vårt land är Fagerviks inredningar ett exempel på denna gradvisa övergång mellan rokoko och nyklassicism.¹¹

Hantverkarna fick sina intryck också direkt under sina vandringsår i utlandet. De ledande ebenisterna kunde ta sig till Frankrike och England så som Georg Haupt och Christian Fürloh, som åtnjöt stort anseende i England. Tyskland dominerade inte längre. Bland de fria konstnärerna var resorna till Frankrike ännu vanligare.¹²

Ibland har verkan av Gustav III:s Italienresa år 1784 setts som en tydligare gräns inom stilarna än övergången mellan rokoko och gustavianskt. Då blev inverkan från antiken i Italien utan fransk mellanhand dominerande med en sträng groteskornamentik och skarpa former i inredningskonsten som följd. Den sengustavianska stilen företrädde främst av Louis Masreliez, som stod för planeringen av en del inredningar i Stockholms slott vid tiden efter Gustav III:s Italienresa samt för inredningarna på Haga. Louis Jean Desprez, som konungen engagerat under resan, kom att främst göra kulisser för de skådespel, som uppfördes under Gustav III:s tid samt uppgöra planerna för olika ceremonier och torner spel. Desprez arkitektoniska planer förblev ofta oförverkligade. I hans kulisser kan man också se den fantastiska och romantiska sida som fanns inom nyklassicismen och som tog sig uttryck i den engelska parken.¹³

År 1791 levererade Jean-Baptist Masreliez och Erik Öhrmark två Sullastolar efter Louis Masreliez ritningar till Haga. Ca år 1800 levererade Öhrmark några höggustavianska voyeuser till prinsessan Sophia Magdalenas sängkammare. På Haga finns också möbler, som utan tvekan kan ses som höggustavianska. Tidsgränserna mellan olika stilskenen är alltid flytande; om man vill kan de tio år tidigare Sullastolarna t.o.m. ses som representanter för empiren.^{13 a}

Alla dessa strömningar fanns tillgängliga för Cronstedt under hans perioder på Skeppsholmen. På Sveaborg hade han redan i början av sin skolning kommit i kontakt med den Hårlemanska arkitektur hans släkting Augustin Ehrensvärd hade förverkligat och han hade vistats på den fästning, där Elias Martin varit teckningslärare. Under sin tid i Karlskrona arbetade han tillsammans med Carl August Ehrensvärd och Johan Törnström, som gjorde modeller efter Ehrensvärds strängt nyklassiska byggnadsritningar och skulpterade efter hans italienska ritningar.^{13 b} Närmare än så kunde en lekman knappast komma en av nyklassismens främsta förespråkare i Sverige (jmf s. 11, 13).

Övergången från gustaviansk stil till empire och till det som i Sverige kallas för Karl Johanstil skedde efter Cronstedts avsättning från generaladjutantsposten. Empire i sin tidigaste form syntes redan vid sekelskiftet, men avslutandet av inredningsarbetena på Stockholms slott minskade behovet av påkostade kungliga inredningsarbeten. Den kompletterande flygeln på Haga efter Gjörwells ritningar var det enda större arbetet under 1800-talets första årtionde.

Det för Karl XIV Johan inredda Rosersbergs slott faller tidsmässigt in efter Sveaborgs fall och förverkligades till största delen strax före Cronstedts död. Inte heller de i stor skala tillverkade ljusa enkla svenska Karl Johanmöblerna i björk inverkade längre på utformandet av hans hem.^{13 c}

I Finland fortsatte å ena sidan det svenska inflytandet framför allt genom att gamla gustavianska former levde kvar inom hantverket. Ingen plötslig massiv rysk påverkan kan skönjas, men hantverkarna började småningom styra sina färder till St Petersburg fastän också Stockholm länge kom i fråga. I första skedet påverkade rikets nya ställning den offentliga byggnadsverksamheten. Inom inredningskonsten kan man senare se en skillnad gentemot Sverige främst genom materialet i möbler. Mahognymöbler i biedermeierstil är långt vanligare än ljusa björkmöbler i vårt land.^{13 d} Denna utveckling hann inte i nämnvärd grad påverka Cronstedts hem, vars viktigaste utgångspunkter låg i det gustavianska Sverige.

CARL OLOF CRONSTEDT. HANS SLÄKT OCH KARRIÄR

Ur historisk synvinkel har Carl Olof Cronstedt (se Nr 241, färgbild s. 65) oftast bedömts mycket negativt och amiralen har stämplats som en mutad förrädare i samband med Sveaborgs kapitulation.¹⁴ Då man betraktar hans kvarlåtenskap ur konsthistorisk synpunkt, kan däremot intet negativt sägas om honom.

De ekonomiska möjligheterna att skapa ett ståndsmässigt hem ärvde Cronstedt inte, trots att han både på fädernet och modernet härstammade från adelssläkter.

Fädernesläkten härstammade ursprungligen från Tyskland och kom på 1600-talet till Sverige genom att Andreas Olderman flyttade till Stockholm och där gifte sig med Anna Gerdes. Hennes andra man Mårten Gavelius – adlad Cronstedt år 1686 – adopterade Anna Gerdes barn från första giftet, och dessa fick adelskap som medlemmar av ätten Cronstedt år 1693. En av de adopterade sönerna var Gabriel Cronstedt (Nr 235), Carl Olof Cronstedts farfar. Han var gift två gånger, andra gången med Carl Olof Cronstedts farmor Maria Elisabet Adlerberg (Nr 236, 237). Bouppteckningen efter henne slutar med en summa på 112 278:10 daler kopparmynt och visar att hemmet var välbärgat.¹⁵ Trots detta kan Carl Olof Cronstedts far, major Johan Gabriel Cronstedt, som bl.a. tjänstgjorde i Finland, inte ha fått något stort arv. Han var nämligen ett av tjugofem syskon, av vilka elva nådde vuxen ålder.¹⁶

Ätten Cronstedt hade också flera medlemmar med utpräglade konstnärliga anlag och med ett stort intresse för konst. Augustin Ehrensvärd var syssling till Carl Olof Cronstedt, fastän det var sonen Carl August Ehrensvärd, som i fråga om ålder hörde till Carl Olof Cronstedts generation. Arkitekt Fredrik Adolf Ulrik Cronstedt till Fullerö var en annan syssling. Hans far Carl Johan Cronstedt var också arkitekt och hade i egenskap av Hårlemans efterträdare som överintendent en tid ledningen av slottsbygget i Stockholm.¹⁷ Det kan också nämnas att han växte upp och fick sin tidigare utbildning på Fullerö i Västmanland tillsammans med Augustin Ehrensvärd, som var född på gården.¹⁸ Målningarna och framför allt skulptursamlingarna på Fullerö, med betydande verk av Sergel, vittnade om konstintresset hos far och son.¹⁹ Mest betydande var dock de unika samlingarna av teckningar, grafik och konslitteratur, som grundlades av Carl Johan och kompletterades av Fredrik Adolf Ulrik Cronstedt. Samlingarna anses höra till de viktigaste av detta slag i Sverige och komma tätt efter Carl Gustaf Tessins.²⁰ I gårdens arkiv ingår ett brev från Voltaire till prinsessan Lovisa Ulrika och ett annat från Rousseau till F.A.U. Cronstedt, som blivit personligt bekant med den berömda fransmannen i Paris.²¹ Fullerö gjordes till fideikommiss av Jacob Cronstedt år 1739.²² Av Carl Olof Cronstedts släktingar med anknytning till Fullerö stod åtminstone Carl August Ehrensvärd honom mycket nära.²³

På modernet härstammade Carl Olof Cronstedt från den finländska ätten Jägerhorn till Spurila, som kan spåras ända tillbaka till 1300-talet. Också denna ätt ägde flera framstående medlemmar. Hedvig Juliana Jägerhorn (Nr 239), dotter till kapten Hans Christer Jägerhorn och Gertrud Helena von Köhler, gifte sig år 1755 med Johan Gabriel Cronstedt, och den tredje oktober år 1756 föddes äldsta sonen Carl Olof Cronstedt på Botby gård i Helsingfors.²⁴

Vid åtta års ålder inskrevs Carl Olof Cronstedt som volontär i prins Fredrik Adolfs värvade regemente på Sveaborg, och slutexamen avlade han år 1772 i Helsingfors. Cronstedts första uppdrag som underlöjtnant vid artilleriet var utrustningen av och befälet över en barkass, som skulle delta i Gustav III:s statsvälvning.²⁵ Cronstedt tjänstgjorde sedan vid Arméns flotta och steg snabbt i graderna. Han var säkert också med i officerskåren, som

Efter hemkomsten försökte Cronstedt få komma i fransk tjänst, men han skickades i stället på fregatten af Trolle till Livorno. Cronstedt kom också på denna resa i kontakt med konstföremål, ty uppehållet i Livorno gjordes för att ta ombord marmorpjäser. De tillhörde de sändningar av antika skulpturer, som nästan årligen lastades på svenska örlogsskepp för Sergels räkning.³⁰

År 1782 gjorde Cronstedt ytterligare en andra resa till Livorno, men då redan som chef för hela konvojexpeditionen. Denna gång ilastades tretton »marmorkistor», och på återvägen via Malaga togs ett porträtt av den spanska regenten Karl II ombord. Tavlan är troligen identisk med det porträtt som numera finns på Gripsholm.³¹ Cronstedts båda resor till Livorno ägde rum före Gustav III:s och Sergels gemensamma Italienresa åren 1783–1784 och före leveransen av den då inköpta stora antiksamlingen.³²

Mellan och efter resorna arbetade Cronstedt med rutinuppgifter på Sveaborg och skaffade sig genom sin duglighet sina förmäns förtroende. År 1787 kallades han av sin sysslings son, dåvarande överamiralen C.A. Ehrensvärd till Karlskrona, där han skulle delta i provseglingar med nya fartygstyper ritade av Chapman och biträda överamiralen i olika angelägenheter. Cronstedt var under denna tid en ofta sedd gäst i Ehrensvärds hem. Han vistades turvis i Karlskrona och Stockholm ända till mars år 1789, då han och Ehrensvärd lämnade huvudstaden för att delta i skärgårdsflottans operationer i kriget mot Ryssland. Ehrensvärd skulle kommendera Arméns flotta och Cronstedt var flaggmajor, d.v.s. stabschef. Kampanjen slutade med nederlaget vid det första slaget vid Svensksund.³³

Efter krigshändelserna följde för Cronstedts del ett mellanspel i Stralsund, där han ledde skeppsbyggen. Före detta hade han alltså stått i nära kontakt med sin synnerligen konstintresserade släkting C.A. Ehrensvärd.³⁴ Cronstedt hade hos honom bl.a. deltagit i spelaftnar, och likadana förströelser bjöd också Stralsund. Cronstedt deltog där flitigt i sällskapslivet, och bland hans värdar märks general de Pollets familj. Från Stralsund gjorde Cronstedt korta värvningsresor till Lübeck och Hamburg. Han reste också till Haag och Amsterdam, där han stannade två veckor och studerade säkert ytterligare den nederländska konst, som var honom bekant från tidigare.³⁵

Då Cronstedt på våren 1790 återvände med den nya eskadern från Stralsund, låg de svenska flottorna åter i strid med Ryssland. Gustav III förde själv befälet över skärgårdsflottan, som blivit instängd i Viborgska viken. Efter den lyckade utbrytningen ur viken följde det andra slaget vid Svensksund den 9 juli. Före slaget rådgjorde Gustav III med brigad- och divisionscheferna i Amphions kajuta. Härvid var Cronstedt den enda som stödde konungen i beslutet att strid borde bjudas motståndaren. Alla de övriga ville retirera. Innan slaget permitterade Gustav III sedan flaggmajoren de Frese från sin tjänst för dagen, och det konungen närmaste befälet gavs i stället åt Cronstedt. Slaget slutade som bekant i en stor seger för svenskarna.³⁶

Efter segern stod Cronstedt högt i gunst hos Gustav III och blev kallad att sköta rikets sjöärenden. Detta gjorde han redan från september, men han utnämndes officiellt till statssekreterare den 26 oktober. Tjänsten innebar att Cronstedt flyttade till Stockholm och att han fick stora ekonomiska fördelar. Han skulle få behålla sina tidigare löner och inkomster, få statssekreterares lön om 1 200 riksdaler, 300 riksdaler som personlig förmån som inspektör för dockbyggnaderna i Karlskrona och från slutet av året, då han utnämndes till chef för Sveaborgseskadern av Arméns flotta, en årslön om 500 riksdaler. Allt detta innebar en mycket stor förändring gentemot Cronstedts tidigare ansträngda ekonomiska situation. Det kan ännu nämnas att Cronstedt år 1791, då subsidier från Ryssland delades ut, erhöll 2 000 riksdaler. Som statssekreterare stod han också i nära kontakt med konungen och rikets högsta kretsar.³⁷ Cronstedt framstår under denna tid främst som en skicklig och ambitiös ämbetsman, vars tid säkert till största delen upptogs av arbete.

Efter Gustav III:s död år 1792 föll de gamla gustavianerna i onåd, och den politiska

inställningen påverkade också Cronstedts position. Han avsattes från sin tjänst som statssekreterare och skulle börja utöva sitt befäl över Sveaborgseskadern. Vid överflyttningen till Sveaborg hade Cronstedt goda ekonomiska tillgångar. I drygt fyra år verkade han som chef på Sveaborg och deltog på sin fritid både i ordenslivet och i det övriga sällskapslivet på fästningen.³⁸ Nöjes- och umgängeslivet spelade en betydande roll på Sveaborg, som stod i livlig kontakt med yttrevärlden. En stor del av officerarnas hustrur och familjer bodde också på fästningen.³⁹

Under Sveaborgsperioden, d.v.s. i augusti år 1794, gifte sig Cronstedt med Beata Sophia Wrangel af Sauss. Hon var dotter till militäramiralen Anton Johan Wrangel i Karlskrona. Cronstedt hade redan under sin tid i denna stad uppvaktat Beata Sophia och betraktats som blivande svärson i familjen. Varför han väntade med giftermålet i sju år är okänt, men genom alliansen förstärkte han ytterligare sina förbindelser inom det ledande samhällsskiktet i Sverige. Wrangel hade visserligen distanserats av af Trolle och Ehrensvärd i fråga om de allra högsta militära posterna, men han var fortfarande en inflytelserik person och dessutom ägare till en betydande förmögenhet.⁴⁰ Slutsumman i bouppteckningen efter honom utgjordes av 24 115.41 riksdaler,⁴¹ och Beata Sophia behövde säkert inte gifta sig utan en betydande hemgift.

Ett annat ekonomiskt tillskott kan ha kommit Cronstedt till del år 1793, då hans syster Hedvig Sophia dog, och då den Jägerhornska gården Gunnarskulla, som tillhört hans bror Hans Axel, såldes ur släkten.⁴²

På hösten år 1796 fick Cronstedt ett kungligt brev med meddelandet att han årligen skulle få lyfta 1 200 riksdaler som motsvarighet till lönen han haft som statssekreterare.⁴³

Samma år besökte Gustav IV Adolf Sveaborg under friarfärden till St Petersburg, och Cronstedt befann sig bland mottagarna på fästningen.⁴⁴

I slutet av året myndigförklarades Gustav IV Adolf och denna händelse fick gynnsamma följder också för Cronstedt. I april år 1797 befann han sig tillfälligt i Stockholm för att bevaka sina intressen vid regimskiftet och blev också i juni utnämnd till generaladjutant för flottorna. Tjänsten var ny, men Cronstedt kom att i praktiken ha ungefär samma uppgifter som under sin tid som statssekreterare. Arvodet var också det samma som tidigare. Det yttre tecknet på Cronstedts nya värdighet var en ebenholzkäpp med knapp och doppsko av elfenben. Dessutom skulle generaladjutanten ingå i konungens stora vakt och delta i de dagliga rapporteringarna till regenten.⁴⁵ Under denna tjänsteperiod kom Cronstedt att som kungligt sändebud resa både till St Petersburg vid årsskiftet 1800/1801⁴⁶ och till Köpenhamn år 1801.⁴⁷ Bland de olika utmärkelser han fick märks Johanniterorden år 1800.⁴⁸

År 1801 skedde en oväntad och säkerligen orättvis degradering av Cronstedt. Han mottog ett brev från konungen, daterat den 30 november, som befallde, att han senast följande lördag, d.v.s. redan den 5 december, skulle resa till Sveaborg. Där skulle han återuppta befälet över finska eskadern och tjänstgöra som kommandant. Gustav IV Adolf lämnade inte någon förklaring till avsättningen, och den har inte heller senare kunnat förklaras. Efter förflyttningen fick Cronstedt en stor penningssumma av konungen och något senare en aktie i det halvstatliga Dykeri- och bärgningsbolaget samt 7 000 riksdaler av konungens inkomster vid försäljningen av de mejerfeltiska länsgodsens i Pommern. Inte desto mindre var avsättningen från generaladjutantstjänsten i rikets huvudstad ett svårt bakslag för Cronstedt. Trots degraderingen gjorde Cronstedt allt han kunde för att förbättra både de militära och sociala förhållandena på Sveaborg.⁴⁹

På sommaren år 1802 besökte Gustav IV Adolf och drottning Fredrika Vilhelmina Sveaborg i samband med sin eriksgata i Finland. Konungaparet mottogs av Cronstedt, som också hade äran att bjuda de höga gästerna på middag. I övrigt bestod programmet av olika inspektioner på fästningen.⁵⁰ Före konungabesöket hade Cronstedt haft en annan hög gäst, Frederick William, hertigen av Gloucester, på Sveaborg. Hertigen var mån om att

träffa konungen och begav sig tillsammans med Cronstedt till Åbo för att möta konungaparet.⁵¹

På Sveaborg fick Cronstedt också ta hand om slutförandet av Augustin Ehrensvärds gravmonument. Tio år efter Ehrensvärds död år 1772 hade hans kvarlevor förts till Sveaborg, och där skulle ett monument resas enligt en skiss av Gustav III. Enligt konungens föreskrift skulle Carl August Ehrensvärd lämna ritningen till Sergel, så att denne skulle modellera bronsornamenten. Monumentets stenblock och postament var färdiga redan år 1788, men Sergel gjorde inte bronsdelarna. Då Carl August Ehrensvärd dog år 1800, fick Cronstedt i uppdrag av Gustav IV Adolf att se till att monumentet blev färdigt. Cronstedt skötte även denna uppgift med sin sedvanliga energi, och enligt hans förslag skulle bronsornamenten gjutas av metall från ryska kanoner, tagna som krigsbyte vid Svensksund. År 1801 slöts kontrakt mellan Sergel och Cronstedt. För ett arvode på 2000 riksdaler arbetade Sergel snabbt, och följande år kunde gjutningen börja. Först år 1807 kunde Cronstedt dock meddela konungen, att hovciselören F.L. Rung, som utfört gjutningen, kommit till Sveaborg för att fästa ornamenten.⁵²

Cronstedt deltog naturligtvis också i fästningens nöjesliv, och i egenskap av kommandant försökte han styra det i en sund riktning och anpassa det efter platsen och de knappa tillgångarna. Han bidrog till fästningens teaterliv bl.a. genom att skicka efter lämpliga skådespel från Stockholm.⁵³

Trots den stora förändringen i jämförelse med Stockholmstiden gick alltså Cronstedt med iver upp i arbete och sällskapsliv på Sveaborg. Perioden slutade med den gåtfulla kapitulationen den 3 maj 1808. Efter kapitulationen förändrades Cronstedts ställning helt. Han föraktades av de flesta och ansågs allmänt som en mutad förrädare. Den före detta kommandanten levde tillbakadraget och isolerat med sin familj.⁵⁴ En ekonomisk förlust drabbade Cronstedt och flere andra svenska officerare, då ett krutmagasin exploderade på Sveaborg. Senare ersattes explosionsskadorna av ryssarna, som då också löste in en del personlig egendom, som blivit kvar vid den hastiga utrymningen av fästningen. Cronstedts förluster i samband med explosionsbranden gällde olika uthus, så som stall, förvaringsrum och bodar.⁵⁵ Ersättningen steg till 500 rubel,⁵⁶ men gällde alltså inte några inventarier i den egentliga bostaden. I övrigt hade Cronstedt mycket litet att göra med de nya herrarna i landet med undantag av en resa han gjorde till St Petersburg. Där försökte han ordna sina egna, men också andras affärer, och slutligen nåddes resultat. Sveaborgs krigskassas skulder skulle betalas. Cronstedt själv fick en årlig pension på 4 500 riksdaler och 50 000 riksdaler som ersättning för den förlorade aktien i Dykeri- och bärgningsbolaget.⁵⁷ Efter resan fortsatte Cronstedt sitt tillbakadragna liv. Hemmet ansågs inte vara särskilt välbärgat, trots att rykten om ryska mutor cirkulerade. Värdepapper omfattande upp till 1 300 000 rubel har nämnts. Cronstedts svärson Abraham Stjernschantz förnekade ryktena i ett tidningsinlägg.⁵⁸ Där säger han också, att skulderna vid Cronstedts död varit så stora, att man varit tvungen att sälja fastigheter och en del av lösöret, om inte amiralskan hade beviljats en änkepension. Stjernschantz bedömer också hennes kvarlåtenskap som ganska måttlig.

Tack vare Stjernschantz hustru, Cronstedts dotter Hedvig Charlotta, hade amiralens isolering i viss mån brutits åren före hans död den 7 april 1820. Hedvig Charlotta Cronstedt (Nr 242) betecknades av samtiden nämligen både som en skönhet och som en charm erande personlighet. För hennes skull besöktes familjen säkerligen till en del av personer, som annars skulle ha undvikit Cronstedt. Johan Albert Ehrenström hörde till Hedvig Cronstedts varmaste beundrare, och han lyckades också få Cronstedts gamla vän Johan Fredrik Aminoff att besöka amiralen.⁵⁹ Ehrenström hade för övrigt aldrig velat fälla en för sträng dom över Cronstedt utan att känna till hela bakgrunden till Sveaborgs kapitulation,⁶⁰ en gåta, som än i dag inte kunnat lösas.

CARL OLOF CRONSTEDTS BOSTÄDER

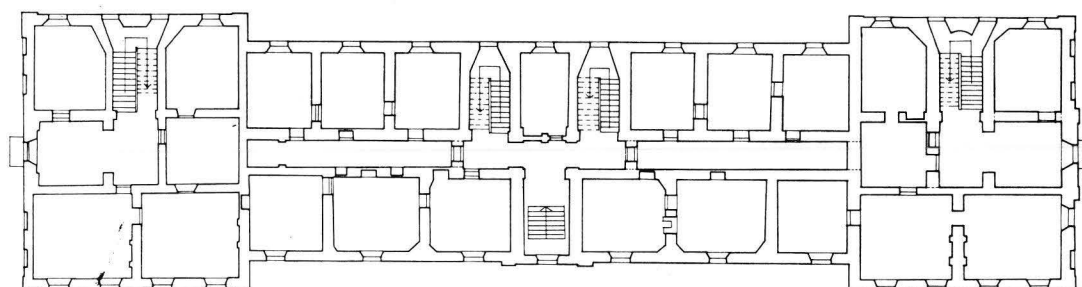
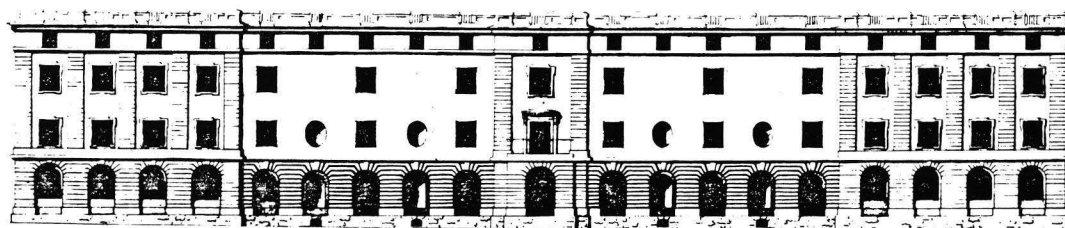
Så som framgår av föregående kapitel, förde Cronstedt på grund av sin karriär ett rörligt liv, vilket också medförde rätt täta byten av bostad. Ända till 26 års ålder var han på ständiga resor. Han stannade då ett år på Sveaborg och kommenderades därefter på sin sista långseglats, den andra resan till Livorno.

Cronstedt hade inte heller någon släktgård, som skulle ha varit hans fasta punkt mellan resorna. Cronstedts födelsegård Botby ägdes visserligen av hans morbror Carl Magnus Jägerhorn från år 1756, och under året 1760 upptas fadern Johan Gabriel Cronstedt som ägare, men gården återtogs för åren 1761 – 1774 av Carl Magnus Jägerhorn och kom därefter helt ur släktens ägo.⁶¹ Inte heller i Sverige fanns någon släktgård. Genom farfaderns Gabriel Cronstedts giftermål med Maria Elisabet Adlerberg hade Siggestad på Vermdö och Ströppstad i Turinge kommlt i släktens ägo, men efter hennes död återgick de till den Adlerbergsska släkten.⁶² Fullerö hörde åter, som tidigare nämnts, till en annan gren av ätten Cronstedt.

Först efter den andra resan till Livorno följde för Cronstedts del ett längre uppehåll på Sveaborg, vilket räckte ända till juni år 1787. Man kan dock knappast anta, att Cronstedt under denna tid, upptagen av att göra en snabb karriär och ogift, speciellt skulle ha intresserat sig för att anskaffa lösöre. Cronstedt bodde säkert i någon av fästningens officersbostäder som fanns i kasernen Polhem⁶³, i officerspaviljongen på Väster Svartö⁶⁴, i Vinkelhuset på Stora Öster Svartö⁶⁵ och i Noaks ark på Vargö⁶⁶ (Bild 2).

Cronstedts intresse för inventarier kan däremot ha vaknat under perioden i Karlskrona, då han flitigt uppvaktade Beata Sophia Wrangel. Hans bostad såväl i Karlskrona som senare i Stralsund måste dock ha varit av en tillfällig natur. Också hans ekonomiska resurser var små under denna tid.

Den stora förändring som Cronstedts utnämning till statssekreterare efter segern vid Svensksund medförde påverkade också hans bostadsförhållanden. Av en så hög tjänsteman kunde ett representativt hem förväntas, och härvid stod en tjänstebostad Cronstedt till

NOAKIN ARKKI C 54
I Kerros

Bild 2. Noaks ark, Vargö, Sveaborg. Enligt af Hällström 1970, s. 44.

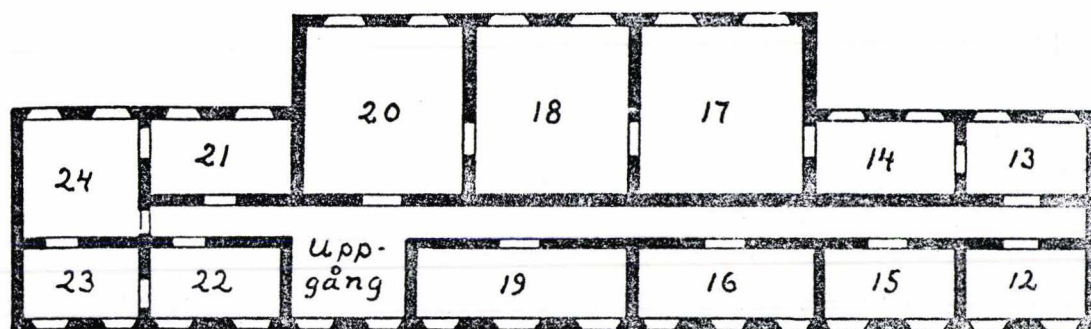
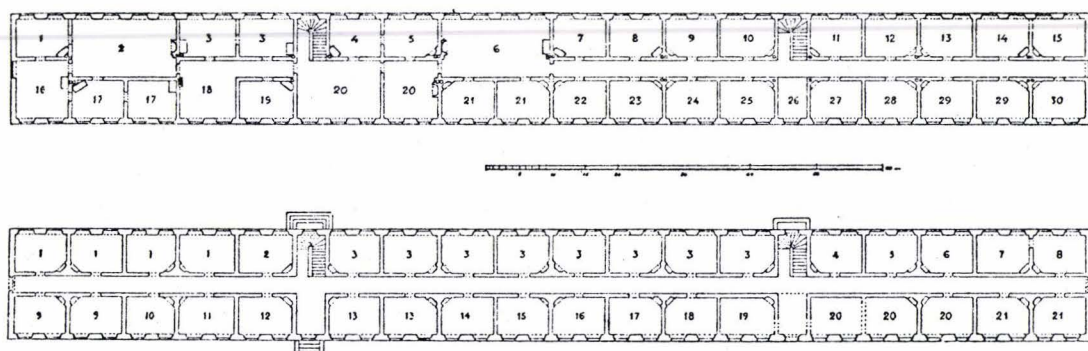

Bild 3. Sjöministerns boställsvåning en trappa upp i Långa raden nr 8 på Skeppsholmen. Enligt Unger 1946, s. 207.

buds. Tjänstebostäderna för flottans befäl fanns i de s.k. drabant- eller amiralitetshusen på Skeppsholmen. Senare kallades de östra och västra boställhusen.⁶⁷ Under den första perioden på Skeppsholmen, år 1790 – 1792, fanns Cronstedts hem i det östra boställshuset och utgjordes av den s.k. bostaden Nr. 8 i övre våningen och omfattade tretton rum, d.v.s. rummen Nr. 12 – 24 (Bild 3, 4).⁶⁸ Rummen låg i två filer på var sin sida om en lång korridor. Tre av rummen sköt ut i fasaden och var större än de andra. I dem har säkert hemmets representationsutrymmen varit belägna (Bild 5). Senast i detta skede har Cronstedt varit tvungen att intressera sig för inredningen av sin bostad. Möjligheterna att skaffa moderna och dyrbara inventarier och personliga småföremål var också betydligt större i rikets huvudstad än på Sveaborg.

Avsättningen efter Gustav III:s död förde Cronstedt tillbaka till denna fästning. Som chef för Sveaborgsgeskadern kan han t.ex. ha bott i Noaks ark,⁶⁹ och gav då här de middagar⁷⁰, som sällskapslivet på Sveaborg fordrade.

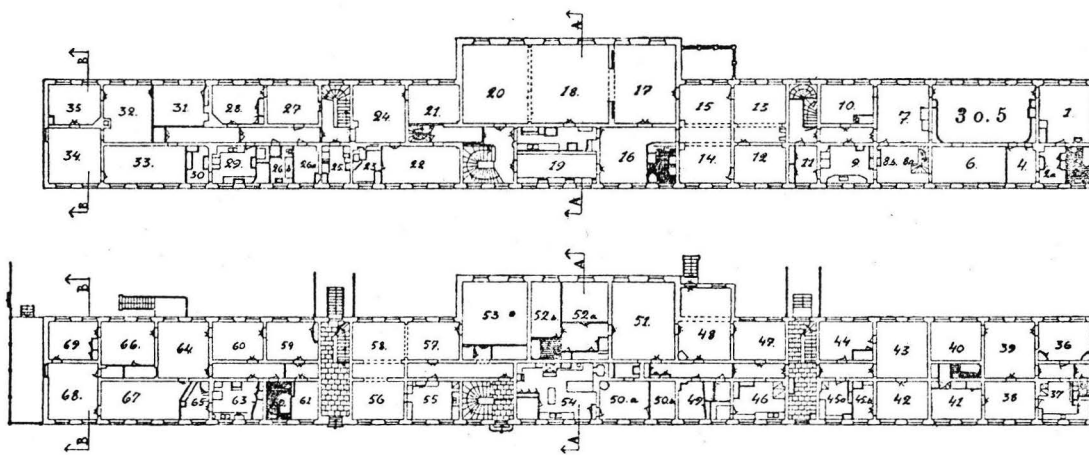
Östra amiralitetshuset på Skeppsholmen.

Östra Etagen: 1 Commissariats Contoir, 2 Förmak, 3 Justitie Contoir och Cancelliet, 4 Wärf-Contoir, 5 Equipage Contoir, 6 Krigsrättssalen, 7 Tyg- och källar Contoir, 8 Artilleriinventarie-Contoir, 9 Byggmästarens Rit-Cammare, 10 Artilleriuppbörds-Cammare, 11 Tackel- och smedje-Contoir, 12 Volontears Beklädnings Cammare, 13 Kulstöpnings Cammare, 14 Byggnings-Contoir, 15 Dess uppbörds Cammare, 16 Amiralitets Commissariatet, 17 Cammar Contoir, 18 Förmak, 19 Escadrons-Contoir, 20 Förmak, 21 Auditörs och Fiskals Contoir, 22 Artilleriuppbörds Cammare, 23 Instrument Cammare, 24 Byggmästarens Rit-Cammare, 25 Arrestant Cammare, 26 Avplankning, 27 Smedjearckets uppbörds Cammare, 28 Tackelwärcckets Dito, 29 Byggningswärcckets uppbörds Cammare, 30 Tackelwärcckets uppbördsbod. Undra Etagen: 1 Inventarie Cammare, 2 Cassa Contoir, 3 Inventarie Cammare, 4 Upphandlade persedlar, 5 Ringar Cammarens uppbördsrum, 6 Skeppsgäse Scholan, 7 Ringar Cammar-Contoir, 8 Dito uppbörds Cammare, 9 Byggningswärcckets uppbördsbod, 10 Dito uppbörds Cammare, 11 Inventarie Cammare, 12 Magazins Rum, 13 Inventarie Cammare, 14 Rum för mastbackar, 15 Smedjeuppbörds Cammare, 16 Mangel Bod, 17 Inventarie Cammare, 18 Målarwärcckstad, 19 Tunnbindarwärcckstad, 20 Reservrum, 21 Wärf Capitains Wisthuus.

Ovanstående planritning (kopia) visar rumsfördelningen i det östra amiralitets(drabant-)huset under förra delen av 1750-talet, då södra fasadens utbyggnad ännu ej kommit till stånd.

Bild 4. Östra amiralitetshuset på Skeppsholmen under förra delen av 1750-talet. Enligt Unger 1946, s. 303.

Rumsfördelningen i östra boställshuset 1940.

1 tr. upp: N:is 1 rum, 2 a klädkammare, 2 b badrum, 3—7 rum, 8 a trapprum, 8 b serveringsrum, 9 kök, 10—11 rum; 12—20 officersmäss; 21—22 rum, 23 serveringsrum, 24 rum, 25 kök; 26 a rum, 26 b badrum, 27—28 rum, 29 kök, 30 serveringsrum, 31—35 rum.
Nedra botten: N:is 36 rum, 37 kök, 38—41 rum; 42—44 rum, 45 a kök, 45 b serveringsrum; 46 kök, 47—52 rum; 53 uo-mäss, 54—55 mässkök, 56—58 uo-mäss; 59—61 rum, 62 badrum, 63 kök, 64 rum, 65 skafferi, 66—69 rum.

Bild 5. Rumsfördelningen i östra boställshuset på Skeppsholmen 1940. Enligt Unger 1946, s. 303.

Också i ett annat avseende följde han de gängse sederna bland fästningens högre officerare. Han skaffade sig en egendom på fastlandet, där sommarmånaderna tillbringades.⁷¹ År 1793 köpte Cronstedt Hertonäs gård i Helsinge för 11 000 riksdaler. Gården hade en kort tid tillhört Augustin Ehrensvärd, och som grannar låg Cronstedts födelsegård Botby och Turholm, där Cronstedts goda vän A.F. Virgin bodde (Bild 6). Huvudbyggnaden var en anspråklös rödmålad tvåvåningsbyggnad i trä, men på gården fanns en keramikfabrik och ett tegelbruk,⁷² och dessutom hörde Mäkelä hemman dit⁷³. Inköpet av Hertonäs och giftermålet följande år medförde säkert för Cronstedt en del nyanskaffningar till hem och hushåll. År 1795 föddes familjens dotter Hedvig Charlotta.⁷⁴

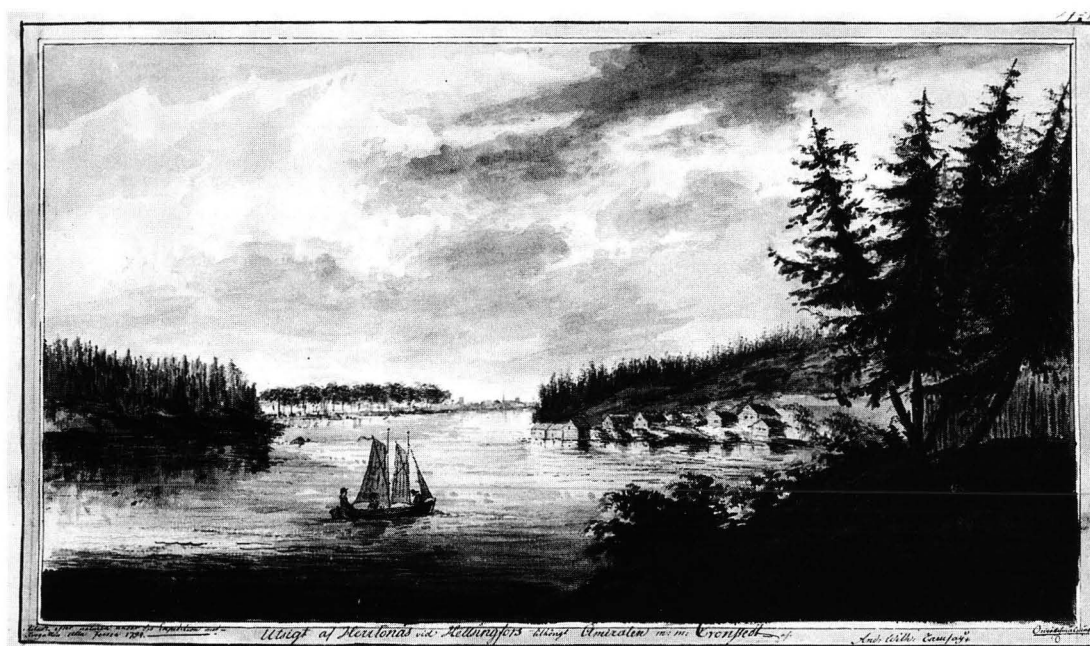
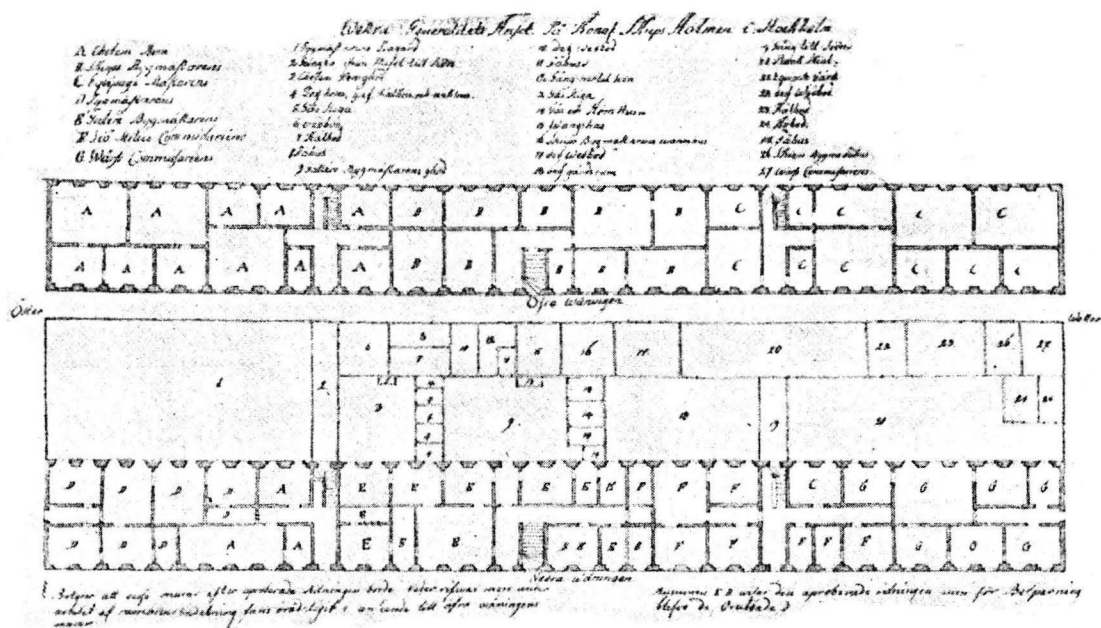

Bild 6. »Utsigt af Hertonäs vid Helsingfors tillhörigt Amiralen m:m Cronstedt Ritadt efter naturen under Sjö-expedition med Fregatten Ulla Fersen 1794. And: Wilh: Ramsay Orginal målning.» Kungliga Krigsskolan, Karlberg, Stockholm. Foto MV.

Westra Generalitets Huset på Kongl. Skepps Holmen i Stockholm.

A Chefens Rum. B Skepps Bygmästarens, C Equipage Mästarens, D Tygmästarens, E Galère Bygmästarens, F Siö Milice Commissariens, G Wårts Commissariens. 1 Tygmästarens Trädgård, 2 Gången ifrån Huset till Siön, 3 Chefens Hönsgård, 4 Dess höns, gäss, kalkon och ankhus, 5 Gås Stuga, 6 Wedbod, 7 Kålbod, 8 Fåhus, 9 Gallère Bygmästarens gård, 10 dess Wedbod, 11 Fåhus, 12 Gång nertill Siön, 13 Gås Stuga, 14 Gås och Höns Hus, 15 Wangshus, 16 Skepps Bygmästarens wangshus, 17 dess Wedbod, 18 dess gårdsrums, 19 Gång till Siön, 20 Plank Skiul, 21 Equip:M:Gård, 22 dess Wedbod, 23 Kålbod, 24 Håbod, 25 Fåhus, 26 Skepps Bygme Fåhus, 27 Wårts Commissariens.

Ovanstående planritning visar rumsfördelningen i det (under en kortare tid) s. k. västra generalitetshuset under senare delen av 1750-talet. Bland uthusen intill längans södra sida märker man ansatser till de trädgårdsanläggningar som i senare tider i så hög grad bidragit till höjandet av trevnaden för därvarande boställshavare.

Bild 7. Rumsfördelningen i västra generalitetshuset på Skeppsholmen under senare delen av 1750-talet. Enligt Unger 1946, s. 304.

Utnämningen till generaladjutant för flottorna innebar en andra period på Skeppsholmen. Denna gång, år 1797 – 1801, låg Cronstedts hem i västra boställshuset. Bostaden (Bild 7, 8) var Nr. 4 på övre botten och omfattade rummen Nr. 21 – 32, d.v.s. 12 rum.⁷⁵ Bostaden var något mindre än den tidigare Skeppsholmsbostaden. Utom att den hade ett

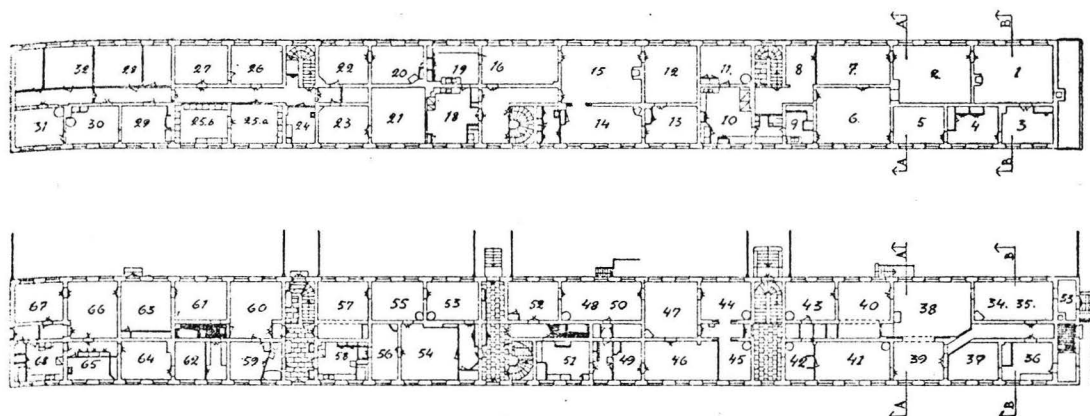

Bild 8. Rumsfördelningen i västra boställshuset på Skeppsholmen 1940. Enligt Unger 1946, s. 305.

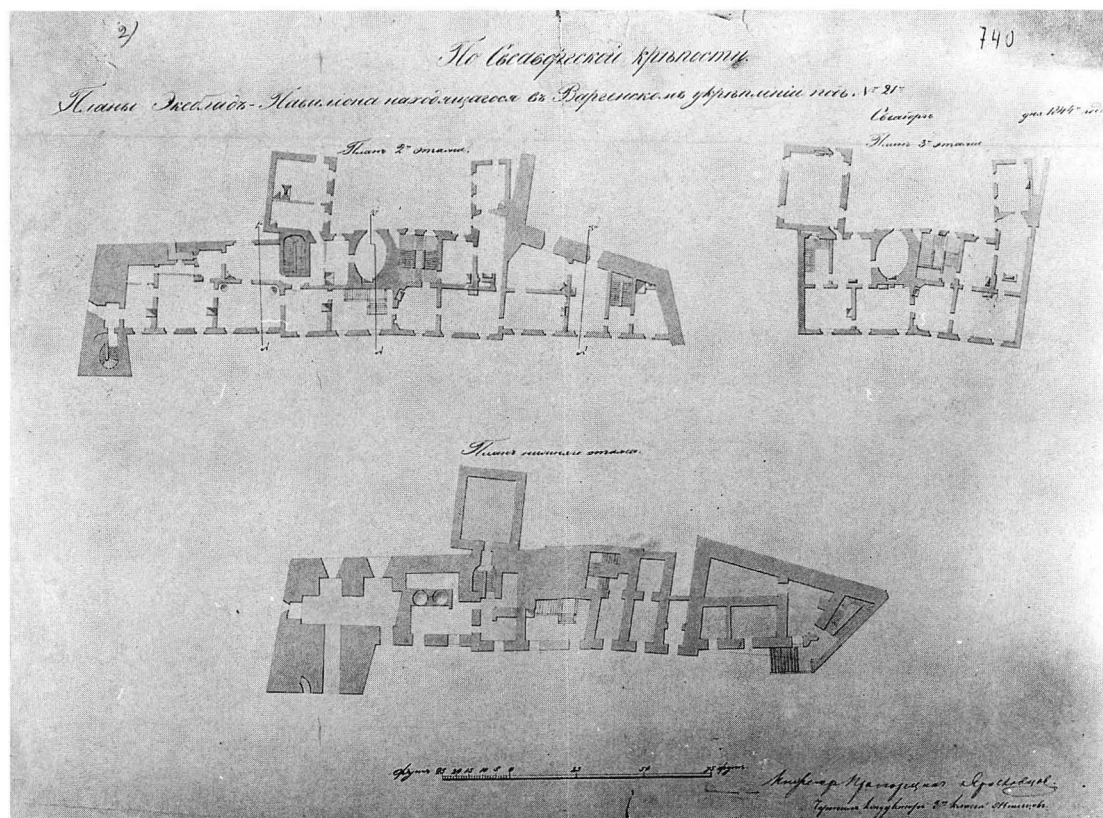

Bild 9. Ekebladspaviljongen 1844, Vargö, Sveaborg. MV. Foto MV.

rum mindre saknades fasadutbyggnaden, som gjort tre av den tidigare bostadens rum större än de andra. I övrigt låg rummen liksom tidigare i två filer. Till Cronstedts hushåll hörde nu hushållerskan fröken Helena Grüner, en kammarjungfru, fyra pigor, en husdräng, en kusk, två lakejer, ett par vagnshästar, 33 enkla fönsterluster och tre rum med sidenmöbler. Under denna period föddes också Cronstedts båda söner, Gabriel Anton år 1798 och Carl Olof år 1800. Bland den senares faddrar fanns änkan efter C.A. Ehrensvärd, Sophie Ehrensvärd.⁷⁶ För detta stora hushåll var tjänstebostaden inte särskilt rymlig. Som jämförelse kan nämnas, att af Trolle tio år tidigare i västra boställshuset förfogat över 15 rum för sitt hushåll med en informator, en hushållerska, en kammarjungfru, tre pigor, en kammartjänare, en jägare, två lakejer och en kusk.⁷⁷ Inte heller hans bostad ansågs speciellt stor, och man får anta att tjänstefolket bott ganska trångt.

Den hastigt påkomna andra perioden på Sveaborg gav Cronstedt också praktiska problem i fråga om hans hushåll. I ett brev till C.N. af Klercker skriver han: »Jag fick kungens brev från Gripsholm torsdagsafton med tillsägelse att om görligt vore resa om lördagen, det jag ej gjorde. Jag har intet sett K. Mt sedan hans resa till Gripsholm, och när jag då skildes, nämnde han ingenting. Detta är förloppet och jag får ytterligare muntligen upplysa. Att jag intet sökt denna ledsamma kommission kan Min Bror vara försäkrad om, den är given mig oåtspord. Jag måste lämna mitt hushåll i en oläglig årstid, och kommer till ett ställe, där jag intet äger en stol och vet intet hur jag får mat.» Ett brev adresserat till C.E. Brelin visar att Cronstedts familj stannade i Stockholm för en tid: "... den hastighet med vilken jag skulle resa, årstiden, ändamålet, och att skilja mig för ett halft år från en älskad familj med stämpel av disgrace, förverkat förtroende, missbrukad myndighet..."⁷⁸ På grund av sin tjänsteställning kom Cronstedt nu troligen att bo i kommendantshuset, d.v.s. i Ekebladspaviljongen vid borggården på Vargö.⁷⁹ Kommendantbostaden (Bild 9) omfattade ett förmak, ett audiensrum, ett sovrum med alkov, nattstolskammare och garderob samt ett

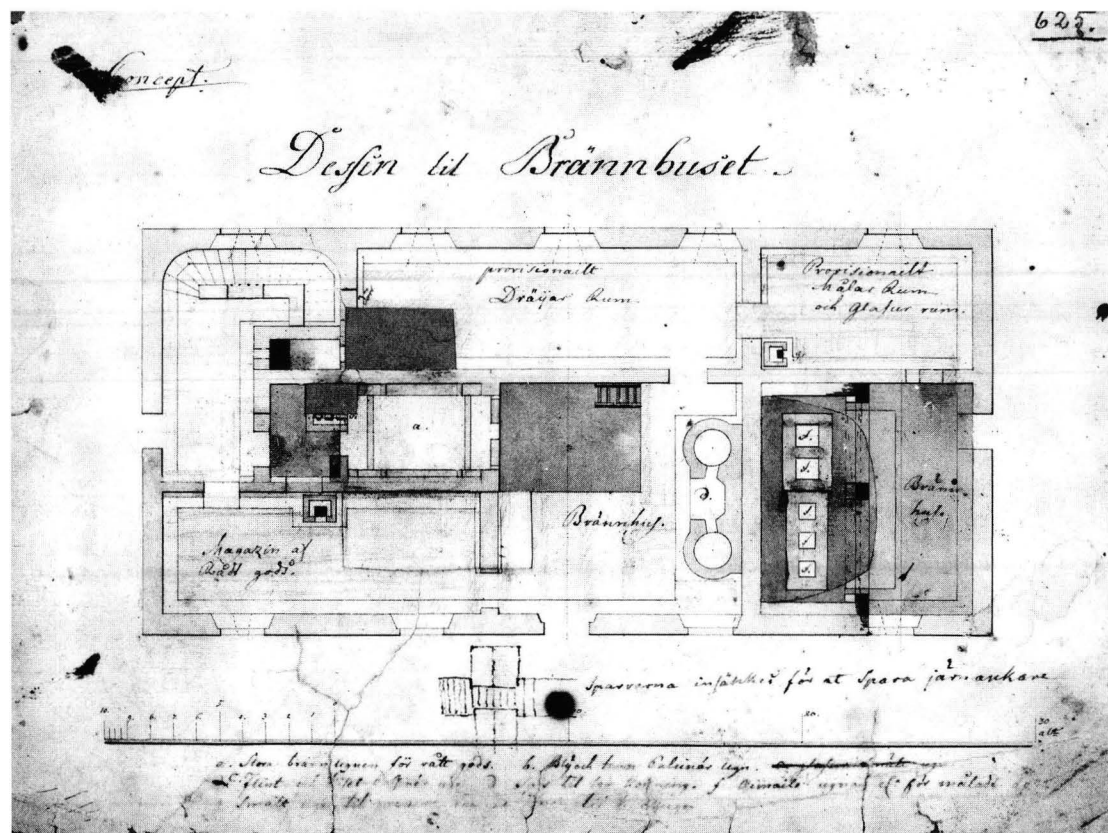

Bild 10. Ritning till brännhuset på Hertonäs, HGA, SOV Foto FKA, SLS.

kabinett och ett stort rum, som troligen använts som matsal. Största delen av rummen låg i två parallella filer.⁸⁰ Denna gång hörde dessutom Mäkkylä boställe i Esbo till tjänsteförmanerna. Gården var avsedd som sommarbostad för Sveaborgs kommandanter.⁸¹ Huvudbyggnaden från Cronstedts tid, som var uppförd i trä, revs redan på 1800-talet, då en bondgårdsliknande träbyggnad uppfördes.⁸² Hertonäs hade Cronstedt sålt under sin generaladjutantstid, troligen med tanken att stanna i Stockholm för gott.⁸³ Nu tvingades han att i stället i maj år 1802 resa från Sveaborg till Stockholm för att ordna övertransporten av sitt hushåll till fästningen. Iordningställandet av hemmet måste i alla fall ha gått snabbt, eftersom Cronstedt redan den 30 juni kunde bjuda det besökande konungaparet på middag hos sig.⁸⁴

Efter Sveaborgs fall bodde Cronstedt med sin familj en längre tid helt på Mäkkylä gård.⁸⁵ Han hade planer på att skaffa sig ett hus inne i Helsingfors⁸⁶ men återköpte i stället Hertonäs år 1813. Vid denna tidpunkt användes ännu den gamla huvudbyggnaden i trä, men Cronstedt lät uppföra en ny huvudbyggnad i sten. Ritningarna gjordes av Pehr Granstedt, och de förvandlade gårdens keramikfabriks brännhus (Bild 10) i en våning till en ny mangårdsbyggnad i två våningar.⁸⁷ Den oförverkligade ritningen till huset inne i Helsingfors visar en stenbyggnad i två våningar med nio rum i vardera våningen förutom ett stort antal serviceutrymmen som t.ex. garderober.⁸⁸ På ritningen (Bild 11) finns de olika rummens funktioner utsatta. Om man antar, att Granstedt åtminstone i någon mån fått instruktioner av Cronstedt, har amiralens hushåll omfattat en stor tjänarstab med lakej, kammartjänare, hushållerska, jungfru och pigor. Dessutom har två rum reserverats för Cronstedts egna behov. Den byggnad, som uppfördes i Hertonäs år 1814, blev dock betydligt enklare, och Granstedt har här följt det gamla brännhusets indelning i fråga om mellanväggarna.⁸⁹ Tyvärr finns inga uppgifter om rummens tilltänkta funktion på denna ritning.⁹⁰ Rummen var åtta i nedre och sju i övre våningen (Bild 12, 13). Husets exteriör (Bild 14) är stramt ny-

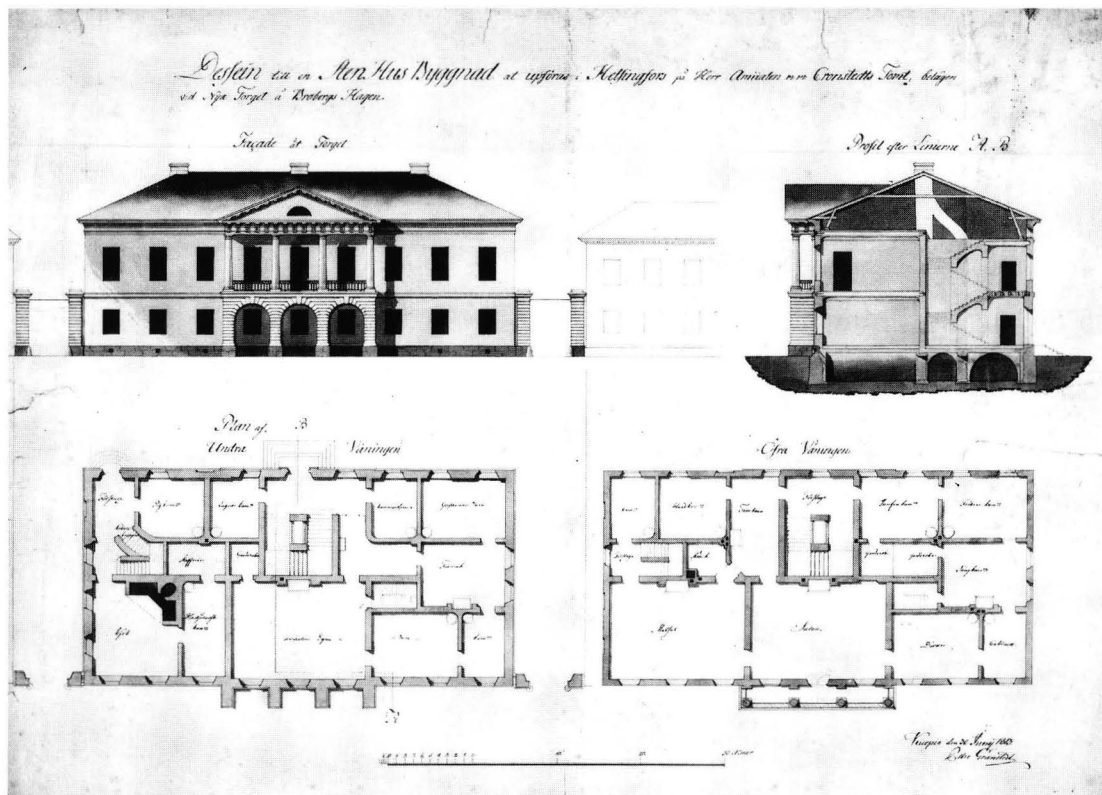

Bild 11. Förslag till C.O. Cronstedts oförverkligade hus vid Brobergshagen i Helsingfors gjort av Pehr Granstedt 1813. HGA, SOV. Foto FKA, SLS.

klassisk, och den fasta inredningen med sina djupa fönsternischer utgjorde en blandning av gustaviansk stil och borgerlig empire.⁹¹ En fasaddrättning till gården är daterad av Granstedt år 1815,⁹² men en räkning för målningsarbeten tillställd Cronstedt av F. Palmeus 29.10.1814 visar att huset då varit färdigbyggt.⁹³

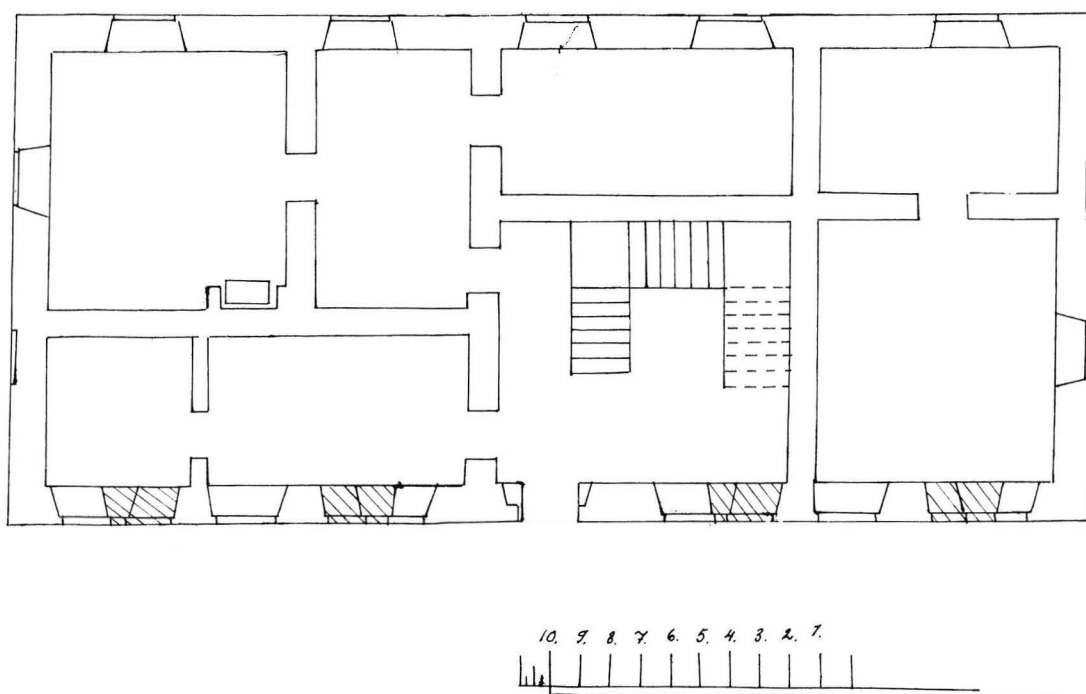

Bild 12. Plan till nedre våningen på Hertönäs. Kopia efter osignerad till Pehr Granstedt attribuerad ritning, HGA, SOV.

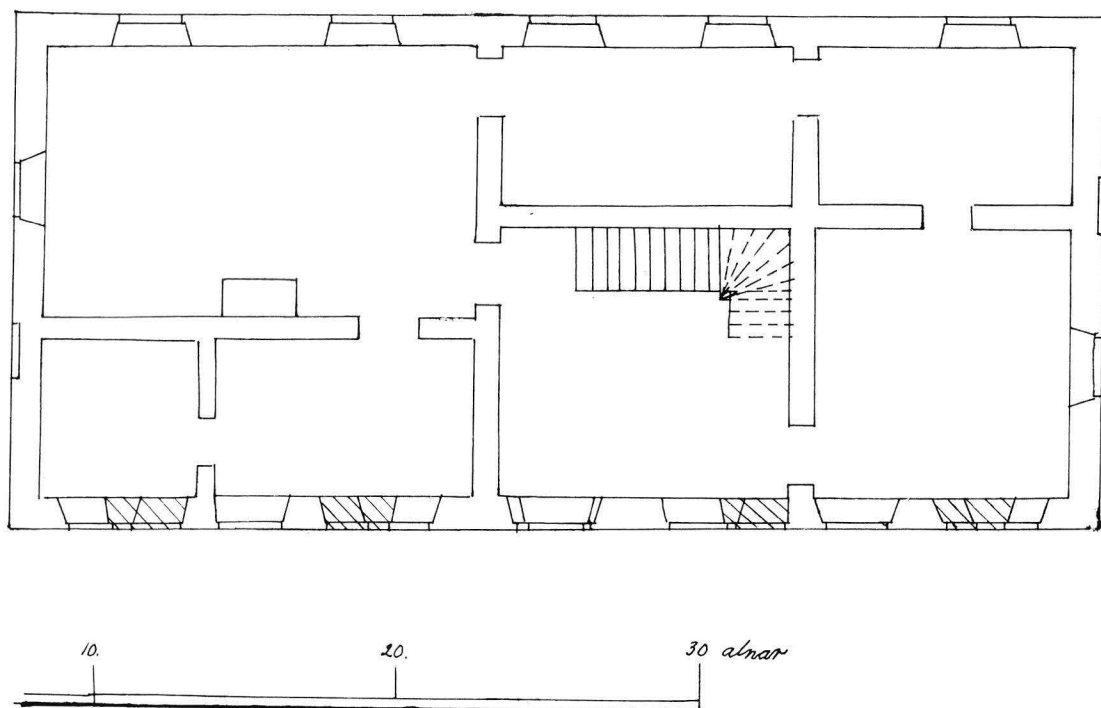

Bild 13. Plan till övre våningen på Hertonäs. Kopia efter osignerad till Pehr Granstedt attribuerad ritning, HGA, SOV.

Cronstedt ville också låta göra Hertonäs gårdsbyggnader i nyantik stil. Förslag gjorda av Fredric Blom (Bild 15) blev inte utförda,⁹⁴ men däremot antas gårdens båda lusthus (Bild 16), ritade av Carl Ludvig Engel, vara uppförda under Cronstedts tid⁹⁵.

Bild 14. Hertonäs gård sedd från parken. Foto Bertil Bonns, FKA, SLS.

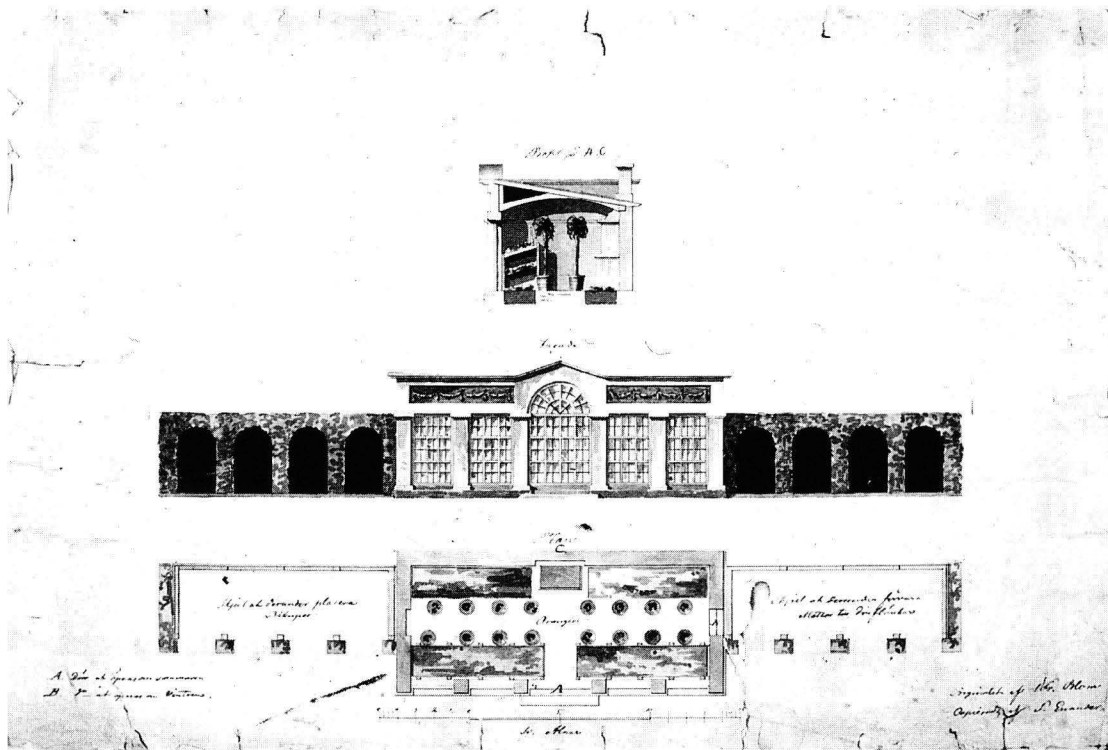

Bild 15. Oföverkligat förslag till skjul med bikupor, orangeri och mattor till drivbänkar av Fredrik Blom, HGA, SOV. Foto FKA, SLS.

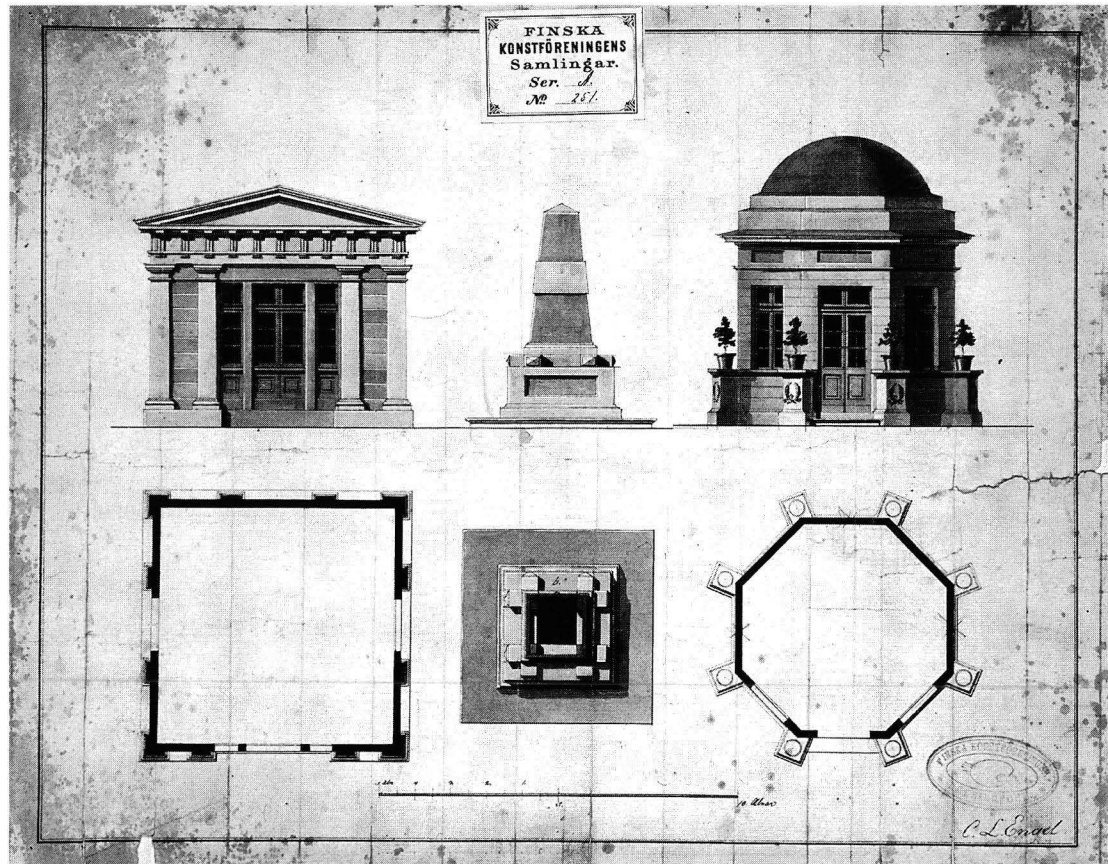
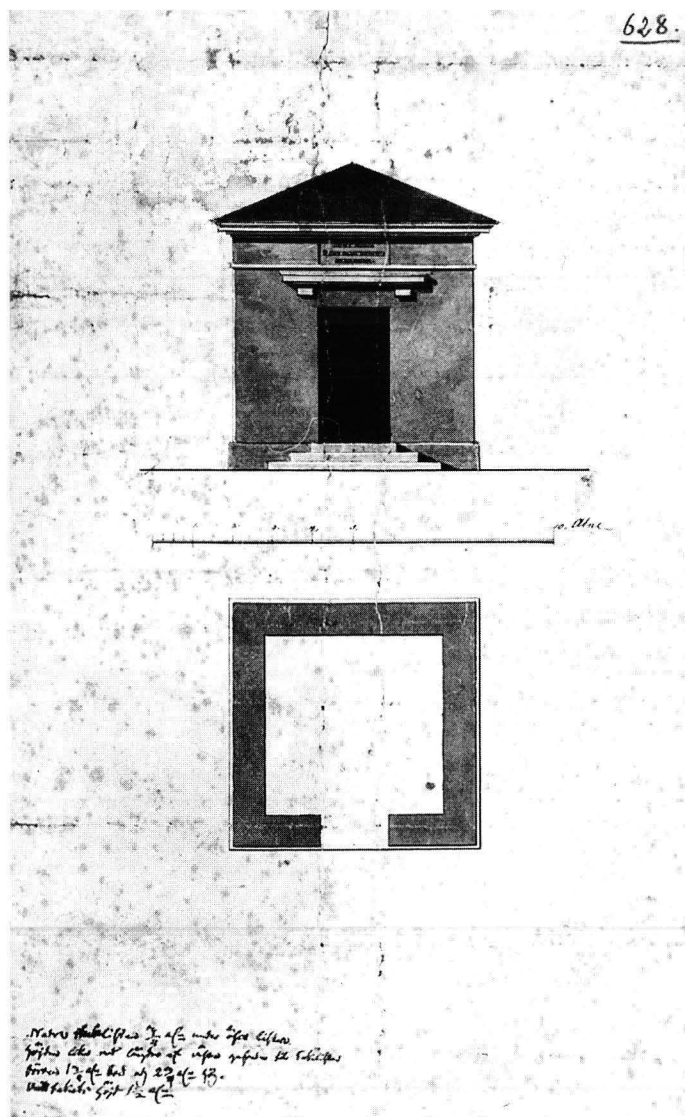

Bild 16. Ritning till lusthusen i Hertönäs park samt oförverkligad obelisk av C.L. Engel, Ateneum inv.nr 251. Foto Museokuva, Centralarkivet för bildkonst.

Bild 17. Osignerad ritning till det Cronstedtska gravkapellet vid Helsing kyrka troligen av Pehr Granstedt, HGA, SOV. Foto FKA, SLS.

Engels ritning till det fyrsidiga lusthuset är så gott som identisk med hans förslag till Gustav III:s minnestempel avsett för parken i Rilax och gjort år 1817.⁹⁶ Det är lockande att föreställa sig, att Cronstedt haft en liknande funktion för lusthuset som Aminoff i tankarna. Engels förslag till en obelisk blev aldrig förverkligat men däremot byggdes det åttkantiga lusthuset på ritningen.

Gårdens park är troligen planerad av Cronstedt själv, och han har fått erkänsla för denna lyckade kombination av fransk och engelsk park.⁹⁷

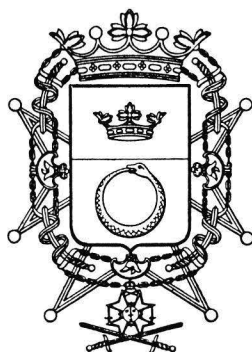
En osignerad ritning på Hertonäs (Bild 17) har hittills ansetts vara en brunnsöverbyggnad, trots att någon anteckning om funktionen inte finns.⁹⁸ Stilistiskt kan ritningen anses vara av Granstedt och de facto rör det sig här om ritningen till det Cronstedtska gravkapellet vid Helsing kyrka, där själva byggnaden också attribuerats till Granstedt.⁹⁹

I bostadshänseende hade alltså Cronstedt den rymligaste och representativaste inramningen efter Sveaborgs fall. Till stor del berodde detta säkert på att han inte hade något annat verksamhetsfält, utan hans energi fick utlopp genom planering av byggnader och parkanläggningar.¹⁰⁰

Hertonäs gård var familjen Cronstedts egentliga hem, men formellt skaffade sig Cronstedt också en annan gård. Han övertog nämligen Kiala gård av handlanden Johan Henrik Linderth, som köpt den Adlercreutzska släktgården år 1815 men måste avyttra gården, ef-

tersom köpet stred mot adelsprivilegierna.¹⁰¹ I köpet ingick inventarier, vilka dock måste anses höra ihop med ätten Adlercreutz och helt förbigås i detta arbete. Kiala med inventarier värderades till 82 000 rubel, medan motsvarande summa för Hertönäs endast var 55 450 rubel.¹⁰² Vid Cronstedts död uppgick hans skulder till Linderth just till 82 000 rubel.¹⁰³ Hela Kiala – affären måste alltså ses som ett försök att kringgå adelsprivilegierna, varvid Cronstedt gjorde Linderth en tjänst.

Teckning av Brita Grip efter Carl Olof Cronstedts sigill, enligt Odelberg 1954.

BOUPPTECKNINGEN EFTER CARL OLOF CRONSTEDT

Då man försöker bilda sig en uppfattning om Carl Olof Cronstedts hem, utgör den den 21 augusti 1820 uppgjorda bouppteckningen efter amiralen den viktigaste källan vid sidan av de uppspårade och bevarade föremålen själva.¹⁰⁴ Bouppteckningen finns bevarad i ett exemplar, som år 1973 återfunnits i privatägo efter att en lång tid varit försvunnet.

Bouppteckningen är tyvärr inte uppgjord rumsvis, utan inventarierna är delade i grupper, som närmast följer deras ekonomiska värde, börjande med guld och silver. Bouppteckningen omfattar 54 sidor, som till största delen utgörs av inventarier på Hertonäs. Boets tillgångar uppgick till 163 779:1 rubel Banco Assignmenter. Här ingick både fast egendom, lös egendom på Hertonäs och Hanaböle samt säkra och osäkra fordringar. Om man endast beaktar lösöret på Hertonäs, blir inventariernas värde 15 449:69 rubel. Boet ansågs inte speciellt rikt,¹⁰⁵ men denna uppfattning har kanske understrukits i försök att försvara amiralens minne mot de rykten om ryska mutor, som florerade. Amiralskan blev också tvungen att efter Cronstedts död avyttra en del lösöre för att täcka boets utgifter (jmf s. 31).

En jämförelse mellan Cronstedts bouppteckning och motsvarande bouppteckningar från tiden försvåras av att de officiella exemplar av adliga personers bouppteckningar, som skickades in till Åbo hovrätt, gick förlorade vid branden år 1827. Bouppteckningar finns slumpvis bevarade t.ex. i gårdsarkiv och i privat ägo. En heltäckande jämförande undersökning av inventarier omnämnda i tidens bouppteckningar är ett eget forskningsobjekt. Här har Cronstedts bouppteckning jämförts med några från äldre tid än hans, d.v.s. bouppteckningen efter hans farmor Maria Elisabet Adlerberg, uppgjord den 13 februari 1751 och bouppteckningen efter hans svärfar amiral Anton Johan Wrangel uppgjord den 8 juli 1799.¹⁰⁶ Försök har gjorts, att i dem finna föremål, som senare tillhört Cronstedt. Dessutom har bouppteckningar och inventarier från Sjunby gård i Sjundeå från början av 1700- till början av 1800-talet använts.¹⁰⁷ De ger en uppfattning om förändringarna i inventariernas sammansättning och sättet att uppgöra bouppteckningar. Noggrannare jämförelser med avseende å olika föremålsgrupper har gjorts med följande bouppteckningar: majorskan Hedvig Elisabet Lagerborgs, förrättad den 22 september 1809 på Saris skattesäteri rusthåll i Tammelå och Kankais Skatterusthåll i samma socken,¹⁰⁸ Kaptenen Georg Wilhelm Bruncronas, förrättad den 8 maj 1809 på Karsby allodial säteri i Tenala,¹⁰⁹ Majorskan Christina Sophia Maria Aminoffs, förrättad den 22 februari 1828 på gården och tomten No 107 i Raumo stad,¹¹⁰ Georg Wilhelm Bruncronas sons, studerande Abraham Reihold Bruncronas, död i Stockholm år 1824¹¹¹ samt framför allt Cronstedts samtida väns, Johan Fredrik Aminoffs, förrättad den 27–30 juni 1842 på Rilax allodial säteri i Tenala.¹¹²

I dessa bouppteckningar har man i det stora hela använt samma föremålsgrupperingar som i Cronstedts bouppteckning, medan de äldre bouppteckningarna och inventarierna ofta är uppgjorda rumsvis. Benämningarna på föremålen avviker också från dem i bouppteckningarna från tiden kring sekelskiftet 1800. De äldre förteckningarna ger närmast en bakgrund och visar t.ex. det välkända faktum att textilernas betydelse varit större och möblernas mindre jämfört med Cronstedts kvarlåtenskap. Vi kan också se hur de dyrbara inventarierna på t.ex. Sjunby blir färre, då gårdens ställning förändras. Både bouppteckningen efter Cronstedts farmor och svärfar visar hem, som varit betydligt rikare än hans eget. I dem uppräknas också boens böcker och kartor, medan Cronstedts gravyrer, kartor och tavlor endast nämns summariskt, medan böckerna haft en egen katalog, som gått förlorad.

Cronstedts bouppteckning börjar som nämnt med en förteckning över guldet. Den om-

fattar hela 41 poster till ett sammanlagt värde av 2 853 rubel. De sista posterna i förteckningen omfattar en inte närmare specificerad guldmedalj med listans högsta värde, 344 rubel (BuNr 37)¹¹³, och kontanta mynt. Detta guld samt listans första post, Cronstedts Svensksundsmedalj, har amiralskan måst avyttra efter Cronstedts död. Svensksundsmedaljen med kedja har ett värde på 298 rubel. Resten av bouppteckningens guld utgörs av egentliga föremål och olika smycken. Till det dyrbaraste hör en snusdosa vägande 39 dukater. Den fyrkantiga dosan har haft ett porträtt på locket och återfinns med boets mindre dosa ännu i Cronstedts yngre sons bouppteckning, men har inte kunnat spåras. Dosan är intressant så tillvida, att den har ingått i de föremål, som Beata Sophia Cronstedt ärvt efter sin far amiral Wrangel.¹¹⁴ Åldern på dosan blir således också svårbestämd, men gulddosor blev populära under rokokon då de bl.a. ersatte porträttminiatyrer i emalj som kungliga gåvor.¹¹⁵ Den avporträtterade på den Wrangelska dosans lock nämns inte vid namn i något av de dokument den upptas i. Den är ett exempel på hur vissa antaganden kan göras om de föremål som inte längre kan spåras.

De förändrade vanorna under tiden från t.ex. Cronstedts farmors död till tiden för Cronstedts bouppteckning försvårar naturligtvis en direkt jämförelse av guldets. I äldre bouppteckningar utgjorde kontanta guldmynt en viktig tillgång och juveler och nipper kan räknas till samma kategori. Mängden guld i bouppteckningarna minskar i allmänhet med tiden. Det oaktat är guldmängden i Cronstedts bouppteckning betydande också jämförd med de äldre bouppteckningarna. Mängden verkar anmärkningsvärt stor vid jämförelsen med senare bouppteckningar. Närmast Cronstedt kommer Hedvig Elisabet Lagerborgs bouppteckning med 24 poster guld, medan Johan Fredrik Aminoffs bouppteckning endast upptar fyra poster.

I fråga om silvret är förhållandet ett annat. Bouppteckningens 52 poster har ett sammanlagt värde av 2 914:35 rubel, d.v.s. guldets och silvret har i praktiken varit lika mycket värt, medan silvret i de fem andra omnämnda bouppteckningarna haft ett betydligt större värde än guldets. Bouppteckningen efter Hedvig Elisabet Lagerborg kommer också i detta fall närmast Cronstedts. Hennes silver har varit ungefär två gånger så mycket värt som guldets, medan J.F. Aminoffs silver överskridit guldets värde fyrfaldigt. Cronstedts silver har i alla händelser varit rikligt och relativt mångsidigt. Sammansättningen är förbluffande lik det Aminoffska silvret med undantag av korpussilvret. Cronstedt har varken haft någon kaffe-, eller tekanna, inte heller någon sockerskål eller gräddsnäcka i silver, fastän silverkaffe- och tekannor nämns t.ex. på Sjundby redan i mitten av 1700-talet.

Matsilvret har däremot varit mångsidigt med olika slags bestick. De olika besticken har i genomsnitt varit ca ett dussin färre än hos Aminoff. Matsilvret i de övriga bouppteckningarna är betydligt ensidigare. Matskedarna dominerar tydligt, medan gafflar och knivar ibland överhuvudtaget inte nämns.

Efter silvret följer både i Cronstedts och Aminoffs bouppteckningar en kort lista över pläter. Detta material nämns inte alls i de övriga bouppteckningarna. Vi får kanske tolka förekomsten av pläter som ett tecken på att Cronstedt följde med sin tid och kände till nya moderna material. Bland Aminoffs pläter finns praktfullare pjäser än hos Cronstedt, t.ex. två par armstakar. I Cronstedts bouppteckning nämns bl.a. två sockeraskar, en ersättning för silversockerskålar.

Bouppteckningens övriga metallföremål av koppar, malm, tenn, mässing, bleck och järn omfattar främst husgeråd och arbetsredskap och faller utanför detta arbete. Tennet kan dock säga en del om det Cronstedtska hemmets karaktär. Tenn har ansetts vara en ersättning för det dyrbarare silvret. De 14 tennposterna värderade till 26 rubel innehåller t.ex. endast ett par ljusstakar och en skål med lock, några fat och ett stop, som kan tänkas ha uppvisat några stildrag. Övriga föremål har utpräglad vardagliga funktioner. I J.F. Aminoffs bouppteckning är den praktiska funktionen hos det fåtaliga tennet ännu tydligare, medan Hedvig

Elisabet Lagerborgs bouppteckning upptar flera tennpjäser, som troligen uppvisat stilistiska drag. Till dem hör en kaffe- och tekanna samt åtta par ljusstakar. Dessutom finns hela 61 tenntallrikar. Uppsättningen förstärker intrycket av en ålderdomlig och provinsiell prägel i hemmet. Tenntallrikar fanns också på Karsby medan de i Christina Sophia Maria Aminoffs bouppteckningen betecknas som »gamla». Det fåtaliga tennet bekräftar den moderna tidsmässiga prägeln i Cronstedts hem.

Avsaknaden av tenntallrikar blir något gåtfull i kombination med mängden porslin i Cronstedts bouppteckning. Ett större antal tallrikar saknas nämligen också bland porslinet. I övrigt är sammansättningen av såväl porslin som glas påfallande likartad i bouppteckningarna efter Cronstedt och Aminoff. Båda listorna börjar med en blåvit servis, som i Aminoffs bouppteckning sägs vara engelsk. Några bevarade pjäser (Nr 143–146) i Cronstedts kvarlåtenskap visar, att Cronstedts servis härstammat från samma land. Muggar, terverser och mer udda pjäser finns också i jämförbar mängd, men Aminoffs 9 1/2 dussin flata och djupa tallrikar saknar motsvarighet i Cronstedts bouppteckning. Hos Hedvig Elisabet Lagerborg har tallrikarna varit 14 dussin och på Karsby 11 dussin. Kanske en del av det Cronstedtska porslinet skiftats redan före amiralens död utan att något dokument finns bevarat. Några ostindiska bevarade tallrikar och fat, som enligt tradition tillhört amiralen (Nr 118, 119), men som inte går att finna i hans bouppteckning, stöder ett sådant antagande. En lösning på frågan erbjuder den stora ostindiska servis med tårpil- och pagodmönster i blått och vitt från slutet av 1700-talet, som inte upptas i bouppteckningen efter amiralen, men som enligt traditionsuppgift är en bröllopsgåva till hans dotter Hedvig Charlotta. En annan traditionsuppgift berättar, att en mängd ostindiskt porslin gått i kras under en slädtransport.¹¹⁶ Värdet av de 21 posterna porslin uppgår till 1/6 av t.ex. silvrets värde och är lägre än t.ex. värdet på gångkläder.

Antalet glas i boet har varit betydande och omfattar bl.a. 80 stycken diverse spetsglas samt glas för olika sorters vin och också champagne. I det Cronstedtska hemmet har det varit möjligt att duka upp till stora tillställningar med tillbehör för en mångsidig meny. Åtminstone tre dussin kuvert har kunnat uppbringas, medan antalet på Rilax kunnat vara i genomsnitt ett dussin större. De övriga bouppteckningarna visar en ensidigare sammansättning av tillbehören till taffeln.

Textilbeståndet bekräftar att representation spelat en viktig roll under de olika skedena i Cronstedts liv. Antalet drällservietter i boet uppgick till 723 och dukarna av samna material var 72 stycken. De olika textilerna representerade ett stort ekonomiskt värde. Deras värde överskrider 2 500 rubel och är endast obetydligt lägre än värdet på guld och silver.

De olika föremålskategoriernas värden förvånar ofta en nutida betraktare. Värdet på Cronstedts 42 »Taflor med ramar» är t.ex. endast 12 rubel. En tunna råg värderades till samma belopp. Överhuvud är värderingarna baserade exakt på det eventuella dyrbara materialet och dess vikt, å andra sidan värdesatte man invecklade arbetsredskap eller instrument som en oktant, uppskattad till 25 rubel.

Möblerna har naturligtvis varit avgörande för karaktären i Cronstedts hem, och de nämns också speciellt i hans sista vilja.¹¹⁷ Antalet möbler på Hertonäs överensstämmer med möblernas antal t.ex. på Rilax och också bouppteckningen efter ElisSophia Adlercreutz född Tandefelt, uppgjord den 18 oktober 1799 på Sjunby, omfattar ungefär lika mycket möbler¹¹⁸. På Hertonäs har det funnits 112 stolar av olika slag, på Rilax 111, hos Hedvig Elisabet Lagerborg i Raumo 100. På Gustaf Mauritz Armfelts Åminne i Halikko har antalet varit nästan det dubbla, 214.¹¹⁹ Sofforna har varit 10, respektive 7 och 6, de dyrbara speglarna 13, 9 och 4, o.s.v. Möblernas utseende och inte deras antal blir alltså utslagsgivande för karakteriseringen.

Endast Cronstedts bouppteckning upptar ett förgyllt möblemang. Jämförelsen mellan de olika bouppteckningarna understryker detta sidenklädda möblemangs särställning

(jfr s. 34–35). Övriga olikheter betingas delvis av bouppteckningarnas olika tider. De talrika mahognymöblerna i J.F. Aminoffs bouppteckning beror åtminstone delvis på det förändrade modet under de 22 år som gick mellan Cronstedts och Aminoffs död. En chiffonjé eller byrå i mahogny med marmorskiva hörde till modemöblerna redan genast efter sekelskiftet 1800. Minst en sådan förekom på Hertonäs, Rilax, Karsby och i Raumo. En valnötsbyrå omtalas som gammalmodig redan i bouppteckningen efter Hedvig Elisabet Lagerborg, i Cronstedts bouppteckning endast som gammal. Vad som avses med »gammal» är osäkert, men i de flesta fall tycks ordet i Cronstedts bouppteckning verkligen syfta på ärvda föremål. Om ordet haft en pejorativ innebörd är svårt att säga, det verkar snarast vara ett sakligt konstaterande. I ingen händelse är det en synonym till dagens uppskattande »antikvitets».

Under rubriken »Meubler» finns i Cronstedts bouppteckning också flera större och mindre ur, ljusstakar och prydnadsföremål av olika slag. Pjäser ur dessa olika kategorier placeras i de andra bouppteckningarna än bland möbler och husgeråd, än bland diverse. Bland de udda föremålen kan vi åter konstatera likheter mellan lösöret på Hertonäs och Rilax. På båda gårdarna har t. ex. funnits en vas och två urnor av alabaster.

Bouppteckningen efter Cronstedt ger redan i sig en bild av ett ståndsmässigt hem, jämförbart med inredningarna på de viktigaste herrgårdarna i landet. Den enhetliga och moderna prägel hemmet haft, står i samband med Cronstedts ställning och karriär. En analys av de bevarade föremålen kommer att stärka intrycket.

De uppspårade föremålen uppgår till ca 1/5 av allt lösöre i bouppteckningen. Lämnar man poster som kreatur, spannmål och arbetsredskap obeaktade, uppgår antalet uppspårade föremål till ungefär 1/3.

En avskrift av bouppteckningen efter Cronstedt medföljer detta arbete som Bilaga 1. Bouppteckningens poster har försetts med ett löpande nummer. Vid de uppspårade föremålen anges det bouppteckningsnummer (BuNr) de kan tänkas vara identiska med.

MÖJLIGHETERNA ATT SPÅRA OCH IDENTIFIERA DE CRONSTEDTSKA FÖREMÅLEN

Den första dokumentationen av föremål som kan tänkas ha tillhört Cronstedt hade traditionsuppgifter och innehavarnas släktskap med amiralen som grund. Efter att bouppteckningen efter Cronstedt i detta sammanhang blivit tillgänglig, fanns ett tillförlitligt dokument att jämföra föremålen med. Osäkerheten vid identifieringen förblir dock i vissa fall avsevärd.

Efter amiralens död år 1820 fick hans änka sitta i orubbat bo.¹²⁰ Trots det uppstår många frågor då man jämför bouppteckningen och skiftesinstrumentet efter henne med bouppteckningen efter Cronstedt själv. De två senare dokumenten från år 1841 upptar betydligt färre pjäser. Carl Olof Cronstedts bouppteckning är försedd med en del anteckningar, som kan belysa frågorna. En del poster är försedda med ett krux och dessa poster saknas i amiralskans bouppteckning. Kruxet finns speciellt vid flera guldföremål, t.ex. Cronstedts Svensksundsmedalj. Vi kan anta, att amiralskan blivit tvungen att sälja de kruxförsedda pjäserna.

Vid andra bouppteckningsposter finns initialerna H, A och C inskrivna, d.v.s. initialerna för Cronstedts dotter Hedvig Charlotta (1795–1868), äldre sonens Gabriel Antons (1798–1893) och yngre sonens Carl Olofs (1800–1883). Också de initialförsedda posterna saknas i bouppteckningen efter amiralskan och i skiftesinstrumentet. Ett partiellt arvsskifte tycks alltså ha skett före Beata Sophia Cronstedts död. Redan ett år före amiralens död, d.v.s. år 1819, har en förteckning över boets silver gjorts och där har andelen av »Heddassilfver» noterats. Listan måste ha samband med Hedvig Charlottas giftermål detta år med Abraham Stjernschantz.

Skiftesinstrumentet efter Beata Sophia Cronstedt visar, att en auktion ägt rum efter amiralskans död men före skiftet. Något auktionsprotokoll går inte att finna. Att spåra några av de för över 150 år sedan sålda föremålen är omöjligt.

Genom skiftet i maj 1841 delades instrumentets poster jämnt mellan amiralskans tre barn. Dottern Hedvig Charlotta hade som nämnt gift sig med landshövdingen Abraham Stjernschantz. Från hans sida kan en del föremål, som till åldern kunde ha tillhört amiralen naturligtvis ha tillförts hemmet. Överhuvud bildar ingifta personers eventuella ärvda föremål den största möjligheten till felaktiga identifikationer i denna undersökning. Amiralskans barn hade dock övertagit Hertonäs gård av sin mor år 1836 och ett år före hennes död övertogs den av svärsonen Stjernschantz. Det är väl troligt att amiralens gamla pjäser blev de dominerande i huset. Hedvig Charlotta och Abraham Stjernschantz hade endast två adoptivöner, som nämns som arvtagare vid sidan om änkan i Stjernschantz bouppteckning från år 1864.¹²¹ I bouppteckningen kan en del säkert Cronstedtska föremål återfinnas. Bouppteckningen efter den fyra år senare avlidna Hedvig Charlotta går inte att finna. Ett dokument inom familjen Cronstedt utan datering eller underskrift pekar på att Hedvig Charlottas Cronstedtska pjäser skulle ha återgått till hennes bröder. Dokumentet består av en lista med två spalter, den ena under initialen A, den andra under initialen C och en sida bär den gemensamma rubriken Heddassilfver. I bouppteckningarna efter Hedvig Charlottas bröder, Gabriel Anton och Carl Olof kan sedan en del av de saker, som ursprungligen tillfallit systemen igenkännas. Amiralsens osålda, av följande generation ärvda pjäser, skulle således ha delats upp i två delar.¹²²

Cronstedts äldre son Gabriel Anton dog vid nittiofem års ålder och var gift två gånger, första gången med friherrinnan Beata Sophia Johanna Hjärne (1802–1850) och andra gången med Johanna Elisabeth Nassokin (1826–1909). Det uppstår alltså åter möjligheter att äldre föremål kommit till hemmet genom giftermålen. Att spåra de av amiralens föremål, som

efter geheimerådet Gabriel Anton Cronstedts död eventuellt tillfallit hans döttrar i första giftet, Selma Sofia Alexandra Gabriella (1837–1921) och Hedvig Anna Fanny Johanna (1839–1898) är omöjligt. Den förstnämnda gifte sig med Theodor Ulrik af Forselles och fick åtta barn, vilka i sin tur sammanlagt hade åtta barn.¹²³ Den senare gifte sig med sin styvmors bror Reinhold Peter Nassokin och fick sju barn, vilka i sin tur hade sammanlagt sju barn.¹²⁴ Geheimerådets äldsta son Carl Gustaf Anton Alfred (1834–1855) stupade ogift. Geheimerådets dotter i andra giftet flyttade genom sitt äktenskap med friherre Carl Adam Falkenberg av Bålby över till Sverige.¹²⁵

Bouppteckningen efter geheimerådet är knapphändig avfattat, men en del Cronstedtska pjäser kan kännas igen. Dessutom finns här något föremål, som inte finns i bouppteckningen efter amiralen, men som måste ha tillhört honom. Det gäller t.ex. ett litet guldhjärta med initialen O och året 1782 (Nr 200). Det kan alltså också finnas pjäser, som tillhört amiralen, men saknas i hans egen bouppteckning.¹²⁶

En del ärvda föremål kan ha sålts av Gabriel Anton Cronstedt vid den stora auktion han höll i Åbo år 1856.¹²⁷ Auktionsprotokollet är så kortfattat i sina beskrivningar, att det är omöjligt att avgöra om det omfattar något av amiralens pjäser. De föremål, som efter geheimerådets död tillföll hans yngste son Carl Anton Ludvig Reinhold (1858–1914) utgör kärnan i den bevarade kvarlåtenskapen efter amiralen. Föremålen har bevarats främst på manslinjen till sonen arkitekt Carl Olof Anton (1889–1979), som med stor pietet vårdade dem och kunde delge de traditionsuppgifter, som ännu levde. De föremål, som Carl Anton Ludvig Cronstedts änka Sigrid Pauline född Brunou sålde efter sin mans död kan till största delen spåras. Uppgifter om saker, som inte kom från amiralens sida gavs också av arkitekt Cronstedt och man måste utgå från att traditionen varit i stort sett tillförlitlig.¹²⁸ De av amiralens föremål, som tillfallit Carl Anton Cronstedts dotter Sigrid Anna Elisabeth (1892–1978), överflyttad till Norge, var få, men kunde dokumenteras med undantag av några textilier, som med hennes barn kommit till Amerika.

Efter arkitekt Cronstedts död har största delen av amiralens kvarlåtenskap inköpts till Finlands nationalmuseum men en del viktiga pjäser har också sålts på auktion.¹²⁹

De föremål, som kom på amiralens yngre sons, Carl Olofs lott har varit svårare att spåra. De tycks ha delats upp på jämnare lotter än de föremål, som tillhört Gabriel Anton, trots att endast dottern nådde vuxen ålder. Hon gifte sig med Johan Frans Andreas Galindo. Den i friherreligt stånd upptagne Carl Olof Cronstedt var mån om att namnet inte skulle försvinna och adopterade sin svärson samt dennes barn i hans andra äktenskap efter Olga Beatrice Cronstedts död.

Enligt uppgift¹³⁰ har endast barnen från äktenskapet med Olga Beatrice Cronstedt ärvt av amiralens föremål. Föremål, som tillhört något av de tre barn som nådde vuxen ålder, ingår bland de uppspårade pjäserna.

Traditionsuppgifterna verkar också obestämbara än bland Gabriel Antons efterlevande och i fråga om ålder och stil är föremålen heterogena med ett större antal föremål från tiden före amiralen.

Det faktum att bouppteckningarna blir mer summariska med tiden försvårar också identifieringen. Det går inte att följa pjäserna i en obruten rad av bouppteckningar. T. ex. de viktiga silverpjäserna inom familjen, det Oldermanska stopet, presenterfatet med Cronstedtska vapnet samt den s.k. dopskålen är omöjliga att identifiera i bouppteckningarna efter amiralens söner, men finns bevarade och dokumenterade. I fråga om svårdefinierbara föremål kan man försöka gå från nyare till amiralens tid för att se om det är fråga om senare till boet medförda föremål. Vi kan också få en del tilläggsuppgifter, t. ex. i skiftesinstrumentet efter amiralskan får vi veta, att buxbomsskrinet i senrenässans kallats det Gyllenstjernska skrinet (Nr 1).

En del Cronstedtska föremål, som inte gått att återfinna, finns omnämnda eller fotogra-

Bild 18. Försvunnet sybord med lackerad skiva (BuNr 428). Mahogny med mässingslister. Foto från Carl Anton Ludvig Reinhold Cronstedts hem i Helsingfors vid sekelskiftet 1900. Detalj. HSM, Bildarkivet.

ferade. Man vet t. ex. att Hedvig Charlotta Cronstedt återvänt till Hertonäs efter gårdens försäljning för att ta reda på ett kvarblivet skåp.¹³¹ En gustaviansk småstol av västsvensk typ finns avritad i Hertonäs gårds arkiv, där den omtalas som amiralens.¹³² En gråmålad dubbelsäng gjord av Johan Lindgren har vid familjens flyttning från Linna gård helt enkelt lämnats kvar, likaså har ett dockskåp från 1600-talet och en jordglob med lodrät axel, troligen från 1600-talet, förekommit vid någon flyttning.¹³³ Ett ovalt mahognybord (Bild 18) med mässingslister och plåtskiva kan skönjas på ett gammalt foto från Carl Anton Reinhold Ludvig Cronstedts hem i början av 1900-talet och det är utan tvivel identiskt med bouppteckningens ovala sybord av mahogny med lackerad skiva (BuNr 428).¹³⁴ Svårare att identifiera är de golvur, som syns på samma serie fotografier. Stilmässigt kan de vara från amiralens tid, men deras allmogekaraktär gör det också möjligt att de är yngre. Bouppteckningen nämner inte heller några golvur.

Av det ovannämnda framgår, att identifieringen ofta är osäker. Traditionsuppgifter har dock oftare visat sig vara riktiga än oriktiga. Den uppfattning de uppspårade pjäserna ger måste anses ge en riktig bild av det Cronstedtska hemmet.

FÖREMÅL SOM TILLHÖRT CARL OLOF CRONSTEDT

Möbler

Enligt Cronstedts bouppteckning utgjordes möbelbeståndet på Hertonäs av 3 chiffonjéer, 9 byråar, 3 kommoder, 23 skåp, 36 bord, 22 sängar, 10 soffor, 112 stolar, 13 speglar, 13 schatull och skrin samt 7 kistor, d.v.s. sammanlagt 251 pjäser.

De uppspårade möblerna är 79 till antalet, men av dem har 16 pjäser avyttrats av Cronstedt redan strax före Sveaborgs kapitulation.¹³⁵ De bevarade Hertonäsmöblerna utgör alltså en fjärdedel av bouppteckningens möbler.

Bland de bevarade Cronstedtska möblerna intar ett förgyllt möblemanget hedersplatsen. Möblemanget har ursprungligen bestått av två soffor (Nr 12), fyra fåtöljer (Nr 13), tolv småstolar (Nr 14), fyra taburetter (Nr 16) samt sex biblioteksstolar (Nr 15) och är fullständigt bevarat.

Möblemanget belyser nästan alla de frågor, som kan ställas i samband med kvarlåtenskapen efter Cronstedt.

I stilhänseende är möblemanget typiskt höggustavianskt med raka former och antikiserande dekor, i detta fall bandfläta, fleuroner och kannelerade ben. Möblemanget visar det starka inflytande franskt konsthantverk hade i det gustavianska Sverige. Sedan gammalt har de svenska stolarna indelats i en franskinfluerad typ och en typ med holländsk-engelska förebilder.¹³⁶ Till den franska typen hör stolar med stoppad rygg och utan stödkonstruktion av tvärsålar mellan benen. De Cronstedtska stolarna hör alltså till den franskpåverkade typen.

Tillverkaren är också känd, eftersom pjäserna är signerade av Johan Lindgren, verksam i Stockholm mellan 1786 och 1800. Lindgren var en ansedd stolmakare, vars alster bl.a. finns i den kungliga husgerådskammaren. I hans produktion finns stolar av både fransk och holländsk-engelsk typ, soffor och divaner med målad delfindekor samt stolar identiska med de Cronstedtska. Cronstedt kunde välja bland många alternativ vid möbelköpet.¹³⁷

De gustavianska stolarna av fransk typ var så gott som alltid strukna med en ljus färg, oftast s.k. pärlgrått eller ostronvitt, som färgen numera ofta kallas, medan stolarna av engelsk-holländsk typ också under gustaviansk tid kunde ha starkare färg eller mahognyimiterande bets.¹³⁸ Förgyllning av möbler var ytterst ovanligt i annat än kungliga miljöer.¹³⁹ Vi kan alltså fråga oss varför Cronstedt hade så höga ambitioner i fråga om detta möblemanget. Möblemangets sidenklädsel av damast är också ett tecken på vilja till representativ verkan men vanligare än förgyllningen. Den symmetriska sidendamasten med rötter i barocken behöll sin ställning som viktig vägg- och möbelklädsel 1700-talet ut.¹⁴⁰ Damastens färg på de Cronstedtska möblerna nämns inte i hans bouppteckning, men den har med största sannolikhet varit röd.¹⁴¹

Lindgrens verksamhetstid anger gränserna för dateringen av möblemanget. Stilmässigt hör det ihop med början av stolmakarens verksamhetstid.

En jämförelse med Cronstedts karriär gör det mer än troligt, att han skaffat möblerna efter att han blivit utnämnd till statssekreterare för sjöärendena av Gustav III efter segern vid Svensksund år 1790. Cronstedt fick då också tillgång till en tjänstebostad på Skeppsholmen samt en avsevärt förbättrad ekonomi (jmf s. 13). Inredningen av tjänstebostaden på 13 rum fordrade en hel del nyanskaffningar.

Fastän en stor del av 1700-talets herremanshem var inredda med tanke på representation, är det svårt att säga hur mycket man förutsatte att en person i Cronstedts ställning

skulle satsa på inredningen och hur mycket var beroende av hans egna ambitioner. Förväntningarna ställda på förplägnaden vid representationsmiddagar har åtminstone varit stor.¹⁴² Ett representativt hem var också förutsättningen för ett gott parti.¹⁴³ Cronstedts sena förmålning med Beata Sophia Wrangel hade utan tvivel också ekonomiska orsaker.

Vi kan också söka andra orsaker än allmänna förväntningar på miljön till den förgyllda möbelns påkostade utformning. En orsak var tendensen hos personer, som själva gjort karriär och skapat sin ställning, att också i fråga om inredning följa senaste modet. Det har påpekats, att den allra högsta och äldsta adeln i Sverige, obekymrat omgav sig med en stilblandning och gamla ärvda möbler också i representationsutrymmen.¹⁴⁴

Vi finner emellertid också en personligare utgångspunkt då det gäller Cronstedts möblemang. Utseendet hos det förgyllda möblemanget klätt med röd sidendamast påminner starkt om inredningen i Amphions kajuta (Färgbild s. 66–67). I denna kajuta inträffade den avgörande händelsen för Cronstedts karriär. Vid rådslaget i kajutan understödde han som ende officer Gustav III:s beslut om batalj mot ryssarna.¹⁴⁵ Cronstedts utnämning till Gustav III:s statssekreterare för sjöärenden var ett resultat av den stora segern vid Svensksund år 1790 och blev höjdpunkten i hela hans karriär. Cronstedt har inrett sitt hem så, att det associerade till denna händelse och det förgyllda möblemanget fick en stark symbolisk innebörd för honom. Betydelsen har kvarstått fram till hans död år 1820 i ett Finland, som efter hans kapitulation på Sveaborg tillhörde det ryska riket.

Möblemanget upptas som första post bland sittmöblerna i Cronstedts bouppteckning och har värderats relativt högt. Möblemanget har utan tvivel hört till de »dyrbara mobilier», som Cronstedt inte ville att skulle skingras efter hans död.¹⁴⁷

Sammanhanget med Amphions kajuta förstärks av taburetternas utformning. De korslagda benparen har trots sin fasta konstruktion sin utgångspunkt i sådana hopfällbara fältstolar, som också fanns på Amphion. I allmänhet användes en sådan fast benkonstruktion först under empiren (jmf. Nr 37).

Ett exakt likadant förgyllt möblemang av Johan Lindgren som det Cronstedtska har tillhört Gustav III:s gunstling överstallmästaren Adolf Fredrik Munck.¹⁴⁸ Enda skillnaden är färgen på möbelns sidendamast, i Muncks fall har den varit blå. Enligt familjetraditionen var möbeln en gåva av Gustav III till Munck och det är frestande att tänka sig ett liknande ursprung för Cronstedts möblemang. Någon tradition om detta existerar inte, men möbelns symbolvärde för Cronstedt skulle i detta fall vara ännu större.

Möblemangets biblioteksstolar belyser problemet med terminologin i tidens bouppteckningar och andra dokument (jmf. Nr 37, s. 37). Stoltypen kallas allmänt biblioteksstol, eftersom samma stolform ibland haft en nedfällbar skiva vid ryggstödet överkant och man då har suttit gränsle över sitsens smalare del och lutat boken mot skivan. På samma sätt har stolarna använts vid kortspel. På franska kallas stolarna *voyeuse* och eftersom damerna vid kortspel kunnat stöda knäet mot den långa sitsen och se över axeln på de kortspelande herrarna, har benämningen förknippats med detta »tittande». Cronstedts bouppteckning talar dock om »fönsterstolar», tittandet kunde också ske ut genom fönstret. Om det inte vore entydigt fråga om det förgyllda möblemangets voyeuser i bouppteckningen, skulle termen fönsterstolar ha varit svår att bestämma. Den användes dessutom om olika stoltyper (jmf. s. 37). I möbellitteraturen används inte termen fönsterstol om voyeuser.

Möblemangets tillverkare, Lindgren har anlitats av Cronstedt i flera sammanhang. En ombronserad fåtölj är stämplad av honom (Nr 18). Den saknar möblemangets bandfläta, som ersatts av en slät hålkäl, men är i övrigt lik det förgyllda möblemangets fåtöljer. En numera försvunnen gråmålad dubbelsäng har varit stämplad av Lindgren och en senare förgylld vilsäng (Nr 17) bär samma dekor, som det förgyllda möblemanget. Cronstedt visar en tendens att anlita betrodda och välkända hantverkare.

Två förgyllda konsolbord med porfyrskiva (Nr 21) och tillhörande speglar (Nr 22) har uppenbara likheter med konsolborden i Amphions kajuta. Bordens vinlövsdekorerade sargar bärs upp av kannelerade ben med antikiserande kvinnohuvuden. Identiskt utformade bordsben finns på ett vitrinbord på amiral Fredric Georg Strömfelts Hylinge.¹⁵⁰ Bordet är gjort av Per Ljung på 1790-talet och en attribution till Ljung kan göras också för det Cronstedtska borden. Sannolikheten blir ännu större, då vi vet att Ljung stod för sniderierna på Amphion.¹⁵¹ Ljungs arbeten kombinerades dessutom ofta med Älvdalsporfyr.¹⁵²

Speglarna, som hört ihop med borden är däremot mer anonyma och bär allmänna stil-egenskaper från tiden kring 1790. Både konsolborden och speglarna har egenskaper, som kan tolkas som empire, t.ex. speglarnas militära trofédekoration.

En mycket stor del av de Cronstedtska möblerna kan tidsmässigt härstamma från hans första Skeppsholmsperiod. Till dem hör också möblerna i mahognyfanér med mässingslister. (Nr. 25–30). De sengustavianska möblerna saknar praktprägel hos det förgyllda möblemanget. De följer till formerna de tidigare höggustavianska möblerna (jmf Nr 23), men materialbehandlingen ger uttryck för den strängare karaktären hos tidevarvet.

Alla de bevarade mahognymöblerna, eventuellt med undantag av en kommod (Nr 39), kan dateras till 1790-talet och hör således ihop med tiden före Sveaborgs kapitulation. Överhuvudtaget är antalet i bouppteckningen nämnda mahognymöbler litet, framför allt jämfört med något senare bouppteckningar (jmf s. 30). Endast fyra mahognystolar med tagelstoppning (BuNr 466) nämns, men går inte att spåra. Deras karaktär förblir okänd, men de kan antingen ha varit gamla från den tid, främst senbarocken, då engelsk-holländska stolar av detta material kunde förekomma, eller moderna empirestolar. I det senare fallet kan det ha rört sig om stolar lika G.M. Armfelts empirestolar,¹⁵³ eventuellt ryska. Finsktillverkade stolar är inte heller uteslutna. F. Palmaeus försåg ju en spegel på Hertönäs med ornamenter och eventuellt kan det ha rört sig om mahognyspeglarna Nr 40, som dock också kan vara senare än 1820.

Vi kommer här in på den intressanta frågan om empirehantverk i Finland.

Den politiska brytningstiden med det nya ryska väldet har försvårat dess klarläggning. Forskningen har främst inriktat sig på utformandet av den offentliga miljön i den nya huvudstaden Helsingfors, framför allt på dess byggnadskonst. Till största delen är denna pompösa empire senare än Cronstedts levnadstid. De tidigaste exemplen är bl.a. de praktfulla mahognymöblerna till universitetet. Katedern i solennitetssalen var planerad för Åbo Akademi och tillverkad efter Gjörwells ritningar av Efraim Ståhl i Stockholm år 1814, d.v.s. långt in på den ryska tiden. Universitetsinventarier med ryskt eller finländskt ursprung gjordes först på 1820- och 1830-talen.¹⁵⁴

Det stora antal mahognymöbler, som t.ex. visades på empireutställningen i Heinola år 1994 är också sena och representerar närmast biedermeierstilen.¹⁵⁵ Säkert daterade möbler är ytterst sällsynta och de få inhemska signaturerna indikerar oftast tillverkningstider efter år 1820.¹⁵⁶ Vid sidan av denna typs möbler levde reminiscenser av den gustavianska stilen länge kvar bland de finska hantverkarna.¹⁵⁷ De tidiga svenska empiremöblernas eventuella förekomst i Finland har till stor del blivit obeaktad. Ett av de Cronstedtska möblemanget (Nr 36, 37) belyser även denna fråga. Möblemanget är tillverkat av den ovan nämnda Stockholmsstolmakaren Efraim Ståhl, verksam mellan 1794 och 1820.¹⁵⁸ Det Cronstedtska ljusgråa möblemangets åtta fåtöljer är av den för tidig empire vanliga baljfåtöljtypen men av ovanligt högklassigt utförande. De utåt böjda benen avslutas av under empiren vanliga bockfötter. Uptill har benen snidade lagerfestonger. Sargens bladstav är anmärkningsvärt fint utskuren. Ståhl var också en produktiv och ansedd stolmakare med flera alster i Kungliga Husgerådskammaren. Om man antar att Cronstedt skaffat empiremöblemanget under sin period som generaladjutant, måste det ha skett senast 1801. Möblemanget skulle då t.o.m. med tanke på Sverige vara ett ovanligt tidigt exempel på empire. De praktfulla empiresto-

lar Ståhl levererade till kungahuset och till officiella inrättningar är daterade genom Kungliga Husgerådskammarens beställningar till tiden ca 1803–1808.¹⁵⁹

Möblemangets sex taburetter har samma korslagda benkonstruktion som Lindgrens för-
gyllda taburetter, men de är längre och har stoppade armstöd i gavlarna.

Ståhls verksamhetstid och möblemangets utformning gör det troligt att Cronstedt skaf-
fat dem under sin andra Skeppsholmsperiod 1797–1801. Vid förvisningen till Sveaborg
har dessa högmoderna svenska empirestolar hamnat på fästningen.

Möblemanget avyttrades av Cronstedt strax före Sveaborgs kapitulation.¹⁶⁰ I Adolf Gustaf
Nordenskiölds räkenskaper från år 1808 finns möblemanget och en divansoffa av enklare
utförande omnämnda. De betalades av Nordenskiöld till amiralskan strax innan kapitu-
lationen. Efter kapitulationen transporterades detta empiremöblemang via Borgå till Frugård
och fanns att beskåda i Mäntsälä högst tio år efter att det tillverkats i Stockholm. Vilken
verkan det där haft på omgivningens inredningsuppfattning förblir vid gissningar.

Med hjälp av Nordenskiölds omsorgsfulla anteckningar får vi belägg för att Cronstedt
också haft lösöre, som han avyttrade under sin livstid. Det sålda möblemanget är som sagt
från Cronstedts period som Gustav IV Adolfs generaladjutant, medan det för-
gyllda möble-
manget hör ihop med Gustav III:s regeringstid och bevarades med stor pietet. Dessa fakta
kan kanske belysa vilka känslor Cronstedt hyste efter den oväntade och oförklarliga av-
sättningen år 1801.

Empiremöblemangets taburetter kallas i Nordenskiölds anteckningar fönsterstolar, han
använde alltså samma term som i Cronstedts bouppteckning används för stolarna av bibli-
oteksstolstyp. Synbarligen har tidens antecknare mera haft möblernas funktioner än deras
utformning som kriterium.¹⁶¹

Huvudparten av Cronstedts möbler har helt naturligt varit svensktillverkade. Alla sig-
nerade pjäser har svenska upphovsmän och i övrigt förekommer pjäser (Nr 29, 33) som på
stilistiska eller tekniska grunder kan antas vara franska eller engelska. Några enklare pjä-
ser kan vara lokalt tillverkade under Cronstedts vistelser i Finland. Till de eventuellt fin-
ska möblerna hör ett kryddskåp (Nr 41), vars beslag påminner om nyckelskyltarna på Her-
tonäs, den yngsta omgjorda kommoden i mahogny (Nr 39), som försågs med spegel av F.
Palmaeus och eventuellt mahognyspegeln med gipsornament (Nr 40). De enkla kistorna,
borden och bänkarna på Hertonäs har sannolikt också varit lokala.

Det internationella inslaget blir tydligare bland de mindre föremål, som kompletterade
de Cronstedtska interiörerna.

Mindre bruks- och prydnadsföremål

Ur

Bouppteckningen efter Cronstedt upptar nio bord- eller väggur och två fickur i guld. Sju
av de förstnämnda har kunnat spåras, likaså ett guldur. De golvur som ses på foton från
början av 1900-talet finns åtminstone inte omnämnda med denna term.

Uren finns alltså bevarade i ovanligt hög grad. Deras dyrbara utförande och det värde
man satte på tekniska instrument (jmf s. 29) har bidragit till detta.

Alla tidsskikt börjande med 1700-talets förra hälft och in på rysk tid finns dessutom
representerade och ur finns från Sverige, England, Frankrike, Schweiz och Ryssland.

Det äldsta uret (Nr 42) är tillverkat vid Stockholms manufabrique under Petter Schnacks
tid 1729–1742.¹⁶² Uret av biblioteksurstyp med fodral i svart med guldacksdekor förefäl-
ler att vara ett bordsur. En jämförelse med Cronstedts bouppteckning ger vid handen, att

det ursprungligen måste ha rört sig om ett konsolförsett väggur. Senare rokokour av samma slag med fodral, har också ofta haft en senare förkommen konsol. Lackarbeten likt det Cronstedtska urets var populära och vittnar om de ostindiska kompaniernas förmedling av modet. Schnacks ur har nära motsvarigheter främst i England, och engelsk influens var överhuvudtaget vanlig under det tidiga 1700-talet.

Följande stil, rokokon, representeras bland de Cronstedtska uren av en liten förgylld bronspendyl (Nr 43). Det kartuschformade fodralet har osymmetrisk form med rocailler och en tupp och en drake som vittnar om rokokotidens Kinaintresse.

Urverket är tillverkat i England av Eardley Norton, verksam mellan 1760 och 1794.¹⁶⁴ Uret kan ha förvärvats under Cronstedts engelska tjänstgöring.

Uret blir intressant ur finländsk synvinkel på grund av sitt bronsfodral. Ett identiskt bronsfodral (privat ägo) har utnyttjats av en finsk 1800-talsurmakare. Gustaf Ingman, som gick i lära i Ekenäs, tillbringade några år i Helsingfors och St Petersburg samt anhöll om burskap i Lovisa år 1819, har gjort urverket till detta fodral.¹⁶⁵ Den europeiska, möjligen franska tillverkaren av bronsfodralen har betjänat både en engelsk 1700-talsurmakare och en finländsk urmakare från 1800-talet.

De övriga uren representerar nyklassicismen. En tidig gustaviansk pendyl i träfodral (Nr 44) är tillverkad av Erik Orbin i Stockholm. Uret kan stilmässigt vara tillverkat i början av Orbins verksamhetstid 1774–1799.¹⁶⁶ Det Cronstedtska uret bär en exceptionell signatur, där Orrbin stavats med två r, kanske ett tecken på den tidiga tillverkningstidpunkten.

Cronstedts nyklassiska sågur (Nr 45) och vita marmorbordsur (Nr 46) är osignerade, men utformningen kan peka på Frankrike, i synnerhet i det senare fallet. Bordsurets pendel är utformad som solguden med sin strålkran. Motivet är vanligt på pendlar, men också likt solguden på Amphions akterspegel.¹⁶⁷ Bordsuret hör till en uppsättning med två marmorljusstakar (Nr 54).

Ett symbolladdat ur i grågrön och vit marmor (Nr 48) är tillverkat av Robert och Courvossier i Genève mellan 1790 och 1800.¹⁶⁸ Uret kröns av tiden med sin lie, utförd i brons, urverket omges av zodiakens tecken och på sockeln kör dagen över himlavalvet i sitt spann. Den tydliga empirekaraktären förstärks av lejonfigurer. Samma schweiziska tillverkare hade gjort Adolf Fredrik Muncks reseur.¹⁶⁹

Det yngsta Cronstedtska uret är att döma av materialet och utförandet ryskt och hör alltså ihop med tiden efter Sveaborgs kapitulation. Det rör sig om ett litet bordsur (Nr 49) med det osignerade urverket infällt i en cylindrisk bronsdel krönt av en putto. I sockeln av malakit finns små förgyllda skrivdon infällda. Uret hör ihop med två nattstakar (Nr 59) i samma materialkombination.

Uren omfattar alltså både tidsmässigt och geografiskt ett ovanligt brett register, men har å andra sidan inte några speciella anknytningar till Cronstedts livsskeden eller karriär.

Ljusstakar och -kronor

Under Cronstedts tid var ljusstakar en oundgänglig bruksvara och detta avspeglas också i antalet ljusstakar, omnämnda i bouppteckningen. Allt som allt har det funnits 23 par ljusstakar, tre likadana ljusstakar och en udda pjäs. Av dem kan något under hälften eller elva par spåras. I bouppteckningens 23 par ingår alla »ljusplåtar» eftersom denna benämning i bouppteckningen uppenbarligen använts för s.k. nattstakar och inte om lampetter. Till de vanliga ljusstakarna kommer ytterligare en ljusskärm.

Åtminstone de praktfullare kandelabrarna ställdes gärna framför speglar för att förstärka ljusens effekt enligt samma princip som i tidens spegellampetter och i de reflekterande

kristallkronorna. De sistnämnda var dyrbara sällsyntheter t.o.m. i det Cronstedtska hemmet, som endast haft två större och en mindre krona. Bara den lilla kronan (Nr 56) finns kvar, också den i mycket defekt skick. De två stora kronorna värderades i bouppteckningen (BuNr 477) lika högt som de två konsolborden.

Stilistiskt är alla de bevarade ljusstakarna nyklassiska. Det äldsta skedet representeras av gustavianska räfflade kolonnstakar i mahogny, (Nr 50) säkert av samma typ som boets försvunna, räfflade silverstakar. (BuNr 60)

Ett par tennstakar (Nr 51) av Eric Pettersson Krietz i Stockholm från år 1791 eller 1793 har spiralvridna räfflor men en rätt ålderdomlig prägel. De hör till de få tennföremål i det Cronstedtska hemmet, som har stilistiska drag. Ett av de moderna dragen i Cronstedts hem var tennets obetydliga andel av annat än bruksföremål. (Jmfr s. 28–29).

De representativa ljusstakarna med tydliga stildrag var gjorda av porfyr, brons eller silver. De Cronstedtska porfyrstakarnas (Nr 52) bronsdelar måste anses vara svensktillverkade.¹⁷⁰ De visar också att empirens konsthantverk kunde ha etruskisk småkonst som förebild.¹⁷¹

De två paren pompösa empirekandelabrar (Nr 57, 58) är troligen franska. De måste vara anskaffade senast under Cronstedts andra Skeppsholmsperiod. Dessa kontinentala empirepjäser har således funnits i Finland redan under 1800-talets första år.

Två par bevarade ljusstakar i silver är tacksamma objekt då deras ursprung och tillverkningstid går att bestämma med stämplarnas hjälp. Vi får ett skolexempel på de olika strömningarna inom empirens konsthantverk. Det tidigare paret (Nr 61) är tillverkat år 1811 i St Petersburg av Alexander Jaschinkov. Den meanderprydda ovala fotplattan bär upp ett lejon med en ridande putto, som håller den blomkalkslika ljuspipan. Karaktären är tung och pompös trots stakarnas litenhet och funktion som nattstakar. Dessa typiska representanter för rysk empire kan ha inköpts av Cronstedts söner, som gick i skola i St Petersburg, eller av hans dotter som från ljusstakarnas tillverkningsår 1811 var hovfröken där.

Silverpjäser av Jaschinkov är inte heller sällsynta i Finland¹⁷² och ljusstakarna kan lika väl ha köpts här av Cronstedt själv.

Det andra paret silverljusstakar (Nr 62) är tillverkat år 1815 av Carl Anton Carlborg i Åbo och fullständigt olikt de ryska stakarna till karaktären. Den ovala fotplattan saknar all dekor och skaftet utgörs av en smäcker lyra. Ett tydligare exempel på svenskinfluerad Karl Johanstil är svårt att finna. Denna riktning var länge förhärskande inom det finska silversmidet, även om vissa från Ryssland härstammande föremålstyper så som brödkorgar – i måttfullt utförande – snart blev populära.¹⁷³

Ljuskällorna kompletterades av enklare kolonnstakar i marmor (Nr 53) och nattstakar i brons (Nr 60) samt en ljusskärm (Nr 55). Tidens antiksvärmeri syns tydligt i denna genom ett romantiskt landskap med Scipiernas grav som målad dekor.

Silver

Silvret i Cronstedts bouppteckning upptar föremål av de mest skilda slag, från silverrubler till glasögonbågar och sporrar. Av bouppteckningens 52 poster med silverföremål kan något över en fjärdedel spåras. Silverljusstakarna har redan behandlats och bland det övriga silvret finns både utpräglade bruksföremål såsom bordsilver och föremål som vid sin tillverkningstidpunkt varit bruksföremål, men som redan under Cronstedts tid mera betraktats som vackra och värdefulla föremål än som bruksvara.

Korpussilvret från Cronstedts egen tid har varit fåtaligt. Ingen kaffe-, eller tekanna i silver har t.ex. funnits.

Bland det äldsta silvret finns några pjäser, som hör ihop med släktens äldsta historia. Hit hör den äldsta av de Cronstedtska familjeklenoderna i silver, ett 1600-talsstop (Nr 63). Pjäsen har den för tiden vanliga formen, d.v.s. den är cylindrisk med ett lock med något större diameter än själva stopets, har ett kraftigt handtag med en kula upptill som tumgrepp och står på tre kulfötter. Däremot är stopet sparsamt dekorerat i jämförelse med många barockstop av denna typ. Dessutom är den Cronstedtska pjäsen endast ungefär hälften så stor som de vanliga 1600-talsstoppen, men kan dock inte räknas till de ännu mindre miniatyrstop, som ibland tillverkades på 1600-talet.¹⁷⁴ Dekoren begränsas till druvklasar på tumgrepps- och fotkulorna och ett vinlöv på cylinderkroppen vid fötternas fästningspunkter samt graveringar på locket. Graveringarna ansluter sig direkt till Cronstedts första förfader i Sverige. I mitten ser man bokstäverna A O M och A G, initialerna för Andreas Olderman och Anna Gerdes. Under texten finns Oldermans borgerliga vapen, en man under ett träd. Stopet är förgyllt på insidan. Pjäsen är gjord år 1670 av Nicolaus Breuman i Stockholm, som samma år blivit mästare. Han var dock troligen verksam redan före denna tidpunkt. Flera praktpjäser av Breuman finns bevarade främst i olika kyrkor. Till dem hör en vinkanna i Storkyrkan i Stockholm och två ljusstakar i Katarina kyrka. Ett stop i Stockholms Nationalmuseum har också i motsats till det Cronstedtska rikt driven dekor.¹⁷⁵ Det Cronstedtska stopet kan ha skaffats till Anna Gerdes och Andreas Oldermans silverbröllop år 1676. Initialkombinationen på locket talar för en sådan funktion hos stopet. Praktpjäser i silver var under gamla tider ofta minnespjäser och tjänstgjorde dessutom som penningplaceringar, med andra ord sin tids statussymboler, vilket dock inte hindrade att pjäserna också användes.¹⁷⁶ Det Cronstedtska stopet var dyrbart arvegods redan före amiralens tid. Stopets Oldermanska vapen nämns speciellt i bouppteckningen efter Maria Elisabet Adlerberg.¹⁷⁷ I dag har stopet varit i släktens ägo i över trehundra år.

Ett presenterfat (Nr 64) gjort av Arnold von der Hagen i Norrköping kring år 1700 har det Cronstedtska vapnet synligt instämplat i mitten. Presenterfatet kan ha samband med att Andreas Oldermans barn år 1693 upptogs som medlemmar i den adliga ätten Cronstedt.¹⁷⁸ Att fatet i så fall haft ett starkt symbolvärde säger sig självt.

En oval skål i senbarock (Nr 65) har vapnet osynligt på utsidan av botten. Skålen har använts som dopskål i familjen, men om detta bruk rådde redan i amiralens familj vet man inte. Skålen i typisk enkel karolinsk senbarock, tillverkad år 1722 av Petter Bernegau i Stockholm, har ursprungligen säkert använts som konfekt- eller kallskål. Eventuellt har den varit en del av Maria Elisabet Adlerbergs »plat de menage» i silver.¹⁷⁹

Silvret visar samma tidsmässiga sammansättning som det övriga Cronstedtska bohaget, d.v.s. rokokopjäser är ytterst sällsynta och representeras endast av en liten dockkaffekanna (Nr 67). Möjligen har den kommit till familjen via Beata Sophia Wrangel.

Bland de Cronstedtska föremålen finns miniatyrföremål i silver från olika tider. De upptas inte bland silvret i Cronstedts bouppteckning, men kan ha innefattats i boets dockskåp (BuNr 421). En annan möjlighet är, att de först senare genom giftermål kommit till den äldre sonens familj. I Gabriel Anton Cronstedts bouppteckning nämns en låda med miniatyrpjäser av silver.¹⁸⁰ Denna möjlighet motsäges dock av att miniatyrpjäser funnits både hos den äldre och den yngre sonens arvingar. Till pjäserna hör lampetter (Nr 66) och en trefot (Nr 89) i barock, rokokokaffekannen (Nr 67), en sockerskål (Nr 91) och gräddsnäcka (Nr 90), en gryta (Nr 92) samt en svårdaterad stol (Nr 93). England och framförallt Holland var tillverkningscentra för dessa dockpjäser.¹⁸¹

Allt övrigt silver härstammar från nyklassisk tid. Bland det finns toalettsilver, så som en räfflad spegelram (Nr 68) och en dosa (Nr 73) med dotterns, Hedvig Charlottas initialer. Dosan är tillverkad av den gustavianska tidens ledande svenska silversmed, Per Zethelius år 1797. Hedvig Charlotta Cronstedt har varit två år då den enkla dosan tillverkats. De Cronstedtska barnen har tydligen fått någon silverpjäs som gåva i späd ålder, eftersom äldsta

sonen Gabriel Anton fått en enkel bägare (Nr 85) tillverkad av Mikael Nyberg i Stockholm år 1800, också han vid två års ålder.

Silvret visar Cronstedts tendens att anlita samma hantverkare vid fler än ett tillfälle. Hans äldsta bordssilver (Nr 69–70) av den vanliga 1700-talstypen med en smal rand längs kanten som enda dekor är köpt under den första Skeppsholmsperioden. Det är tillverkat år 1790 av Petter Eneroth i Stockholm. Hans mäterstycke sades vara »väl och förswarl. gjordt». Eneroth har också gjort en ljusstake efter Cronstedts släktings, Carl August Ehrensvärds ritning och kontakten kan ha förmedlats på detta sätt.¹⁸²

Då Cronstedt senare kompletterade sitt bordssilver med bestick i samma modell som tidigare, vände han sig till Mikael Nyberg i Stockholm. Cronstedtska bestick gjorda i hans verkstad finns från åren 1799, 1801 och 1805 (Nr 74–83). Det Cronstedtska bordssilvret har verkligen bestått av kompletta bestick, åter ett modernt drag i hemmet. Den dominans av skedar, som kan iakttagas i mera ålderdomliga och provinsiella hem, saknas. (jmf s. 28)

Silvret från tiden efter kapitulationen är fåtaligt och främst finskt. En mörgsked (Nr 86) från år 1809 är kuriöst nog tillverkad i Stockholm av Henrik Christoffer Klint d.y., medan en pannkaksspade (Nr 87) är tillverkad av Henrik Sandberg i Helsingfors år 1813 och en strösked av Anders Dannberg (Nr 88) år 1814 i samma stad. Vi får åter exempel på Cronstedts benägenhet att anlita på något sätt bekanta mästare. Klint hade gått i lära hos Eneroth¹⁸³ och Sandberg var gesäll hos Mikael Nyberg i Stockholm¹⁸⁴. Dannberg åter tillverkade sitt mäterstycke i Sandbergs verkstad.¹⁸⁵

Det bevarade nyklassiska silvret ger en antydning om att Cronstedt haft en förkärlek för stram och enkel form åtminstone i fråga om silverpjäser. Zethelius produktion omfattar anmärkningsvärt många medvetet enkla pjäser¹⁸⁶ och Henrik Sandbergs produktion bär samma prägel¹⁸⁷. Det Cronstedtska hemmets silverpjäser har dock inte spelat den avgörande rollen som praktfulla blickfång i interiören utan denna uppgift har uppfyllts t.ex. av bronskandelabrarna och eventuellt av vissa porslinsföremål.

Porslin och keramik

Under rubriken »Porcelain» upptas 21 olika poster i bouppteckningen efter Cronstedt. Dessutom finns två ostindiska vaser omnämnda bland möblerna och sju vita porslinsburkar bland glaset. Av dessa olika poster kan ungefär en tredjedel spåras, även om t.ex. serviserna inte längre är kompletta. En och samma servis har uppdelats vid arvsskiftet, något som också gäller silverbestick och en del möblemang.

Bland porslinet och keramiken finns såväl utpräglad bruksvara som parad- och representationsvara.

Den enklaste pjäsen är en keramikflaska (Nr 150) med rundad buk, smal hals och ett stort, högt placerat öra. Flaskan saknar alla märken och stildrag och en säker datering till amiralens tid är omöjlig. Å andra sidan kan man på grund av proveniensen med fog anta, att flaskan är tillverkad vid Hertönäs keramikfabrik och detta är en av orsakerna till att Nationalmuseum förvärvat flaskan. Flaskan är ett typexempel på hur svårt det är att med säkerhet identifiera enkel bruksvara som hörande till amiralens kvarlåtenskap.

Någon annan svensk eller finsk keramik har, med ett undantag, inte kunnat spåras bland Cronstedts kvarlåtenskap. Undantaget utgörs av en pudding- eller pastejform i rödbrun lera (Nr 149), som med beaktande av utförandet kan vara svensk eller finsk. Formen har ursprungligen varit ofärgad, men den har senare målats med bronsfärg för att täcka en spricka i formen. Den ovala pjäsen har räfflor runt nedre kanten och lockets mitt, där ett lejon tjänstgör som handtag. Runt formen löper olika figurscener, allt i typisk empire. Liknande

puddingformar, fastän i flintporslin, tillverkades omkring år 1800 vid Rörstrand¹⁸⁷ och i lergods vid Höganäs vid mitten av 1800-talet¹⁸⁸. Den Cronstedtska formen har dock en signering (Nr 149), som inte upptas i något verk om svensk eller finsk keramik¹⁸⁹. Efter- som den svenska keramiktillverkningen undersökts rätt grundligt, är det troligt att signatu- ren skulle ha uppmärksammats, ifall den vore svensk. Denna omständighet tyder på att formen är finsk, och då ligger Hertonäs keramikfabrik närmast till hands som tillverkare. Övriga finska fajansfabriker, som kunde komma i fråga, använde så vitt man vet stämplat med fabriksnamnet på sina alster. Till dem hörde Alberga¹⁹⁰, Aura¹⁹¹ och Granfors¹⁹² fabri- ker. I fall puddingsformen är tillverkad vid någondera av de två sistnämnda fabrikerna, är den gjord efter Cronstedts död, något som inte är omöjligt. För Hertonäs som tillverkningsort talar formens rödbruna massa och avsaknaden av fabriksstämpel.¹⁹³ Signeringen är näm- ligen en inristad krukmakarsignatur. Hertonäs var vårt lands äldsta keramikfabrik, och den grundades år 1762 av gårdens dåvarande ägare, Bengt von Spången. Fabriken var ett ak- tiebolag, och bland aktieägarna fanns Augustin Ehrensward, som tidigare grundat ett tegel- bruk på gården, och en J. Gerdes, säkerligen släkt till Cronstedts anmoder Anna Gerdes. Hertonäsfabrikens verksamhet är föga känd, men med beaktande av etsningen på fabri- kens aktiebrev, passar den Cronstedtska puddingsformen väl in i produktionen.¹⁹⁴

Då fabriken gamla brännhus byggdes om till en ny mangårdsbyggnad på Cronstedts initiativ år 1814, och då någon keramikfabrik inte omnämns i köpebrevet vid Cronstedts övertagande av gården år 1813, har man antagit, att fabriken inte längre funnits vid denna tidpunkt.¹⁹⁵ I bouppteckningen efter Cronstedt, alltså år 1820, talas om »Hertonäs och der inrättade Tegel- och krukbruk, hvilka äga tillräckelige i godt stånd varande åbyggnader, till en del af sten upförde». Dessutom finns en särskild grupp »Kakel-Redskap» omnämnd, till vilken bl.a. hör tre drejskivor (BuNr 799). Man kan således nästan med större skäl anta, att fabriken fortsatt sin verksamhet under 1800-talets två första decennier, än att den ned- lagts vid seklets början. Om man antar att den Cronstedtska formen tillverkats vid Herto- näs, stöder också dess utformning i stilhänseende ett senare tillverkningsdatum än tiden före år 1800. Andra forskare har också konstaterat, att bruket varit i verksamhet ända till år 1845, möjligen med ett uppehåll för tiden 1831 – 1841.¹⁹⁶ Om vi antar att keramikfabri- ken var verksam under Cronstedts senare period på Hertonäs, fick han här delvis utlopp för den verksamhetslust, som också tog sig uttryck i uppbyggandet av gårdens park och i tegelleveranser till Helsingfors nybyggnadskommitté.¹⁹⁷

Redan tidigare nämndes, att antalet tallrikar i Cronstedts bouppteckning är mindre än hos t.ex. J. F. Aminoff (jmf s. 29) och framför allt jämfört med porslinsmängden i Arm- felts bouppteckning.¹⁹⁸ Vi saknar tallrikar, som kunde ha använts vid representationsmid- dagar. Å andra sidan finns ostindiska tallrikar (Nr 118, 119) bevarade, som enligt tradition tillhört Cronstedt, men som inte går att återfinna i bouppteckningen, vilka kanske fyller denna lucka.

Vardagsservisen i familjen var gjord av blåvit Davenportfajans (Nr 143–146), och visar att normalstora flata tallrikar användes. Cronstedts två bevarade luxuösa dessertserviser kan således inte helt ha fyllt behovet vid representationstillfällen.

Dessertserviserna utgör den verkliga lyxvaran bland Cronstedts europeiska porslin och placerar sig någonstans mellan representativ bruksvara och ren paradvara. Den ljusa des- sertservisen (Nr 126–134) har troligen hört till Beata Sophia Wrangels hemgift och stärker intrycket att de franska inslagen i hemmet ofta förmedlats av henne. En hjälmformad kan- na (Nr 126) bär nämligen Beata Sophia Wrangels initialer och den franska porslinsfabri- ken Darte frères stämpel. Likheterna i dekor med de övriga delarna, som är ostämplade, har gjort att hela servisen ansetts vara tillverkad vid samma fabrik. I alla händelser rör det sig om franskt, nyklassiskt porslin, där kannan är specialbeställd för Beata Sophia Wrang- el. Servisen har haft betydelse på ett personligt plan både för Beata Sophia och hennes man.

De mångsidiga pjäserna: champagnekylare (Nr 128), kylurnor för gåsleverpastej (Nr 129), bordsuppsatser (Nr 134), olika skålar (Nr 131–132), korgar (Nr 133) och tallrikar (Nr 127) ger en uppfattning om tidens kulinariska ambitioner. Kraven på förplägnaden tycks ha varit stora och för många viktigare än en vacker inredning. Carl Tersmeden kommenterar ofta i sina memoarer den mat han bjuds på.¹⁹⁹

Den andra dessertservisen (Nr 135–140, Färgbild s. 69) har haft ett mer publikt symbolvärde för Cronstedt som bekräftelse på hans betydande ställning. Servisen var en gåva till Cronstedt från den engelske hertigen av Gloucester efter dennes besök på Sveaborg år 1802. Vi får ett exempel på hur dessertserviser i lyxutförande användes som kungliga gåvor. Kända exempel är Ludvig XV:s gåva i Sèvresporcelain till Gustav III²⁰⁰ och den guld- och platinornerade servis som skänktes av Katarina II till furst Grigori Orloff²⁰¹. Regenterna gjorde också specialbeställningar på liknande serviser för egen räkning. En av Katarina II från Sèvres beställd ljus dessertservis²⁰² är mycket lik Beata Sophia Wrangels till karaktären.

De representativa dukningarna kompletterades av bordsuppsatser av olika slag. De kunde omfatta kärl i porslin eller silver men också bestå av porslinsfiguriner, ofta av biskviporslin.²⁰³ Cronstedt kunde också pryda sitt bord med biskvigrudder. Hans biskvistatyetter (Nr 141–142) utgör en likadan parallell till den kungliga taffeln som dessertserviserna. Figurerna var ibland också kungliga gåvor. Gustav III fick biskvistatyetter från Sèvres vid sitt första besök i Paris och kompletterade också själv sitt förråd av denna bräckliga vara.²⁰⁴ En mittfigurgrupp i Katarina II:s motsvarande uppsättningar²⁰⁵ påminner om den Cronstedtska mittgruppen (Bild 19). Den senare har naturligtvis varit anspråkslösare. Den numera sönderslagna pjäsen har flera figurer med Amor och Psyke som huvudmotiv på en låg kolumn. Vi får anta att gruppen varit tillverkad vid samma fabrik som de två bevarade figurinerna, d.v.s. La Courtille i Paris. Cronstedt har fått nöja sig med porslin gjort vid mindre berömda fabriker än Sèvres, som anlätades av kungahuset.

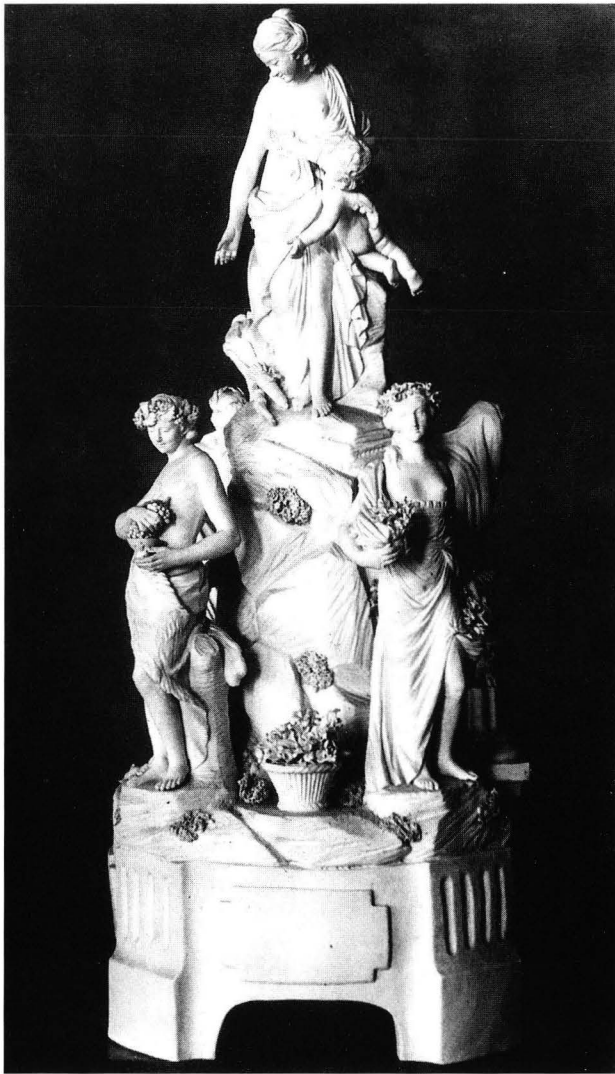
Bland Cronstedts europeiska porslin finns anmärkningsvärt många tillverkningsländer representerade. Några Meissenkoppar i rokokostil (Nr 123) och Berlinerkoppar (Nr 124) i nyklassisk stil representerar Tyskland och påminner om Cronstedts beundran för det saxiska porslinet i Scheveningen (jmf s. 12). Ett ensamt tefat med nyklassiska motiv (Nr 125) är tillverkat i Köpenhamn och kan kanske kombineras med Cronstedts besök i Danmark.

Både bouppteckningen och de bevarade pjäserna uppvisar en total avsaknad av svensk fajans, ett tecken på strävan till modernitet i det Cronstedtska hemmet. De svenska fajansfabrikernas glansperiod inföll före nyklassicismen och de lyckades inte heller framställa äkta porslin.²⁰⁶

Behovet av äkta porslin fylldes som känt på 1700-talet till stor del av de ostindiska kompanierna och Cronstedt ägde också rikligt av denna importerade vara.²⁰⁷ Leveranserna till Sverige sköttes av det svenska Ostindiska kompaniet med högkvarter i Göteborg. Kompaniet inledde sin verksamhet år 1731 och dess verksamhet indelas i olika oktrojer. Under den tredje oktrojen 1766–1786 importerades t.ex. över elva miljoner pjäser. För tiden 1768–1786 finns mer specificerade siffror, t.ex. 7 763 845 tekoppar med fat men endast 2557 punschbålar och 1824 muggar.²⁰⁸ Kompaniets anteckningar brändes upp efter varje oktroj, och bestämningar av enskilda beställningar och leveranser är därför svåra att göra.²⁰⁹

Dateringen av ostindiskt porslin är i allmänhet svår, då alla signeringar saknas. De kinesiska producenterna ville nämligen inte placera lyckosymboler eller andra märken på porslin avsett för den europeiska marknaden.²¹⁰ Dateringen sker därför på rätt osäkra stilistiska grunder med hjälp av det porslin, som år 1745 gick till botten i närheten av Göteborg ombord på en ostindienfarare med stadens namn,²¹¹ och genom att en del av porslinet är försedd med beställarens namn eller med alliansvapen.²¹²

Även om det ostindiska porslinet var en flitigt använd bruksvara vid t.ex. supéer och soiréer med te, punsch och ärkebishoff, ansågs det också redan under Cronstedts tid vara

Bild 19. Numera förstörd biskviggrupp med Amor och Psyke. Foto privat ägo.

ett slags paradvara, som fick stå framme som dekoration. År 1818 skriver en svensk adelsdam i sin dagbok: »Arrangerade mina koppar med mitt vapen och namn, så som är brukligt, en parade, på bordet».²¹³

Samma pjäser tjänstgjorde alltså både som bruks- och paradvara, men det kunde också finnas föremål, som inte alls användes. I J.F. Aminoffs bouppteckning upptas porslinspjäser som uteslutande hade prydnadskaraktär skilt för sig. »Efterföljande endast såsom bordsprydnader nyttjade äkta porselinssaker, nemligen 2 skålar med och 1 skål utan lock, 2 kannor med och 2 kannor utan lock, 4 tallrikar, 1 liten sockerask, 30 théfat samt 4 thékoppar med och 25 thékoppar utan lock, värderades till --- 4 Silfver Rubel.» Värderingen är hög, jämförd med de andra posterna. Beskrivningen lockförsedda tekoppar tyder på att det också här kan ha varit fråga om ostindiskt porslin.

Den äldsta Cronstedtska ostindiska teservisen (Nr 96–102) har säkert använts på motsvarande sätt. Den bär det Cronstedtska vapnet. Servisen omfattar numera en tekanna, ett litet sexkantigt skedfat, en mjölkkanne med lock, en socker- eller tedosa med lock, en spillkum, två öronförsedda koppar med fat, tre öronlösa koppar och fyra udda fat, men den har ursprungligen varit betydligt större. På 1700-talet bestod en ostindisk teservis vanligen av tolv par koppar och fat, sex chokladkoppar med fat, sex mandarinkoppar med lock och fat, en spillkum med lock och fat, en tekanna med lock och fat, en sockerdosa med lock och fat, en mjölkkanne med lock och fat, en tedosa med lock samt en sockerskål med lock.²¹⁵

Dekoren på den Cronstedtska servisen går i guld samt rött och blått. Vapnet, en orm som biter sig själv i svansen, kröns av en bevingad hjälm och omges av frodiga ornament. Vid sidan av detta huvudmotiv förekommer blomsterdekor och guldbårder. Mönstret täcker en rätt stor del av föremålens ytor, och hör stilistiskt till en tidigare period än Cronstedts. Det trepassmotiv, som ingår i guldbården återkommer på ostindiska tekannor från tiden omkring 1700-talets mitt.²¹⁶ Medan formerna hos det ostindiska porslinet förblev så gott som oförändrade, följde de kinesiska porslinsmålarna i fråga om dekoren samvetsgrant de medskickade europeiska förlagorna.²¹⁷ Det klassiska exemplet på kopierarnas noggrannhet utgörs av en engelsk porslinsbeställning, där orden »red», »green» och »blue» målats in i mönstret.²¹⁸ Den Cronstedtska teservisen har å sin sida felaktigt guld i stället för silver i vapensköldens övre fält. Dekoren på en ljusare teservis (Nr 103–107) tyder på en något senare tillverkningstidpunkt.

Den Cronstedtska ättens kontakter med det Ostindiska kompaniet bekräftas av en porträttskulptur av Jacob Cronstedt, gjord i Kanton (jmf Nr 258 och s. 72).²¹⁹

Största delen av Cronstedts ostindiska porslin härstammar från hans egen tid. Vid sidan av tallrikar och bålskålar samt spilkummar (Nr 112–115) med stram nyklassisk dekor utan närmare anknytning till Cronstedts person, finns pjäser med starka band till Cronstedt och hans karriär.

Två bålskålar (Nr 116, Färgbild s. 68) med fat har en enkel kantdekor i blått och guld och pryds av Cronstedts initialer COC. De hör ihop med några muggar (Nr 117) prydda med Cronstedts namnteckning i hans egen handstil. Eftersom både adliga och borgerliga vapen var det vanliga på ostindiskt porslin, tyder namnteckningen på muggarna på en viss självmedvetenhet hos Cronstedt. Han ville inte bara vara en av ätten Cronstedt. Dekorens färger, blått och guld, kan eventuellt tyda på att porslinet använts inom den frimurarverksamhet som också Cronstedt deltog i bl.a. på Sveaborg.²²⁰

Cronstedts mest kända ostindiska porslin, den s.k. Svensksundsservisen (Nr 120, 121), är liksom muggarna och bålarna specialbeställd, men denna gång inte av Cronstedt själv. Enligt traditionen utgör nämligen servisen en hedersgåva, skänkt av officerarna vid Arméns flotta till Cronstedt efter segern vid Svensksund.²²¹ I servisen ingår endast koppar med fat i två storlekar. De öronlösa kopparna och faten har den för ostindiska koppar vanliga släta, enkla formen med en låg fotring på kopparna. Tekopparna har ursprungligen varit fem dussin till antalet (BuNr 357).

Dekoren är mycket sparsammare än hos den vapenförsedda teservisen. Runt kopparnas och fatens kant löper en slät guldbård och nedanför denna en smal svart bård med droppar. I fatens mitt och på kopparnas utsida finns en oval medaljong i svart. Medaljongen framställer en allegori över segern vid Svensksund. En bevingad segergudinna står med lagerkrans i vardera handen vid den hissade svenska örlogsflaggan och med den besegrade ryska flottans banér under fötterna. Motivet återfinns på medaljerna över segern vid Fredrikshamn den 15 maj 1790 och Svensksund den 9 – 10 juli samma år. Efter segern vid Fredrikshamn hade Gustav III gett Kungl. Vitterhets, Historie och Antikvitets akademien i uppdrag att utforma dessein till en oval medalj över segern. Efter segern vid Svensksund uppstod ett nytt behov och medaljfrågan löstes genom att bildsidan var den samma och endast textsidan olika för deltagarna i ettdera eller båda lagen.²²² Akademiens förste sekreterare Gudmund Göran Adlerbeth (1751–1818) hade i allmänhet en stor andel i utformningen av förslagen.²²³ Svensksundsmedaljen (Bild 20) graverades av Carl Gustav Fehrman.

Medaljen tillverkades i två storlekar samt i guld och silver. Den större guldmedaljen tilldelades alla officerare av minst majors grad och bars i en snodd av guldtråd. Innehavaren av medaljen kunde dock ersätta snodden med en guldkedja på egen bekostnad. Medaljen utdelades således helt på basen av militär grad och inte på grund av visad tapperhet, men Svensksundsmedaljen åtnjöt det oaktat länge stor uppskattning. Ännu 1824 bestäm-

Bild 20. Motivet till Svensksundsmedaljen. Detalj av Jacob Gillbergs kopparstick Plan af siöslaget i Svensksund den 9 JULY 1790. Foto MV.

des, »att officerare af Arméns flotta, som bära Svensksunds- och Fredrikshamnsmedaljen få till sin uniform nyttja blå gult scharp, då de äro klädda till parad». (Jmfr s. 48, Nr. 175) Gustav III själv värdesatte Svensksundsmedaljen så högt, att han begravdes bärande medaljen. Den första pompösa utdelningen av medaljen skedde den 13 februari 1791,²²⁴ och vid denna tidpunkt har motivet blivit allmänt känt. Senast då har en beställning av ostindiskt porslin med samma motiv kunnat göras. Leveransen av modellen till Kina och av den färdiga servisen hem till Sverige har också fordrat en viss tid, fast de i allmänhet fullföljdes rätt snabbt. Då förlagan och beställningen kom med ett skepp till tillverkningsorten kunde redan följande ostindienfarare ha den färdiga produkten med sig hem.²²⁵ Felmarginalen blir knappast stor, om man daterar Svensksundsservisen till ca 1792–93.

Fastän dekoren på servisen har en bestämd händelse som utgångspunkt, kan pjäserna ses som sena representanter för det ostindiska s.k. jesuitporslinet. Detta porslin hade ursprungligen religiösa motiv i svart och guld, samma färger som på Svensksundsservisen, och var avsett att smugglas in i Japan som kristen propaganda. Förlagorna för dekoren utgjordes till en början av religiösa etsningar, men senare användes också andra allegoriska motiv och i slutet av 1700-talet började andra färger användas vid sidan av svart och guld.²²⁶ Den bevingade segergudinnan står inte långt från änglafigurerna på religiösa etsningar. Punschbålen och de två spilkummarna med svart dekor (Nr 114, 115) utgör ett slags mellanform mellan jesuit- och vanligt ostindiskt porslin genom den svarta färgen på sina blomstermotiv.

Pjäser med stark symbolisk innebörd framträder tydligt bland Cronstedts porslin, medan det tidsmässigt främst koncentreras till hans egen tid. Dess andel i den visuella hemmiljön har varit viktig. Mängden motsvarar som sagt ungefär den på Rilax, men kan inte mäta sig med den exceptionellt omfattande Armefeltska porslinssamlingen.

Glas

Glas hör till de ömtåligaste föremålen i ett hem och detta avspeglar sig också i förhållandet mellan uppptecknade och uppspårade exemplar. Bouppteckningen upptar 32 poster under rubriken »Glas», men endast fyra olika typer av egentligt bruksglas har kunnat spåras. Härtill kommer några toalettpjäser och Cronstedts berömda glaspokaler.

Antalet glas i bouppteckningen säger en del om tidens dryckesvanor. Det fanns t.ex. 80 diverse ordinarie spetsglas (BuNr 338), medan det fanns 58 mindre ritade vinglas (BuNr 382), som får antas ha varit av samma serie. De tidsenliga uppsättningar som omfattade glas av likadant utseende för olika drycker har varit 40 till antalet. Några av dessa engelska glas har bevarats (Nr 154, 155). Benämningen engelsk kan i bouppteckningen syfta på deras verkliga tillverkningsort, men kan också ha varit en beteckning på modellen och glaset kan också vara svensktillverkade.²²⁷

Däremot är ursprungslandet för de verkliga praktpjäserna bland det Cronstedtska glaset omstritt. Pjäserna utgörs av två blåa glaspokaler med lock (Nr. 151, Färgbild s. 69). Pokalerna har en för nyklassicismen typisk form, som avsmalnar mot foten. Denna är svagt fasetterad och står på en rund platta. Fasetterna återkommer på knoppen på locket. De blåa pokalerna har förgylld dekor, som närmast går i empire, fastän den är rätt återhållsam. I dekoren ingår girlander, stjärnor, blommor, linjer och Cronstedts initialer OC i en medaljong. Pokalernas ursprung har intresserat olika forskare. I Sverige har Heribert Seitz kommit till resultatet att pokalerna är böhmiska, bl.a. på grund av att kronan över Cronstedts initialer är av kontinental typ.²²⁸ Den tjeckiske professorn Karl Hetteš anser åter att pokalerna är tillverkade vid den kejserliga glasfabriken i Ryssland.²²⁹ och det ryska ursprunget framstår som obestriddligt vid jämförelsen med en år 1990 i Fredrikshamn utställd glaspokal. Denna blåa pokal från Peterhofs palatsmuseum är tillverkad vid den kejserliga glasfabriken i St Petersburg på 1790-talet och är med undantag av monogrammedaljongen identisk med de Cronstedtska pokalerna.²³⁰

Enligt traditionen står också pokalerna i samband med segern vid Svensksund.²³¹ De utgör en gåva av Gustav III till Cronstedt. Gustav III hade redan i samband med sin statskupp delat ut politiska souvenirer, både till någon bestämd person som uttryck för sin tacksamhet och till bredare folklager. Dessa souvenirer var dock alltid försedda med konungens monogram.²³² Efter slaget vid Svensksund kände Gustav III som nämnt speciell tacksamhet mot Cronstedt, och detta kan förklara Cronstedts initialer på pokalerna. Pokalernas ryska ursprung och traditionsuppgiften, att de var en hedersgåva från Gustav III ter sig för en nutida betraktare som motstridiga fakta, men var det kanske inte under Gustav III:s tid. T.ex. Adolf Fredrik Munck hade av Gustav III fått en snusdosa med Katarina II:s porträtt på locket. Dosan hade varit en gåva av kejsarinnan till Gustav III.²³³ Dateringen av pokalerna baserad på deras stil stöder deras samband med händelserna vid Svensksund.

Pläter, tenn, mässing och koppar

Största delen av det Cronstedtska hemmets bruksföremål var tillverkade av oädla metaller och trä. Bland föremål av järn, bleck och trä finns ingenting som kunnat spåras och de få bevarade mässings- och kopparföremålen (Nr 163–166) är också svåra att tidsbestämma.

Pläterföremålen har däremot en representativare karaktär. (Jfr s. 28). och vi kan anta att t.ex. bouppteckningens två par ljusstakar (BuNr 101) har haft nyklassiska drag.

Den bevarade surtouten (Nr 159) för olje- och ättiksflaskor har en för empiren typisk båtform.

Tennets användning som enkel bruksvara kan ses i en sängvärmare (Nr 162) gjord i Helsingfors år 1810, medan sängvärmaren i mässing, omnämnd i bouppteckningen (BuNr 181) som »gammal» troligen har varit av den genombrutna typ, som var vanlig redan under barocken.

Textil

I Cronstedts bouppteckning har textilerna indelats i följande huvudgrupper: »Gångkläder», »Linne Kläder», »Säng=Kläder» och »Duk=Tyg». Dessutom upptas en hel del textiler under rubriken »Diverse». Av den sistnämnda gruppen och linnekläder har inget bevarats, men däremot några enstaka föremål ur de andra grupperna.

Textilbeståndet har varit stort och högt värderat, men ändå mindre än i tidigare motsvarande bouppteckningar från 1700-talet (jmf s. 27).

Gångkläder är naturligtvis förgängliga, men fragment av anmärkningsvärt många tidiga sidenklänningar från 1700-talet finns bevarade (Nr 171, 173, 174). De måste ha tillhört anmödrar, som åtnjöt stor respekt. Här kan en del av dem med fog anses ha tillhört den Wrangelska ätten,²³⁴ även om t.ex. Cronstedts farmorsmor, grevinnan Dorothea Beata Dahlberg enligt traditionen anges som en av ägarinnorna (Nr 171).

Ur bouppteckningen ser vi, att amiralens förråd av gångkläder varit något rikare än amiralskans. Han har ägt och bevarat två gamla svarta hovdräkter (BuNr 301), d.v.s. den av Gustav III införda svenska dräkten,²³⁵ som också Cronstedt använt vid sin period som statssekreterare.

Till samma skede i Cronstedts liv hör det blågula sidenskärp, (Nr. 175, Färgbild s. 70), som utgör ett tecken på Gustav III:s uppskattning av Cronstedts andel i Svensksundssegern. Skärpet hörde till liv- och hustrupernas uniform och bars av konungen vid själva slaget. Efter segern band Gustav III skärpet om Cronstedts midja, och senare bestämdes, att hela officerskåren vid Arméns flotta skulle bära likadana blågula skärp.²³⁶ Detta skärp uppskattades som nämnt (jmf s. 45–46) lika högt som Svensksundsmedaljen.

Cronstedts spetskrås har en mer personlig karaktär (Nr 176, 177). Familjehögtiderna avspeglar sig i amiralskans brudklänning (Nr 179) och dottern Hedvig Charlottas dopmössa (Nr 181). Brudklänningen består av kjol och ett kort skilt liv i tunn vit bomull. Materialet är häpnadsväckande enkelt men täcks av utsökta vita engelska broderier. Enligt familjetraditionen har Beata Sophia Wrangel själv utfört broderierna.²³⁷ Hon hade åtminstone god tid på sig att utföra den arbetsdryga uppgiften, eftersom Cronstedt redan sju år före bröllopet år 1794 på Fogelmara i Kristianopolis socken i Blekinge betraktades som blivande måg i familjen Wrangel. Plagget är ett tidigt exempel på vita brudklänningar,²³⁸ men bröllopet stod alltså i Sverige, fastän Cronstedt år 1794 annars var stationerad på Sveaborg. Fästningens officersfamiljer måste i alla fall ha fått besked om klädsel och ceremonier vid tillfället.

Hedvig Charlotta Cronstedts dopmössa (Nr 181) är däremot tillverkad av ålderdomlig brokad, närmast med barockkaraktär. Att döma av de små tygstycken som använts har det rört sig om något ärvt tyg med speciellt känslvärde.

Till textilerna hör en grupp små broderade sidenplånböcker (Nr 185–186) och ett fragment av en sidenväska, en s.k. ridicule, (Nr 180), vilka inte finns upptagna i Cronstedts bouppteckning, men som otvivelaktigt funnits i familjen. En av plånböckerna bär Cronstedts initialer och texten: »Il vous ont dus», »Souvenir» och »Au vainqueur de Nassau». Den är broderad med anledning av segern vid Svensksund av Marianne de Pollet, senare Marianne Ehrenström och innehåller ett tacksamt brev av hennes mor, generalskan de Pollet.²³⁹ Under sin vistelse i Stralsund var Cronstedt ofta gäst hos familjen.²⁴⁰

Fragmentet av sidenväskan bär målade pastorala idyller och är således en representant för denna 1700-talets romantiska riktning och samtidigt ett exempel på att graverade förlagor sannolikt använts vid denna typ av måleri på siden (jmf Nr 251).²⁴¹ Ett fragment av ett sidentäcke (Nr 170) kan förknippas med Cronstedts karriär. Det stoppade fragmentet bär stickade Johanniterkors och måste höra ihop med tillfället då han fick Johanniterorden år 1800. Då vi känner amiralskans handarbetskicklighet kan vi anta, att hon sytt täcket. De många bevarade märkdukarna från olika generationer (Nr 182–184) är bevis på att sömnad hörde till det tidens flickor skulle behärska.²⁴²

En modern läsare häpnar över mängden borddukar och servetter i Cronstedts bouppteckning. Allt som allt fanns 75 borddukar och 804 servetter. Av dem omnämns tre damastdukar och 45 damastservetter speciellt som gamla. Några av dessa (Nr 167, 168) finns bevarade och den invävda initialen M för Maria Elisabet Adlerberg visar åter hennes betydelse som viktig representant för en äldre generation. Arvet efter henne har definitivt haft den största betydelsen för ett äldre tidsskikt bland den Cronstedtska kvarlåtenskapen.

Personliga föremål

Under rubriken »Textil» behandlades redan några klädesplagg, som i hög grad kan anses ha varit sina bärare personliga föremål. Här nedan behandlas föremål, som står i nära samband med klädedräkten, t.ex. solfjädrar och smycken, likaså föremål, som bildar mellanring mellan små bruks- och prydnadsföremål samt rena arbetsredskap.

Solfjädrarna utgjorde en i det närmaste oundgänglig del av 1700-talsdamernas klädsel och ett stort antal sådana pjäser har bevarats. Förutom de allmänna stildragen på solfjädrarna bidrar förhållandet mellan skärmen och stavarna till deras datering. Under rokokon var skärmen rätt smal och går inte långt ned på stavarna, medan den under nyklassicismen blev bredare.²⁴³ Under 1700-talet publicerades t.o.m. »Solfjäderakademier» om deras användningssätt.²⁴⁴ Den mest typiska representanten för rokokon bland de Cronstedtska solfjädrarna har en dekor helt i blått och smala guldkanter (Nr. 188). Stavarna är i förgyllt och försilvrat elfenben med utskuren dekor. Skärmens målade scener har dels tre inramade fält med typiska europeiska rokokofigurer och landskap, dels kinesiska figurer mellan dessa. Här syns således både rokokotidens exotism och dess längtan till pastorala idyller. Den yngsta av de Cronstedtska solfjädrarna (Nr. 193, Färgbild s. 70) är utpräglad nyklassisk. Skärmen är bred i förhållande till de odekorerade trästavarna. Dekoren består av ornamentbårder i typisk pompejansk stil med infällda fält med Vestas tempel, Porta San Paolo och Cestius pyramid. Kanske har Cronstedt skaffat denna lätttransporterade pjäs under någondera av sina Italienresor.

Medan solfjädrarna hör ihop med damernas klädsel hänför sig värjor, pallascher och sablar till herrarnas uniformer. De tre typerna av vapen finns var och en representerad av ett exemplar bland Cronstedts kvarlåtenskap, men nämns inte i hans bouppteckning.

Värjan (Nr. 194) är en officersvärja av samma typ som utdelades av Gustav III som hedersvärja efter slaget vid Svensksund år 1789²⁴⁵. Värjans fäste är förgyllt med en lodrätt räfflad knapp och vågrätt räfflad kavel. På parerplåten finns Gustav III:s namnchiffer. Klingan är fasetterad och ornerad och dess övre parerdel är betydligt bredare än nedre delen av klingan. Här kan också nämnas att Cronstedts bror Hans Axel erhållit en likadan värja. Här är det tydligt fråga om en hedersvärja, ty vapnet bär texten: »För visad mandom mot Rikets Fiender 1789 under kriget mot Ryssland gifvet af Konungen till A. Cronstedt.» Cronstedts värja är däremot svårare att bestämma, då text saknas, men Gustav III:s emaljerade monogram, som inte brukades på annat än hedersvärjor,²⁴⁶ finns på denna pjäs. Dess-

Bild 21. Beata Sophia Cronstedt f. Wrangel med pärlbandet Nr 197. Foto MV.

utom uppger Odelberg att Cronstedt tilldelades en hedersvärja efter det första slaget vid Svensksund.²⁴⁷

Med pallasch avses ett sidovapen, som i motsats till värjan saknar en knapp på fästet, men som i likhet med värjan har en rak klinga.²⁴⁸ Man kan säga att vapnet har en sabels fäste till en värjas klinga. Den Cronstedtska pjäsen (Nr. 195) är en typisk representant för denna vapentyp. Fästets ryggbeslag avslutas upptill av ett lejonhuvud och på parerstången finns ett rombformat beslag med en trofégrupp. Handbygeln, som löpt från parerstången till lejonhuvudet, saknas numera. Pallascher och sablar av denna typ bars i allmänhet av kavalleriet,²⁴⁹ medan det i Arméns flotta förekom sablar med Gustav III:s monogram på ryggkappan i stället för lejonhuvudet²⁵⁰. Det Cronstedtska vapnets utformning kan möjligen förklaras med hans generaladjutantsbefattning hos Gustav IV Adolf. Pallascher och sablar med likadana fästen som den Cronstedtska pallaschens bars nämligen av konungens överadjutanter.²⁵¹ Man kan således anta, att den bevarade palaschen varit Cronstedts generaladjutantsvapen. Ett porträtt av Carl Johan Adlercreutz i generalsuniform år 1801 visar honom med ett liknande vapenfäste.²⁵²

Medan solfjädrarna uteslutande bars av damer och vapnen uteslutande av herrar, kunde smycken bäras av både damer och herrar. Dessutom var en del små bruksföremål så utformade, att de kan betraktas som smycken.

Av de Cronstedtska damsmyckena har två pärlband och ett hängsmycke bevarats. Det ena pärlbandet (Nr 197) är enkelradigt med 48 pärlor och ett briljantlås gjort år 1794, d.v.s. samma år Cronstedt och Beata Sophia Wrangel gifte sig. Bandet är kanske en morgongåva till Beata Sophia, och det har varit en uppskattad familjeklenod, ty det ses både på ett porträtt av Beata Sophia Cronstedt vid hög ålder²⁵³ (Bild 21) och på ett porträtt av Hedvig Charlotta Stjernschantz²⁵⁴ (Bild 22). Det andra halsbandet (Nr 198) består av svarta pärlor som i sig är svåra att datera men det förvaras i en dosa av appelsinskal eller papier maché med rokokamoarin och bård samt texten je t'aime på locket och kunde alltså ha tillhört

Bild 22. Hedvig Charlotta Cronstedt g. Stjernschantz med pärlbandet Nr 197. Foto Jussi Tiainen.

Beata Sophia eller en ännu äldre generation. Detsamma gäller en svart dosa (Nr. 199) i liknande material och med ett rokokolandskap på locket.

Hängsmycket (Nr. 200) är i guld och har formen av ett hjärta. Mitten av hjärtat är emaljerad i grönt och pjäsen bär inskriptionen D 7. Sept. 1782 och bokstaven O. Datumets betydelse är okänd, men O kan syfta på Cronstedt själv, då en del av hans pjäser endast bär initialerna OC och inte COC.

En minnesring efter Gustav III har säkert tillhört Cronstedt själv. På klacken till minnesringen (Nr. 201) ser man en kamé med Gustav III i profil mot en mörk bakgrund. Fodralen till ringen och till det ovan nämnda pärlbandet finns bevarade.

Bland de personliga småsakerna finns en del lyxföremål i guld. Amiralen har haft en anmärkningsvärt högklassig chatelaine i guld och emalj (Nr 202), ett skrivplån med guldkantat pärlemoretui (Nr 224), en guldsnusdosa, (Nr 206) som märkligt nog är ett Stockholmsarbete från år 1810 och amiralskan ett tandpetarfodral (Nr 211) i guld med sina initialer och dessutom har hon vid ett skifte fått tandpetare i guld. Hennes fingerborg och två syringar i olikfärgat guld befinner sig någonstans mellan bruksföremål och lyxpjäser (Nr 229, 230).

Bland de övriga dosorna finns en i form av Napoleons hatt (Nr. 205), ett tecken på Cronstedts kända Napoleonbeundran.

De små personliga föremålen säger en hel del om tidens umgängesvanor och sällskapsliv. Spelaftnar har redan tidigare nämnts, och två lådor med spelmarker (Nr 212) hör ihop med dem. Lådorna har spelmarker av pärlemor och är utförda i svart lackarbete med gulddekor. Den ena lådan och dess marker bär Beata Sophia Wrangels initialer, den andra Cronstedts. Lådorna hör till de kinesiska produkter som ostindiska kompaniet levererade åt sina kunder.²⁵⁵

En del instrument som hör samman med Cronstedts yrkesverksamhet finns också kvar. En inklinometer är tysk (Nr. 215) medan kikare, vinkelhake, gradskiva och tumsticka är mer anonyma (Nr. 214, 216–220).

En almanack från år 1782 (Nr. 232) har broderade sidenpärmarna med delfinmotiv och en liten spegel innanför pärmarna. Detta har föranlett att almanacken ansetts som en damalmanack. De facto rör det sig om ett exemplar, som speciellt bl.a. upptar de olika skeppstypernas styrkor i den franska flottan, franska regentlängder och andra typiskt manliga uppgifter. På titeluppslaget ser vi Frankrike begrundande sin flotta. Almanacken hör utan tvivel till amiralens egna saker.

Den lilla boken för oss till frågan om Cronstedts bibliotek. Den särskilda listan över hans böcker står inte att finna. En del böcker försedda med den yngre sonens, Carl Olofs ex libris finns kvar. De är till en del tryckta så tidigt att de kunde vara arvegods efter amiralen, vars böcker ju delades upp vid arvsskiftet efter amiralskan.²⁵⁶ Titlarna bildar ett bibliotek med litteratur av upplysningstidens författare och historiska verk. Den atlas med ilimmade 1700-talskartor som finns i samlingen pekar också på amiralen som ursprunglig ägare.²⁵⁷

På Hertönäs gård finns några få böcker som härstammar från den Cronstedtska familjen bevarade.

Astronomien, Uppå Sir Isaac Newtons grundsatser, Lätt och begriplig gjord för dem, som ej studerat Mathematiken, af James Ferguso. Öfversatt Ifrån andra Engelska Uplagan, af år 1757. Strängnäs 1771 bär namnteckningen Carl Cronstedt. Troligt är väl, att den hänför sig till Cronstedts studietid. Ett svenskt-latinskt lexikon bär tre gånger namnet Cronstedt skrivet med olika handstilar. En av namnteckningarna kan tydas som H Cronstedt och det ligger nära till hands att boken nyttjats av alla de tre Cronstedtska barnen, Hedvig, Gabriel Anton och Carl Olof. En John Enticks New Spelling Dictionary teaching to write and pronounce the English Tongue with Ease and Propriety från år 1766 bär namnteckningen Robert Dugdale, men man kan kanske anta, att boken varit i Cronstedts ägo under hans engelska tjänstgöring och att Dugdale varit någon av hans kamrater på de engelska skeppen. Cronstedt poängterade bl.a. vikten av språkkunskaper i ett brev till sina söner under deras utbildning i St Petersburg.²⁵⁸

Avsaknaden av en militär prägel är anmärkningsvärd bland de personliga föremålen, och samma iakttagelse gäller egentligen hela kvarlåtenskapen efter Cronstedt.

Tavlor

Som tidigare nämnts beskrivs inte Cronstedts tavlor närmare i bouppteckningen. Huvudparten av den bildkonst, som ägts av amiralen har utgjorts av gravyrer, kanske i ett blygsamt försök att följa Fullerösamlingens exempel. I övrigt nämns endast »42 st Taflor med ramar» i bouppteckningen.

Bland gravyrerna har funnits porträtt (BuNr 836), säkerligen både av kungliga personer och släktingar (Nr. 249) Dessa liksom de 28 engelska sjöbataljerna och »19 andra gravyrer» har troligen varit inramade och således inredningsrekvisita. De tre mapparna med gravyrer däremot inte, utan de har väl ingått i bibliotekets inventarier.

Cumelins etsning (Nr 250, Färgbild s. 71) av ryska flottan vid horisonten den 26 juli 1789 anknyter direkt till Cronstedts egen historia. Den ingår i den serie J.P. Cumelin utförde då han följde hertig Carl på sjötåget från juli till oktober,²⁵⁹ och troligen har Cronstedt ägt hela serien.

Bland övriga tryck finns två franska (Nr. 254, 255) med upplysningstidens bemärkta personer, ett tecken på Cronstedts intresse för denna riktning helt i enlighet med tidens sed.²⁶⁰

Alla bevarade oljemålningar är familjeporträtt och bland dem finns således ett större antal ärvda pjäser än bland övrigt lösöre (Nr 236–239). Några oljor med andra friare motiv

finns inte. Det intresse för konst som Cronstedt rörde vid sitt besök i Scheveningen har inte sträckt sig till egna förvärv.

Andra taylor än porträtten har alla ett kuriosavärde snarare än ett konstnärligt. Ett elfenbenssnideri av J.J. von Bilanz (Nr. 252) fick Cronstedt till tack för att han räddat Bilanz från att drunkna. Ett romantiskt landskap av den okände F. Krey (Nr. 251) är målat på siden, säkerligen efter förlaga²⁶¹ och en stentavla (Nr. 253) är enligt traditionen en gåva av Gustav IV Adolf. Cronstedt fick den som tack för sitt deltagande i kungens förhandlingar i St Petersburg år 1800. Tavlan kan väl vara rysk och det orientaliserande motivet ha någon litterär utgångspunkt.

Bland boets miniatyrer finns slutligen ett porträtt av Cronstedt själv (Nr. 241, Färgbild s. 65). Miniaturen har av K.K. Meinander attribuerats till Jacob Axel Gillberg, en av de mest produktiva svenska miniatyrmålarna. Miniaturen av Cronstedt hör till topparna i Gillbergs produktion, som från 1800-talets första år mest omfattade profiler i ett stelnat manér.²⁶² Kvalitetsmässigt står den Cronstedtska miniaturen helt i klass med de porträtt, som Gillberg gjort av Gustav IV Adolf som kronprins eller av Hertig Karl.²⁶³ I synnerhet det senare står också i övrigt mycket nära miniaturen av Cronstedt. På miniaturen bär Cronstedt bl.a. Johanniterorden, och då han tilldelades denna orden år 1800, måste miniaturen vara utförd tidigast detta år. Den guldsarg som omger miniaturen har en oläslig årsbokstav, men mästarestämpelein ger vid handen, att sargen tillverkats av Friedrich Fyrwald, som var verksam i Stockholm mellan åren 1786 och 1813.²⁶⁴ Mellan åren 1803 och 1807 hade Fyrwald en gemensam stämpel med en annan guldsmed, och miniaturen är således gjord under tiden 1800–1802.

Denna tidpunkt stöds också av den miniatyr, som finns på baksidan av den ovan behandlade. Den visar Cronstedts dotter Hedvig Charlotta, född år 1795 (Nr. 242). På miniaturen är hon i femårsåldern. Miniaturen, som inte upptas av Meinander, är oval och den omges av ett blått glas för att passa in i den runda guldsargen. Den ljushåriga Hedvig Charlotta bär en vit empireklänning med ett violett sidenband runt midjan och i bakgrunden ses molninformationer. Troligen är de båda miniatyrerna gjorda av samma konstnär, och utförandet av miniaturen med Hedvig Charlotta Cronstedt överensstämmer också med Gillbergs produktion²⁶⁵.

Den akvarell av Cronstedt (Nr. 245) som finns bevarad är en replik till en numera försvunnen, till löjtnant Anders Kocke på Sveaborg attribuerad akvarell²⁶⁶ (Bild 23). På akvarellen synes Cronstedt vara något äldre än på miniaturen och troligen avporträtterad strax innan Sveaborgs kapitulation.

Skulpturer och större prydnadspjäser

Någon egentlig skulptursamling har Cronstedt inte ägt, men enstaka större pjäser och mindre statyetter har prytt hans hem. Fyra marmorbyster (Nr. 260–265) anknyter liksom de franska trycken till upplysningstiden och stärker intrycket av Cronstedts intresse för denna tid. Hans släktingar på Fullerö visade ju ett likadant intresse, något som breven från Voltaire och Rousseau i gårdens arkiv vittnar om.²⁶⁷ Två av de Cronstedtska bysterna föreställer också dessa förgrundsgestalter inom den franska upplysningstiden. Både Voltaire och Rousseau ser något åt sidan och framställningen påminner om romerska porträttbyster. Voltaire har ett band i håret, medan Rousseau är klädd i en pälskrage. Bysterna har postament av grå marmor och strax ovan postamentet finns de båda, också annars lätt identifierade personernas namn inhuggna. Däremot saknas inskriptioner på de två andra, hittills oidentifierade bysterna, vilkas likhet med romerska porträttbyster är ännu mer iögonen-

Bild 23. Carl Olof Cronstedt. Förkommen, till Anders Kocke attribuerad akvarell. Foto MV.

fallande än hos Voltaire och Rousseau. Den ena bysten är också en kopia efter »Il Corbulo», som i original härstammar från tiden omkring år 60 e.Kr. och bevaras i Louvren.²⁶⁸ Förvaringsplatsen stärker antagandet att alla fyra bysterna är franska. Gnaeus Domitius Corbulo var en framstående romersk fältherre, som under Claudius tid vann stora framgångar i Germanien, och skulptörens motivval går således helt enligt upplysningstidens intresse för antiken.

Den sista bysten föreställer åter en fransk upplysningsfilosof, abbé Thomas Raynal, som också finns avbildad på de ovan nämnda trycken, och vars skrifter ingått i den Cronstedtska boksamlingen. Raynal stod nära encyklopedisterna och angrep bl.a. slaveriet i sina skrifter. Till Raynals vänner hörde bildhuggaren Espercieux, som år 1796 ställde ut en byst av Raynal på Salongen i Paris.²⁶⁹ Denna byst har emellertid försvunnit, och det är inte omöjligt att den vore identisk med den Cronstedtska. I så fall skulle hela skulpturserien vara av eller efter Espercieux, som avporträtterat många av den franska upplysningstidens bemärkta personer²⁷⁰.

Marmorskulpturerna har enligt traditionen stått i biblioteket, och detta bruk har också följts av senare generationer.

Cronstedts tre alabasterurnor (Nr 264, 265), som har sin motsvarighet i J.F. Aminoffs bouppteckning (jmf s. 30) har bildat blickfång i interiören. De kan troligen kombineras med Cronstedts besök i Livorno, där han tog ombord av Sergel beställda marmorpjäser.

Ett beslag i förgylld brons (Nr. 269, Färgbild s. 71) föreställer en korslagd fackla och spira omgivna av lagerkransar. På spiran finns en medaljong i oförgylld brons med Gustav III:s profil i relief. Var beslaget ursprungligen suttit är okänt. Den enda möjligheten i bouppteckningen är »1 st spis af Finsk Marmor med ornamenter af Bronze». En annan möjlighet är att beslaget t.ex. suttit på någon möbel eller ett skepp. I detta sammanhang är det skäl att minnas att hovciselören F.L. Rung i juni 1802 hade undertecknat det av Cronstedt

uppsatta kontraktet om Ehrensvärds monument och att han 1807 varit på Sveaborg för att färdigställa monumentet.²⁷¹ Rung kan med stor sannolikhet anses vara tillverkare av det Cronstedtska beslaget. Det är närmast identiskt med de av Rung tillverkade beslagen till Gustav IV Adolfs konseljbord, tillverkat år 1800 av Gottlieb Iwersson efter ritning av Louis Masreliez.²⁷²

Profilen av Gustav III på det Cronstedtska beslaget är inte gjuten i samma stycke med själva beslaget utan är fastskruvat vid detta. Det har varit ett medvetet val att just Gustav III pryder beslaget. Det faktum, att beslaget bevarats löst från sitt ursprungliga underlag tyder på att det varit viktigt för sin ägare.

ETT REKONSTRUKTIONSFÖRSÖK AV CRONSTEDTS HEM PÅ HERTONÄS

Avsaknaden av uppgifter om placeringen av Cronstedts möbler och om funktionerna hos rummen på Hertonäs gör ett rekonstruktionsförsök av amiralens hem ytterst vanskligt. Valet av Hertonäs till föremål för rekonstruktionsförsöket motiveras av att inventarierna på gården upptas i bouppteckningen efter Cronstedt, medan deras sammansättning i någon mån varit annorlunda i tidigare hem (jmf s. 17). En del uppgifter om enstaka rum och den fasta inredningen ger i alla fall en idé om hur hemmet kan ha sett ut.

Som nämnt var det gamla brännhuset för Hertonäs keramikfabrik (Bild 10) utgångspunkten då den nya huvudbyggnaden uppfördes. Brännhusets bärande väggar utnyttjades. I det nya huset (Bild 12–13) ledde ingången till det ena av de två gamla brännhusrummen. Rummet var den »stora farstugan», som nämns i Palmaeus räkning från år 1814 (Bilaga 2) och den »förstuga», som nämns i ett värderingsinstrument från år 1826.²⁷³ Numera är huvudingången placerad på motsatta sidan av huset, mot parken. I värderingsinstrumentet nämns också ett kök på nedre botten och detta är väl det gamla husets andra brännhusrum, beläget till höger om förstugan och utan förbindelse med denna. Ordningsföljden i Palmaeus räkning tyder på att den av honom nämnda »FrämandCamarn» också låg på nedre botten.

Övre botten omfattade enligt värderingsinstrumentet sex boningsrum och tambur. Den sistnämnda måste vara det rum trappan lett upp till. Från tamburen kom man direkt till övre våningens största rum, den av Palmaeus omnämnda salen. Den låg i fil med två andra rum mot parken, men inte mitt i filen utan vid ena gaveln. Parallellt med salen ligger en typisk kombination av en större sängkammare med en mindre garderob. Något av övre våningens tre övriga rum har varit den »sallon» Palmaeus också nämner.

En jämförelse med ritningarna till Cronstedts oförverkligade stadshus²⁷⁴ (Bild 11) kan ge en uppfattning om de övriga Hertonäsrummens funktioner. På planen till nedre botten fanns förstuga och kök, pigkammare, lakejkammare, hushållerskans kammare, kammartjänarens rum, gossarnas rum, förmak, kammare, garderob och skafferier samt två rum för Cronstedt själv »Amiralens Egna rum». Man kan åtminstone anta, att utrymmet under salen på Hertonäs motsvarat stadshusets »Amiralens Egna rum».

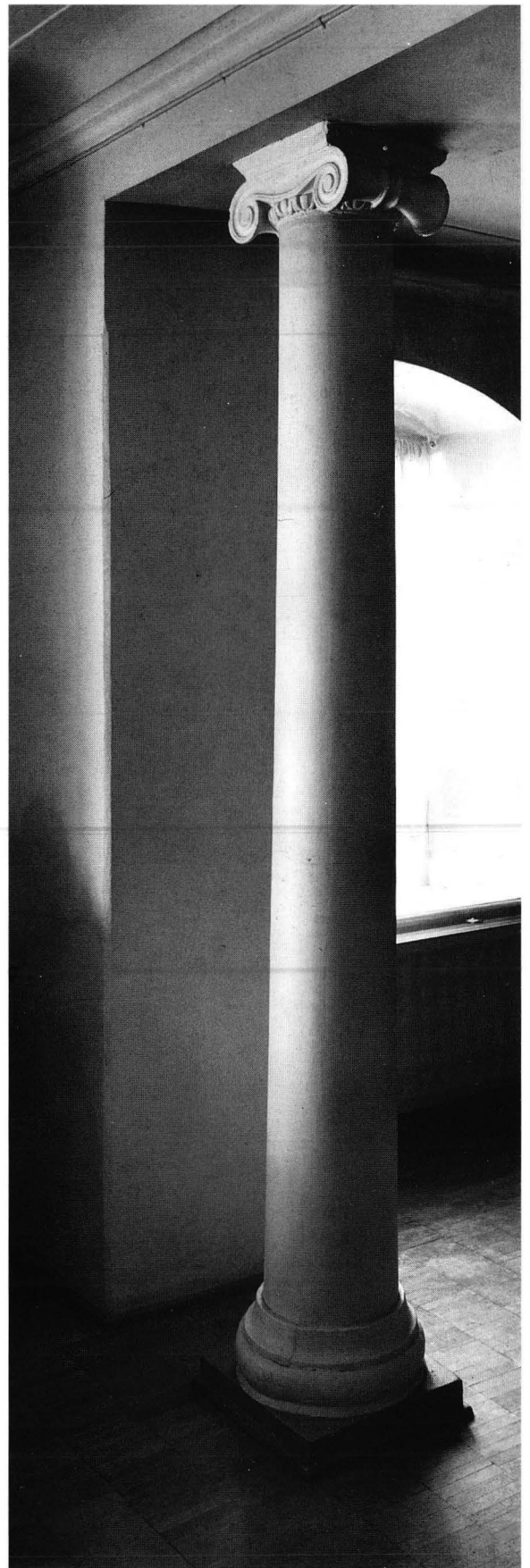
Övre våningen på den oförverkligade ritningen har en fil paradrum på samma sätt som Hertonäs, men den omfattar fyra rum med salen i mitten mellan matsal på ena och divan och kabinett på andra sidan. I övrigt finns två förstugor, kammare, handkammare, tambur, skänk, två garderober, jungfrukammare, frökens kammare och sängkammare. Amiralens rum nämns inte alls i samband med rumsfunktionerna, där annars hela hushållets sammansättning kan utläsas.

En jämförelse med några andra ritningar av Pehr Granstedt visar, att han inte hade någon regelbundet återkommande rumsfördelning i fråga om funktionerna.²⁷⁵ I de fall Granstedt använt sig av rumsfilen med salen i ena ändan, tycks han med förkärlek ha placerat sängkammaren i den andra ändan, ett tecken på detta rums sedan gammalt representativa karaktär. Det tredje rummet i filen på Hertonäs kan alltså eventuellt ha varit sängkammare.²⁷⁶

I en synförrättning utförd den 29 september 1826,²⁷⁷ alltså sex år efter Cronstedts död, talas om »folkets flygelbyggnad» och »Herrskapsflygelbyggnaden i fullgått stånd». Om familjemedlemmar bott i denna herrskapsflygel under amiralens tid förblir oklart.

Utrymmet på nedre botten under salen uppvisar ännu några detaljer i den fasta inredningen, som kan härstamma från amiralens tid. En säker datering försvåras av de omfattande ändringar i byggnaden, som i slutet av 1800-talet företogs enligt Sebastian Gripen-

Bild 24. Kolonn på nedre botten på Hertonäs. Foto Jussi Tiainen.

bergs ritningar.²⁷⁸ Till de svårdaterade detaljerna hör två kolonner med joniska kapital (Bild 24). De står vid det gamla brännhusets murändor och förbinds av en nedsänkt takbalk. De joniska kapitalens marina karaktär gör det frestande att hänföra dem till amiralens tid, i synnerhet, då vi kan anta, att det varit fråga om hans eget rum.²⁷⁹

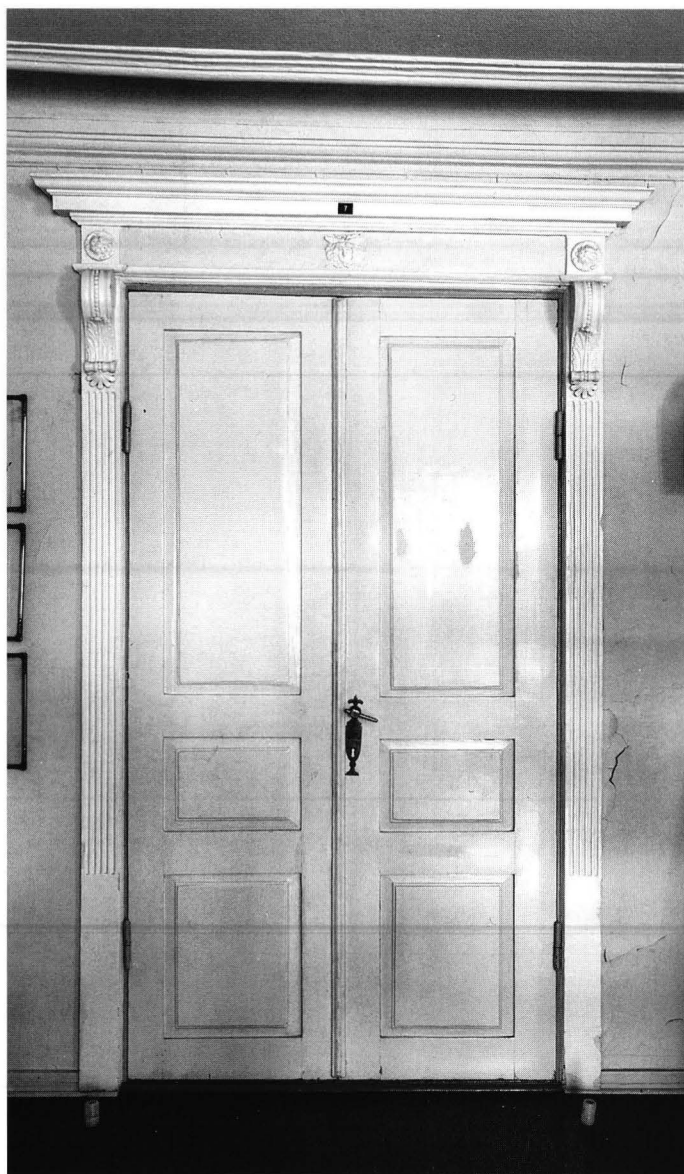
Bild 25. Spis på nedre botten på Herttonäs. Foto Jussi Tiainen.

På hösten 1994 undersökte byggnadskonservator Anni Lehtimäki färglagren i några provrutor på Herttonäs. Kolonnernas plint och bas uppvisar sex färglager med blå-röd marmorerings mot gul botten som understa lager. Kapitålet har tio färglager med röd färg på gips som understa lager medan deras äggstav inte visar någon röd färg. De många färglagren styrker antagandet om kolonnernas ursprung från Cronstedts tid.

Rummets spis i grå sten med bronsreliefer i hörnen (Bild 25) passar exakt in på den Cronstedtska bouppteckningens »1 st spis af Finsk Marmor med ornament af Bronze» (BuNr 512). Spisens murade övre del bär nyklassiska pilastrar och marmordelen står mycket nära t.ex. de öppna porfyrspisarna på Stockholms slott.²⁸⁰ Spisens datering blir problematisk genom en ritning av Gripenberg med texten »Projekt till Kamin-Kakelugn för Magister Bergbom».²⁸¹ Troligen rör det sig dock också här om ett ändringsförslag. Den medaljong med profil i gustaviansk anda, som ses på Gripenbergs teckning, finns inte på själva spisen. Spisen har kakelugnsluckor i mässing, som väl kan härstamma från Cronstedts tid.²⁸² Bakom de murade delarna har man funnit tidningspapper från 1830-talet. Åtminstone dessa delar har alltså genomgått senare förändringar.

Eftervärlden förvånade sig över den blandning av gustaviansk stil och borgerlig empire som de såg på Herttonäs.²⁸³ Palmaeus räkning ger besked i denna fråga. Vi får veta att tolv rum fått tapet, fem rum har blivit strukna med limfärg i olika kulörer och ett rum målats med grön oljefärg. Tolv rum har haft 1 1/4 aln höga bröstpaneler, som målats pärlgrå. De sju dubbeldörrarna (Bild 26) och nio enkeldörrarna har strukits med mahognyfärgad

Bild 26. Dubbeldörr på övre botten på Hertonäs. Foto Jussi Tiainen.

oljefärg och deras karmar pärlgrå. Fönsterlufterna med mursmygar har fått samma grå nyans medan själva fönsterbågarna varit mahognyfärgade. Det är denna färgkombination som väckt förundran. Vi kan åter dra en parallell till Amphion där det mahognyfärgade i kombination med pärlgrått förklaras av den marina traditionen.

Lehtimäkis undersökningar bekräftar uppgifterna i Palmaeus räkning i fråga om snickeriernas pärlgrå och mahognyfärgade toner. I övrigt har det understa färglagret i de flesta undersökta rum varit ljusgrått. Rummet på nedre botten till vänster om huvudingången kan ha varit det av Palmaeus omnämnda gröna rummet. Dess understa färglager är diskret grå-grönt. Frågan om de olika kulörerna i fem andra rum förblir däremot öppen, då alla rum inte kunnat undersökas.

Taken har varit vita och väggarna upptill försedda med pärllist. Tio av rummen har haft likadan smalare och enklare bård, medan gästrummet och tre rum, troligen rummen i övre våningens paradfil, haft dyrbarare och bredare bård. Eftersom bårderna klistrats upp, måste det ha rört sig om målade bårder. Ett litet fragment, funnet under en lös övre dörrkarm ger en aning om deras utseende. (Färgbild s. 66) Ett pärlmotiv kan urskiljas i den blå-bruna ornamentiken, som målats på fri hand, inte med schablon.

De stuckaturer, som Palmaeus omnämner i salen och salongen finns delvis bevarade. Medusahuvuden pryder det största rummets dörrkarmar och på det ovannämnda lösa dörr-

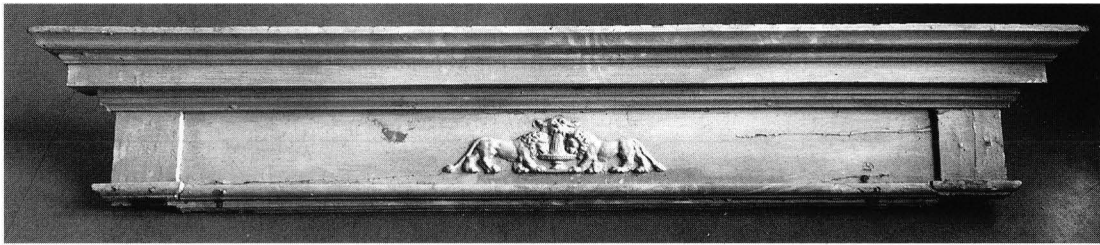

Bild 27. Dörrkarmsfragment, Hertonäs. Foto Jussi Tiainen.

överstycket (Bild 27) finns två symmetriskt ställda lejon på vardera sidan om en vas. Kamrarnas dörrkarmar (Bild 28) pryds av palmettornament av vanlig empiretyp. Samma typs ornament återkommer på mahognyspegeln (Nr 40), som kröns av en relativt klumpig korg med blommor i stuck. Stuckornamenten har samma karaktär som relieferna och lejonet på den Cronstedtska puddingformen (Nr 149). Varför skulle Palmaeus inte ha kunnat utnyttja också keramikfabrikens former, om sådana stod till buds?

Dubbeldörrarnas karmar har upptill konsoler med bladform och palmett. De enkla konsolerna har en praktfullare motsvarighet på Haga slott, gjorda efter Masreliez ritningar.²⁸⁴ De sitter på en dörr, där överstycket utgörs av en allegori över fredsslutet i Värälä, resultatet av Svensksundssegern.²⁸⁵ (jmf s. 25, not 96).

Då Palmaeus endast omnämner två levererade konsoler, kan det ha varit fråga om andra än dörrkarmarnas konsoler.

Granstedts eventuella andel i den fasta inredningen är svår att avgöra. Han ägde t.o.m. praktisk hantverkarskicklighet^{285a}, men på Hertonäs inredning ser hans inflytande ut att ha varit ringa. Cronstedts vilja har varit avgörande.

Bild 28. Kamardörrkarm på övre botten på Hertonäs. Foto Jussi Tiainen.

Vid försök att placera in de Cronstedtska möblerna på Hertonäs (Färgbild s. 66–67) får man ta uppgifter om tidens allmänna sätt att inreda till hjälp.²⁸⁶ Salen brukade ha många stolar uppradade längs väggarna. På Hertonäs måste det förgyllda möblemanget ha haft sin självklara plats i detta rum, kompletterat av några mindre bord och kanske de förgyllda konsolborden med sina speglar. De två stora kristallkronorna har väl också hängt i salen.

Matsalen, som eventuellt är identisk med Palmaeus »Sallon»,²⁸⁷ har haft de halvrunda mahognymatborden ställda vid väggen och framflyttade endast vid behov. Det samma gäller matsalsstolarna, i Cronstedts hem kanske de försvunna gustavianska stolarna av västsvensk typ.²⁸⁸

Förmaken inreddes ofta både bekvämt och representativt. Soffa och länstolar hörde till inredningen, oftast också ett konsolbord med spegel.²⁸⁹ Eventuellt har en del av det förgyllda möblemanget kunnat befinna sig i detta på Hertonäs oidentifierade rum. Kanske har det gällt det grönmålade rum, där man väl kan placera in vilsängen med grön taftklädsel.

Den troligen moderna dubbelsängen i mahogny (BuNr. 441) får placeras i amiralens och amiralskans sängkammare tillsammans med några andra mahognymöbler, så som nattkommod, byrå, någon spegel och stolar.²⁹⁰

Av boets andra mahognymöbler måste skrivbordet ha stått i amiralens eget rum tillsammans med t.ex. mahognyskåpet för kartor (BuNr 404), de fyra marmorbysterna och troligen husets bibliotek.

Placeringen av övriga möbler får lämnas öppen. De mindre pjäsernas och tavlornas kompletterande uppgift i inredningen måste också beaktas.

En del enkla och gammalmodiga pjäser har säkert förvisats till tjänstefolkets utrymmen.

DET CRONSTEDTSKA HEMMETS KARAKTÄR

Den fysiska ramen för det Cronstedtska hemmet, bostäderna, var på Skeppsholmen och Sveaborg färdiga tjänstebostäder. Endast Hertonäs kunde formas enligt Cronstedts egna önskemål. Karaktären i hemmet bestämdes av den fasta inredningen och framför allt lösöret. Trots att de bevarade föremålen utgör endast en del av hemmets ursprungliga inredning ger de tillsammans med bouppteckningen utgångspunkten för karaktäriseringen. Kvarlåtenskapen gör ett praktfullt intryck på en nutida betraktare.

Om den fasta inredningen i tjänstebostäderna under Cronstedts tid vet vi mycket litet, men på Hertonäs var den som sagt inte till alla delar utförd enligt senaste empiremodet, utan minnet av inredningen i Amphions kajuta tog till en viss grad överhanden.

Lösöret Cronstedt skaffade under tiden som statssekreterare för sjöärenden följde däremot modet för tidpunkten. Cronstedt ville med inredningen understryka sin ställning. Skillnaden mellan den lysande miljön i sjöministerns hem på Skeppsholmen och inredningen på hans provinsiella födelsegård Botby i Helsinges socken i Finland var stor. Resultatet var ett utpräglat enhetligt hem i gustaviansk stil, med det förgyllda möblemanget som representerade det höggustavianska och med sengustavianska mahognymöbler. Enstaka pjäser hade redan vid detta tillfälle empiredrag. Det högmoderna och allt annat än provinsiella representationshemmet hamnade vid Cronstedts avsättning efter Gustav III:s död år 1792 på Sveaborg och måste där genom fästningens livliga sällskapsliv ha beundrats av många i omgivningen. Hemmet måste ha berikats med ytterligare föremål vid Cronstedts giftermål med Beata Sophia Wrangel år 1794. Hur inventarierna fördelats mellan Cronstedts två hem efter inköpet av Hertonäs år 1796, går inte att klarlägga. Det Cronstedtska hemmets paradrum var fullt jämförbara t.ex. med de kungsrum som inretts i några finländska herrgårdar, t.ex. Svartå och Fagervik med tanke på Gustav III:s besök och i stilhänseende t.o.m. modernare, då inslaget av arvegods, som fanns på herrgårdarna, nästan helt saknades.

Samma situation upprepades efter Cronstedts andra Skeppsholmsperiod. Man kan anta att inredningen med sina tre rum med sidenmöbler då bestod av de knappt tio år gamla inventarierna från den första Skeppsholmsperioden, men de kompletterades av t.ex. det högmoderna empiremöblemanget av Efraim Ståhl. Återigen hamnade hemmet, denna gång med ett gustavianskt skikt och ett empire-skikt bland inventarierna, hastigt på Sveaborg år 1802. Cronstedt hade nu Mäkkylä boställe som fastlandshem. Som nämnt kom empiremöbeln redan vid Sveaborgs kapitulation att hamna på den finska landsbygden. (jmf s. 37).

Då Cronstedt återköpte Hertonäs år 1813 var hans ställning helt förändrad. Hemmets inventarier härstammade från en tjugo år lång period. Cronstedt hade inte längre möjligheter att från Stockholm skaffa inventarier enligt senaste modet. Större förvärv från St Petersburg kom säkert inte heller i fråga. Även om Cronstedt skulle ha önskat göra sådana inköp, skulle de ha underblåst den allmänna uppfattningen om honom som mutad förrädare på Sveaborg. I kvarlåtenskapen finns ingenting som tyder på ryska gåvor eller större inköp. Som tidigare nämnts är det ryska inslaget mycket litet. Cronstedt kunde inte göra och ville tydligen inte heller göra Hertonäs till en modern empiremiljö på det sätt t.ex. Gustaf Mauritz Armfelt delvis gjorde på Åminne. Där var representationsutrymmena inredda med möbler i empiretidens modematerial, mahogny, poppel och masur, medan de pärlgråa möblerna var förvisade till tjänstefolkets rum.²⁹¹ En del nyanskaffningar har Cronstedt dock gjort till Hertonäs och följde då modet. En mahognyspegel är redan tidigare nämnd och dubbelsängen i mahogny måste också ha haft empirekaraktär. Trots att den hypermoderna prägel inte längre var dominerande på Hertonäs låg gårdens praktfulla inred-

ning långt från den provinsiella prägel med många tidsskikt och stilretarderingar som rådde t.ex. på granngården Degerö.²⁹² Rokokoinslaget var så gott som obefintligt på Hertonäs och de få ärvda möblerna var från en ännu äldre tid.

Enhetligheten i stil kompletteras å andra sidan av den ovanligt internationella sammanställningen på de mindre pjäserna. Förutom svenska och finska pjäser finns föremål från England, Frankrike, Nederländerna, Italien, Tyskland, Danmark och Ryssland samt Kina bland kvarlåtenskapen.

Cronstedts hustrus, Beata Sophia Wrangels andel i utformningen av hemmet är okänd. Bland de bevarade pjäserna kommer hon bäst till synes bland småföremålen. Det verkar också som om tidens män dominerade, då det gällde förvärv av större möbler och också bland mindre föremål finns pjäser som direkt står i samband med Cronstedt själv. Då Cronstedt första gången utnämndes till statssekreterare var han ogift, och redan detta säger, att han själv avgjorde inredningen. Dessutom hörde det till att en person i Cronstedts ställning måste kunna erbjuda sin hustru ett ståndsmässigt hem (jmf s. 14, 16). Adolf Fredrik Munck visade likaså stor initiativförmåga då det gällde att inreda den representationsvåning i Greve Pers hus i Stockholm, som han hoppades att själv få överta.²⁹³ Också Munck fick av ekonomiska skäl vänta med att ingå äktenskap.²⁹⁴ Inredningen utgjorde ett redskap i karriären och inverkade på möjligheterna att göra ett också för karriären viktigt gott parti.

Cronstedts uttalande i hans sista vilja tyder på att amiralskan främst visade fallenhet för god och ekonomisk hushållning och att Cronstedt själv satte värde på sina dyrbara inventarier: »Att det vore hans yttersta vilja och förordnande, att efter hans frånfälle, hans Enka, med hvilken han tillbragdt en mångårig ljuflig sammanlefnad, skulle till sin död förblifva i orubbad besittning af oskiftadt Bo. Att han vore övertygad derom, att hans söner, hvaraf den äldre redan vore myndig, skulle vara nöjda med detta förordnande, samt att hans måg ej heller skulle yttra något missnöje deröfver. Att han väl visste det hans efterlämnade maka snarare skulle, under sin hushållsaktiga förvaltning öka än minska Boets tillgångar, och att hon derjemte vore en så god Moder, att hon icke skulle låta sina barn sakna det nödvändiga. I öfr. lämnade han till hennes godfinnande att bestämma om till gäldens betalande Hertonäs och Hanaböle skulle försäljas, men önskade att den betydligaste delen af Boets Lösören, hvarbl. finnes åtsk. dyrbara mobilier, icke skulle å öppen auction föryttras.»²⁹⁵ Amiralskans efter Cronstedts död förda hushållsbok, visar också hennes ekonomiska läggning.²⁹⁶

För Cronstedt själv var kvaliteten på föremålen viktig. Han visade en benägenhet att anlita hantverkare av hög klass, ofta med anknytning till tidigare använda leverantörer. Överdrifter i stil förekommer inte. Cronstedt uppvisade en god och sober smak, som hade alla förutsättningar att utvecklas under den enhetliga stil, som rådde i slutet av 1700-talet. Pjäsernas anknytning till hans livsskeden är i ovanligt många fall uppenbar. Denna egenkap bland kvarlåtenskapen kan kanske bli överbetonad, eftersom föremål med kunglig eller annan viktig proveniens bevarats med större omsorg än andra ända till våra dagar. Hertonäs visar i alla fall att minnet av Svensksund dominerade över en strävan efter det sista modet under slutet av Cronstedts liv.

I övrigt saknade hemmet en militär prägel; inga stora vapensamlingar eller övrig militaria förekommer.

Föremål med anknytning till Gustav III är långt vanligare än minnen efter Gustav IV Adolf. Något målat porträtt av Gustav III finns inte, men man får anta, att ett sådant funnits bland gravyrerna.

Hemmets bildkonst visar att personlig anknytning och konstens roll som inredningsrekvizita var viktigare för Cronstedt än konst för konstens skull. Han var som nämnt inte en aktiv konstsamlare.

Sammanfattningsvis kan sägas, att Cronstedts hem var ovanligt enhetligt i stil, internationellt sammansatt, utan provinsiell prägel och starkt symbolladdat för sin innehavare. I finländska förhållanden ter det sig exceptionellt praktfullt. Hade Cronstedt själv fått råda hade hemmet förblivit i Sverige och där intagit en blygsammare ställning.

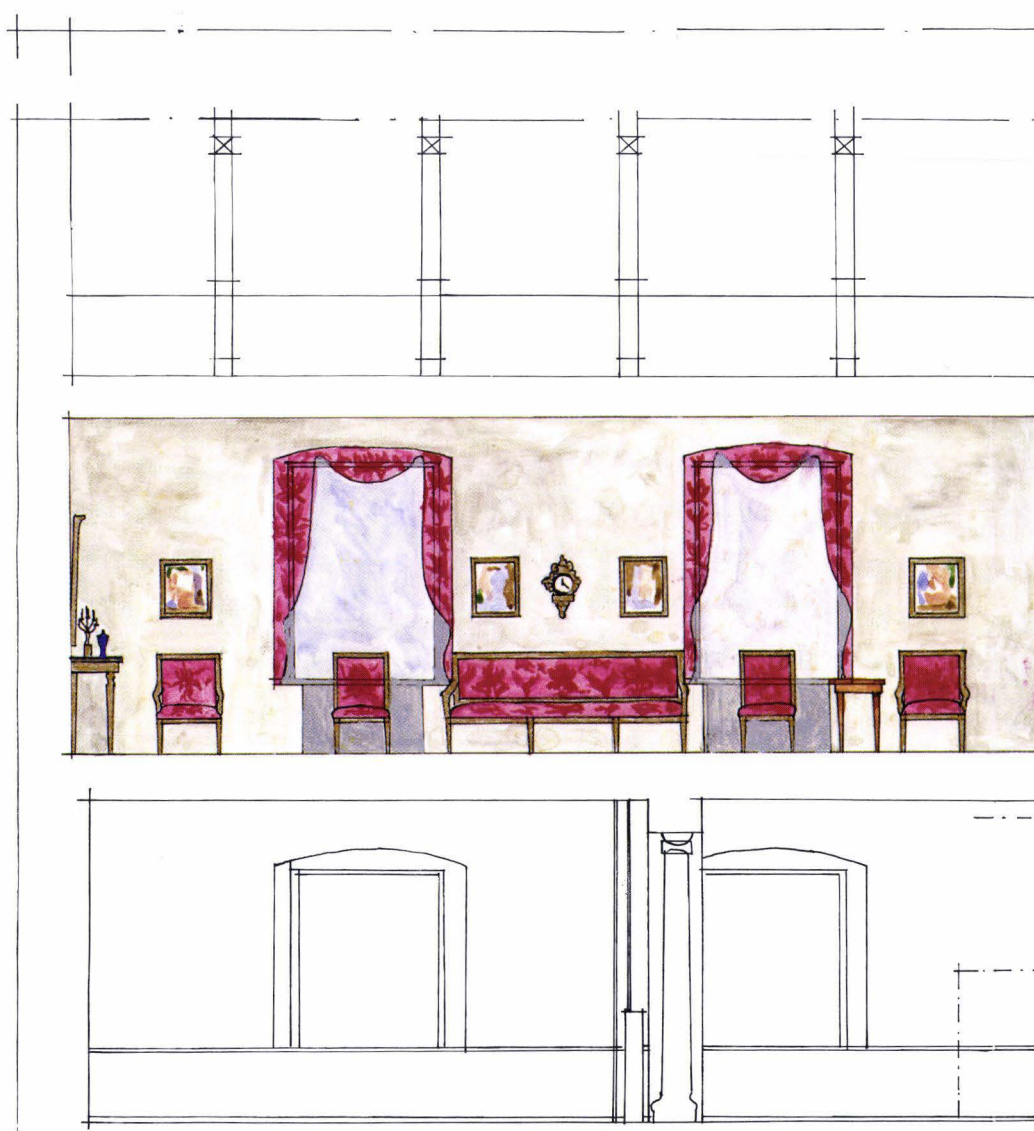

Carl Olof Cronstedt. Miniatur av Jacob Axel Gillberg 1800–1802, se Nr 241. Foto P.O. Welin.

Tapetfragment från Hertönäs.
Foto Jussi Tiainen.

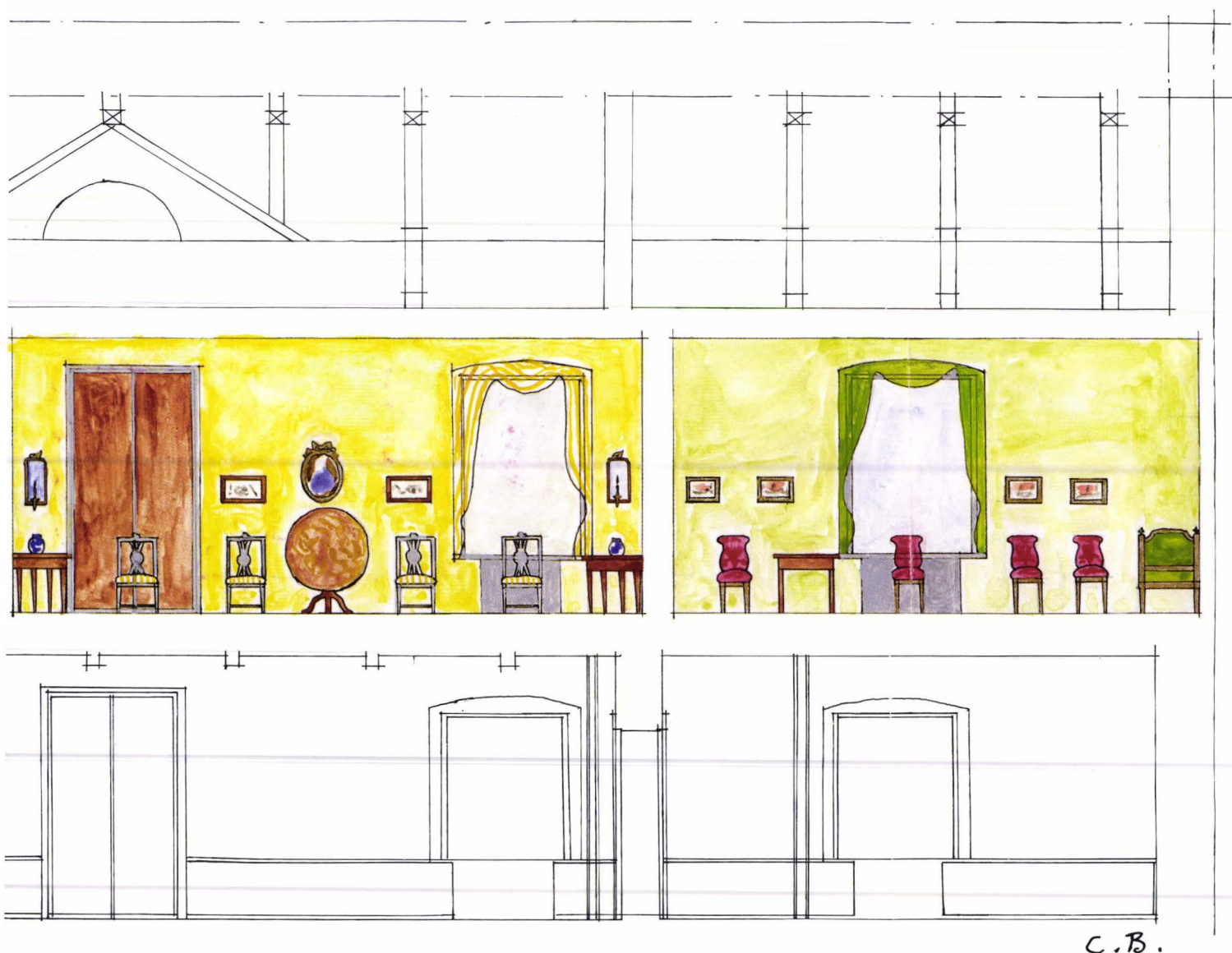

Rekonstruktionsförsök av inredningen i övre rumsfilen mot parken, Hertönäs. Förf.

Amphions kajuta. Inredning och foto Statens
sjöhistoriska museum, Stockholm.

C.B.

Cronstedts konsolbord samt delar av hans förgyllda möblemang, se Nr 15, 16, 21, 52, 251, 267, 268. Foto Jussi Tiainen.

Byrå, bordsur och ljusstakar, se Nr 24, 46, 54, Foto Jussi Tiainen.

Ostindisk bålaskål och muggar, se Nr 116, 117. Foto P.O. Welin.

Kylurna, se Nr 135. Foto Göran Fredriksson.

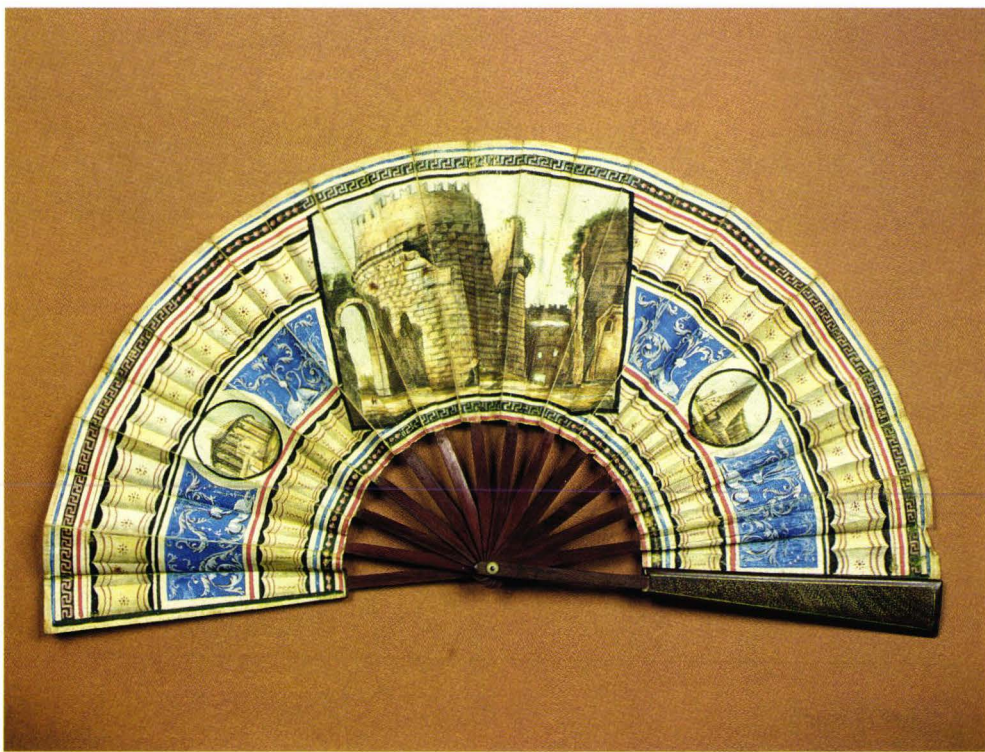

Glaspokal, se Nr 151. Foto MV.

Sidenskärp, se Nr 175. Foto P.O. Welin.

Solfjäder, se Nr 193. Foto P.O. Welin.

Färglagd etsning av J.P. Cumelin, se Nr 250. Foto P.O. Welin.

Förgyllt beslag med Gustav III:s profil, se Nr 269. Foto P.O. Welin.

Beata Sophia Wrangel. Pastellmålning 1778, se Nr 246. Foto P.O. Welin.

Jacob Cronstedt. Ostindisk lerskulptur, se Nr 258. Foto P.O. Welin.

KATALOG ÖVER UPPSPÅRADE FÖREMÅL

Då det gäller proveniensens förekommer i katalogen uttryck som arv inom yngre grenen av släkten eller arv inom äldre grenen av släkten. Ordet släkten har använts i stället för ätten, eftersom pjäser i en del fall i rakt nedstigande led på kvinnolinjen kommit ur ätten Cronstedt.

Möbler

Nr 1.

Skrin, h 19, b 40, d 27, BuNr 529?

Buxbom, sniderier och intarsiadekor, locket med stjärna i vapen mellan två figurer innanför hopplista, figurerna Fides och Justitia, under vapnet bokstäverna P.V.G.v: M.G.V.S. Ao 1664, på skrinets sidor Caritas, Patientia, Prudentia, Spes, Temperantia och Fortitudo. Senrenässans i tysk anda, nyckelbeslaget i rokokostil. I skiftesinstrumentet efter Beata Sophia Cronstedt omnämnt som »kallad det Gyllenstiernska». ²⁹⁷

Proveniensen: Hedvig Charlotta Cronstedt, gift Stjernschantz, arv inom yngre grenen av släkten, donation år 1914 av friherre Rolf Cronstedt till Finska fornminnesföreningen, NM 8362:2.

Foto P.O. Welin.

Nr 2.

Byrå, h 88, b 100, d 63. BuNr 407.

Valnötsfanér och intarsia, senbarock, rak form med två stora lådor nederst, ovanför dem två mindre lådor i bredd och överst tre lådor i bredd, låga konsolformade ben, bandformad intarsia, förgyllda symmetriska nyckelskyltar och droppformade dragknoppar.

Byrån omnämns som »gammal» i Cronstedts bouppteckning (jmf. s. 30) och kan antas vara arvegods, även om termens betydelse inte är exakt. »En gammal Bureau af Wallnöttsträd» nämns nämligen redan i Cronstedts farmors Maria Elisabet Adlerbergs bouppteckning från år 1751.

Om vi här har att göra med samma byrå, kan den med beaktande av utförandet inte gärna ha varit mer än högst trettio år gammal vid Maria Elisabet Adlerbergs död, men vid Cronstedts död hade den varit ca 100 år gammal. Byrån hör till de få ärvda föremålen i Cronstedts kvarlåtenskap och är som merparten av dessa från tiden två generationer före amiralen.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 3.

Linneskåp, h 212, b 160, d 61, BuNr. 415.

Ek, senbarock, förgyllda symmetriska beslag av häxvingetyp. Övre del med två dörrar och bruten gavelform på övre listen, nedre del med två stora lådor nederst och två i bredd överst, svängda relativt höga ben. Kallas i bouppteckningen klädesskåp. Skåpet av den långlivade typ, som i mera påkostad utformning användes som mäs-
terstycke under största delen av 1700-talet.²⁹⁸

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, inköpt till Nationalmuseum 1970, NM 70016:1.

Foto P.O. Welin.

Nr 4.

Chiffonjé, h 106, b 112, d 57, BuNr –.

Senbarock, mahogny med sparsam intarsia och förgyllda symmetriska beslag, snedklaff framför fack- och låd-
inredningen, nedre delen med två breda lådor underst och två i bredd överst, låga konsolformade ben.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 5.

Bord med fällskivor, h 78, diam 158, BuNr 423, 424 el 438.

Senbarock, päronträ. Ben i s.k. cabriole-leg form, uttryck för det starka engelska inflytandet under Fredrik I:s tid. Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 6.

Två länstolar, h 94, b 65, d 53, BuNr–.

Rokoko. Numera målade i krämfärg med grön dekor, utförd av Gunnar Berndtson (1854–1895). Vanliga rokokolänstolar av engelsk-holländsk typ med genombruten ryggbricka och symmetrisk skulpterad snäckornamentik. Enda bevarade möblerna i rokokostil vid sidan av lampetterna Nr 7 och dessutom inte säkert identifierbara i Cronstedts bouppteckning. I Cronstedts bouppteckning finns ett antal poster (BuNr 456–461, 463–465) som omnämns som vitmålade. Typen av möblerna är i övrigt omöjlig att bedöma: har det rört sig om samma slags möbler, som de 1808 (Nr 36, 37) på Sveaborg sålda möblerna eller om ommålade äldre sittmöbler? Rokokolänstolarna verkar inte ha ett vitt färglager under nuvarande skikt.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, sålda på 1940-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 7.

Två lampetter, h 73, b 26, BuNr –.

Spegellampetter i rokokko med mahognyram, förgyllt krönande osymmetriskt rocailleornament och bronsljusarm med drakhuvud. Troligen engelska eller möjligen västsvenska. Den osymmetriska dekoren ses som ett tecken på fullt utvecklad rokokko och drakhuvudet på ljusarmen vittnar om rokokons exotism och Kinaintresse.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten, sålda på 1940-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 8.

Intarsiabyrå, h 86, b 110, d 52, BuNr 406.

Grå marmorskiva, utskjutande del i fasadens mitt, övre

lådan avgränsad från de två nedre med förgylld list med lagerdekor, runda förgyllda beslag, svängda ben med beslag med rokokoreminiscenser, intarsiadekor med lagerfestonger och växtmotiv. Dekoren pekar på Jonas Hultsten, verksam 1773–1797 i Stockholm, som tillverkare. Äldre forskning poängterade ofta det osäkra i attribueringen till olika mästare utan en signatur.²⁹⁹ Numera anges ett mästarnamn på tekniska grunder allt oftare, speciellt i auktionskataloger.³⁰⁰

Byråns utformning pekar på en tillverkningstidpunkt tidigare än Cronstedts första Skeppsholmsperiod. Bouppteckningens benämning »Fruentimmersbyrå» antyder att möbelen använts av Beata Sophia Wrangel och man kan kanske anta, att den tidiga gustavianska byrån medförts till hemmet av henne. Den skulle då vid tidpunkten för giftermålet, 1794, för första gången ha funnits i det Cronstedtska hemmet, då beläget på Sveaborg. Gustavianska byrår hade före denna tidpunkt tillverkats t.o.m. av Helsingforsnickare.³⁰¹

Nyare forskning har kommit till att benämningen fruentimmersbyrå användes om alla vanliga byrår medan mansbyrå skulle betyda det vi nu kallar chiffonjé.³⁰² Ett så entydigt bruk motsägs dock av förekomsten av termen »fruentimmerchiffonjé» t.ex. i Cronstedts bouppteckning, med vilket man otvivelaktigt avsett de vanliga chiffonjéerna Nr 23 och 28.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, såld på auktion Hagelstams 17.4.1991, Nr 240, privat ägo.

Foto Istvan Racz.

Nr 9.

Sjömanskista, h 45, l 116, b 49, BuNr 529.

Ek med järnbeslag. Följt Cronstedt på hans sjöresor.

Proveniens: Okänd donator på 1950-talet till

Samfundet Ehrensvärd, E 469.

Foto P.O. Welin.

Nr 10.

Schatull, h 28, l 47, b 28, BuNr 528.

Ek med järnbeslag, invändigt klätt med ljust papper, mönstrat med blommor i blått och rött mot röda snedru-
tor, innehåller sex glaspluntor med silverskodda prop-
par och tre fasetterade glas, två på fot och ett dricks-
glas, närmast i senbarock. Antalet glas i förhållande till
antalet flaskor talar sitt tydliga språk om behovet av vär-
mande starka drycker under 1700-talets sjöresor.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, inköpt
till Finlands nationalmuseum 1992, Antellska samling-
arna, NM 92001:48.

Foto Istvan Racz.

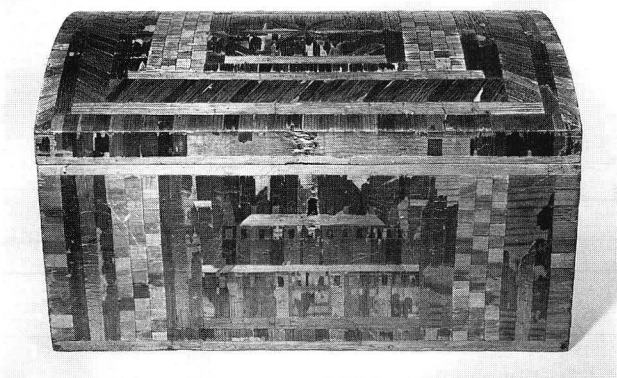
Nr 11.

Skrin, h 25, b 41, d 23, BuNr 521.

Rektangulärt med välvt lock och inläggningar av halm,
halmintarsian med geometrisk karaktär, stjärna på locket,
på framsidan palatsfasad, av typ som använts på engel-
ska skrin med Windsor Castle som förebild, ³⁰³ kallat
engelskt teskrin i bouppteckningen, invändigt klätt med
blommönstrat papper, 1700-tal.

Proveniens: Som Nr 10, NM 92001:49.

Foto Istvan Racz.

Nr 12.

Två soffor h 91, b 238, d 63, BuNr 451.

Gustavianska. Stämplade ILG, d.v.s Johan Lindgren, stolmakare i Stockholm 1786–1800 samt försedda med Stockholms stolmakarämbetes sigill. Förgyllda på poliment och kredering. Rak form, stoppad rygg och stoppade armstöd, fyra par runda kannellerade ben med fleuronförsedda kuber, sarg och ryggstöds kant med utskuren bandfläta. Höggustaviansk form från början av Lindgrens verksamhetsperiod. (Jmfr. s. 34–35). Hör till samma möblemang som Nr 13–16.

Proveniens: Hedvig Charlotta Cronstedt, gift Stjernschantz, återgått till Gabriel Anton Cronstedt efter hennes död, arv inom äldre grenen av släkten, inköpt till Finlands nationalmuseum år 1992, Antellska samlingarna, NM 92001:1,2.

Utställda och publicerade: En soffa, Från tredje Gustafs dagar, Heinola 1992, Nr 73.

Foto Istvan Racz.

Nr 13.

Fyra fätöljer, h 92, b 64, d 47, BuNr 452.

Hör till samma möblemang som Nr 12, 14, 15, 16, samma utförande, stämplad ILG. (Jmfr. s. 34–35)

Proveniens: Som Nr 12. NM 92001:3–6.

Utställda och publicerade: 2 stolar. Från tredje Gustafs dagar, Heinola 1992, Nr 70.

Foto Istvan Racz.

Nr 14.

12 stolar, h 95, b 51, d 45, BuNr 454.

Hör till samma möblemang som Nr 12, 13, 15, 16, samma utförande, stämplade ILG. (Jmfr. s. 34–35)

Proveniens: Som Nr 12. NM 92001: 8–19.

Utställda och publicerade: 2 stolar. Från tredje Gustafs dagar, Heinola 1992, Nr 71.

Foto Istvan Racz.

Nr 15.

Sex biblioteksstolar, h 90, b 40, d 45, BuNr 456.

Hör till samma möblemang som Nr 12–14, 16, samma utförande, Stockholms stolmakarämbetes sigill. (jmfr. s. 34–35)

Proveniens: Hedvig Charlotta Cronstedtd, gift Stjernschantz, Gabriel Anton Cronstedt, arv inom äldre grenen av släkten, sålda på 1930-talet, arv till nuvarande ägare. Foto Jussi Tiainen.

Nr 16.

Fyra förgyllda taburetter, h 42, kant 45. BuNr 453.

Hör till samma möblemang som Nr 12–15, samma utförande, ben i svängd kryssform med fyrkantig genomskärning med hålkäl, benparen förenade av svarvad slå, svarvad knapp i skärningspunkterna. Stämplade ILG. (Jmfr. s. 34–35)

Proveniens: Två taburetten som Nr 12. NM 92001:20,21, två som Nr 15.

Utställda och publicerade: 2 taburetten. Från tredje Gustafs dagar, Heinola 1992, Nr 72.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 17.

Förgylld säng, h 93, l 211, b 73, Bu.Nr 448.

S.k. lit au polonaise, gustaviansk, dekor av bandfläta, pärlstav och fleuroner, sargen mot väggen odekorerad. Sängar av typen lit au polonaise hade oftast sänghimmel från en kupolliknande träram med liknande skulptering som sängen samt en cylinderformig kudde, en s.k. pöl vid vardera gaveln.³⁰⁴ Pjäsen har varit gråmålad och troligen haft grön klädsel av sidentaft.³⁰⁵ Utformningen och dekoren mycket lika det av Johan Lindgren signerade förgyllda möblemangets och sängen har troligen samma tillverkare, i synnerhet då man vet, att Cronstedt ägt en gråmålad dubbelsäng av denne mästare (Jmfr. s. 33). Troligen inskaffad under Cronstedts första Skeppsholmsperiod 1790–92.

Proveniens: Arv inom den äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 18.

Fåtölj, h 95, b 64, d 47, BuNr –.

Ombronserad. Rak form av fransk typ som Nr 10, träverket med hålkäl, upptill på ryggstödet utskuret lagermotiv. Stämplad ILG. (Jmfr. s. 33–36) Återfinns inte som förgylld i bouppteckningen, kan eventuellt vara någon av där omnämnda vitmålade fåtöljer (jmfr. Nr 6).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, inköpt till Finlands nationalmuseum år 1992, Antellska samlingarna, NM 92001:7.

Foto Istvan Racz.

Nr 19.

Pinnsoffa, h 93, l 196, d 58, BuNr 468.

Gustaviansk, furu, fyra par kannelerade ben, hålkäl i sarg och spjälor, benkuber med triglyfer, ursprunglig färg okänd.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 20.

Förgylld spegel, h 165, b 84, BuNr 473.

Slät spegelram med dekor av pärlstav och virat band, saknar bas- och överstycke och har således troligen varit infälld i väggen, kan stilistiskt dateras ungefär till Cronstedts första Skeppsholmsperiod.

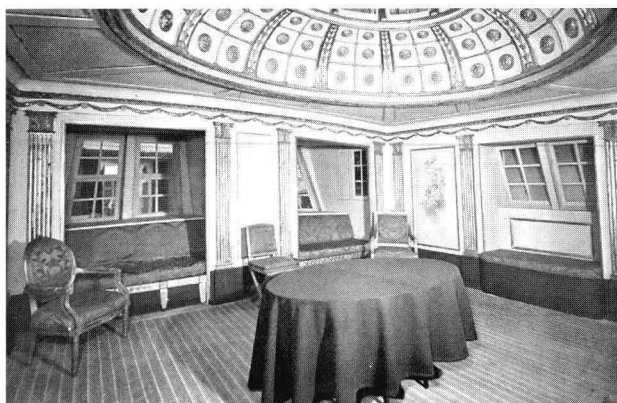
Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 21.

Två förgyllda konsolbord med porfyrskiva, h 82, b 114, d 53, BuNr 471.

Empire, sargen med vinbladsrankor och fleuroner, fyrkantiga kannelerade ben avslutade av kvinnohuvuden. De tjocka porfyrskivorna skjuter avsevärt ut över sargen, vilket har föranlett antaganden om att de vore sekundära. Exempel på lika kraftiga marmor- eller porfyr-

skivor förekommer dock, t.ex. på Haga³⁰⁶ och boupp-teckningen efter Cronstedt talar om porfyr som skivornas material. Underredet sannolikt av Per Ljung (jmf. s. 36) Kan troligen dateras redan till Cronstedts första Skeppsholmsperiod, och skulle då vid Cronstedts överflyttning till Sveaborg stått på denna fästning redan 1792, i alla händelser senast efter hans andra Skeppsholmsperiod år 1802.

Proveniens: Ett bord arv inom äldre grenen av släkten, sålt på auktion Hagelstams 17.4.1991, Nr 244, privat ägo, det andra arv inom yngre grenen av släkten, sålt på 1940-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

Till vänster Amphions kajuta, se färgbild s. 66

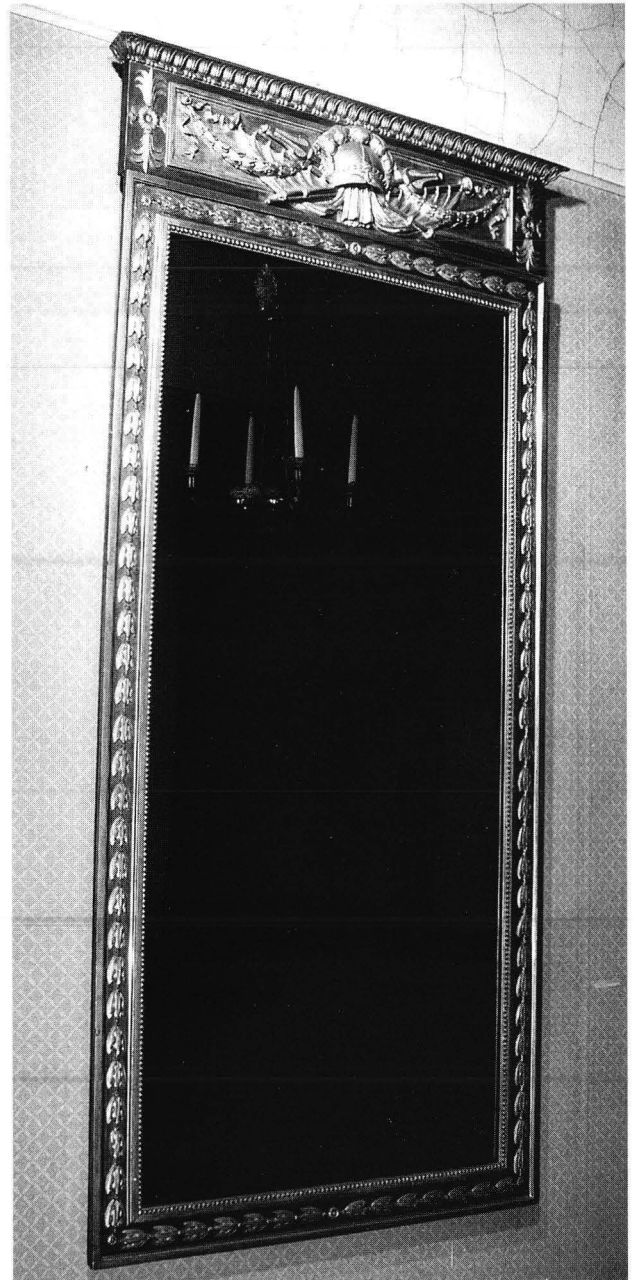
Nr 22.

Spegel med förgylld ram, h 198, b 89, , BuNr 472.

Empire, ram med pärlstav, lagerblad, överstycke med trofé med hjälm, pil o.s.v. Spegeln har haft ett par och har tydligen hängt över de förgyllda konsolborden Nr 21. Spegelglaset är odelat, och speglarna har därför i bouppteckningen värderats lika högt som konsolborden. Dateringen och anskaffningstidpunkten blir också den samma som för konsolborden.

Proveniens: Som Nr 18. NM 92001:24.

Foto Istvan Racz.

Nr 23.

Chiffonjé, h 124, b 118, d 54, BuNr 403.

Al, gustaviansk, enkel rak form, nedre del med tre lådor, övre del med lådor och fack bakom rak klaff, kanelerade ben, runda profilerade beslag.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 24.

Intarsiabyrå, h 90, b 131, d 63, BuNr 405.

Nyklassisk, grå marmorskiva och sparsam intarsia, som följer lådornas kanter och delar dem i tre fält, smala, runda ben. Troligen fransk. När och hur de franska pjäserna kommit till det Cronstedtska hemmet är svårt att avgöra. En stor del av dem bär en kvinnlig prägel (jfr Nr 126–134), och kan ha kommit med Beata Sophia Wrangel. Cronstedts bror, överste Hans Axel Cronstedt, avled ogift år 1851 i Stockholm och hade varit i fransk tjänst. Hans arvingar, Cronstedts barn, avsåg sig alla anspråk på arv³⁰⁷ och de franska pjäserna har således inte kommit till boet via honom. Trots detta finns en del småsaker (Nr 243) som med säkerhet står i samband med Hans Axel Cronstedt.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen. Färgbild s. 68.

Nr 25.

Skrivbord, h 114, l 143, b 71, BuNr 411.

Mahognyfanér med mässingslister, sengustavianskt, uppsats i ena kortändan med lådinredning bakom rulldörar, genombrutna konsoler mellan sarg och ben. Bordet är av samma typ som Georg Haupts intarisiäfseddä mäterstycke, gjort för Lovisa Ulrika.³⁰⁸ Osignerat, den vanligaste signaturen på bord av denna typ torde vara D. Fick.³⁰⁹ Sengustavianska möbler med mahognyfanér och mässingslister var vanligast på 1790-talet, i Finland också långt senare, men daterade möbler av denna typ förekommer i Stockholm redan på 1780-talet.³¹⁰ Enligt traditionen skulle Sveaborgs kapitulation ha undertecknats vid detta bord.³¹¹

Proveniens: Arv inom den äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet till FM Leonard Bäcksbäcka, donation av hans arvingar till Nationalmuseum 1964, NM 64083:1. Foto P. O. Welin.

Nr 26.

Toalettbord, h 76, b 70, d 42, BuNr 426.

Mahognyfanér och mässingslister, konsoler mellan sarg och ben, tre lådor, den övre bred med inventiös fackinredning, där troligen numera försvunnen spegel suttit i mitten. Har inom familjen kallats herrtoalettbord. Påminner till utförandet om skrivbordet Nr 25 och det numera försvunna ovala sybordet med lackerad skiva (Bild 18). Sannolik anskaffningstidpunkt för dessa möbler blir Cronstedts första Skeppsholmsperiod.

Proveniens: Arv inom den äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 27.

Byrå, h 90, b 121, d 60, BuNr 402.

Mahognyfanér med mässingslister och vit marmorskiva. Rak sengustaviansk byrå med fyra lådor och runda profilerade nyckelskyltar. Har här identifierats med bouppteckningens fruntimmersbyrå av mahogny med grå marmorskiva av följande orsaker: någon motsvarande byrå med vit skiva nämns inte i bouppteckningen, däremot en udda vit marmorskiva i bouppteckningen efter amiralskan. Efterson marmorskivor ofta sprack är det troligt, att den gamla grå skivan ersatts med den vita. Vit marmor är också i allmänhet ett senare fenomen och bytet har kanske också varit ett moderniseringsförsök.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 28.

Mahognychiffonjé, h 123, b 107, d 53, BuNr 401.

Svart marmorskiva och mässingslister, övre del med lådinredning bakom rak klaff, nedre del med tre lådor. Mittfackets dörr har en smal intarsiarand, en dekorform, som inte finns på de övriga Cronstedtska mahognymöblerna med mässingslister, mahognyfanérets färg är också något avvikande och tyder på en annan tillverkare eller anskaffningstidpunkt. Runda profilerade nyckelskyltar. Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 29.

Nattkommod, h 77, b 47, d 34, BuNr 412.

Mahognyfanér med mässingslister och vit marmorskiva. Sengustaviansk, två dörrar och en låda, runda profilerade nyckelskyltar. Datering och möjlig anskaffningstidpunkt som Nr 25.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:22.

Foto Istvan Racz.

Nr 30.

Nattkommod, h 75, b 60, d 36, BuNr 412.

Manognyfanér med mässingslister och grågrön marmorskiva. Sengustaviansk. Raka jämntjocka ben, två dörrar, en låda och utdragbar skiva, genombruten mässingskant runt skivan, kantiga nyckelskyltar och dragringar. Den tyngre formen jämfört med Nr 29 stilistiskt något senare.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 31.
Spelbord, h 76, l 90, b 44, BuNr 438.
Mahogny. Sengustavianskt. Uppfällbar skiva, jämntjocka räfflade ben, i träet utskuren pärlstav i sargens nedre kant,

träkonsoler mellan sarg och ben.
Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.
Foto Göran Fredriksson.

Nr 32.
Bord, h 77, diam 102, BuNr 427.
Sengustavianskt, runt med sex jämntjocka kannelerade ben och låda i sargen. Mahogny med oval nyckelskylt och doppskor i mässing. Enligt familjetraditionen skulle bordet ha stått på Stockholms slott och således vara en kunglig gåva till Cronstedt.
Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:23.
Foto Istvan Racz.

Nr 33.

Bord, h 77, diam 149, BuNr 427.

Sengustavianskt, tvådelat runt mahognybord ned åtta avsmalnande ben och låda i den kantiga sargen. Möjlig engelskt eller västsvenskt.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, sålt på auktion Hagelstams 17.4.1991 Nr 243, privat ägo.

Foto Istvan Racz.

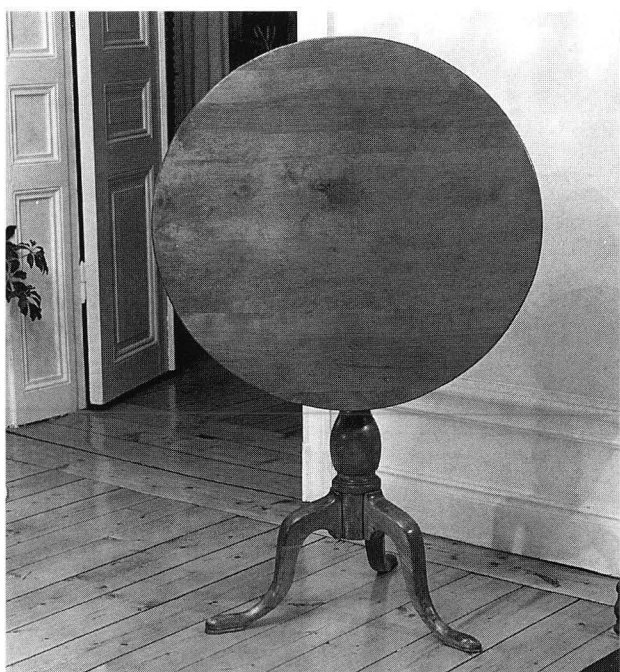
Nr 34.

Soffa i två delar, l 162 och 150, h 89, BuNr–.

Sengustaviansk med balusterpinnar i ryggen och bladsnitt i ryggstödens nedre och övre kant, i hörnen svarvade pinnar med knoppar, kan ställas längs en vägg eller i vinkel i rummets hörn. Hör till de möbler, som såldes av Cronstedt till Adolf Gustaf Nordenskiöld på Sveaborg år 1808 (jmf. s. 36–37) och kallas i den senares räkenskaper »DivanSoffa».

Proveniens: Se ovan, arv till nuvarande ägare.

Foto Göran Fredriksson.

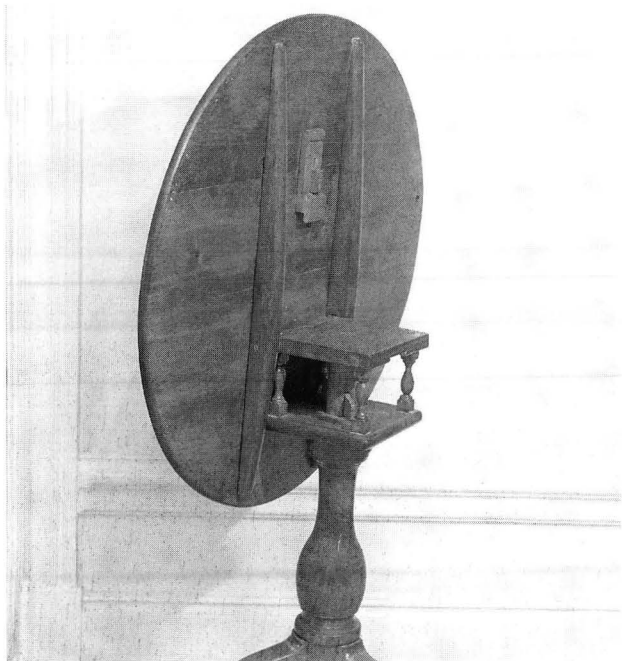
Nr 35.

Vippbord, h 74, diam 72, BuNr–.

Konstruktion med nedtill tredelat balusterben och rund skiva på vippställ med svarvade pinnar i hörnen av typ som förekommer från relativt tidigt 1700-tal till långt in på 1800-talet,³¹² varit vitmålat. Hör till de möbler som Adolf Gustaf Nordenskiöld nämner i sina räkenskaper från Sveaborg år 1808, inköpet från Cronstedt inte lika entydigt nämnt som vid Nr 34, 36 och 37.

Proveniens: Se ovan, arv till nuvarande ägare.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 36.

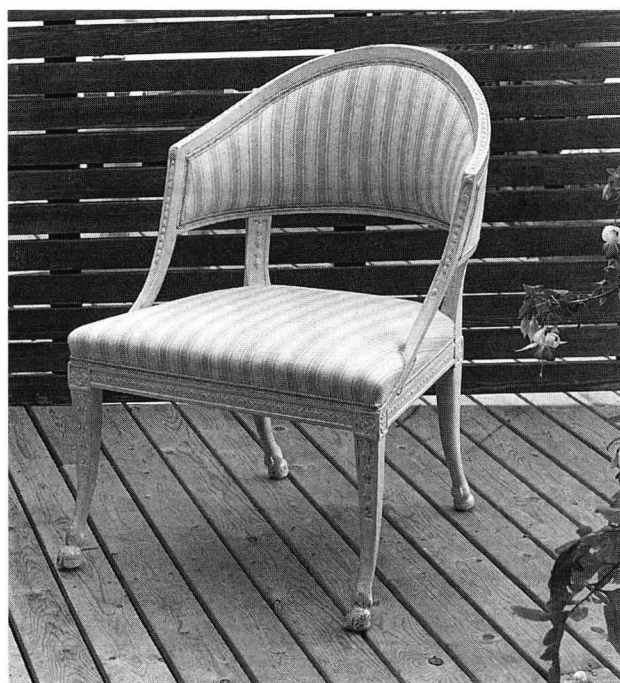
Åtta länstolar, h 85, b 61, d 47, BuNr—.

Ostronvita baljfatöljer i empire, utskuren dekor av uppåtriktad bladstav på sargen, fleuroner och lagerfestonger upptill på benen och armstöden, benen utåtsvängda och slutar i bockfötter. Stämplade av Efraim Ståhl, stolar-
makare i Stockholm 1794–1820. Sålida av Cronstedt under belägringen av Sveaborg till Nordenskiöld. Måste alltså vara inskaffade före 1808, troligen i Stockholm under den andra Skeppsholmsperioden 1797–1801. Hör ihop med taburetterna Nr 37. Kallas i Nordenskiölds räkenskaper »länstolar».

Proveniensen: Se ovan, arv till nuvarande ägare.

Utställd och publicerad: Finlands gustaviad, Nationalmuseum, Stockholm 1967, Nr 113.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 37.

Sex taburetter, h 42, l 60, d 40, BuNr–.

Hör ihop med baljfåtöljerna Nr 36, samma utförande, benen svängda kors, sammanhållna av svarvad slå, benen med hålkäl, i gavlarna stoppade armstöd burna av två svarvade pinnar. Stämplade av Efraim Ståhl, (jmf Nr 36, s. 36). Exakt likadana taburetter har funnits hos Gustaf Mauritz Armfelt på Åminne och kan där vara en del av de kompletteringar av möblerna på gården han gjorde år 1807.³¹³ Vi får här en parallell mellan Cronstedts empiremöbel och Armfelts taburetter lik den mellan Cronstedts förgyllda höggustavianska möblemang och Muncks förgyllda möbler (jmf. s. 35–37). Vardera möblemangens tillverkare gjorde stora arbeten för Kungliga Husgerådskammaren i Stockholm. Då Muncks möbler dessutom åtföljs av traditionen om kunglig gåva, uppstår frågan om ett eventuellt samband med Husgerådskammaren.

Proveniens: Som Nr 36.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 38.

Skrin, h 22, b 21, d 12, BuNr 526.

Mahogny med mässingsbeslag, invändigt klätt med marmorerat papper, innehåller tre flaskor med silverskodda

proppar.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 39.

Nattkommod, h 78, b 67, d 47, BuNr 412.

Mahognyfanér. Empire, omgjord. Möjligen den kommod, till vilken F. Palmaeus 1814 i Hertonäs levererat ett spegelglas »1/4 glas insatt i Frökens Comod» (se Bilaga 2) Kommoden kan med beaktande av dess utformning då ha varit nytillverkad, och skulle således vara gjord i Finland.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto ägaren.

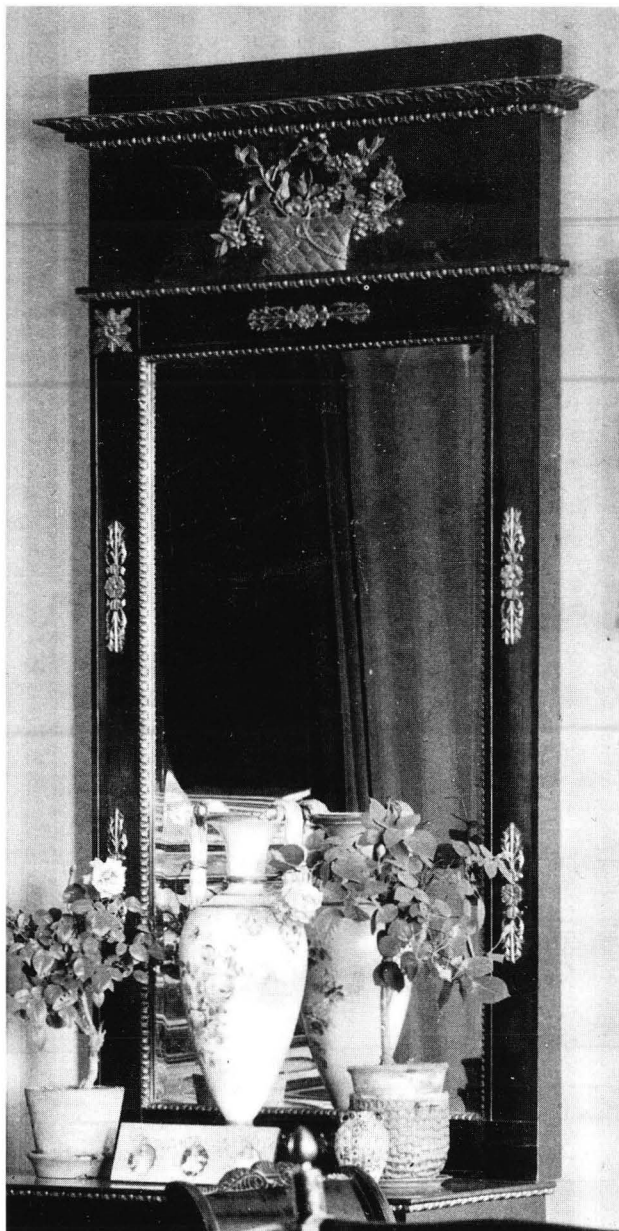
Nr 40.

Spegel, h 150, b 75, BuNr 474?

Mahogny med förgyllda pastellageornament i vanlig empiremodell med palmettmotiv, upptill blomkorg, ornamenten möjligen gjorda av F. Palmaeus år 1814 (jmf. Bilaga 2 och s. 36).

Proveniens: arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Ca 1900 från A.L.R. Cronstedts hem i Helsingfors. Detaljförstoring, Helsingfors stadsmuseums bildarkiv.

Ur

Nr 41.

Kryddskåp, h 210, b 120, d 38, BuNr 417.

Furu. Tre på varann löst ställbara delar med små utdragbara lådor bakom två dörrar med på höjden ställda balusterformade nyckelskyltar. Nyckelskyltarna lika motsvarande beslag på dörrarna på Hertönäs. (jmf. bild 26) Skåpet kan eventuellt vara av lokal tillverkning, men eftersom denna utpräglade bruksmöbel saknar daterande stildrag, är det svårt att säkert kombinera dess anskaffningstidpunkt med Cronstedts skeden och olika bostäder. Färgen borttagen.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 42.

Biblioteksur, h 52, b 27, d 18, BuNr 486.

Senbarock, fyrkantigt fodral med profilerat avsmalnande krön och profilerad sockel, svarvade hörnknoppar upptill i guld, annars svart med dekor i guld, lackarbete, urtavla med förgyllda ornament.

En bestämd datering av uret till Fredrik I:s tid ger signeringen AF STOCKHOLMS MANUFABRIQUE. Verkstaden arbetade under skiftande öden mellan åren 1729 och 1754. Den leddes av Petter Schnack, som hade uppfunnit en ny maskin för urtillverkning, fram till hans död år 1742. Schnack åtnjöt ett visst anseende, ty bland hans alster fanns ett stort tornur tillverkat år 1736 för Åbo stad och ett spelur för konungen. Verkstaden producerade också lackerade möbler vid sidan om själva uren och dess personal bestod av en mästare, två gesäller, sex gossar, en snickare och en lackerare. Trots verkstadens storlek och en del statsbidrag hade Schnack betydande skulder vid sin död. Manufakturkontoret måste därför överta fabriken, den enda gång svenska staten kom att bedriva urmakerirörelse. Året efter Schnacks död leddes fabriken av Gustav Nylander, men efter hans död år 1751 dröjde det tre år innan Manufakturkontoret kunde bli kvitt sin andel i Stockholms manufabrique. Den övertog sedan helt av Petter Ernst.³¹⁴ Det Cronstedtska uret är från Schnacks tid, eftersom Nylander brukade använda sitt namn vid signering,³¹⁵ och detta saknas på uret.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto förf.

Nr 43.

Bronspendyl, h 31, b 18, BuNr 486.

Brännförgylld brons med rocailler och tupp samt drake. Urverket signerat Eardley Norton. Många praktur ingick i tillverkarens, Eardley Nortons produktion. Han var verksam mellan åren 1760 och 1794. Nortons mest betydande arbete är ett astronomiskt ur med fyra urtavlor, som befinner sig i Buckingham Palace och är utfört för George III. Spelur och astronomiska ur hörde till Nortons specialiteter. Han gjorde ett spelur speciellt för Katarina den stora.³¹⁶ Flere Nortonur finns i Ryssland, och den Cronstedtska pjäsen kan möjligen ha kommit därför, även om det är troligare att den kommit direkt från England. Urets rokokokaraktär för det till ett tidigt skede av Nortons verksamhetstid, d.v.s. någon gång före Cronstedts Englandsbesök. Det lilla uret har också varit lätt att ta med t.o.m. på långa resor. (Jmfr. s. 38).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

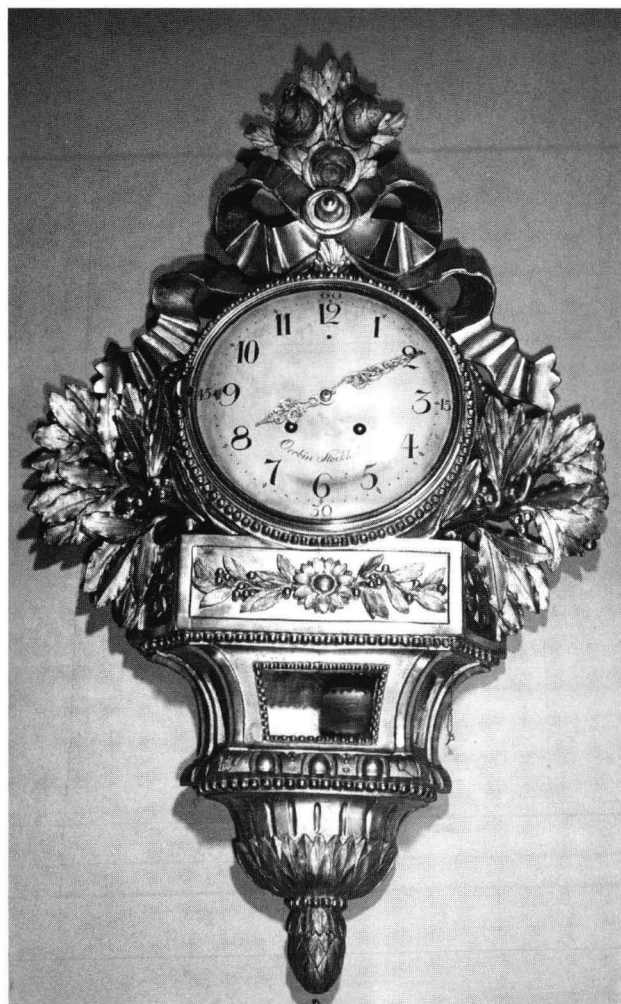
Nr 44.

Pendyl, h 100, b 60, BuNr 483.

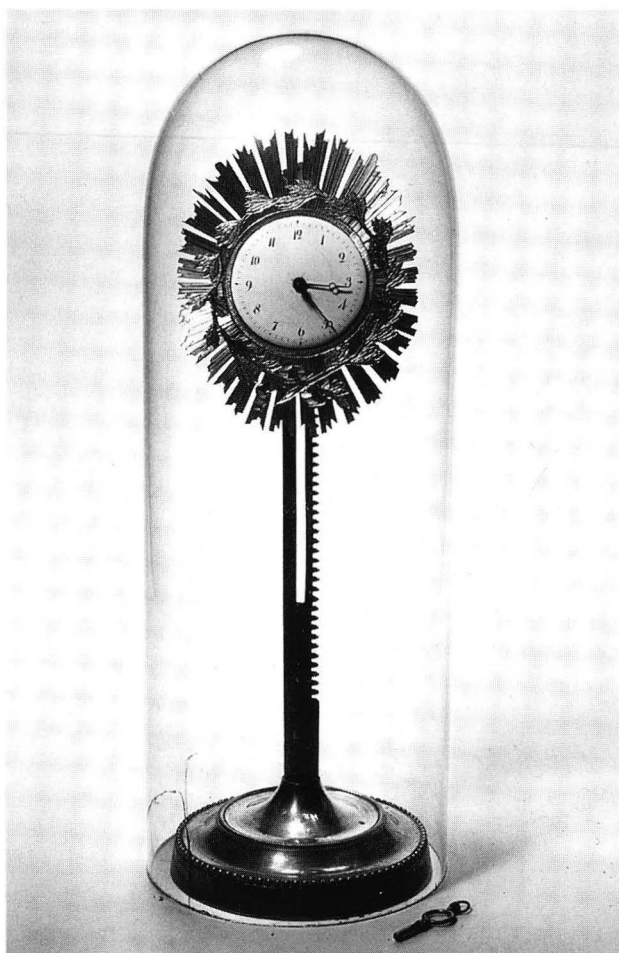
Höggustaviansk, förgylld, fodralet snidat i trä, närmast urtavlan löper en pärlstav, nedanför urtavlan en konsolliknande del, dekorerad med pärl- och äggstav, lagerblad, bladhyllor och fleuroner. På sidorna lagerkvistar. Det symmetriska träfodralet kröns av en rosett med rosor och blad överst. Utformningen är typisk höggustaviansk, och liknande pendyler har daterats till 1780- talet.³¹⁷ Pendylen är signerad »Orrbin, Stockholm». Carl Erik Orrbin var verksam från år 1774 till sin död år 1799, varefter änkan fortsatte produktionen fram till år 1810. Orrbins verkstad sysselsatte sju eller åtta arbetare och han blev själv både hovurmakare och ledamot av hallrätten.³¹⁸ Signeringen av det Cronstedtska uret avviker från signeringen på urmakarens andra arbeten genom stavningen av Orrbin med två r i stället för det vanliga Orbin.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

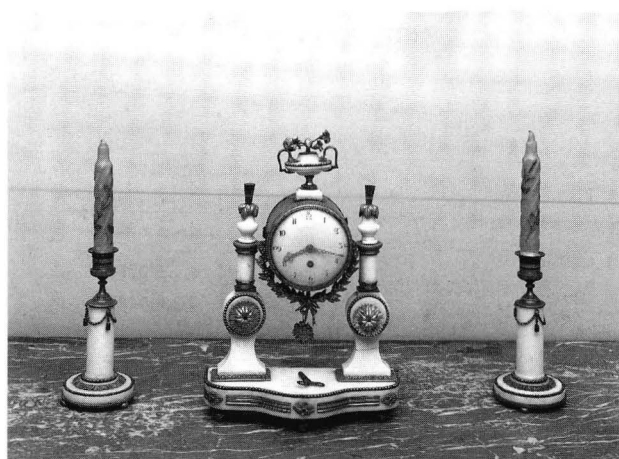
Nr 45.

Sågur, h 26, b 9, BuNr –.

Osignerat urverk omgivet av lagerkvistar och strålar i brännförgylld brons. Då uret är uppdraget klättrar urverket upp för en sågtandad stång, står under glaskupa. Nyklassiskt, möjligen franskt.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 46.

Bordsur, h 36, b 25, BuNr 481.

Nyklassiskt, vit marmor med förgyllda bronsbeslag, urverket mellan två kolonner på postament, dekor med fleuronen, pärlstavar, blommor, under urverket lagerkrens, pendeln utformad som solguden omgiven av en strålkrens. Pendeln motiv är relativt vanligt på ur, men har också stora likheter med solguden, skulpterad av Per Ljung på Amphions akterspegel.³¹⁹ Uret troligen av fransk tillverkning, hör ihop med två ljusstakar (Nr 54, jmf. Nr 24).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av ätten, såld på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen. Färgbild s. 68.

Nr 47.

Fickur, diam 5,5, BuNr 5.

Guld, urverket osignerat, boetten ostämplad, nyklassiskt, eventuellt franskt.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Nr 48.

Bordsur, h 58, b 27, d 14, BuNr 482.

Grågrön marmor, vit alabaster och brännförgylld brons. Empire. Urverket signerat av Robert & Courvossier, verksamma i Genève 1790–1800.³²⁰ Urtavlan uppburen av två lejon, krönt av Tiden med sin lie och omgivet av zodiakens tecken, nederst ett postament med dagen körande sitt spann. Uret är fyllt med symboler i anknytning till tidens gång. Ett reseur, som tillhört Adolf Fredrik Munck har samma tillverkare.³²¹

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto förf.

Nr 49.

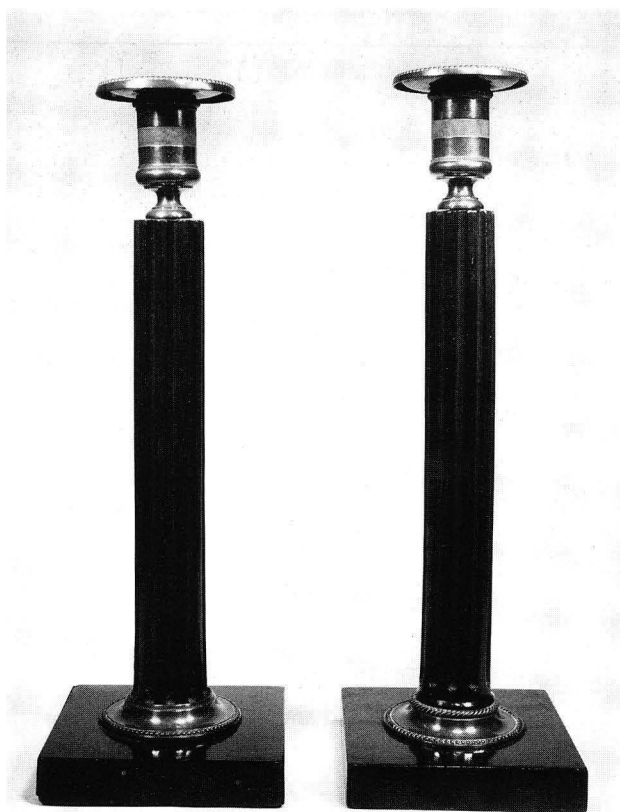
Bordsur, h 27, b 10, BuNr 489.

Brännförgylld brons. Urtavlan infattad i en cylinderformig del, som kröns av en putto och pryds av bevingad kvinnofigur i relief, cylindern står på en fyrkantig malakitplatta med infällda små skrivdon, uppbärs av lejonassur. Uret är osignerat, men ryskt och ett av de få exemplen på rysk empire i Cronstedts kvarlåtenskap. Uret hör ihop med två nattstakar (Nr 59).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Ljusstakar och -kronor

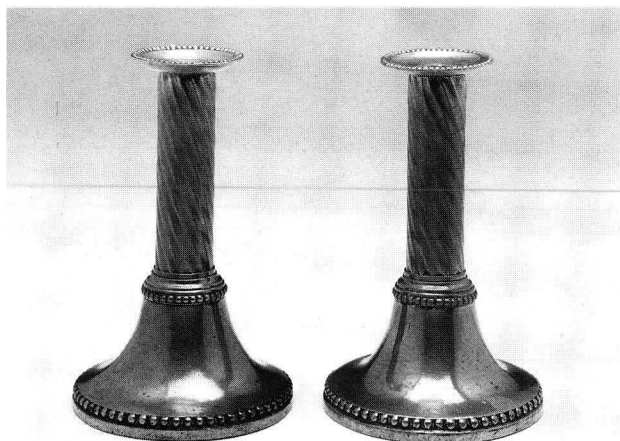
Nr 50.

Två ljusstakar, h 31, BuNr 502.

Mahogny och brännförgylld brons, gustavianska, enkla räfflade kolonnstakar på fyrkantiga fotplattor, ljuspiporna och kolonnpostamenten av förgylld brons. Ljusstakarna ger en förenklad uppfattning om hur hemmets försvunna silverljusstakar kan ha sett ut (BuNr 60, 61). Har ursprungligen varit fyra par.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 51.

Två tennljusstakar, h 18, BuNr 178.

Stämplade av Eric Pettersson Krietz i Stockholm 1791 eller 1793. Låga kolonnstakar, där räfflingen gjorts spiralvriden och postamentet klockformat, enkel pärlstavsdekor runt manchett och fot. Modellen relativt ovanlig och Krietz anses ha haft ett varierande och självständigt formförråd under sin långa verksamhetstid 1753–1795.³²² De Cronstedtska stakarna bland de få tennföremål i hemmet som visat stildrag, i detta fall gustavianska. Den slitna stämpeln medger inte ett avgörande mellan de alternativa tillverkningsåren 1791 eller 1793 och stakarna kan ha skaffats av Cronstedt antingen under hans första Skeppsholmsperiod eller från Sveaborg.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 52.

Två ljusstakar, h 30, BuNr 491.

Porfyr samt förgylld och oförgylld brons, fotplattan rund och nedre delen av skaftet fasetterad, huvudmaterialet är här porfyr och fotplattans dekor i förgylld brons består av slät list, pärl- och bladstav, karyatider i oförgylld brons bildar skaftets övre del. Kvinnofigurerna står i en svag kontrapost, som är exakt lika för båda ljusstakarna. Figurerna står således inte vända mot varandra, utan är båda gjutna i samma form. Karyatiderna är klädda i en empiredräkt och bär ett ovalt skrin. På huvudet har de en veckad duk med en svagt inpunsad bård och under den kommer två hårslingor fram. Figurerna bär en kudde av förgylld brons, som också har inpunsad dekor och i varje hörn hänger en liten metalltofs, på kudden finns ljuspipan i form av en blomkalk med sgraffering mellan släta, upphöjda, parallella linjer. Både figurerna och kolonnens dekor ger intrycket, att nyklassicismen i detta fall närmast haft etruskisk småkonst som förebild³²³. Empireljusstakarna är från samma tid som de Cronstedtska konsolborden. Då porfyren i konsolborden och ljusstakarna är den samma, kan pjäserna ha hört ihop, men detta motsägs å andra sidan av att det endast funnits ett par porfyrlyjusstakar medan konsolborden varit två.

Bronsdelarna till föremål tillverkade av Älvdalsporfyr kunde både vara färdigt importerade främst från Frankrike och tillverkade i Sverige i nära anslutning till de franska förebilderna. I allmänhet är de franska bronserna av mycket hög klass och förekommer på verkliga praktpjäser. De Cronstedtska stakarnas bronsdelar torde vara svensktillverkade.³²⁴ Ljusstakarna hör ihop med en del andra föremål av samma Älvdalsporfyr (Nr 267–268).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, sålda på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

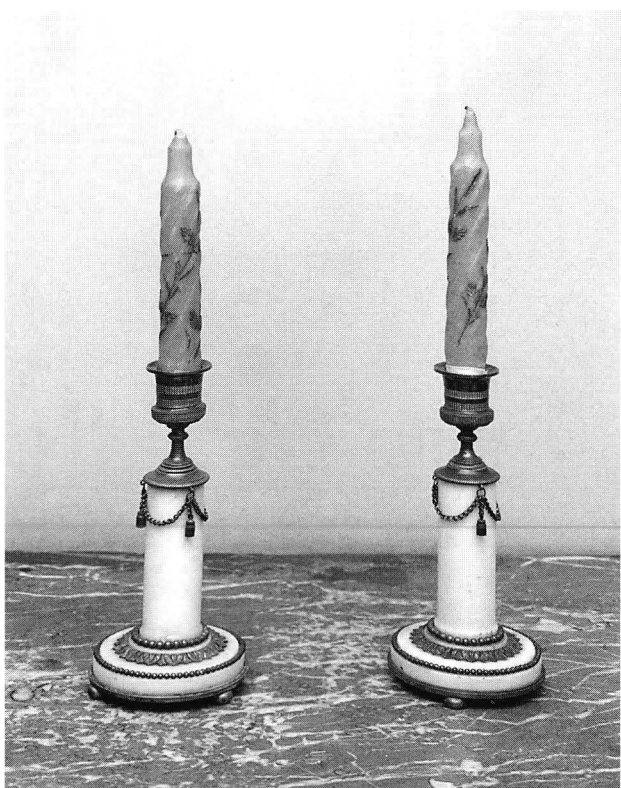
Nr 53.

Två ljusstakar, h 19, BuNr 494.

Nyklassiska, vit marmor och brännförgylld brons, enkla släta kolonnstakar på fyrkantig fotplatta med urnformade ljuspipor och postament i brons. Troligen svenska

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 54.

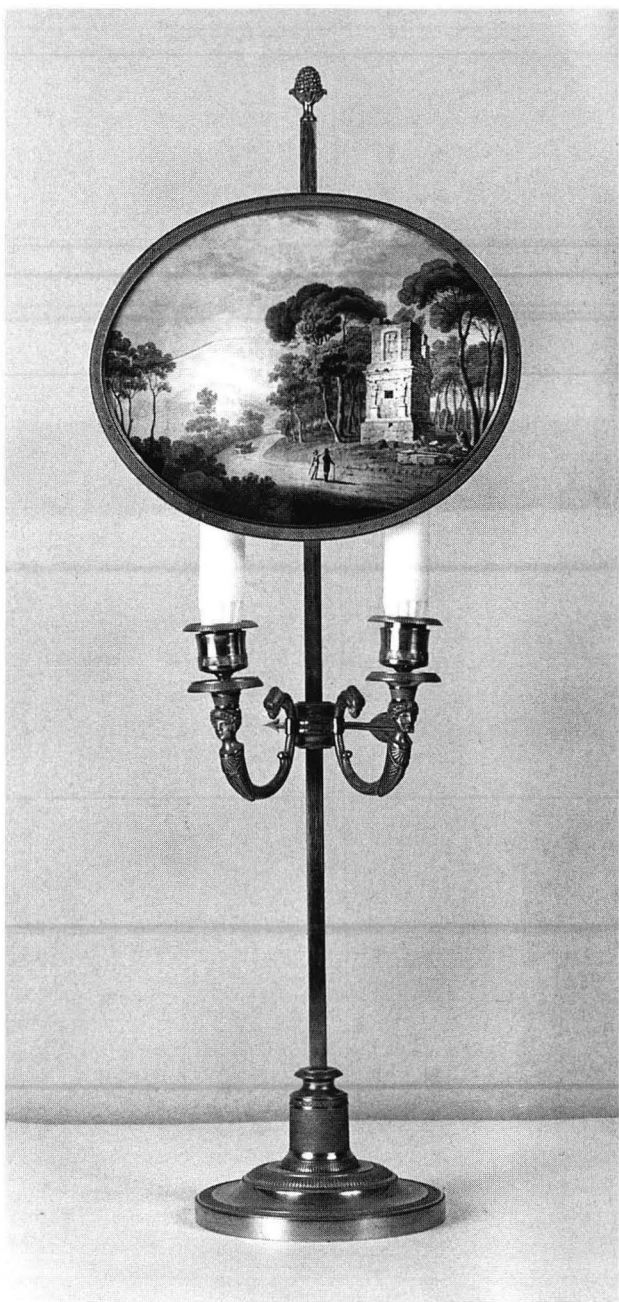
Två ljusstakar, h 23, BuNr—.

Nyklassiska, vit marmor och brännförgylld brons, runda släta kolonnstakar på rund fotplatta på små kulfötter, Bronsdekor med pärlstav och tofsar i kedjor samt urnformade ljuspipor, hör ihop med bordsuret Nr 46. Troligen franska.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, sålda på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen

Färgbild s. 68.

Nr 55.

Ljusskärm, h 67, diam 24 och 18, BuNr 105.

Nyklassisk. Två höj- och sänkbara ljusarmar med maskaroner på metallstång på rund fotplatta i förgylld brons.

Ljusskärm med landskap med Scipiernas grav.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 56.

Kristallkrona, h 80, diam 40, BuNr 480.

Resterna av en mindre krona i empire.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 57.

Två kandelabrar, h 76, BuNr 490.

Empire. Brännförgylld och matt brons. Postament med reliefdekor med kvinnofigurer. Bevingade kvinnofigurer bär upp de sju ljusarmarna med griphuvuden. De troligen franska empirekandelabrarna kan möjligen ha stått på det ena av Cronstedts konsolbord och inskaffats tidigast under hans första Skeppsholmsperiod.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:43,44.

Foto Istvan Racz.

Nr 58.

Två kandelabrar, h 81, BuNr 490.

Empire, Brännförgylld och oförgylld brons, grågrön och vit marmor. Runda postament i grågrön marmor med lejon- och rosettdekor i brännförgylld brons på vit mar-

morplatta, oförgyllda antikiserande kvinnofigurer bär upp de åtta ljusarmarna och en mittstång med växtdekor i brännförgylld brons. Troligen franska (jmf. Nr 57).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 59.

Två nattstakar, h 15, BuNr 492.

Empire, brännförgylld brons och malakit. Runda postament av malakit och brännförgylld brons med palmetter och bladdekor. Ljusskaft i form av putto och ljuspipa i form av korg. Ryska. Har hört ihop med bordsuret Nr 49, och är några av de få ryska föremålen i kvarlåtenskapen. Skaffats efter Sveaborgs kapitulation, eventuellt genom något av Cronstedts barn, dottern Hedvig Charlotta var hovfröken i St Petersburg och sönerna fick sin utbildning där (jmf. s. 39).

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 60.

Två nattstakar, h 7, BuNr 500.

Empire, brännförgylld brons. Ljuspipan direkt fäst vid fotplattan med bladhylsa. Troligen ryska, anskaffningstid som föregående nattstakar Nr 59.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 61.

Två nattstakar i silver, h 16, BuNr 62.

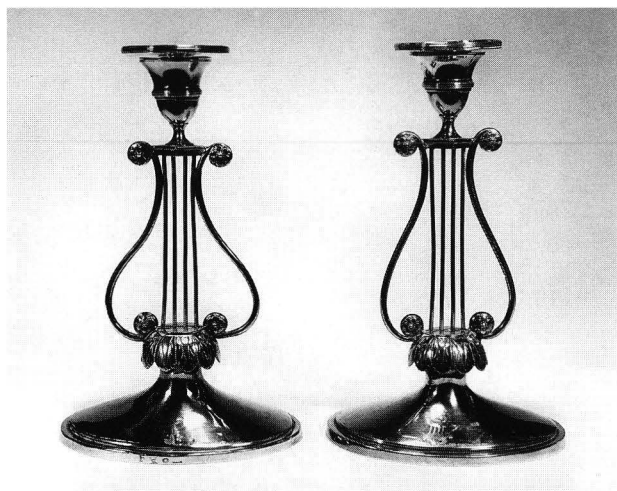
Stämplade Alexander Jaschinkov i S:t Petersburg. Oval fotplatta med meander och bladlist, putto ridande på ett gående lejon bär upp den blomkalkslika ljuspipan. Jaschinkov, som var verksam mellan åren 1795 och 1825 hade en stor och högklassig produktion med alster bl.a. i Vinterpalatset, var också kontrollmästare. Stakarna kan ha skaffats så som antyds om Nr 59, men Jaschinkovs silver förekommer så pass rikligt i Finland,³²⁵ att det är möjligt att Cronstedt även kan ha köpt stakarna här (jmf. s. 39).

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 62.

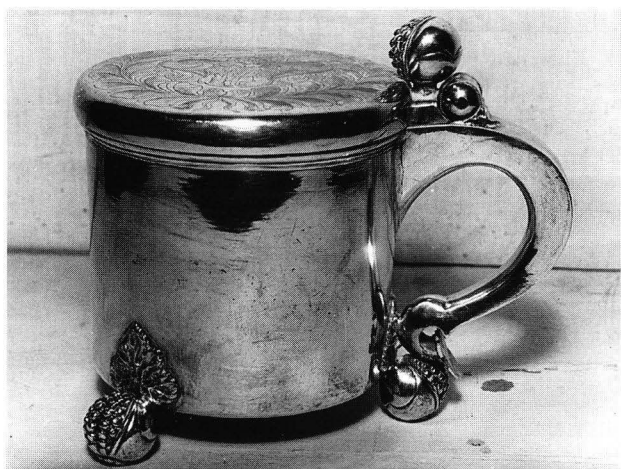
Två ljusstakar, h 20, BuNr 63.

Silver, stämplade av Carl Anton Carlborg i Åbo år 1815. Hör till de få säkert i Finland tillverkade pjäserna och företräder den svenskinfluerade Karl Johanstilen, med sin enkla form med oval slät fotplatta och sitt lyrformade skaft. Carlborg var verksam mellan 1804 och 1827 och blev både bisittare och ålderman i Åboskrået. Han hade en omfattande produktion och en relativt självständig smak, som gör att man kan känna igen hans pjäser så som korgar och sockerskålar i empire.³²⁶ (jmf. s. 39)

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Silver

Nr 63.

Silverstop, h 12, diam 11, BuNr 58.

Barock, stämplat av Nicolaus Breuman i Stockholm 1670, samma år han blev mästare. Breuman var verksam redan före detta år och gjorde flere praktpjäser under sin verksamhetstid 1670–1676, bl.a. en vinkanna till Stockhoms storkyrka och två ljusstakar till Katarina kyrka i Stockholm. Ett stop i Stockholms Nationalmuseum har rik driven dekor i motsats till det anspråkslösare Cronstedtska stopet. Detta är mindre än tidens stop i allmänhet och har med undantag av de drivna kulfötterna och tumgreppet endast gravering på det släta locket.³²⁷ Graveringen har direkt anknytning till ätten Cronstedts första förfäder i Sverige. Den består av initialerna A O M och A G, d.v.s. initialerna för Andreas Olderman och Anna Gerdes. Det graverade vapnet med en man under ett träd är släkten Oldermans borgerliga vapen. Initialerna pekar på att stopet står i samband med någon familjehögtid, möjligen parets silverbröllop år 1676. Tidens silverstop skaffades som minnespjäser men också som penningplacering. De utgjorde sin tids statussymboler, vilket inte hindrade att de också användes för öl (jmf. s. 40).

Symbolvärdet hos kannan har inte varit mindre för Cronstedt än för dess ursprungliga ägare och det hör till det äldsta arvegodset bland hans kvarlåtenskap.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten i över 300 år.

Foto MV.

Nr 64.

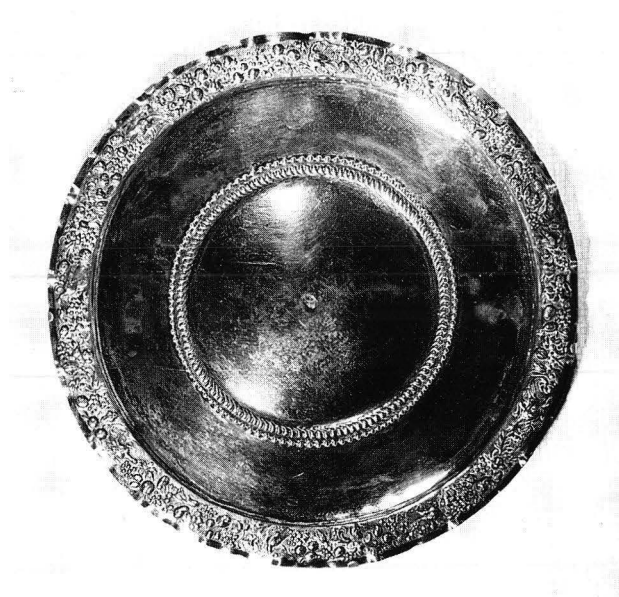
Silverfat, diam 28, BuNr 55.

Om bouppteckningsidentifieringen är riktig, har fatet hört ihop med en skål. Fatet är förgyllt på de odekorerade delarna och har det Cronstedtska vapnet instämplat i mitten. Den måttliga barockdekoren bildar en bård runt fatets kant. I denna yttre bård finns drivna fåglar och frukter, men närmare fatets mitt löper dessutom en smal pärl- och droppstav. Fatet saknar årsbokstav, men mästaren är Arnold von der Hagen i Norrköping. Han var verksam mellan åren 1695 och 1740,³²⁸ och fatet är således gjort under denna tid. Dekoren tyder på att fatet skulle vara gjort under ett tidigt skede av van der Hagens verksamhetstid och detta stöds också av den datering av presenterfat, som gjorts med hjälp av årsstämplade fat av olika utformning.³²⁹ Fatens glansperiod var 1600-talets sista och 1700-talets första årtionde. Med dekoren som utgångspunkt indelas denna tid i två skeden. Under 1690-talet användes en bård med frukt- och fågelmotiv lika det Cronstedtska fatets, medan akantusornamentik började göra sig gällande då 1700-talet bröt in. Å andra sidan räknas en inre bård med pärlstav till det andre skedet. På det Cronstedtska fatet finns således stildrag från båda skedena. Dateringen av fatet kan därför inte anges närmare än tiden omkring år 1700. Presenterfatet kan kanske också stå i samband med den nya auktoritet Andreas Oldermans barn fick, då de år 1693 blev medlemmar av den adliga ätten Cronstedt,³³⁰ något som den framträdande placeringen av ättens vapen understryker.

Återfinnes i bouppteckningen efter Maria Elisabeth Adlerberg, och skulle då haft ett par (jmf. s. 40).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

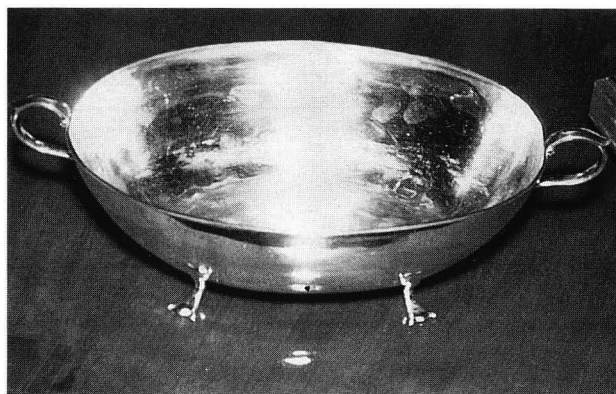
Nr 65.

Silverskål, h 7, diam 21, BuNr 57.

Slät oval form på fyra fötter i form av lejonassar, släta öron. Senbarock. Tillverkad 1722 av Petter Bernegau, Stockholm, verksam 1706–1757 med arbeten i olika kyrkor och t.ex. på Skokloster och för Hedvig Eleonora.³³¹ I botten Cronstedtska vapnet, använd som släktens dopskål, men ursprungligen troligen kall- eller konfektskål, tidsmässigt från Gabriel Cronstedts och Maria Elisabet Adlerbergs tid, men den går inte att återfinna i Maria Elisabet Adlerbergs bouppteckning, såvida den inte utgjort en del av bouppteckningens »Plat de Menage».

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto förf.

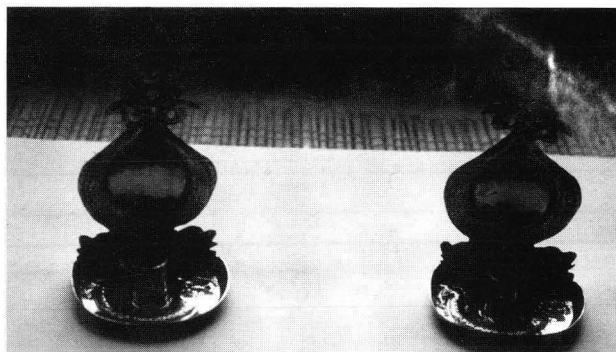
Nr 66.

Två docklampetter, h 5,5, BuNr 421.

Barock. Silver, stämplade W, som inte säkert går att identifiera. Utförda i tunn silverplåt och kan ha ingått i det försvunna dockskåpet från 1600-talet (jmf. Nr 67 och s. 40).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto förf.

Nr 67.

Dockkaffekanna i silver, h 7,5, BuNr 421?

Stämpel IS, möjligen Isak Sauter, verksam i Stockholm 1744–1779.³³² Kannan päronformig med S-svängda vertikala fält, typiska för begynnande rokoko. Kannan kan ha hört till rekvisitan i det Cronstedtska dockskåpet, som ju också kan ha kommit till familjen via Beata Sophia Wrangel. Dockpjäserna i silver upptas inte skilt i Cronstedts bouppteckning, men finns omnämnda i äldre sonens Gabriel Antons bouppteckning.³³³ Här uppstår frågan om pjäserna kan innefattas i det Cronstedtska dockskåpets inventarier, eller om de kommit till släkten genom Gabriel Anton Cronstedts hustrur. För ett ursprung från amiralens hem talar det faktum, att dockpjäser i silver förekommer både inom äldre och yngre grenen av släkten.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten,

Foto Istvan Racz.

Nr 68.

Toalettspiegel i silver, h 36, b 30, BuNr 69.

Gustaviansk. Spegelns form är en enkel rektangel och silverramens enda dekor utgörs av långgående räfflor. Den har tidigare varit en bordsspegel med stöd bakom, men stödet är numera försvunnet. Bordsspeglar med en räfflad ram i silver har tillverkats i Sverige redan under barocken,³³⁴ men den Cronstedtska bordsspegeln är den enda med silverram från 1700-talet, som veterligen funnits i Finland.³³⁵ Också denna spegel är dock av svensk tillverkning. Den är stämplad IWO i Stockholm år 1786. Någon mästare från tiden med denna stämpel finns dock inte upptagen bland Stockholmssilversmederna.³³⁶

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

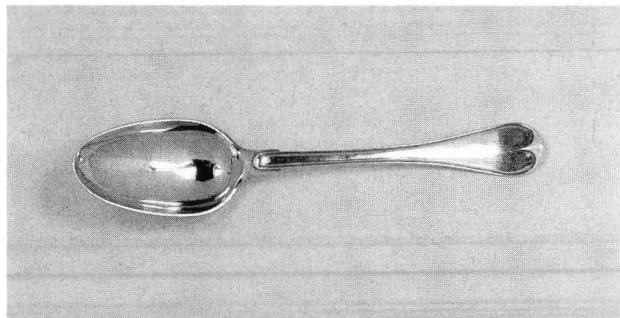
Nr 69.

Elva matskedar i silver, l 22, BuNr 85.

Den vanliga typen för tidevarvet, d.v.s. en enkel form med upptill avrundat, breddat skaft, kring vilket en linje löper och gör en inbuktning mitt i skaftets båda ändar. Denna besticktyp, s.k. gammalsvensk modell med sin mycket sparsamma dekor tillverkades från rokokotid långt in på 1800-talet.³³⁷ De tre Cronstedtska gafflarna (Nr 70) och elva skedarna, som också är försedda med ättens vapen, är tillverkade år 1790 av Petter Eneroth i Stockholm. Han var verksam mellan åren 1771 och 1808, och gjorde föremål både i rokoko och nyklassicism.³³⁸ Eneroth ansågs redan i början av sin karriär vara skicklig i yrket, ty om hans mästestycke – en kaffekanna – sägs: »wäl och förswarl. giordt.»³³⁹ Eneroth gjorde också en ljusstake efter ritning av Cronstedts släkting Carl August Ehrensvärd.³⁴⁰ Skedarna troligen skaffade under Cronstedts första Skeppsholmsperiod.

Proveniensen: Arv inom vardera grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 70.

Tre silvergafflar, l 20.

Stämplade av Petter Eneroth, i Stockholm år 1790. Hör ihop med skedarna Nr 69.

Proveniensen: Arv inom vardera grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

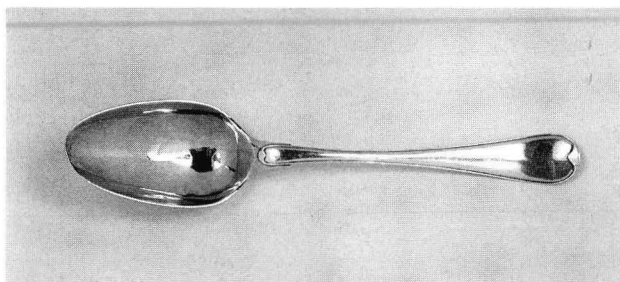
Nr 71.

Ragoutsked i silver, l 30, BuNr 77.

Stämplad av Isak Apelquist i Stockholm år 1791. Samma modell som Nr 69.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

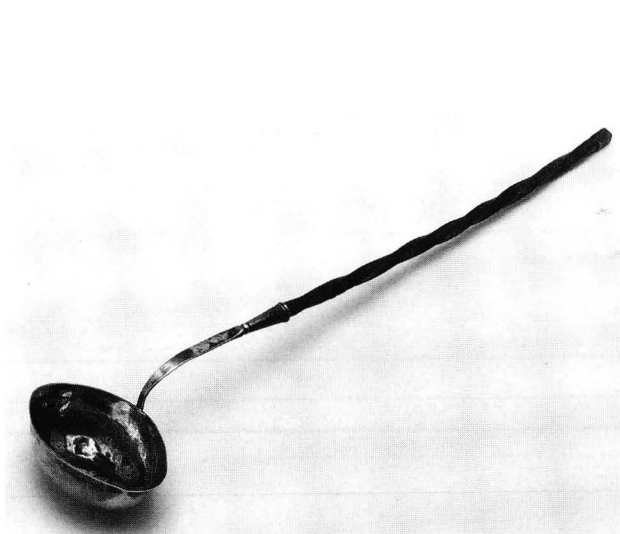
Nr 72.

Punschslev, l 42, BuNr 78.

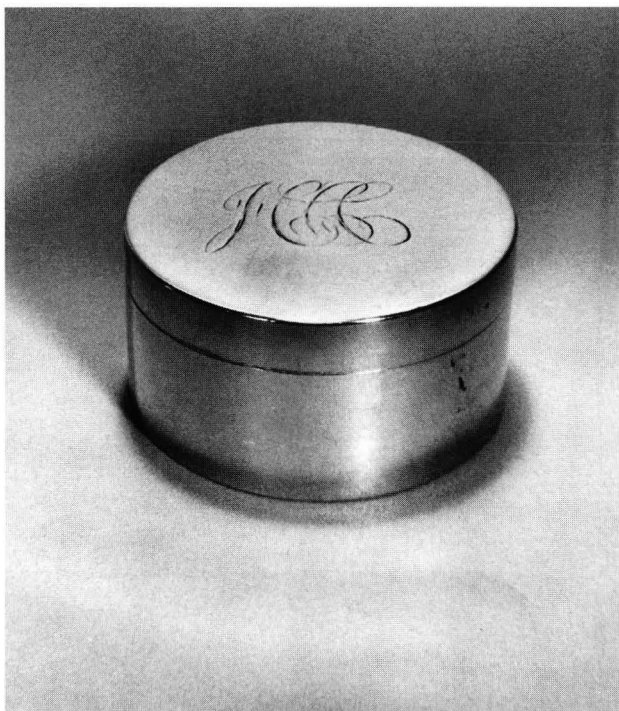
Silver, vridet skaft av horn. Stämplad av Anders Fredrik Weise, Stockholm år 1794. Försedd med Cronstedtska vapnet.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

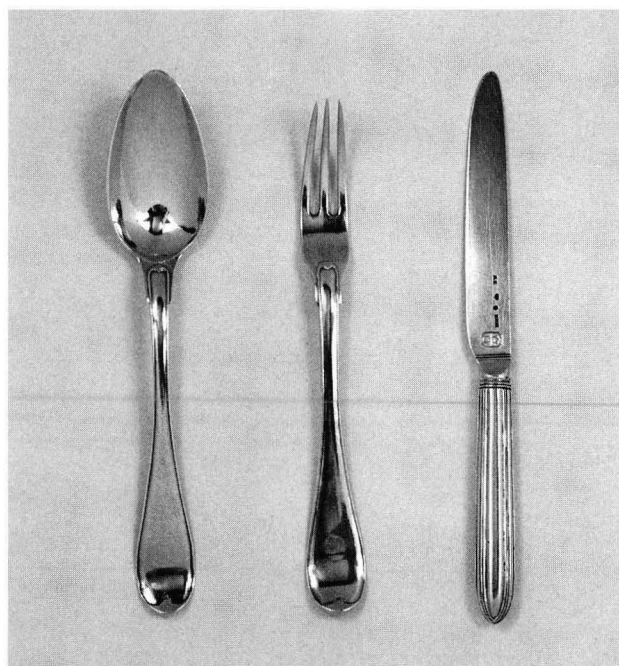
Nr 73.

Silverdosa, h 4, diam 7, BuNr 65?

Kan antingen ha hört till toalettutrustningen eller bords-silvret. I det senare fallet skulle pjäsen vara en peppardosa, men det är också möjligt, att dosan inte alls upptagits i bouppteckningen, eftersom den bär dottern Hedvig Charlottas initialer och sålunda varit hennes. Också i det senare fallet har pjäsen dock funnits i det Cronstedtska hemmet redan under amiralens tid, då den är tillverkad år 1797. Den låga, runda dosan är förgylld på insidan, men saknar all övrig dekor. Pjäsens välavvägda proportioner och tyngd talar dock för att det är frågan om ett kvalitetsarbete. Dosan är också gjord av den nyklassiska tidens mest kända svenska mästare, Per Zethelius i Stockholm. Zethelius hann med en mycket omfattande produktion under sin långa verksamhetstid mellan åren 1766 och 1810.³⁴¹ Han har således tillverkat både rokok- och nyklassiska föremål, även om den senare kategorin överväger. Arbetena kännetecknas i allmänhet av mycket sparsam dekor i jämförelse med de redan i sig själv strama nyklassiska stilens övriga företrädare.³⁴² I gengäld har Zethelius' pjäser tonvikten lagd på proportionerna. Undantag finns, främst bland stora representationsföremål så som terriner.³⁴³ I viss mån måste Zethelius enkla former anses vara ett uttryck för förändrade stilideal under den sengustavianska tiden, ty de rikare dekorerade arbetena härstammar i allmänhet från tiden före år 1790.³⁴⁴ En jämförelse med andra mästare ger dock vid handen, att detta inte är hela förklaringen, utan enkelheten är utmärkande för Zethelius. Troligen gåva till dottern som liten.

Proveniens: Hedvig Charlotta Cronstedt, arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 74.

12 dessertskedar, l 19, BuNr 51.

Stämplade av Mikael Nyberg, Stockholm år 1799. Samma modell som Nr 69–71.

Proveniens: Arv inom båda grenarna av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 75.

12 dessertgafflar, l 18, BuNr 51,

Stämplade av Mikael Nyberg i Stockholm år 1799. Hör ihop med Nr 74, 76.

Proveniens: Arv inom båda grenarna av släkten.

Foto se Nr 74.

Nr 76.

16 dessertknivar, l 20, BuNr 51.

Stämplade av Mikael Nyberg i Stockholm år 1799. Hör ihop med Nr 74, 75.

Proveniens: Arv inom båda grenarna av släkten.

Foto se Nr 74.

Nr 77.

45 matskedar, 1 22, BuNr 52,53.

Stämplade av Mikael Nyberg i Stockholm år 1801 och 1805. Samma modell som det övriga matsilvret. Om de 1801 av Nyberg stämplade pjäserna antas vara anskaffade under Cronstedts andra Skeppsholmsperiod ser vi att han anlitat samma silversmed också efter förvisningen till Sveaborg.

Proveniensen: Arv inom båda grenarna av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 78.

27 silvergafflar, 1 20, BuNr 52, 53.

Stämplade av Mikael Nyberg i Stockholm år 1801 och 1805. Samma modell som övrigt bordssilver.

Proveniensen: Arv inom båda grenarna av släkten.

Foto se Nr 77.

Nr 79.

Tolv silverknivar, 1 20, BuNr 52.

Stämplade av Mikael Nyberg i Stockholm år 1801 och 1805. Samma modell som övrigt bordssilver.

Proveniensen: Arv inom båda grenarna av släkten.

Foto se Nr 77.

Nr 80.

14 teskedar, 1 14, BuNr 52.

Stämplade av Mikael Nyberg i Stockholm år 1801 och 1805. Samma modell som det övriga matsilvret.

Proveniensen: Arv inom båda grenarna av släkten, en del sålda på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto se Nr 77.

Nr 81.

Ragoutsked, 1 20, BuNr 77.

Stämplad av Mikael Nyberg i Stockholm år 1801. Samma modell som det övriga matsilvret.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 77.

Nr 82.

Sockertång, 1 16, BuNr–.

Stämplad av Mikael Nyberg i Stockholm år 1801.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 77.

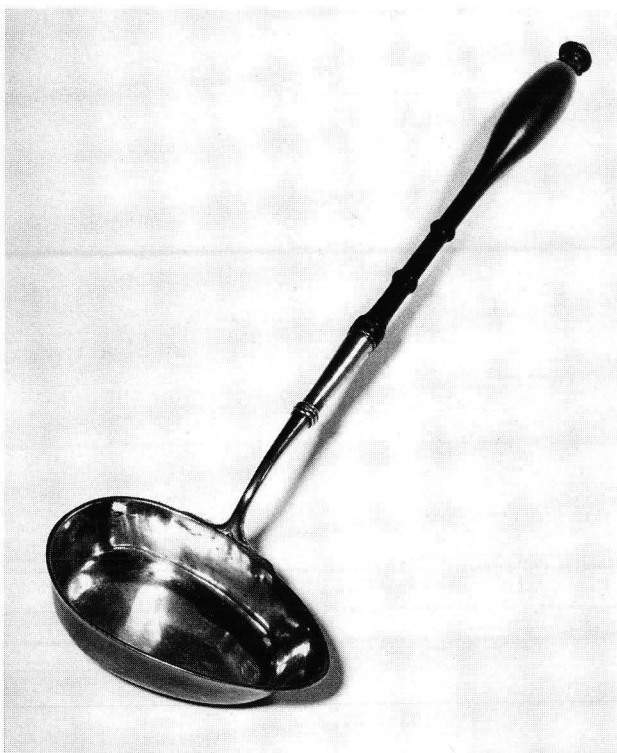
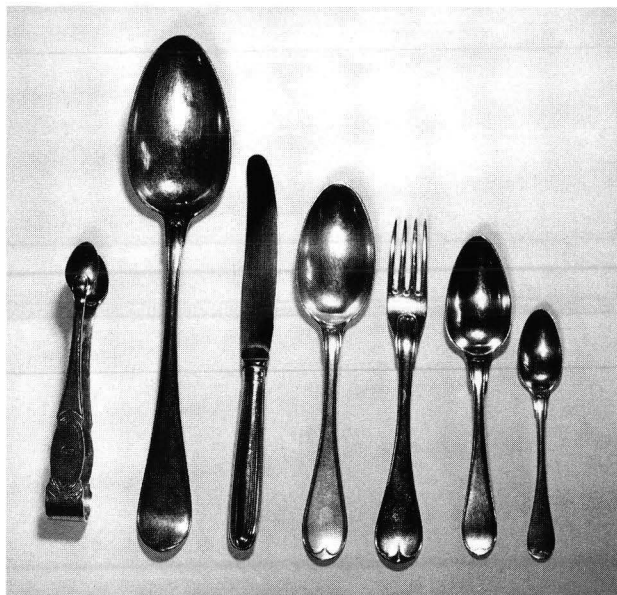
Nr 83.

Förläggare, 1 42, BuNr 76.

Silver, svart svarvat träskäft, stämplad av Mikael Nyberg i Stockholm år 1801.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 84.

Skaftfragment av silvertesked, l 14, BuNr –.

På det ostämplade skaftet av vanlig 1700-talstyp finns initialerna G C, R W och M C ingraverade. De två förstnämnda kan syfta på Gabriel Cronstedt och de två sistnämnda på Maria Cronstedt och fragmentet har tydligt bevarats av pietetsskäl.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Nr 85.

Silverbägare, h 8, diam 7, BuNr ?

Stämplad av Mikael Nyberg år 1800. Slät rak form, invändigt förgylld, försedd med äldre sonen Gabriel Antons initialer. Troligen gåva av Cronstedt till sonen vid någon högtidsdag. Gabriel Anton Cronstedt var två år gammal vid bägarens tillverkningstidpunkt (jmf. s. 41).

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 86.

Märgheds, l 25, BuNr 73.

Stämplad av Henrik Christoffer Klint i Stockholm år 1809. Skaft av ben.

Cronstedt kompletterade sitt silver också efter Sveaborgs kapitulation. Det tidigaste av dessa föremål är gjort i Stockholm året efter kapitulationen. För köpet har Cronstedt varit tvungen att byta silversmed, då både Eneroth och Nyberg dog år 1808 ³⁴⁵ Denna gång nyttjade Cronstedt Henrik Christoffer Klint d.y:s tjänster. Valet visar Cronstedts benägenhet att anlita vissa bestämda hantverkare, ty Klint d.y. hade gått i lära hos Eneroth. Hans egentliga verksamhet som mästare sträckte sig från år 1803 till år 1825. ³⁴⁶

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 87.

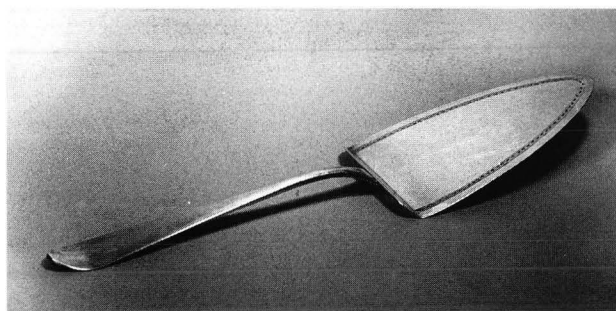
Pannkaksspade i silver, l 21, BuNr 86.

Stämplad av Henrik Sandberg i Helsingfors år 1813. Exempel på de fåtaliga finska föremålen i kvarlåtenskapen. Pannkaksspaden har ett enkelt svängt skaft och ett kilformigt blad. Spadens enda dekor utgörs av en smal, sgrafferad bård, som löper runt bladet. I fråga om spaden gäller samma kontinuitet mellan mästarna, som i fråga om Klint d.y. och Eneroth. Sandberg arbetade som gesäll bl.a. hos Mikael Nyberg i Stockholm.³⁴⁷ Sandberg, som var verksam mellan åren 1795 och 1818, hör till de främsta silversmederna i Helsingfors. Hans omfattande produktion kännetecknas av en renhet i stil,³⁴⁸ ungefär som hos Zethelius i Stockholm, fastän i en blygsammare utformning. Den Cronstedtska pannkaksspaden är ett gott exempel på Sandbergs arbete.

I Helsingforssilversmedernas produktion kan man se en benägenhet till enklare former än t.ex. hos Åbosmederna. Det mest kända exemplet är Henrik Sohlbergs cylindriska tekanna från år 1778, som är identisk med Carl August Ehrensvärds ritning.³⁴⁹ Henrik Sandbergs lilla chokladkanna visar samma anda.³⁵⁰ Frågan om en eventuell inverkan från Sveaborg på Helsingforssilversmedernas formspråk är ett intressant problem, som vore värt ett närmare studium.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 88.

Strösked i silver, l 19, BuNr 75.

Stämplad av Anders Dannberg i Helsingfors år 1814. Enkla band runt skaftet, som de tidigare nämnda svenska besticken. Hålen i botten av ströskeden bildar ett mönster med en blomma i mitten och en bladranka runt kanten. Dannberg var mästare mellan åren 1813 och 1826. Sitt mästerstycke hade Dannberg tillverkat i den ovannämnda Henrik Sandbergs verkstad.³⁵¹ (Jmfr s. 41). Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 89.

Docktrefot i silver, h 2,8, diam 4,5, BuNr 421?

Ostämplad. Miniaturföremålen kan eventuellt vara holländska. Miniaturföremål till de dockskåp, som på kontinenten och i England blev populära på 1600-talet tillverkades allt sedan dess framförallt i Holland.³⁵² Föremålens olika åldrar förklaras av att de omhulldes genom de olika generationerna och kompletterades vid olika tidsskeden. De äldsta av de bevarade silverleksaker kan väl ha hört till det försvunna Cronstedtska 1600-talsdockskåpets originalinventarier (jmfr Nr 66, 67, 90–93).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, testamentsdonation av frk Martha Lille via ing. Olof Lille till Finlands nationalmuseum år 1989. NM 89066:9.

Foto Istvan Racz.

Nr 90.

Dockgräddsnäcka i silver, h 4,5, BuNr 421?

Ostämplad (jmfr Nr 66, 67, 89, 91–93).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 91

Docksockerskål i silver, diam 3,5, BuNr 421?

Ostämplad (jmfr Nr 66, 67, 89, 90, 92, 93).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 90.

Nr 92.

Dockgryta i silver, h 3, diam 2,6 BuNr 421?

Ostämplad, står på tre fötter och har sgrafferad dekor, som för tankarna till början av 1800-talet (jmfr Nr 66, 67, 89–91, 93).

Proveniens: Som Nr 89,

NM 89066:10.

Foto Istvan Racz.

Nr 93.

Dockstol i silver, h 5,5, b 3,0, d 2,7, BuNr 421?

Ostämplad. Stolen av tidlös typ med stegrygg, sits imiterande sjögräs. Dockskåpsstolar i trä av denna typ har åtminstone i England förekommit redan kring sekelskiftet 1700 ³⁵³ (jmf Nr 66, 67, 89–92).

Proveniens: Som Nr 89, NM 89066:11.

Foto Istvan Racz.

Porslin och keramik

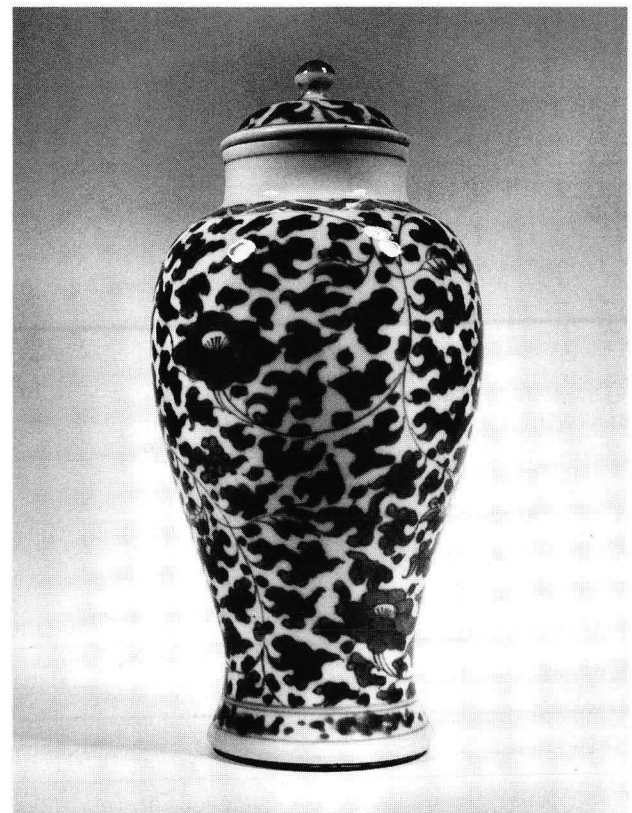
Nr 94.

Lockurna, h 21, BuNr 508.

Blåvitt kinesiskt porslin med växtornamentik i blått mot vit fond. 1600-talet. Tempelurna av en typ som är exklusivare än det normala för europeisk marknad gjorda kompaniporslinet. ³⁵⁴

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 95.

Vas, h 24, BuNr 508.

Tegelröd med guldornament med utsparade vita fält med växt- och landskapsornamentik. Rund nedre del och smal hals. Kinesisk, 1700-tal, exklusivare än normalt kompaniporslin. Ursprungligen sakeflaska.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18. NM 92001:71.

Nr 96.

Tekanna, h 13, diam 12. BuNr 350.

Ostindisk, medlet av 1700-talet. Rund med öra, kort rak pip. Hör till servis som numera omfattar en tekanna, ett litet sexkantigt skedfat, en mjölkkanne med lock, en socker- eller tedosa med lock, en spillkum, två öronförsedda koppar med fat, tre öronlösa koppar, och fyra udda fat (Nr 96–102), men servisen har ursprungligen varit betydligt större. På 1700-talet bestod en ostindisk teservis vanligen av tolv par koppar och fat, sex chokladkoppar med fat, sex mandarinkoppar med lock och fat, en spillkum med lock och fat, en tekanna med lock och fat, en sockerdosa med lock och fat, en mjölkkanne med lock och fat, en tedosa med lock samt en sockerskål med lock.³⁵⁵

Dekoren på den Cronstedtska servisen går i guld samt rött och blått. Vapnet, en orm som biter sig själv i svansen, kröns av en bevingad hjälm och omges av frodiga ornament. Vid sidan av detta huvudmotiv förekommer blomsterdekor och guldbårder. Mönstret täcker en rätt stor del av föremålens ytor, och hör stilistiskt till en tidigare period än Cronstedts. Det trepassmotiv, som ingår i guldbården återkommer på ostindiska tekannor från tiden omkring 1700-talets mitt.³⁵⁶ Medan formerna hos det ostindiska porslinet förblev så gott som oförändrade, följde de kinesiska porslinsmålarna i fråga om dekoren samvetsgrant de medskickade svenska förlagorna.³⁵⁷ Det klassiska exemplet på kopierarnas noggrannhet utgörs av en engelsk porslinsbeställning, där orden

»red», »green» och »blue» målats in i mönstret.³⁵⁸ Den Cronstedtska teservisen har å sin sida felaktigt guld i stället för silver i vapenskjöldens övre fält. Likadant porslin, som också omfattat te- och mjölkkanne finns på Fullerö. Servisen har ursprungligen varit betydligt större än en vanlig ostindisk teservis eller också har man från början skaffat likadana teserviser till de olika grenarna av ätten. Enligt muntlig uppgift 1973 av arkitekt Carl Olof Cronstedt, skulle någon av Cronstedts farbröder ha varit i kompaniets tjänst, men denna uppgift finns inte bekräftad (jmf Nr 258).

Proveniensen: Arv till Carl Olof Cronstedt, arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:56.

Foto Istvan Racz.

Nr 97.
Skedfat, diam 14, BuNr 350.
Sextantigt, hör till samma servis som Nr 96–102.
Proveniens: Som Nr 96, NM 92001:64.
Foto se Nr 96.

Nr 100.
Spilkum, h 6, diam 12, BuNr 350.
Fotring och utåt böjda kanter. Hör till samma servis som Nr 96–102.
Proveniens: Som Nr 96. NM 92001:63.
Foto se Nr 96.

Nr 98.
Mjölkkanna, h 13, BuNr 350.
Päronformad, hör till samma servis som Nr 96–102.
Proveniens: Som Nr 96. NM 92001:57.
Foto se Nr 96.

Nr 101.
Koppar med öron och fat samt udda fat, h 6, diam 6, fatets diam 13. BuNr 350.
Hör till samma servis som Nr 96.
Proveniens: Som Nr 96–102. NM 92001:59 delar även i privatägo.
Foto se Nr 96.

Nr 99.
Teburk, h 13, BuNr 350.
Rund genomskärning, rundad form på fotring och med lock. Hör till samma servis som Nr 96–102.
Proveniens: Som Nr 96. NM 92001:58.
Foto se Nr 96.

Nr 102.
Öronlösa koppar med fat, h 4, diam 7, fatets diam 12. BuNr 350.
Hör till samma servis som Nr 96–102.
Proveniens: Som Nr 96. NM 92001:61,62. Delar även i privatägo.
Foto se Nr 96.

Nr 103.

Tekanna, h 16, BuNr-.

Ostindisk, rund kanna med grönröd växtdekor i fält mot svagt reliefartad bakgrund i ljust gråaktigt porslin. Medlet av 1700-talet. Hör till samma servis som Nr 104–107 (jmf Nr 96–102).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, såld till nuvarande ägare på 1950-talet.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 104.

Sex koppar med öra och fat, h 4,5, fatets diam 12, BuNr-
Hör till samma servis som Nr 103–107.

Proveniens: Som Nr 103.

Foto se Nr 103.

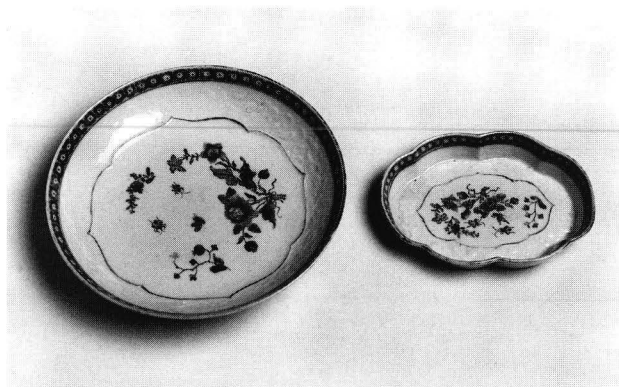
Nr 105.

Tre öronlösa koppar, h 4,5. BuNr-.

Hör till samma servis som Nr 103–107.

Proveniens: Som Nr 103.

Foto se Nr 103.

Nr 106.

Fat, diam 16, BuNr-.

Hör till samma servis som Nr 103–107.

Proveniens: Som Nr 103.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 107.

Ovalt fat, diam 12, BuNr-.

Hör till samma servis som Nr 103–107.

Proveniens: Som Nr 103.

Foto se Nr 106.

Nr 108.

Två åttkantiga fat, diam 38, BuNr – .

Blå blomdekor och kantbård mot ljusare blå fond. Ostindiska, 1700-tal.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 109.

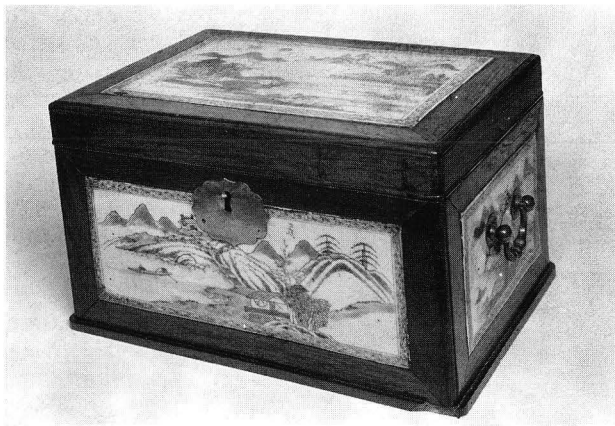
Kruka, h 14,5, diam 14, BuNr–.

Ostindisk, 1700-tal, blå dekor på vit botten, samma form som de ostindiska kylare med flerfärgad dekor, som anses ha Mariebergstillverkade kylare som förebilder.³⁵⁹

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, inköpt 1989 till Samfundet Ehrensvärd.

Foto P. O. Welin.

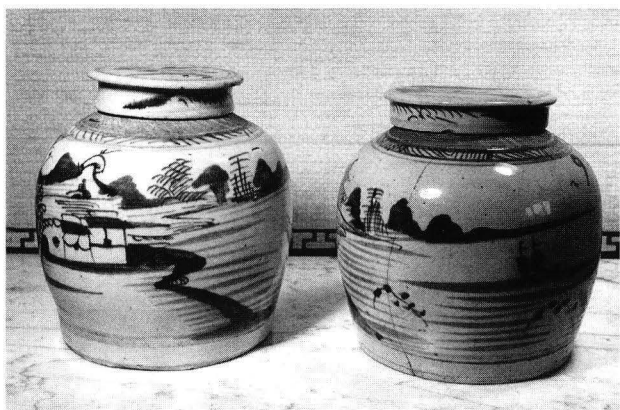
Nr 110.

Skrin, h 18, l 31, b 21, BuNr 528.

Inlagda poslinssidor, mörkblåa landskap på ljusare grund. Porslinssidorna är omgivna av kanter i mahogny och på kortsidorna finns handtag och på framsidan en nyckelskylt i metall. Inne i skrinet finns fyra tennburkar för salt och kryddor, några av de viktigaste importvarorna från Kina. De fyrkantiga burkarna med runda skruvlock har samma form som ostindiska teburkar av porslin.³⁶⁰ I motsats till själva skrinet är burkarna svenska, men deras mått visar, att de speciellt är anpassade efter skrinet. Burkarna är tillverkade år 1795 i Stockholm av Carl Gustav Malmberg,³⁶¹ men skrinet kan vara äldre än burkarna med tanke på nyckelskyltens och handtagens utformning.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, testamentsdonation av ing. Olof Lille till Finlands nationalmuseum år 1989, NM 89066:1.

Foto P.O. Welin.

Nr 111.

Två ingefärskrukor, h 17, BuNr 358?

Ostindiska, blå landskapsdekor mot gråblå ljus grund, har ursprungligen haft en praktisk uppgift som förvaringskärl, men kan senare ha fyllt enbart en dekorativ eller en uppgift som potpurrikrukor. De kunde i det senare fallet t.ex. fyllas med rosenblad, som spred en behaglig doft i rummet. Det grova materialet och dekorens relativa enkelhet hör ihop med deras ursprungliga uppgift som ingefärskrukor och den mängd de tillverkades i.³⁶² Slutet av 1700-talet.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten. Inköpta till samfundet Ehrensverd år 1989.

Foto Istvan Racz.

Nr 112.

Bålskål med fat, h 12, diam 33, fatets diam 35, BuNr 365.

Ostindisk, senare hälften av 1700-talet. Guldkant med polykrom dekor av spridda blommor.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18. NM 993001:65,66.

Foto Istvan Racz.

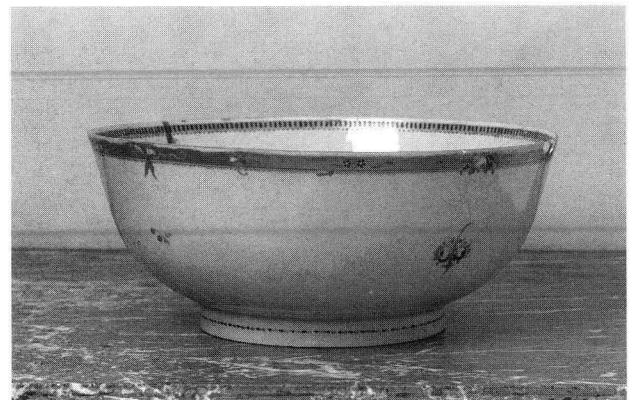
Nr 113.

Bålskål, h 14, diam 35, BuNr 365.

Ostindisk, senare hälften av 1700-talet. Guldkant och polykrom dekor med spridda blommor och frukter.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 114.

Bålskål, h 12, diam 30, BuNr 365.

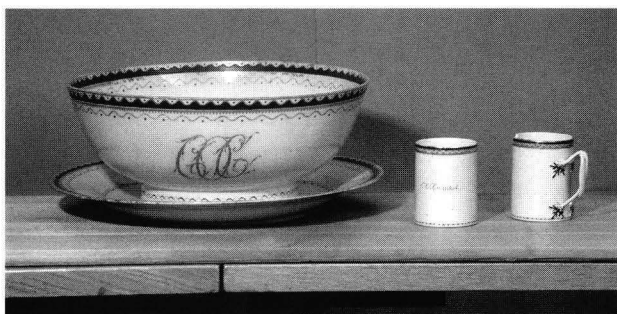
Ostindisk, slutet av 1700-talet, enkel dekor med girdlar och blommor i svart (jmf. s. 46).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

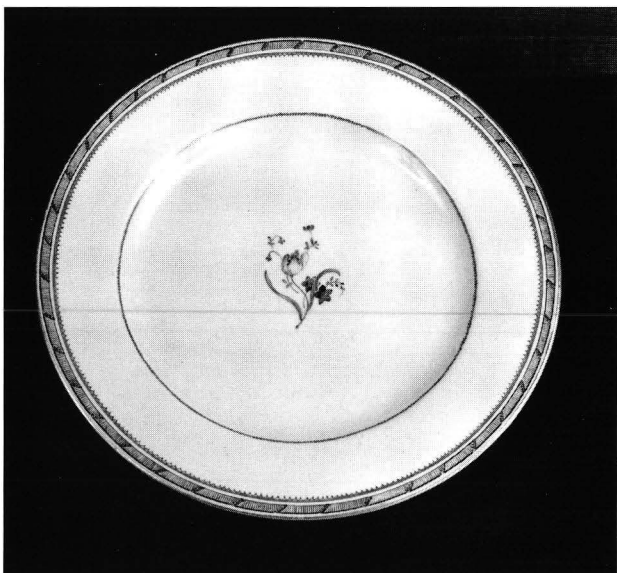
Nr 116.

Två bålaskålar med fat, h 15, diam 37, fatets diam 42, BuNr 365.

Ostindiska, slutet av 1700-talet. Enkel kantbård i blått och guld. Enda dekor initialerna COC i blått och guld. En liknande bålaskål med initialer i blått och guld på Konstindustrimuseet i Helsingfors bär initialerna omgivna av guldfärgade strålar. Detta och färgerna antyder, att skålarna kan ha samband med frimurarnas sällskapsliv. Himmelsblått och guld användes inom Johannesfrimureriet, som var mycket vanligt på 1700-talet. I alla händelser står punschbålarna i samband med dryckesvanorna och den import av arrak, som de ostindiska kompanierna skötte.³⁶³ Hör ihop med muggarna Nr 117.

Proveniens: Ena paret arv inom äldre grenen av släkten; den andra arv inom yngre grenen av släkten, donation av friherre Rolf Cronstedt till Finska fornminnesföreningen år 1914;

NM 8362:3,4.

Nr 115.

Två spilkummar, h 7, diam 15, BuNr 362.

Med undantag av girlanderna samma dekor som bålaskålen Nr 114, hör ihop med denna.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 117.

Muggar, h 18, diam 10, BuNr356.

Ostindiska, slutet av 1700-talet. Cylindriska med öra av flätade grenar.

Enkel kantbård i blått och guld, Cronstedts namnteckning COCronstedt enda dekor på själva muggen. Initialer och namnteckningar kunde också målas på ostindiskt porslin i Europa efter leveransen från Kanton.³⁶⁴ Muggarnas funktion nämns inte speciellt i Cronstedts boupp-teckning, men muggar av deras storlek kallas ibland temuggar. De Cronstedtska muggarna hör ihop med bål-skålarna och står snarare i samband med deras innehåll. Mindre muggar i exakt samma form kallas uttryckligen punschmuggar.³⁶⁵ (Jmfr Nr 116, s. 45).

Proveniens: Arv inom vardera grenen av släkten; NM 6540:7, 8362:7, 92001:67, 216 samt åtminstone två i privatägo.

Foto P. O. Welin.

Färgbild s. 68.

Nr 118.

22 tallrikar, diam 22, BuNr—.

Ostindiska, slutet av 1700-talet. Kantbård samt enkel blomma i mitten i mangan.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten (jmfr. s. 42)

Foto Göran Fredriksson.

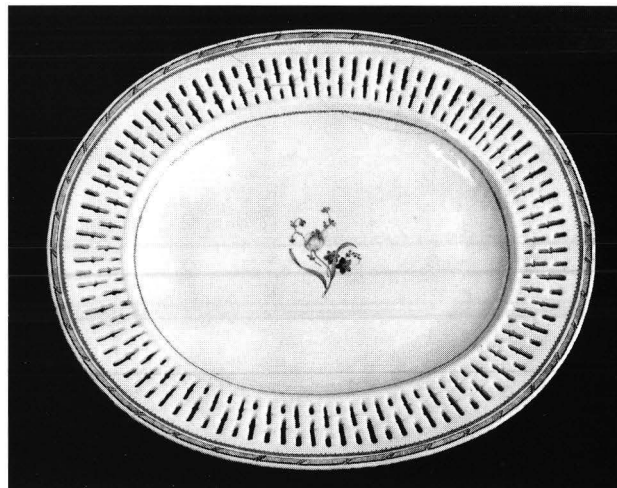
Nr 119.

Två fat, diam 28 och 25, BuNr–.

Ovala med genombrutet bräm, ostindiska, hör ihop med tallrikarna Nr 118.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 120.

Tekoppar med fat, h 5, diam 9, fatets diam 14, måtten varierar något, BuNr 357.

Den s.k. Svensksundsservisen, mindre formatet, ostindiska, ca 1792, Kopparna har ursprungligen tillsammans med den något större varianten varit fem dussin (Nr 121), dekor i svart och guld med enkel kantbård och medaljong med allegorin över segern vid Svensksund (jmfr s. 45–46).

Proveniensen: Servisen uppdelad och delvis såld i flere omgångar, delar i privatägo samt museer; NM 8362:6, NM 8363.

Foto MV.

Nr 121.

Tekoppar med fat, h 6, diam 14, fatets diam 20.

Den större versionen av Svensksundskopparna, se föregående Nr 120.

Proveniensen: Se föregående Nr 120; ÖM 727, 728, SSHM Ö 10613 a–b.

Foto MV.

Nr 122.

Träfodral till kopp, h 8, diam 13, BuNr–.

Runt svarvat fodral i masur. Har enligt skriftlig traditionsuppgift innehållit Gabriel Cronstedts (jmf Nr 249) resekopp i ostindiskt porslin.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:109.

Foto Istvan Racz.

Nr 123.

Kopp med fat, h 4,5, diam 7,5, fatets diam 13, BuNr 352. Rokoko, ensam kopp med fat i Meissenporslin, representerar arvegods bland porslinet. Själva koppen är rätt liten i jämförelse med fatet, som har en buktad kant i rokokiform. Både koppen och fatet är försedda med en relief, som imiterar korgflätning. De i övrigt vita pjäserna har en målad blomdekor, huvudsakligen i rött. Vad form och dekor beträffar kunde koppen och fatet höra till Meissenfabrikens produktion från tiden redan före 1700-talets mitt.³⁶⁶ Märkena på pjäserna för dem dock till tiden efter år 1750. Meissen använde de välbekanta, blå, korslagda värjorna som sitt kännetecken. På de allra tidigaste pjäserna, som försetts med märket, bildar värjorna i det närmaste en rät vinkel. Senare blev vinkeln mindre och ibland förekommer en punkt eller stjärna mellan värjorna.³⁶⁷ På de Cronstedtska pjäserna finns en punkt mellan värjfastena. Detta märke dateras något olika av olika forskare,³⁶⁸ men 1760-talet är den troligaste tillverkningstiden för den Cronstedtska koppen, som kanske utgör en sista rest av bouppteckningens »bristfälliga The Service af Saxiskt Porcellain». Här kan man erinra sig det intryck det saxiska porslinet i Scheveningen gjort på Cronstedt (jmf s.12).³⁶⁹

Med rätta väckte Meissenporslinet beundran hos sina samtida, ty fabriken var den första i Europa, som från år 1708 lyckades framställa äkta porslin.³⁷⁰ Senare försökte andra porslinsfabriker konkurrera med Meissen bl. a. genom att använda märken, som lätt kunde förväxlas med Meissens.³⁷¹

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 124.

Sex koppar med fat, h 6, diam 6,5, fatets diam 13, BuNr 351.

Nyklassiska. Kopparnas form är helt cylindrisk och de har ett kantigt öra. Faten har en kant, som stiger i en brant vinkel. Dekoren består av guldkanter och s.k. tyska blommor i olika röda och gröna toner. Pjäserna är märkta med en spira i blått, som visar att de är tillverkade vid den kungliga porslinsfabriken i Berlin.³⁷² Cronstedt kan ha skaffat kopparna vid tiden för sin Stralsundsvistelse i slutet av år 1789 och början av år 1790, då han också gjorde värvningsresor till det egentliga Tyskland.³⁷³ Formen hos Berlinkopparna är nyklassisk, men dekorens tyska blommor representerar en gammal tradition inom landets porslinsstillverkning.³⁷⁴

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, ett defekt fat som Nr 18, NM 92001:74.

Foto Istvan Racz.

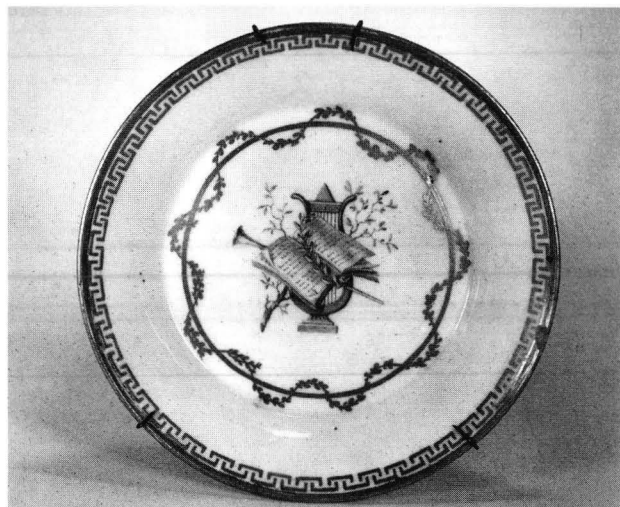
Nr 126.

Porslinskanna, h 33, BuNr 349.

Tillverkad av Darte frères i Paris, verksam där vid olika filialer mellan år 1790 och 1840.³⁷⁷ Kannan hjälmformad med dekor i guld på vit botten samt Beata Sophia Wrangels initialer BSW i dekoren. Kan möjligen ha ingått i hennes hemgift tillsammans med Nr 127–134 (jmf s. 42–43 och Nr 127).

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:52.

Foto Istvan Racz.

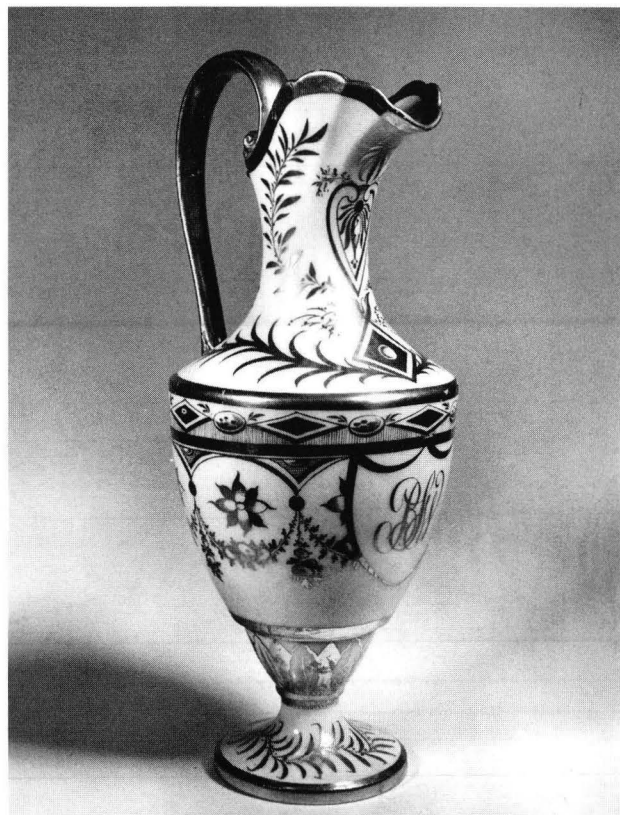
Nr 125.

Tefat, diam 13, BuNr—.

Både dekor och form helt nyklassiska, i kungligt danskt porslin. Någon kopp till tefatet har inte kunnat spåras, men en sådan av kungligt danskt porslin omnämns ännu år 1934.³⁷⁵ Det vita fatet har en likadan brant kant som faten till Berlinkopparna, men dekoren går helt i guld. Ytterst runt fatet löper en slät guldkant och en meanderbård och i mitten finns en trofégrupp omgiven av girlander. Märket med tre blåa våglinjer visar det danska ursprunget hos detta fat, som också kan kombineras med Cronstedts resor, d.v.s. hans Köpenhamnsvistelse år 1800.³⁷⁶

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 127.

56 flata tallrikar, diam 22, BuNr 349.

Utan tillverkarmärke, men dekoren i guld och rött och violett på vit botten har flere gemensamma drag med kannan Nr 126. Servisen har traditionellt ansetts vara från samma fabrik som kannan d.v.s. Darte frères. Dessertserviser av denna typ var vanliga vid Europas olika hov och användes också som kungliga gåvor eller var specialbeställningar av regenterna. Ofta var dessa serviser tillverkade vid Sèvres, så som Katarina II:s servis med en karaktär mycket lik den Cronstedtska servisen. Gustav III:s Sèvresservis var en gåva av den franska konungen.³⁷⁸ (Jmfr Nr 128–134, s. 42–43) En möjlighet att också den Cronstedtska dessertservisen skulle vara gjord vid Sèvres antyds genom ett dokument, skrivet av Cronstedts yngre son, (se Nr 135), där han talar om servisen som en Sèvresservis.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 130.

Fyra runda skålar, diam 23, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 127–134.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 127.

Nr 128.

Två kylare, h 14, diam 14, BuNr 349.

Bred urna med två utåtböjda bladformade öron. Hör till samma servis som Nr 127–134.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

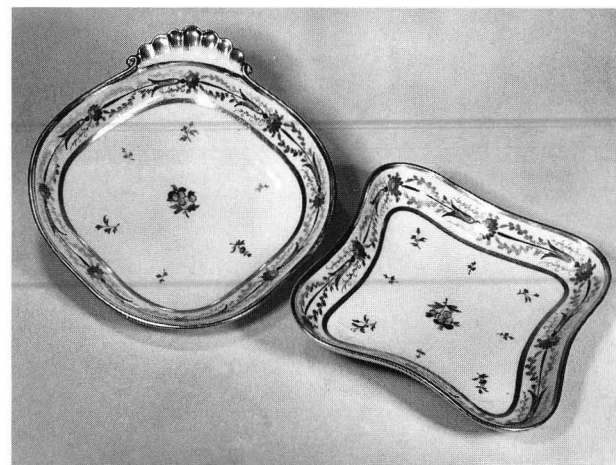
Nr 129.

Två kylurnor, h 36,8, diam 17, BuNr 349.

Lockförsedda urnor med insats för gåsleverpastej eller dylikt. Två ringformade öron. Hör till samma servis som Nr 127–134.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, den ena urnan inköpt till Finlands nationalmuseum år 1992, Antellska samlingarna, NM 92001:53.

Foto se Nr 128.

Nr 131.

Fyra fyrkantiga skålar, kant 20, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 127–134.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 132.

Fyra snäckskålar, kant 24, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 127–134.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 131.

Nr 133.

Fyra genombrutna korgar med fat, H 8, diam 25 och 18, fatets diam 32 och 26, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 127–134.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 134.

Två bordsuppsatser, h 17, diam 26, BuNr 349.

Ovalt fat med två små urnor. Hör till samma servis som Nr 127–134.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 133.

Nr 135.

Två kylurnor, h 28, diam 20, BuNr 349.

Låg form med lock och bladformade handtag. Pjäsernas bottenfärg är starkt tegelröd, men den växlar något på de olika pjäserna och är ibland ljusare, ibland mörkare. På den tegelröda botten är stjärnor och punkter i guld strödda, och mitt på pjäserna finns ett utsparat fält med blommor. Runt föremålens kanter löper en bred bård med romber, ovaler och rektanglar i gult och vitt, begränsade av guldkanter och fyllda med blomstermotiv i

rött, blått och grönt. Sin närmaste motsvarighet har dekoren i det engelska Japanmönstret,³⁷⁹ och formerna är också typiskt engelska, tex hos de hjärtformade skållarna³⁸⁰ Servisen är enligt en, en generation efter Cronstedt, skriftligt bekräftad traditionsuppgift en gåva av den engelske hertigen av Gloucester. Cronstedt har fått servisen efter hans Sveaborgsbesök år 1802. Vi får här ett exempel på dessertservisernas användning som kungliga gåvor. Den oundertecknade texten, skriven av Cronstedts yngre son Carl Olof lyder i sin helhet: »Hertigen av Glocester, brorson till Konung Georg III, således kusin till Georg IV, med hvilkens syster han blef gift, besökte Finland år 1802, han var då 26 år gammal, beredde sig till Sjötrusten och vistades ofta i mina föräldrars hus. Samma år besökte äfven Gustaf IV Adolf jemte sin gemål Finland. Som den engelska prinsen mycket ofta lekte med min syster, då 6 à 7 år gammal fick hon af min mor den sk. engelska servisen, en present af Hertigen af Glocester, efter hans återkomst till England. Min bror fick deremot en annan dessert service, Sèvresporcelaine, och jag erhöill således en mindre, hvit med några blommor, hvilken service Olga sedermera fick.»³⁸¹ Med Sèvresservicen måste avses Nr 127–134, den vita med blommor kan syfta på de ostindiska tallrikarna Nr 118–119. Vi får här dessutom ett säkert exempel på saker som återgått från Hedvig Charlotta Stjernschantz till den Cronstedtska ätten.

Hör till samma servis som Nr 136–140.

Proveniens: Hedvig Charlotta Stjernschantz, sedan arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson, Färgbild s. 69.

Nr 136.

Fyra hjärtformade skållar, diam 26 och 17, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 135.

Proveniens: Som Nr 135.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 137.

Fyra fyrkantiga skållar, kant 23, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 135–140.

Proveniens: Som Nr 135.

Foto se Nr 136.

Nr 138.

Två snäckskållar, kant 21, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 135–140.

Proveniens: Som Nr 135.

Foto se Nr 136.

Nr 139.

60 flata tallrikar, diam 21, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 135–140.

Proveniens: Som Nr 135.

Foto se Nr 136.

Nr 140.

Fyra rombformade skålar, diam 28 och 20, BuNr 349.

Hör till samma servis som Nr 135–139.

Proveniens: Som Nr 135–139.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 141.

Biskvistatyett, h 33, BuNr 518 eller 734. Flora.

Nyklassisk, tillverkad vid La Courtille 1774–1808 enligt fackelstämpeln i botten. Fabriken var verksam mellan åren 1771 och 1841 och hade startat under tysk ledning med avsikt att efterlikna Meissens produkter. Vid tillverkningsstidpunkten för de Cronstedtska statyetterna arbetade Christoffer Mo som modellör vid fabriken. Relativt få biskvistatuetter från La Courtille är kända, men bland dem finns en stor figurgrupp med allegori över den franska kronprinsens födelse år 1781.³⁸²

Den Cronstedtska statyetten hör ihop med Nr 142 samt en numera försvunnen mittgrupp med Amor och Psyke och andra figurer (Bild 19).³⁸³ I synnerhet mittgruppen påminner om centralpjäserna i de bordsuppsatser, som användes vid de olika hovens tafflar. Dessa biskvistatuetter var ofta tillverkade vid Sèvres och kunde vara specialbeställningar av respektive monarker men också gåvor av den franske kungen. T.ex Gustav III erhöll en sådan gåva, men gjorde också egna anskaffningar av denna ömtåliga dekorationsvara, som ofta måste kompletteras.³⁸⁴

De Cronstedtska biskvipjäserna finns inte omnämnda som sådana i hans bouppteckning, men troligast har de varit ställda som en bordsuppsats på den tredelade plateau av spegelglas som omnämns (BuNr 518). Mindre sannolikt är, att de vore identiska med bouppteckningens tre statyer av gips (BuNr 734).

De bevarade statyetterna har inom familjen gått under benämningarna Flora och Pallas Athena, medan de i utställningskatalogen »Från tredje Gustavs dagar» kallas Ceres och Minerva.³⁸⁵

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18. NM 92001:54.

Utställd och publicerad: Från tredje Gustafs dagar, Heinola 1992, kat.nr 186.

Foto Istvan Racz.

Nr 142.

Biskvistatyett, h 32, BuNr 518 eller 734.

Pallas Athena. Se Nr 141.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18. NM 92001:55.

Foto Istvan Racz.

Utställd och publicerad: Från tredje Gustafs dagar, Heinola 1992, kat.nr 187.

Nr 143.

Blåvita fajanstallrikar, diam 25, BuNr 348.

Blåvita landskapsmotiv och stämpel från Davenportfabrikens tidiga period 1795–1805.³⁸⁶ Likadana tallrikar med senare stämpel finns också inom familjen, och visar, att denna av amiralen troligen som vardagsservis använda helhet kompetterats efter hans död. Hör till samma servis som Nr 144–146.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 144.

Blåvita desserttallrikar, diam 21, BuNr 348.

Hör till samma servis som Nr 143–146.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 143.

Nr 145.

Blåvita koppar, h 4,5, diam 8, BuNr 348.

Hör till samma servis som Nr 143–146.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 143.

Nr 146.

Blåvita saltkar, h 6, diam 9 och 6, BuNr 348.

Hör till samma servis som Nr 143–145.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten

Foto se Nr 143.

Nr 147.

Två blåvita spillkummar, h 8, diam 15.

Utförandet likt Davenportservisens men märket oidentifierat (jmf. Nr 143–146).

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 148.

Dosa, h 4, diam 6, BuNr–.

Cylindrisk Wedgewooddosa med lock, typisk representant för fabrikens produktion i s.k. jasperware.³⁸⁷ I detta fall är grundmassan ljusblå, medan de antikiserande relieferna som vanligt är vita, kan vara förvärvad i samband med Cronstedts engelska tjänstgöring.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:82.

Foto Istvan Racz.

Nr 149.

Puddingform, h 16, diam 22 och 17, BuNr 399.

Rödlera, empire, oval med reliefdekor av figurer, lagerblad, m.m. samt liggande lejon som lockknopp. Senare bronserad, i botten inristad signatur. Möjligen tillverkad vid Hertonäs keramikfabrik (jmf. s. 41–42).

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:51.

Foto Istvan Racz.

Handwritten signature: E. A. S. 6 Dec

Nr 150.

Keramikflaska, h 48, BuNr 399.

Enkel rundad keramikflaska med smal hals och litet öra. Möjligen tillverkad vid Hertonäs keramikfabrik (jmf. s. 41).

Proveniens: Sålld till Finlands nationalmuseum av fru Sigrid Cronstedt år 1914, NM 6749:2

Foto MV.

Glas

Nr 151.

Två glaspokaler, h 30, diam 16, BuNr 369.

Blått glas med gulddekor. Urnformad kupa på smal svagt fasetterad fot på rund fotplatta, lock med fasetterad knopp, dekor av stjärnor, blommor, bladrankor och rund medaljong med cirklar, i mitten OC under krona. Rysk nyklassicism (jmf. s. 47). Läderfodralet till den ena pokalen fanns i behåll ännu på 1950-talet, men slängdes senare vid en vindsröjning.³⁸⁸

Gåva av Gustav III till Cronstedt efter segern vid Svensksund.

Proveniens: En pokal utan lock i privatägo, utan känt samband med den Cronstedtska ätten; den andra arv inom äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet till FM Leonard Bäcksbäcka, donation av hans arvingar till Finlands nationalmuseum år 1964, NM 64083:2.

Utställd: Finlands gustaviad, Nationalmuseum, Stockholm 1967.

Foto MV.

Färgbild s. 69.

Nr 152.

18 vinglas, h 14, diam 8,5, BuNr 383.

Cylindriska med räfflor nedtill, etsad snedrutig rand upptill, fasetterad fot på rund fotplatta, svenska ca 1800.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

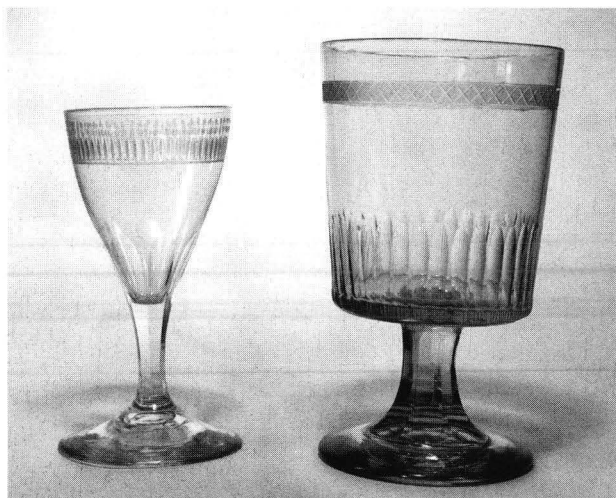
Nr 153.

Fem champagne?glas, h 12, diam 5,5, BuNr 381.

Svagt svängd konisk kupa på rund fot och fotplatta, etsad kantrand. Svenska ca 1800.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten

Foto se Nr 152.

Nr 154.

26 vinglas, h 13, diam 8,5, BuNr 380.

Rundad kupa med fasetter nedtill, annars samma modell som Nr 155.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 155.

23 portvinsglas, h 11, diam 6,5, BuNr 379.

Rundad kupa på låg fot med ring och räfflor nedtill, fyrkantig kraftig fotplatta. Svenska ca 1800, eventuellt väst-svenska eller engelska.³⁸⁹

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten. Ett glas gåva på 1950-talet av fil.dr Bertil Hinze till nuvarande ägare med uppgift om det Cronstedtska ursprunget.

Publicerat och utställt: Svensksund 1990 Kotka, kat.nr 168;

Finlands gustaviad, Nationalmuseum, Stockholm 1967, kat.nr 140.

Foto se Nr 154.

Nr 156.

Glasbygg, h 11, diam 7,5, BuNr 397?

Pyramidalslipat engelskt eller irländskt glas.³⁹⁰ Cylindrisk med lock med låg knapp och slätt handtag. Slutet av 1700-talet.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 157.

Två glasflaskor, h 15, diam 5,5, BuNr 374 eller 398.

Cylindrisk med facettslipad propp, annars likadan tillverkning som Nr 156.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, den ena som Nr 18, NM 92001:85.

Foto Istvan Racz.

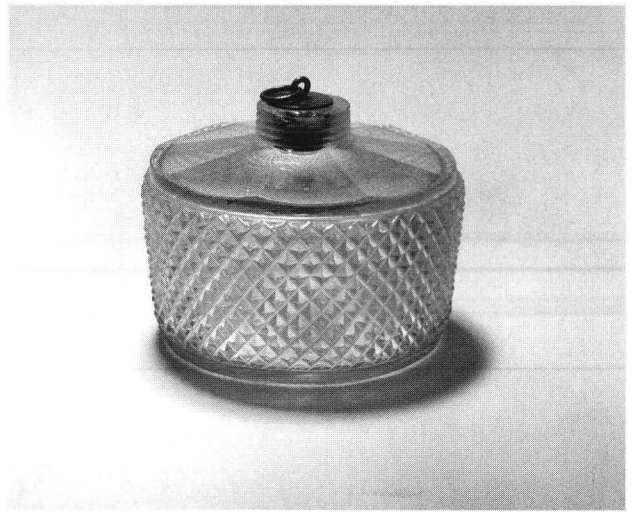
Nr 158.

Glasflaska, h 6, diam 7,5, BuNr 374 eller 398.

Låg, cylindrisk med metallförsedd propp i den låga smala halsen, annars samma tillverkning som Nr 156, 157.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Pläter, tenn, mässing och koppar

Nr 159.

Bordssurtout, h 27, diam 28, BuNr 97.

Pläter, båtformad med handtag utformade som rosetter, typiska för Karl Johanstilen, tre korgar för olje och ättiksflaskor, av vilka två i pyramidalslipat glas bevarade (jmfr. s. 28).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 160.

Två buteljbrickor, h 5, diam 13, BuNr 98.

Pläter med svarvade träbotten, nyklassiska girlander och medaljonger, som tyder på engelsk tillverkning. (jmfr. s. 28).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

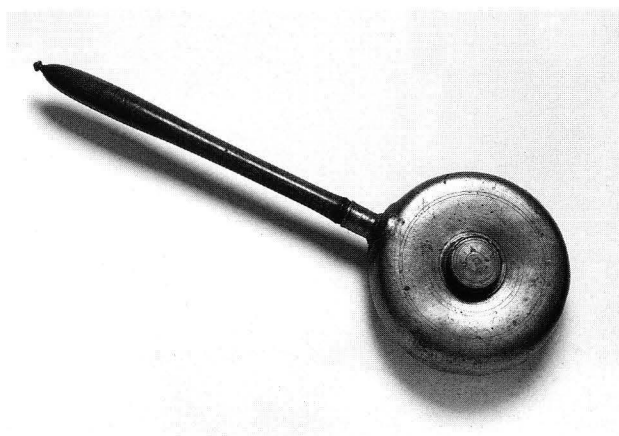
Nr 161.

Brödkorg, h 11, diam 24, BuNr 99.

Pläter, Rundad med galler av pläterstav, har troligen haft glasinsats. Svårdaterad.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 162.

Sängvärmare, diam 23, l 70, BuNr 169.

Tenn. Den runda sängvärmaren har ett träskäft och är tillverkad år 1810 i Helsingfors. Den stärker alltså antagandet, att de numera försvunna, enkla bruksföremålen ofta varit av lokal tillverkning (jmf. s. 37).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 163.

Syltkittel, h 12, diam 52, BuNr 162.

Enkel syltkittel i mässing med bräm, av en form som också kan vara från en senare tid än amiralens. Visar att föremål med utpräglad brukskaraktär och utan stildrag är svåra att identifiera.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Nr 164.

Tekök, h 36, diam 16, BuNr 644.

Slät ovalt cylindrisk form, mässing. Samma tveksamhet i fråga om datering som vid Nr 163.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 165.

Kaffekök, h 43, diam 32, BuNr 141.

Koppar. Samma form och dateringsvårigheter som vid Nr 164.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Nr 166.

Fiskkittel, h 19, l 64, b 23, BuNr 112.

Rak oval form. Koppar. Samma dateringsvårigheter som vid Nr 163–165.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Textil

Nr 167.

Bordduk, l 400, BuNr 341.

Linnedamast. Den vita damastens mönster utgörs av ornament i Berainstil, jaktscener och ett invävt M. Duken och servietterna (Nr 168) har således tillhört amiralens farmor Maria Elisabet Adlerberg och bouppteckningen använder här verkligen benämningen gammal om ärvda föremål. I Maria Elisabet Adlerbergs bouppteckning finns flere poster, som passar in på duken och nedanstående servietter.

I detta sammanhang kan de lanneservietter NM 92001:172, som kommit till Nationalmuseum år 1992 tillsammans med de Cronstedtska föremålen, nämnas. De kan dateras till slutet av 1700- eller början av 1800-talet. Servietterna är märkta PD eller PB, vilket skulle tyda på, att de kommit till släkten via Carl Anton Ludvig Reinhold Cronstedts maka Sigrid Pauline Brunnow. Detta antagande stärks av att deras son, arkitekt Carl Olof Cronstedt uppgav (1973), att detta linne inte kommit från amiralens sida.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 168.

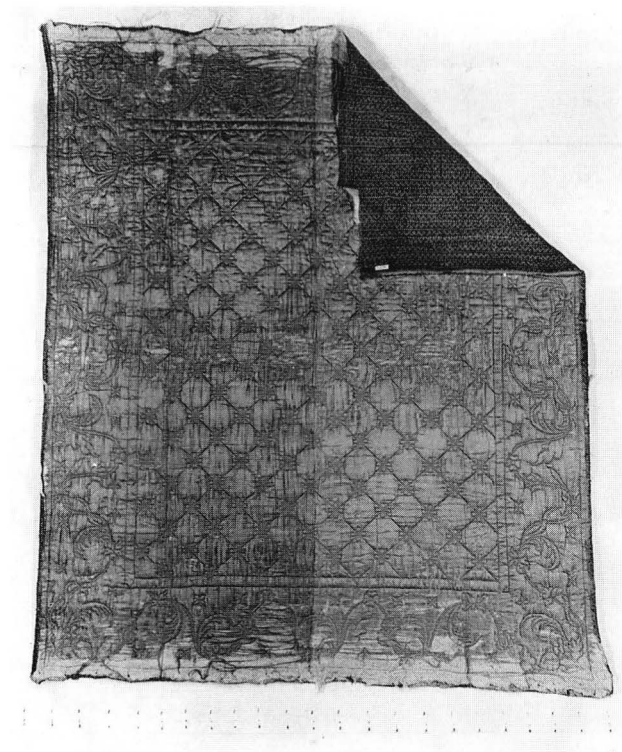
18 servietter, l 92, b 83, BuNr 343.

Linnedamast, hör ihop med Nr 167.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 167.

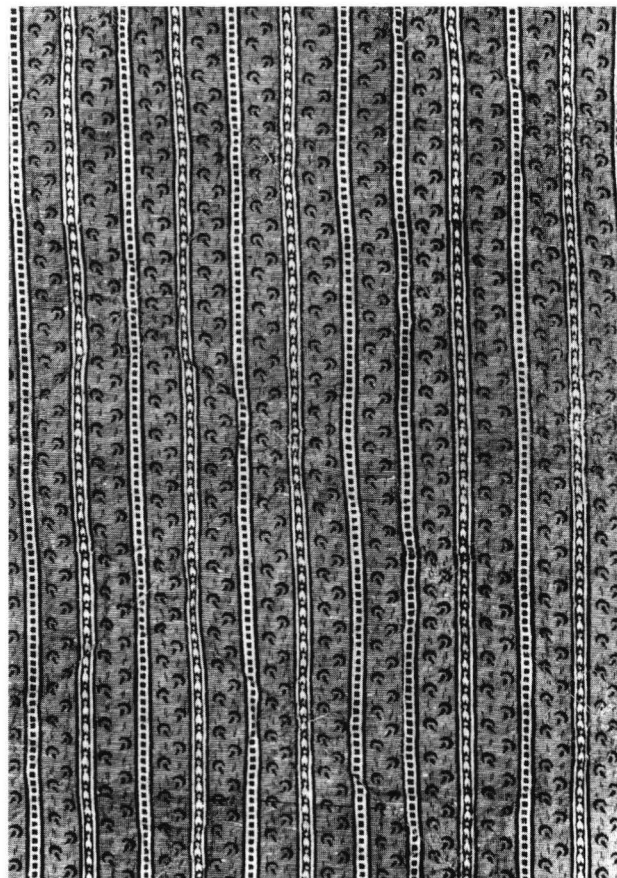

Nr 169.

Täcke, l 225, b 180, BuNr 328.

Ena sidan av rosa siden med stickad snedrutning och växtranka runt kanten, frånsidan av röd och svart kat-tun med ränder och stiliserat blommotiv, 1700-talets slut.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten, inköpt till Finlands nationalmuseum år 1971, NM 71074:17.

Foto MV.

Nr 170.

Fragment av täcke, l 36, b 24, BuNr 328.

Starkt bleknat siden, gult på ena, rosa på andra sidan. Runt hela täcket har en kant av det gula sidenet löpt. Täcket stickade dekor består av rätt glesytta Johannitkors. Kanske har den mycket handarbetsskickliga Beata Sophia Cronstedt sytt täcket till sin man, då han år 1800 tilldelades Johanniterorden.³⁹¹

Proveniensen: Osäker, möjligen arv inom yngre grenen av släkten, NM 71008:9

Foto MV.

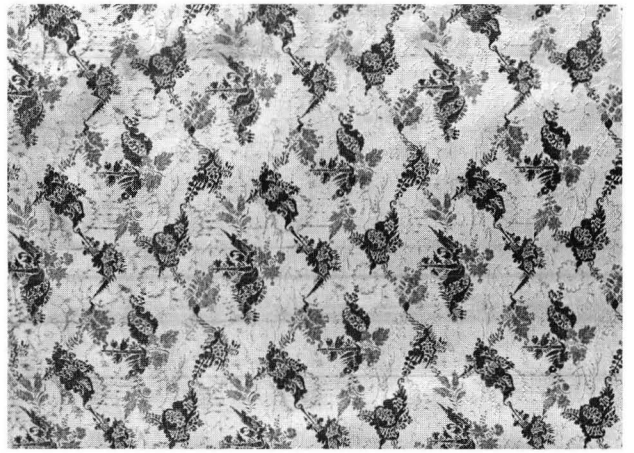
Nr 171.

Fragment av klänning, BuNr 317.

S.k. bisarrt siden, Frankrike ca 1700.³⁹² Har enligt traditionen tillhört amiralens farmorsmor grevinnan Dorothea Beata Dahlberg, (1670–1712). Ljus krämfärgad botten med nätverk av mörka blommotiv.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 172.

Morgonrock, I ca 140, BuNr 292.

Gul sidenbrokad med blommor i blått, rött och grönt, tyget, franskt från 1730-talet.

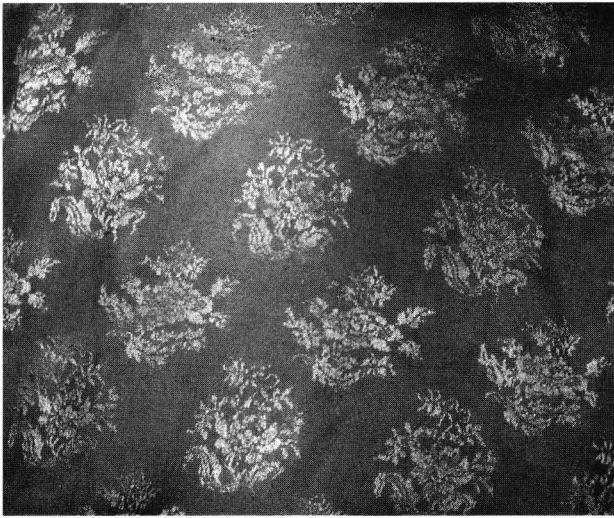
Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, gåva år

1911 av bankdirektör Carl Cronstedt till Finska fornminnesföreningen, NM 5742.

Publicerad: Pylkkänen 1982, s. 212, bild 214.

Foto MV.

Nr 173.

Omsydd klänning, BuNr 317.

Laxrosa sidendamast med jämnt strödda blombuketter, 1700-tal.³⁹³

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 174.

Fragment av klänning, BuNr 317.

Blått 1700-talssiden med blommor i röda och gröna toner.³⁹⁴

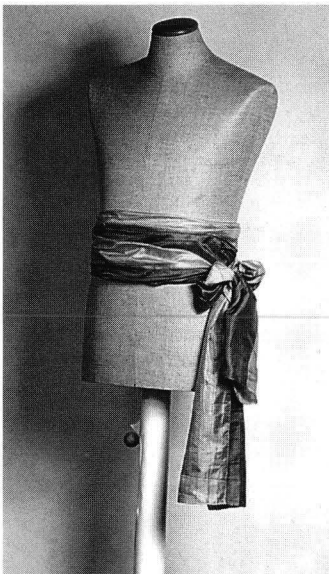
Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:23.

Foto Istvan Racz.

Nr 175.

Skärp, 1 322, b 35, BuNr 318.

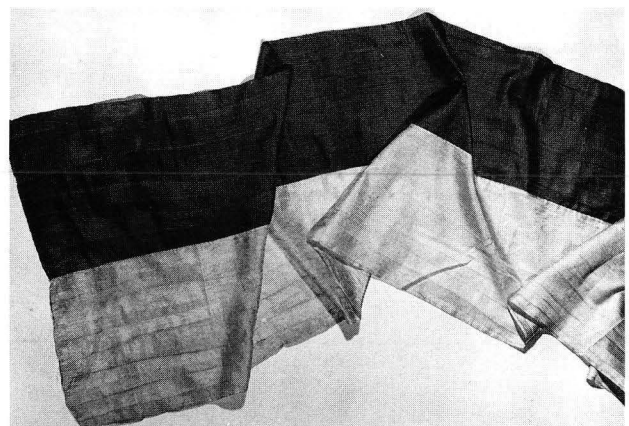
Blågult sidenskärp sytt av en blå och en gul längsgående del, åtföljs av lapp med texten: »Konung Gustaf III:s skärp, föräradt efter slaget vid Svensksund den 9 juli 1790. – till Öfversten Carl Olof Cronstedt den då var

flagg kapten hos Kungen – under Dess frånvaro i land förddt befälet». (Jmfr s. 48).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:122.

Foto P.O. Welin och Istvan Racz, Färgbild s. 70.

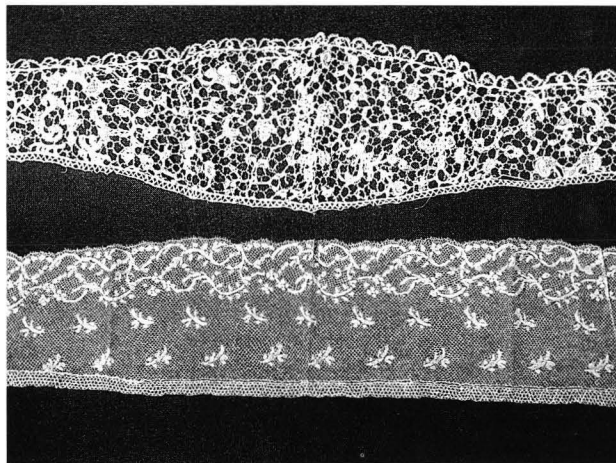
Nr 176.

Två spetskrås, l 92 och 86, b 6,5 och 6, BuNr 304.

Tyllspets med glest strödda växtmotiv.³⁹⁵ Åtföljs av papper med texten: »Spetsar begagnade som krås af farfar amiral C.O. Cronstedt.»

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:153 a b.

Foto Istvan Racz.

Nr 177.

Spetskrås, l 145, b 7,5, BuNr 304.

Tätt sydd frivolitéspets med bredare del på mitten.³⁹⁶ Förvarats tillsammans med Nr 176. Åtföljs av ovan nämnda papper.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:154.

Foto Istvan Racz.

Nr 178.

Stövlar med block och filtskydd. h 67, BuNr 303.

Höga s.k. kyrassistövlar i läder från slutet av 1700-talet. Tvär tå och klacken fäst med nubb i halvrunda bågar längs kanten, skyddas av fodral i grå filt och formen behålles med hjälp av höga träblock med svarvade handtag. Bouppteckningens silverspårar (BuNr 95) har antagligen hört ihop med stövlarna.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, inköpta till Finlands nationalmuseum år 1914, NM 6749:3.

Foto MV.

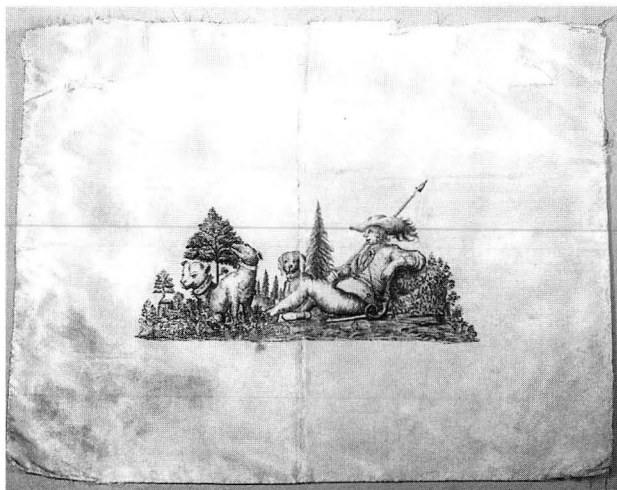
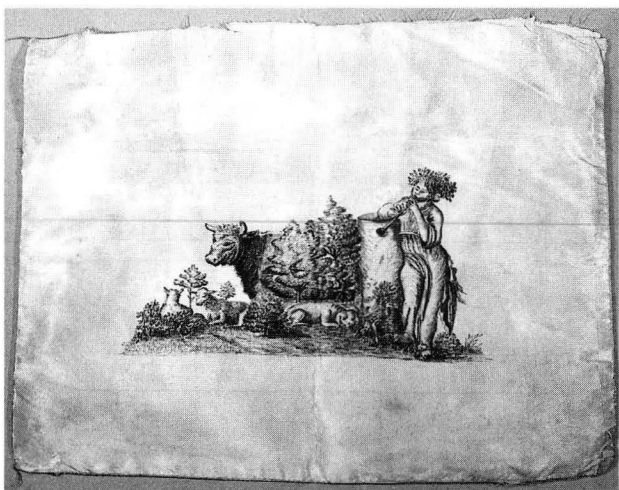
Nr 179.
Brudklänning, livets h bakom 28, kjolen 118, BuNr 317.
Vit tunn bomull med engelska vita broderier. Varit Beata Sophia Wrangels brudklänning vid bröllopet 31.8. 1794 på Fågelmara i Blekinge.³⁹⁷ Åtföljs av papperslapp med texten: »min Mors Brudklänning af henne sjelf broderad 1794 likaså Klockstränjen, tillhör Karl Anton

Reinhold Ludvig Cronstedt skänkt af hans Faster Hedda Stjernchantz 1867» (jmfr. s. 31).
Proveniens: Se texten ovan, sedan arv inom äldre grenen av släkten, NM 92001:124.
Utställd och publicerad: Från tredje Gustavs dagar, Heinola 1992, kat.nr 133.
Foto Istvan Racz.

Nr 180.
Fragment av sidenväska, h 25, b 33, BuNr—.
Resten av en naturfärgad sidenväska med påmålade jakt- och herdemotiv, hör tidsmässigt ihop med Beata Sophia Cronstedts levnad. Härstammar troligen från en s.k. ridicule, en väska som främst användes för förvaring av

handarbeten. Kopparstick med motiv avsedda att broderas på dessa väskor utgavs på 1700-talet och fragmentets målade motiv står också mycket nära tidens kopparstick.³⁹⁸
Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.
Foto Istvan Racz.

Nr 181.

Dopmössa, omkrets 34, BuNr–.

Åtföljs av lapp: »Dopmössa 1796». Dottern Hedvig Charlottas dopmössa. Tyget är sidenbrokad med röda, blåa och gröna blommor i barockmönster på naturfärgad botten. Mössan är alltså antingen en äldre dopmössa, som också använts vid Hedvig Charlottas dop, eller gjord för detta tillfälle av ett äldre tyg. Modellen är den för flickdopmössor typiska med två sidostycken och ett rektangulärt mittstycke i motsats till den sedvanliga modellen för pojkdopmössor, vilka var sydda av kilar³⁹⁹ (jmf s. 48).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:125.

Foto Istvan Racz.

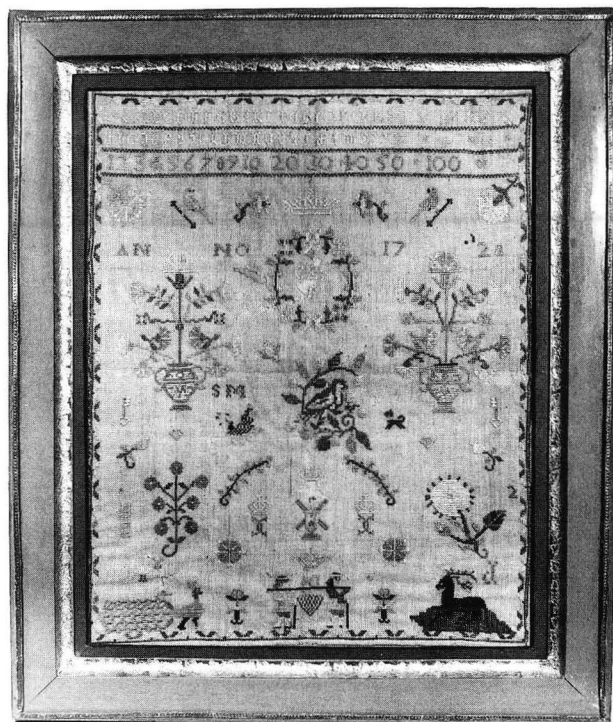
Nr 182.

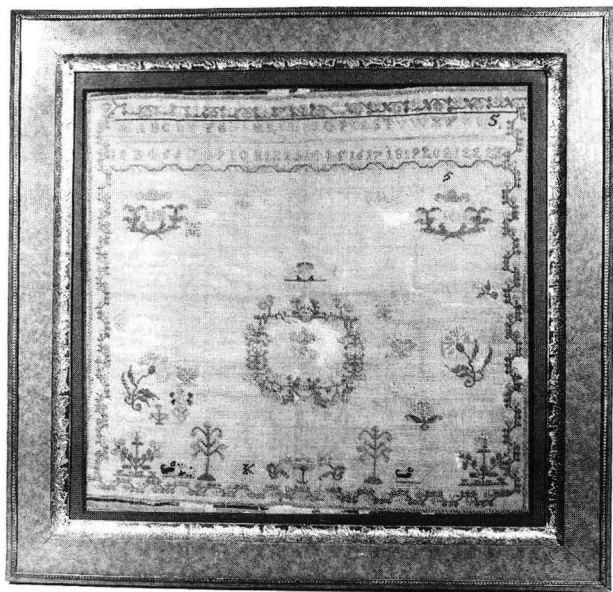
Märkduk, h 42, b 32. BuNr–.

Korstygnsbroderier i olika färger på linnebotten. Alfabet och siffror samt olika växt- och djurmotiv, spegelmonogram med C, bokstäverna SM och ANNO 1728,⁴⁰⁰ på framsidan text: »Broderad av friherrinnan Charlotta Eleonora Siöblad vars dotterdotter var gift med amiral C.O. Cronstedt 2/12 –39 COC. Charlotta Eleonora Siöblad (1716–1787) dotter till överamiralen, friherre Carl Georg Siöblad och grevinnan Beata Elisabet Stenbock, gift med amiralen, greve Erik Arvid Sparre af Söfdeborg. Deras dotter Charlotta Regina Sparre var gift med en av rikets herrar, förste amiralen, greve Anton Johan Wrangel. Deras dotter Beata Sophia Wrangel gifte sig med amiral C.O. Cronstedt». Denna text sen. Charlotta Eleonora Siöblad har broderat märkduken vid tolv års ålder.

Proveniens: Se ovannämnda text. Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001: 120.

Foto Istvan Racz.

Nr 183.

Märkduk, h 32, b 33, BuNr–.

Broderier i flere färger med växt-motiv, alfabet och siffror samt initialerna IIB, ICK och SEB på linne. 1700-tal.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001: 121.

Foto Istvan Racz.

Nr 184.

Fragment av märkduk, h 14, b 31, BuNr–.

Sidenbroderier på ylletyg med alfabet, nummerserie, initialer och året 1773. Initialerna CCW = Charlotta Catharina Wrangel, som sytt duken, AW = Anton Wrangel, CS Charlotta Sparre, BSW = Beata Sophia Wrangel, FWW = Fredrik Ulrik Wrangel, AJW = Anton Johan Wrangel (jmf. Nr 182, 183).

Proveniensen: Se texten ovan, arv inom yngre grenen av släkten, donation av fröknarna Martha och Hedvig Lille till Finlands nationalmuseum år 1961, NM 61043.

Foto MV.

Nr 185.

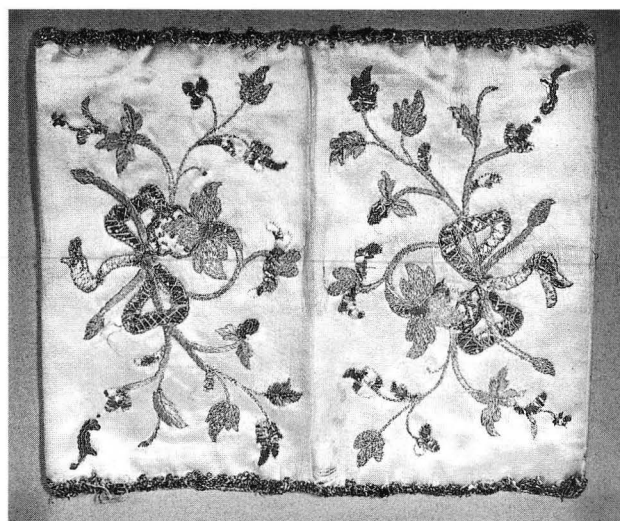
Sidenplånbok, h 5, b 9, BuNr–.

Kantad med sydd metallspets och broderad med metalltråd i guld, silver och rött på vit sidensatin, på utsidan blomsterkvistar med rosett, på insidan sirligare kvistar och bladmotiv, fodrad med grönt siden. Senare hälften av 1700-talet.⁴⁰¹ Innehåller en del brev av Cronstedt till Gabriel Anton samt andra brev adresserade till honom,

dessutom en omdäktad hyllningsdikt till Alexander I, som verkar vara skriven med amiralens handstil, kan eventuellt också vara skriven av sonen med sin ryska utbildning.⁴⁰² Sidenplånböckerna tycks ofta ha använts för att förvara brev i (jmf. Nr 187).

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:143.

Foto Istvan Racz.

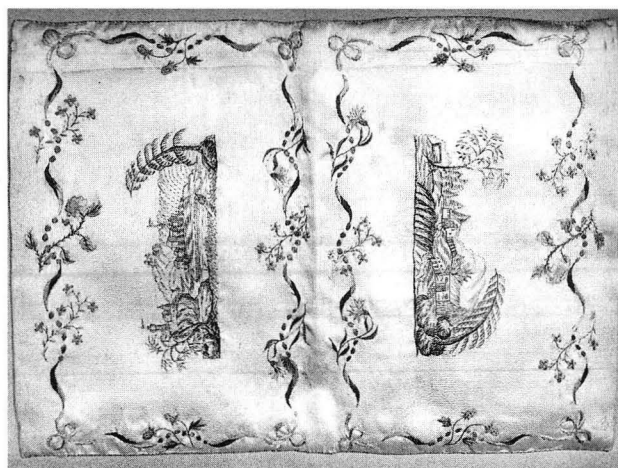

Nr 186.

Sidenplånbok, h 9, b 12, BuNr–.

Gult siden med broderier, på utsidan svarta landskap omgivna av flerfärgade blomrankor, på insidan blomrankor med initialerna C S och på andra sidan ett vanitasmotiv med bevingat timglas och lie. Initialerna CS torde höra till Beata Sophia Wrangels mormor Charlotta Eleonora Siöblad, gift Sparre (1716–1787). Plånbokens nyklassiska karaktär antyder att det kan röra sig om en plånbok, utförd till minne av Charlotta Eleonora Spar-

res frånfälle, men det är inte heller omöjligt, att hon själv skulle ha broderat den i ett sent skede av sitt liv. En klänning, som tillhört amiralskans mormor finns bevarad på Nordiska museet i Stockholm. Klänningens mönster påminner starkt om broderierna på föregående sidenplånbok Nr 185.⁴⁰³

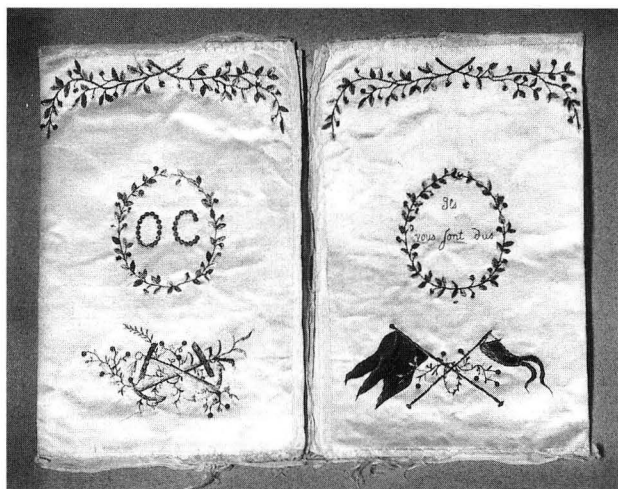
Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:141.

Foto Istvan Racz.

Nr 187.

Sidenplånbok, h 9, b 11, BuNr–.

Broderad på vitt siden; utsidan med urna på postament mot vilket lutar en sköld med texten »Au Vainqueur de Nassau», på andra sidan avbruten trädstam med sköld med texten »Souvenir», ramverk med små blad; insidan med initialerna OC inom krans och under korslagda kvistar, under initialerna korslagda ankaren, på andra sidan

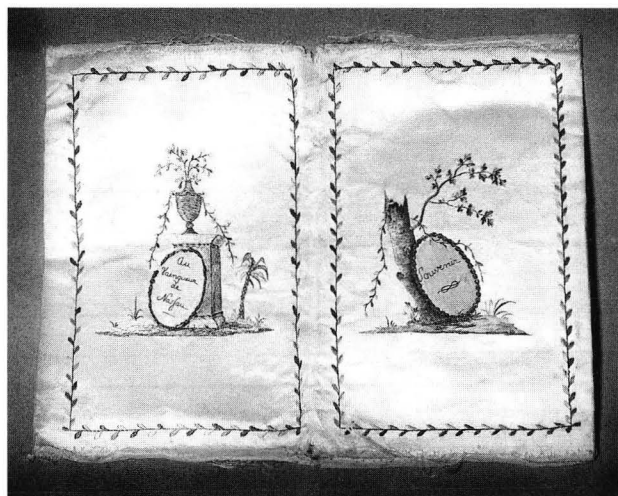

krans med texten »Ils Vous ont dus», under kransen korslagd tre- och tvåuddig fana.

Innehåller brev av generalskan de Pollet med P.S. av Marianne de Pollet, vilka tackar Cronstedt för hans insats för sonen och brodern vid Svensksund.⁴⁰⁴ (Jmfr s. 13)

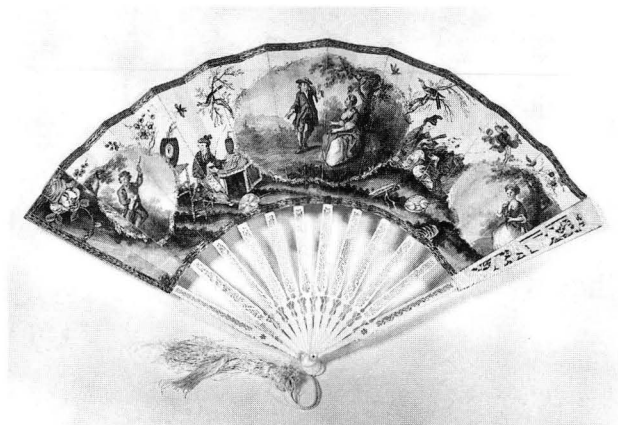
Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:142.

Foto Istvan Racz.

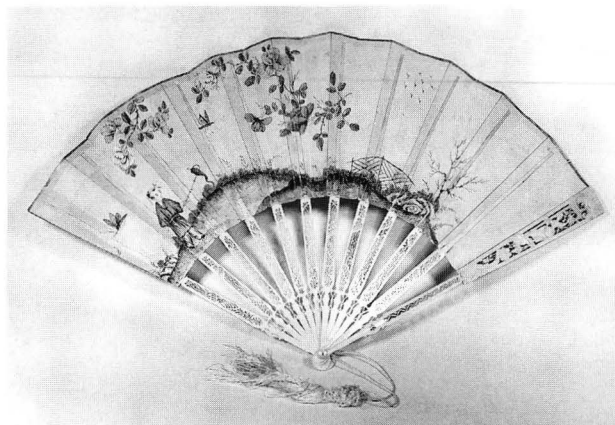
Personliga föremål

Nr 188.

Solfjäder, stavens 1 28, BuNr–.

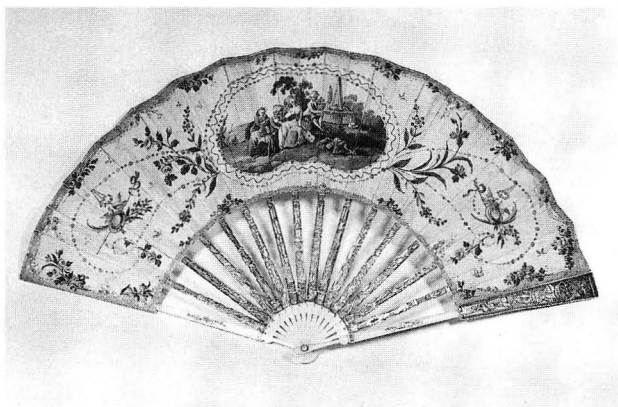
Smalt pappersbräm med målad dekor i blått med guld-kant, på framsidan tre rundade fält med romantiska jakt-scener i europeiska landskap, mellan fälten kinesiska motiv, frånsidan med lätta, glesa kinesiska motiv, stavarna förgyllda och försilvrade, utskurna i elfenben. Rokoko, svensk eller fransk. Solfjädrar importerades i stora mängder från Frankrike, där de tillverkades inom ett eget skrå. Enligt merkantilismens principer försökte man också i Sverige uppmuntra inhemsk tillverkning, som gjordes mycket lik de franska förebilderna. För datering- en har man använt principen: ju smalare bräm i förhål-

lande till stavarnas längd, dess äldre solfjäder.⁴⁰⁵ De exo- tiska motiven på solfjädern, liksom jaktscenerna hör till de rokokomotiv som kan ses från detta lilla format till hela väggar täckande tapeter, s.s. tapeterna i Jackarby- salen i NM och de kinesiska motiven på Fagervik.⁴⁰⁶ Solfjädrarna i den Cronstedtska kvarlåtenskapen utgör ett undantag genom att rokokon bland dem är rikligt fö- reträdd. De upptas inte i bouppteckningen och har väl ansetts ha ett ringa värde och ha hört till de kvinnliga familjemedlemmarnas nipper (jmfr. s. 49).

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:135.

Foto Istvan Racz.

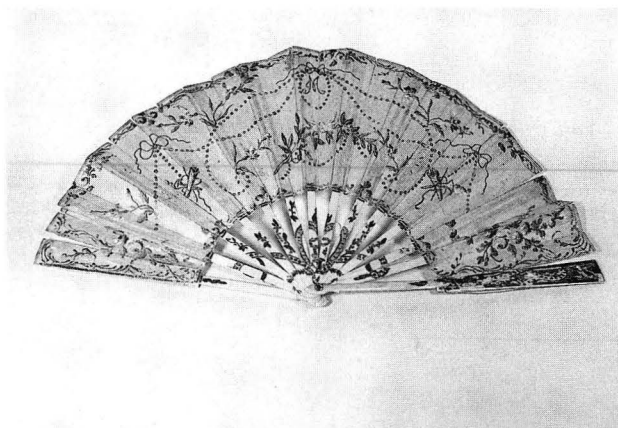
Nr 189.

Solfjäder, stavens 1 27, BuNr–.

Brämet siden, i mitten njurformat fält med figurer i ro- mantiskt landskap, på sidorna graciösa troféer med duvor omgivna av paljetter, utskurna förgyllda stavar, rokoko med antydning om börjande nyklassicism (jmfr Nr 188).

Proveniensen: Som Nr 188, NM 92001:136.

Foto Istvan Racz.

Nr 190.

Solfjäder, stavens 1 28, BuNr–.

Sidenbräm med troféer och girlander av prickar i guld, i mitten medaljong med Initialen M, troligen för Maria Elisabet Adlerberg (jmfr Nr 167). Förgylld och försilv- rad dekor på stavarna av ben. Övergång mellan rokoko och nyklassicism.

Proveniensen: Som Nr 188, NM 92001:139.

Foto Istvan Racz.

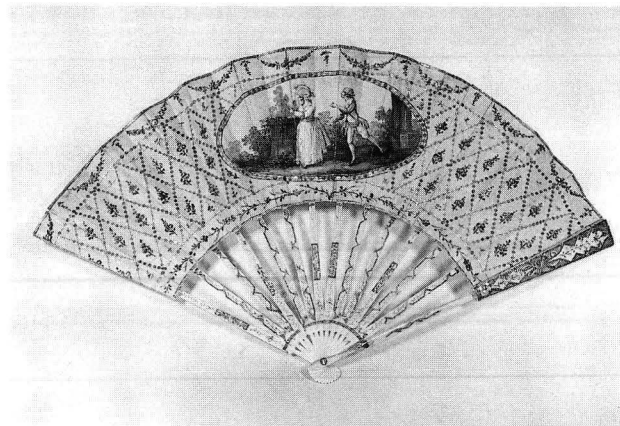
Nr 191.

Solfjäder, stavens längd 27, BuNr–.

Sidenbräm med ovalt fält i mitten och snedrutor av paljetter med blombukett i varje ruta, upptill nyklassiska festonger, i fältet målad scen med man och kvinna i romantiskt landskap i en pose, som väl kan föreställa ett frieri. Solfjädrar med liknande motiv kunde vara en gåva av brudgummen till sin brud,⁴⁰⁷ och stilmässigt passar solfjädern väl in vid tidpunkten för Cronstedts och Beata Sophia Wrangels bröllop år 1794. Stavarna utskurna och delvis förgyllda.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:137.

Foto Istvan Racz.

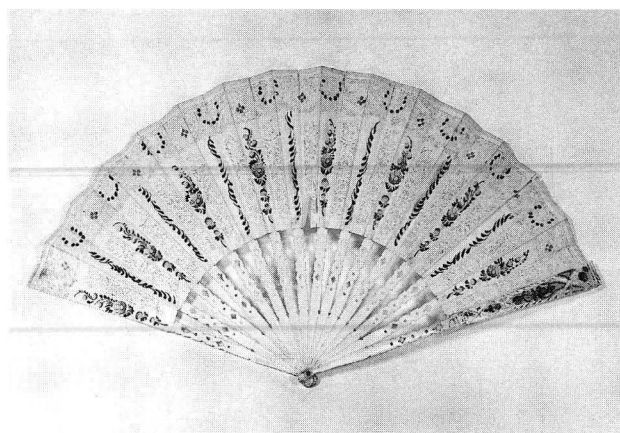
Nr 192.

Solfjäder, stavens l 23, BuNr–.

Pappersbräm med blomstermotiv längs stavarna och perforering mellan dem och i övre kanten. Stavarna i ben, genombrutna. Nyklassisk.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:138.

Foto Istvan Racz.

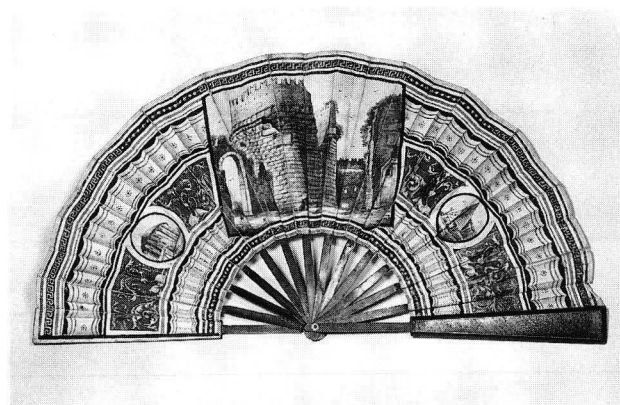
Nr 193.

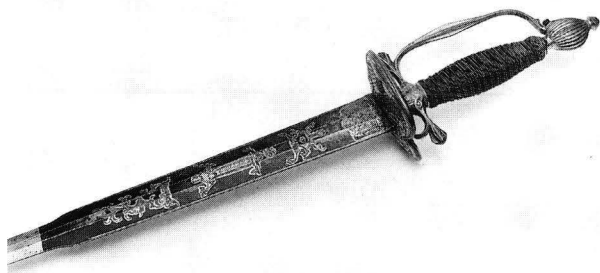
Solfjäder, stavens l 23, BuNr–.

Pergament och mahogny, brett bräm med nyklassiska ornament i koncentriska bårder med bl.a. meander samt grotesker mot blå fond, i mitten infälld rektangel med Porta San Paolo, på sidorna små medaljonger med Vestas tempel och Cestius pyramid. Italiensk nyklassicism⁴⁰⁸, möjligen förvärvad under någondera av Cronstedts resor till Livorno.

Proveniens, som Nr 18, NM 92001:140.

Foto P.O. Welin. Färgbild s. 70.

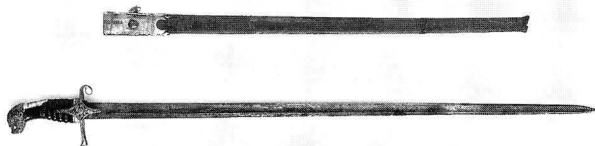
Nr 194.

Värja, 1 105, BuNr—.

Officersvärja av samma typ, som utdelades av Gustav III som hedersvärjor efter slaget vid Svensksund år 1789⁴⁰⁹. Värjans fäste är förgyllt med en lodrätt räfflad knapp och vågrätt räfflad kavel. På parerplåten finns Gustav III:s namnchiffer. Klingan är fasetterad och ornerad och dess övre parerdel är betydligt bredare än nedre delen av klingan. Här kan också nämnas att Cronstedts bror Hans Axel erhållit en likadan värja⁴¹⁰. Här är det tydligt frågan om en hedersvärja, ty vapnet bär texten: »För visad mandom mot Rikets Fiender 1789 under kriget mot Ryssland gifvet af Konungen till A. Cronstedt.» Cronstedts värja är däremot svårare att bestämma, då text saknas, men den bär Gustav III:s emaljerade monogram, som inte brukades på annat än hedersvärjor.⁴¹¹ Dessutom uppger Odelberg att Cronstedt tilldelades en hedersvärja efter det första Svensksundsslaget.⁴¹²

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:102.

Foto MV.

Nr 195.

Pallasch, 1 96, BuNr—.

Fäste med förgyllt lejonhuvud och trofé, förgyllt växtornamentik på klingan. Eventuellt Cronstedts generaladjutantsvapen (jmf. s. 50).

Inget av de Cronstedtska vapnen finns kuriöst nog omnämnt i hans bouppteckning.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten, testamentsdonation av ing. Olof Lille till Finlands nationalmuseum år 1989, NM 89066:17

Foto MV.

Nr 196.

Sabel, 1 96, BuNr—.

Typ som använts av lätt kavalleri och infanteri,⁴¹³ på fästet initialerna GW = Georg Gustaf Wrangel (1718–1795).

Proveniensen: Se ovan, arv inom yngre grenen av släkten, testamentsdonation av ing. Olof Lille till Finlands nationalmuseum år 1989, NM 89066:18.

Foto MV.

Nr 197.

Pärlband, l 52, BuNr 33.

Äkta pärlor, i låset med briljanter årsbokstav för 1794. Bars av både Beata Sophia Wrangel och senare av Hedvig Charlotta Cronstedt, då de blev avporträtterade (bild 21, 22) (jmf. s. 50).

Proveniens: Hedvig Charlotta Cronstedt, efter henne till äldre grenen av släkten, arv inom denna.

Foto MV.

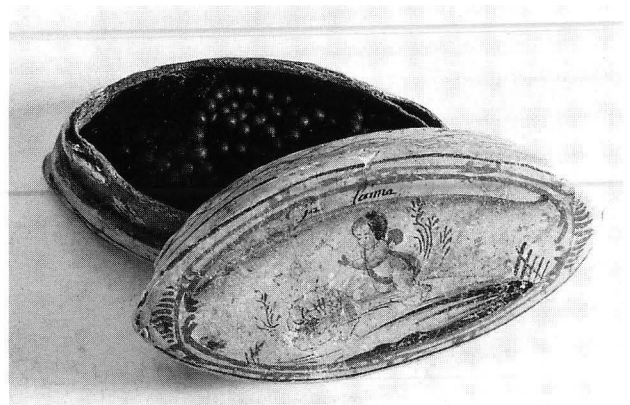

Nr 198.

Dosa med pärlband, l 38, dosan l 7,2, b 3,5, h 2,5, BuNr–. Dosan i papier maché, spetsoval form, ljusmålad med amorin och kantornament i enkel rokoko samt texten "je t'aime". Inne i dosan femradigt svart pärlband, slutet av 1700-talet.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:115.

Foto MV.

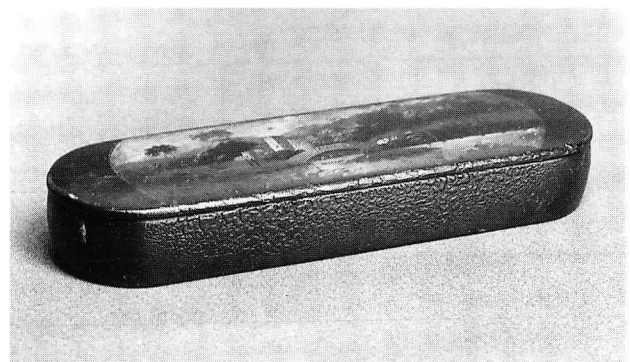
Nr 199.

Dosa, l 12,4, b 3,5, h 2, BuNr–.

Lackarbete på trä, svart med romantiskt landskap på locket.⁴¹⁴

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:116.

Foto MV.

Nr 200.

Hängsmycke, h 3, b 2, BuNr—.

Hjärtformat hänge i guld ? med grön emalj. Bär inskriptionen D 7.Sept 1782 och initialen O (jmf. s. 32, 51).

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

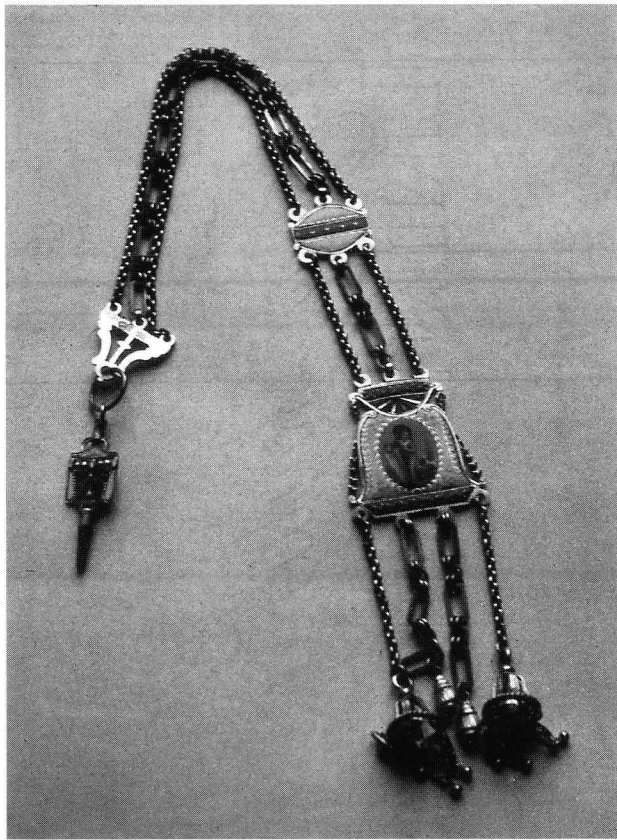
Nr 201.

Ring, diam 2,2, klackens höjd 2, BuNr 7.

Gustav III:s minnesring i guld med konungens profil som vit kamé mot svart fond, oval klack, läderetu.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto MV.

Nr 202.

Urked, 1 27, BuNr 19.

Guld och emaljarbete. Chatelainen är tredubbel, de två yttersta kederna har runda leder medan den mittersta omväxlande har runda och rektangulära leder. I ena ändan avslutas keden av en triangulär gulddel, i vilken den emaljerade urnyckeln hänger. I den andra ändan finns en emaljerad platta och från denna hänger fyra keder, av vilka de yttersta avslutas av klockor och de två mittersta av mindre guldtöfsar. Pjäsen har ytterligare en oval, emaljerad kedjedelare. Dekoren på denna och på urnyckeln är helt ornamentalt, medan det på den stora emaljplattans framsida finns en figurscen. Man ser här en gosse, som lutar sig mot sin pappersdrake och som vid sin

sida har en lekande hund. I figurscenen finns en del röda färgtoner vid sidan av de blå, som i övrigt dominerar kedens emaljarbeten. Fastän keden är gjord först år 1794 i Stockholm, visar den i jämförelse med andra chatelainer från samma tid⁴¹⁵ en del rokokodrag, som t.ex. den triangulära kedjedelarens svängda konturer. Av mästärstämpeln på keden återstår endast den sista bokstaven W, och i Stockholm fanns vid kedens tillverkningstid flere mästare, vilkas stämplat slutar med denna bokstav.⁴¹⁶ Här kan dock nämnas hovjuveleraren Cornelius Winterquist, som åtminstone tillverkat en liknande urked som den Cronstedtska.⁴¹⁷

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto förf.

Nr 203.

Urnyckel, h 6,5, b 4, BuNr 2.

Guld och jaspis, stenen oval, infattad i enkel guldkant, ca 1800.⁴¹⁸

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto MV.

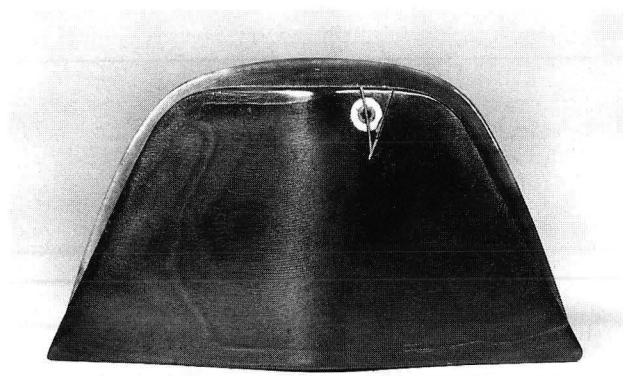
Nr 204.

Miniatyrskrin, h 2,5, b 2,5, l 3,7, BuNr—.

Litet mässingsskrin, måste hänföras till kurios. På det lilla skrinets raka sidor finns graverade jaktscener i barock, men skrinets huvudsakliga attraktion ligger i ett invecklat konstlås på insidan av locket. Till låset finns en ytterst liten nyckel och nyckelhålet döljs på utsidan av locket av en slå. Det invecklade låssystemet fungerar fortfarande. Graverad dekor på vanliga mässingsdosor pekar i allmänhet på ett holländskt eller franskt ursprung, medan mässingsdosor från Tyskland och Sverige hade reliefdekor.⁴¹⁹ En motsvarighet till det Cronstedtska miniatyrskrinet betraktas dock som tyskt,⁴²⁰ och skrinet representerar den samlarinriktning på 1600-talet som bäst syns i tidens kuriosakabinett.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:106.

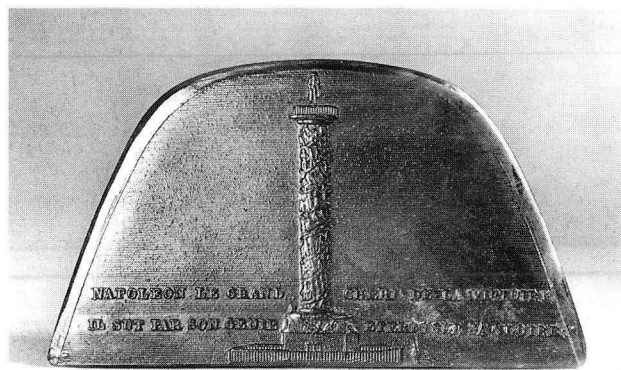
Foto Istvan Racz.

Nr 205.

Snusdosa, b 9, h 4,5, BuNr–.

Sköldpadd, i form av Napoleons hatt, får snarare ses som ett uttryck för Cronstedts kända Napoleonbeundran⁴²¹ än som ett bruksföremål. Dosan bär på ena sidan en segerstele och texten »Napoleon le grand Cheri de la victoire

il sut eterniser sa gloire». Snusdosor i form av Napoleons hatt var rätt vanliga i början av 1800-talet och de tillverkades i olika material, t.ex. i sköldpadd som den Cronstedtska dosan, trä, koppar och lackarbete.⁴²² Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten. Foto Istvan Racz.

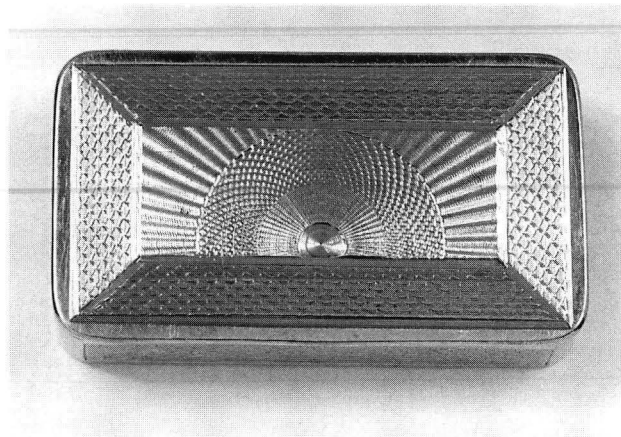
Nr 206.

Snusdosa, h 1,5, b 4,3, l 7,5, BuNr 9.

Praktpjäsen bland dosorna utgörs av snusdosan, helt i guld. Dekoren består av graving, som bildar fjällrika mönster och strålar. Dosan är gjord år 1810 i Stockholm. Denna svenska pjäs är alltså från tiden efter kapitulationen. Mästarstämpeln i dosan är G:B, men denna mästare är liksom en stor del av tidens guldarbetare eller s.k. mundörer okänd⁴²³. Man känner inte till hur denna dosa tillverkad i Stockholm två år efter Sveaborgs kapitulation kommit i Cronstedts ägo. Bruket av snusdosor som kunglig gåva kan inte här komma i fråga.

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

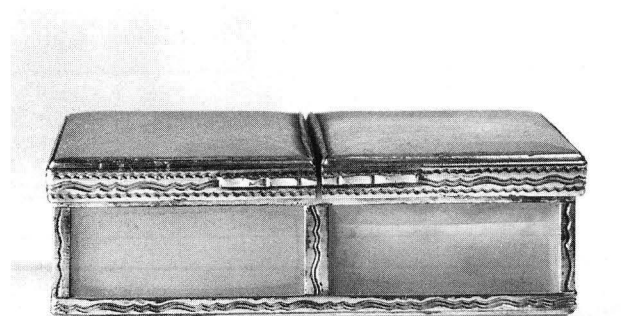
Nr 207.

Dosa, h 1,8, b 3,2, l 6,3. BuNr–.

Agat med förgyllda mässingssarger med våglinjedekor, delad i två fack med lock på gångjärn, rektangulär, slutet av 1700-talet. Möjligen för moucher.

Proveniensen: Som Nr 18, NM 92001:105.

Foto Istvan Racz.

Nr 208.

Dosa, h 2, diam 6.

Sköldpadd med grevlig krona i guld på locket, rund med raka sidor.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, testamentsdonation av frk Martha Lille via ing. Olof Lille till Finlands nationalmuseum år 1989, NM 89066:15.

Foto Istvan Racz.

Nr 209.

Ringklocka, h 11, diam 5, BuNr 490.

Förgylld brons. Ekorformat skaft, rysk empire. Hör ihop med uret Nr 49 och nattstakarna Nr 59.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

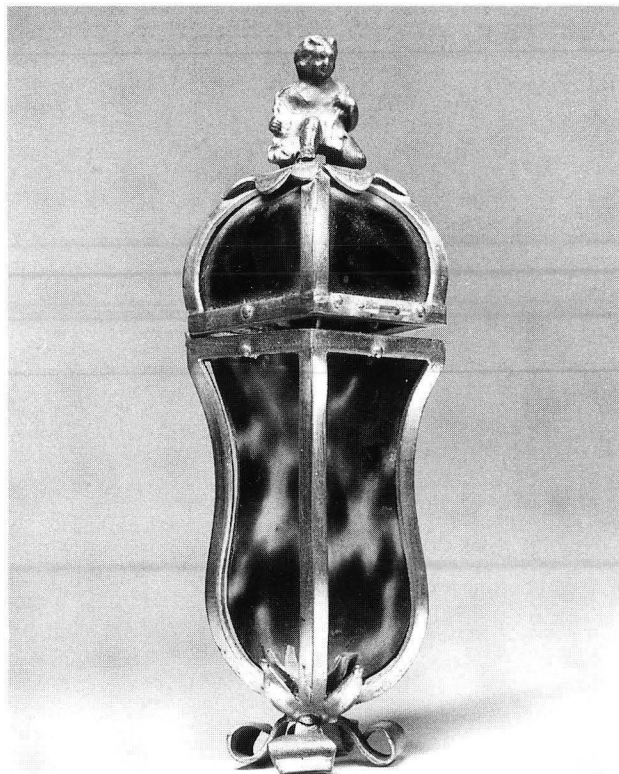
Nr 210.

Balsambössa, h 9, kant 2,5, BuNr–.

Sköldpadd med förgyllda mässingssarger, balusterformig med fyrkantigt tvärsnitt, överst liten sittande figur. 1700-tal, régenceform.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 211.

Tandpetarfodral, h 0,5, b 1,5, l 7,5. BuNr 20.

Guld. Låg rektangulär dosa med avskurna hörn och skjutlock. På locket initialerna BSW. Tillverkat av mundören, boettmakaren och ordensjuveleraren Isaac Malmberg ⁴²⁴ år 1801 i Stockholm. Ligger i sitt läderetui.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, testamentsdonation av frk Martha Lille via ing. Olof Lille till Finlands nationalmuseum år 1989, NM 89066:12.

Foto Istvan Racz.

Nr 212.

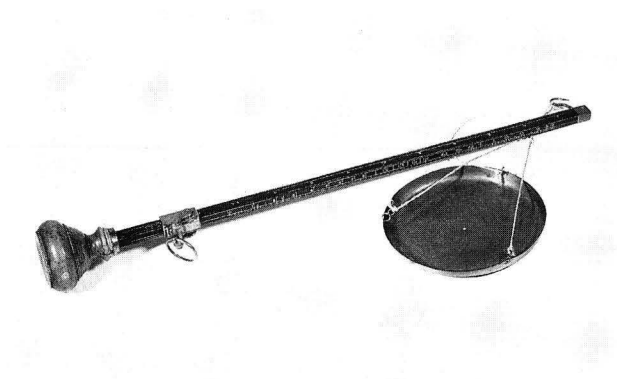
Två lådor med spelmarker, h 6,3, b 25,7, l 30,3. BuNr 645.

Rektangulära, med inredning med en större och fyra mindre askar innehållande tre slags spelmarker. Svart lackarbete med gulddekor med snedrutning, punkter och växtornament samt mitt på locket initialerna COC på ena och BSW på andra lådan. Motsvarande initialer finns på varje spelmark, utskuren i pärlemor. Kinesiska, slutet av 1700-talet. Denna typ av lackarbeten och pärlemorsnideri hörde till de varor, som de ostindiska kompanierna importerade. Pekar på spelaftnarnas betydelse för umgängeslivet på 1700-talet ⁴²⁵ (jmf Nr 15, 223).

Proveniens: En låda som Nr 18; NM 92001:47. Den andra lådan arv inom yngre grenen av släkten, donation av friherre Rolf Cronstedt till Finska fornminnesföreningen år 1914, NM 8362:1.

Foto Istvan Racz.

Nr 213.

Våg, l 38, skålens diam 11, BuNr—.

Järn och mässing, s.k. romersk våg, som brukade monteras i fast väggställning och användas som apoteksvåg, också den Cronstedtska vågen har enligt traditionsuppgift ingått i ett numera försvunnet apoteksskrin.⁴²⁶

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:97.

Foto Istvan Racz.

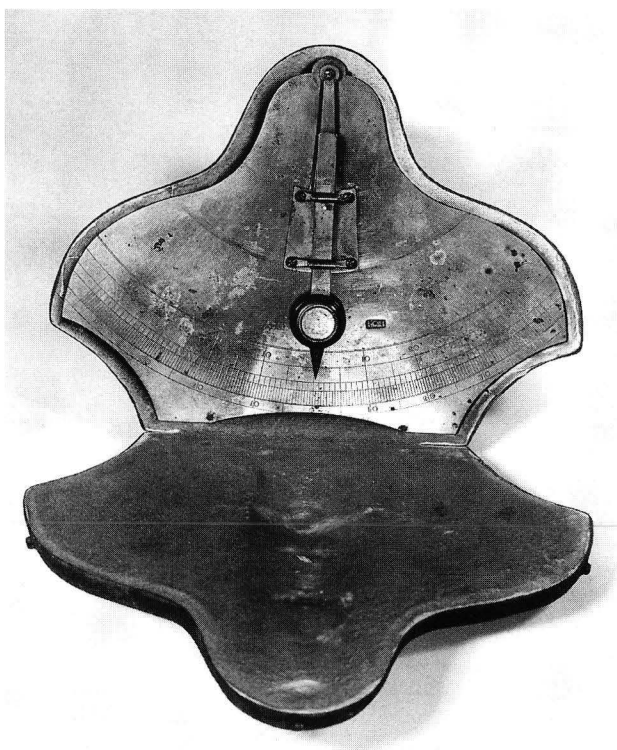
Nr 214.

Tubkikare, total l 79, BuNr 711.

Mahogny och mässing, Kikare i fyra i varandra inskjutbara delar, skyddslock för båda linserna. Ett av de föremål, som hör ihop med Cronstedts verksamhet inom flottan.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001: 96.

Foto Istvan Racz.

Nr 215.

Inklinometer för artilleribruk, h 12, b 17, BuNr—.

Mässing, är treuddigt med en gradskala och en svängande visare. Till mätaren hör ett avpassat läderfodral med foder i rosa sammet, bär en tillverkarstämpel, IHG. Initialerna passar in på den tyske gjutaren Johan Henrich Giese från den westfaliska industriorten Iserlohn. Gieses verksamhetsperiod sammanfaller ungefär med Fredrik den Stores tid,⁴²⁷ och inklinometern har således ingått i Cronstedts tidigaste utrustning eller kanske t.o.m. varit arvegods (jmf. Nr 216–220).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:89.

Foto Istvan Racz.

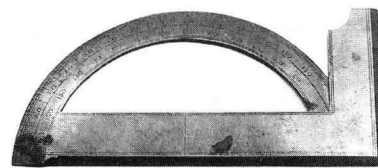
Nr 216.

Kombinerad gradskiva och vinkelhake, b 10,7, h 4,9, BuNr–.

Mässing, halvrund med vinkel i ena nedre kanten (jmfr Nr 215–220).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:91.

Foto Istvan Racz.

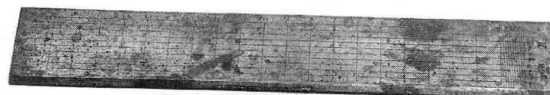
Nr 217.

Navigationslinjal, l 6,9, h 2,7, BuNr 776.

Mässing med olika mått- och gradskalor, stämplad k, K.L.C. under krona, jämför Nr 214, 216.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:92.

Foto se Nr 216.

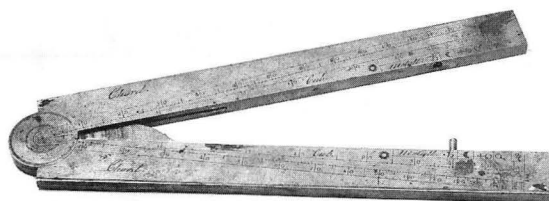
Nr 218.

Sektor, l 18, b 3,4, BuNr–.

Mässing, två delar fästa med gångjärn, ingraverade gradskalor, användes för att med hjälp av två passare lösa problemet med den nautiska triangeln vid navigation.^{472a}

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:90.

Foto se Nr 216.

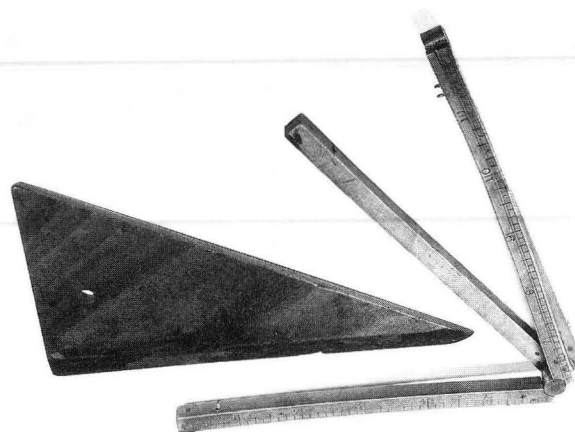
Nr 219.

Vinkelhake, l 8,5, h 6,3, BuNr 772.

Trä, (jmfr. Nr 216–218).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:93

Foto Istvan Racz.

Nr 220.

Tumsticka, l 15,3, BuNr 776.

Trä med små mässingsgångjärn, hopfällbar, vid ena av de två tumskalorna ordet SWEDISH. Måttstock använd av fortifikationsofficerare, kan vikas för att mäta i håll och runt hörn (jmfr. Nr 216–219).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:94.

Foto se Nr 219.

Nr 221.

Likare för aln, l 74, BuNr–.

Svarvat trähandtag med mässingsholk, där själva metallstickan fäst, på handtaget inristat ANNO 1753, alltså arvegods till Cronstedt.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:95.

Foto Istvan Racz.

Nr 222.

Brevpress, h 2,2, l 21, b 5, BuNr 516.

Porfyr med brun skiftning, rektangulär, knopp av mäs-
sing (jmfr Nr 21, 52).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:103.

Foto Istvan Racz.

Nr 223.

Brevpress, h 8, BuNr—.

Metall med två kortspelande män på rektangulär platta
med bladlist i nyklassisk anda, troligen 1800-tal. Har
anknytning till Cronstedts och tidens intresse för denna
sysselsättning (jmfr. Nr 15, 31, 212).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:104.

Foto MV.

Nr 224.

Skrivplån med etui och läderfodral, h 8,5, b 5,5,
BuNr 31.

Själva skrivunderlagen består av fyra elfenbensplattor
sammanhållna av en guldnit. På en av plattorna finns
fortfarande amiralens initialer COC skrivna med hans
egen handstil med den lilla blyertspenna med guldbes-
slag, som hör till skrivplånet. Elfenbensplattorna och
pennan befinner sig inne i ett pärlemorfodral med guld-

sarger. Gulddelarna är dekorerade med virat band och
bladstav. På ett guldbeslag i form av ett band finns Sou-
venir ingraverat, och en guldkant omger också medal-
jonger på vardera sidan av fodralet. I den ena medal-
jongen finns en gustaviansk trofégrupp med koger och
blommor, medan den andra medaljongen är tom och sä-
kert avsedd för ett porträtt eller initialer. Skrivplånets
yttre skyddsfodral av läder finns också kvar. Liknande
skrivplån var omtyckta minnesföremål bland högre-
ståndspersoner på 1700-talet. Ett skrivplån med blå emalj
i stället för pärlemor, som på det Cronstedtska, skänk-
tes av grevinnan Septimanie d'Egmont till Gustav III år
1772,⁴²⁸ och i den Armfeltska samlingen finns ett skriv-
plån med en miniatyr av Gustav III i fodralets medal-
jong.⁴²⁹ Man kan spekulera över, varför medaljongen
på Cronstedts souvenir är tom. I allmänhet innehöll den
ju givarens porträtt, men då bar själva elfenbensplånen
ofta också en känslös text skriven av den avporträt-
terade.⁴³⁰ Det »minne av en vän», som finns på Cron-
stedts plån är inte läsligt undertecknat och plånets tex-
ter är också i övrigt tydligt från olika tider. En möjlig-
het är, att Cronstedt själv haft för avsikt att skänka bort
souveniren (jmfr Nr 244).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 225.

Sigill, h 8, diam 3, BuNr—.

Stål med Cronstedtska vapnet.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 226.

Sigill, h 2, diam 2, BuNr 3.

Guldsigill med Cronstedtska vapnet.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

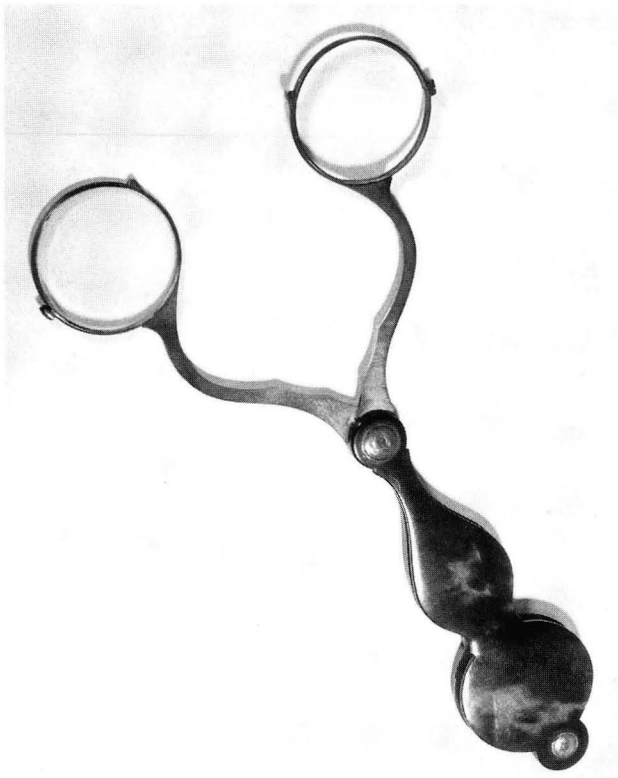
Nr 227.

Sigill, h 4,1 2,5, b 2, BuNr—.

Guld med Cronstedtska och Wrangelska vapnet.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 228.

Saxglasögon, l 12, BuNr–.

Skaft av ben, profilerat, två i detta infällbara metallskaft med linser i ändan. Saxglasögonen var en form, som användes främst i Frankrike, men slutade användas i början av 1800-talet på grund av den obekväma konstruktionen.⁴³¹

Proveniensen: Som Nr 18, NM 92001:110.

Foto Istvan Racz.

Nr 229.

Två syringar, h 2, diam 1,5, BuNr 26.

Olikfärgat guld med graverad nyklassisk dekor på klacken, stämplade av den okände mästaren LSH i Stockholm år 1796. Ligger i avpassade fack i sidenfodrat läderfodral tillsammans med fingerborgen Nr 230.

Proveniensen: Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 230.

Fingerborg, h 2, diam 1,5. BuNr 26.

Hör ihop med Nr 229.

Proveniensen : Arv inom äldre grenen av släkten.

Foto se Nr 229.

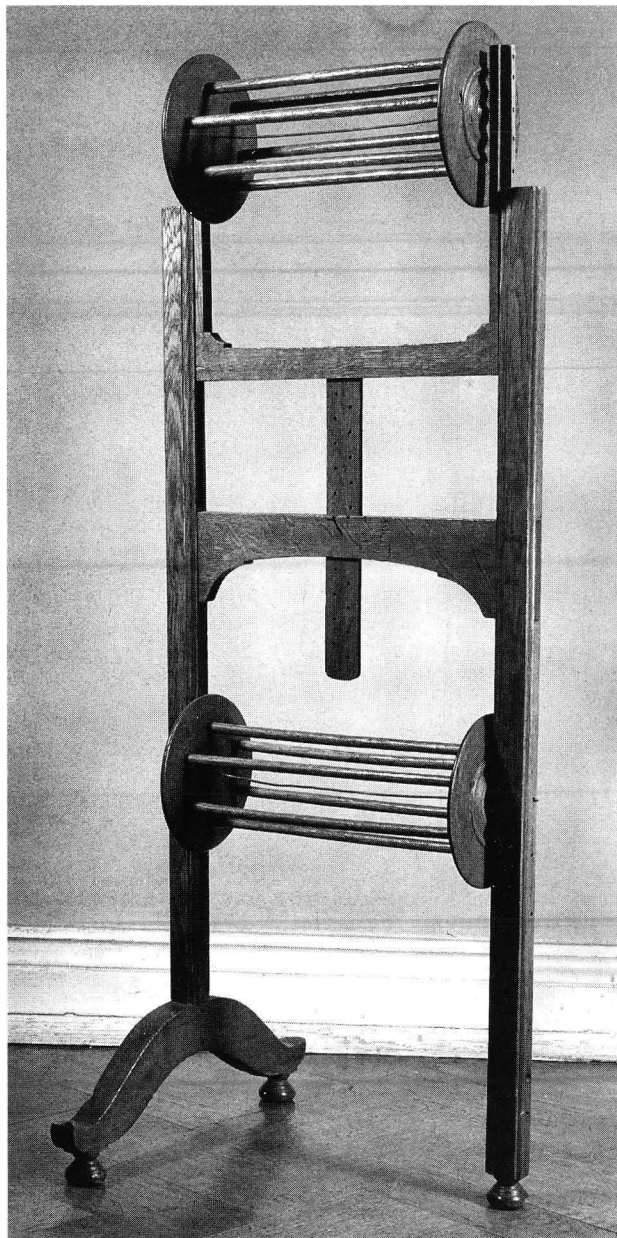
Nr 231.

Nystfot, h 87, b 34, BuNr 779.

Ek, två spolar av pinnar mellan sidostöd, den övre flyttbar i höjdljed, nystfoten försedd med texten: »Amiralskan Beata Sofia Cronstedt född Wrangel född 1762 död 1840, Nystfot år 1795» samt år »1795».

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:50.

Foto Istvan Racz.

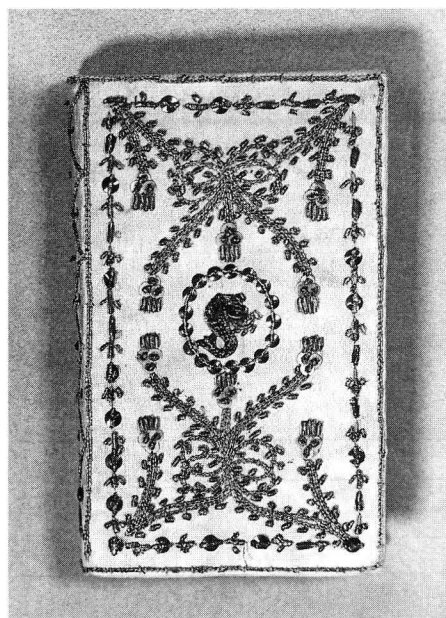
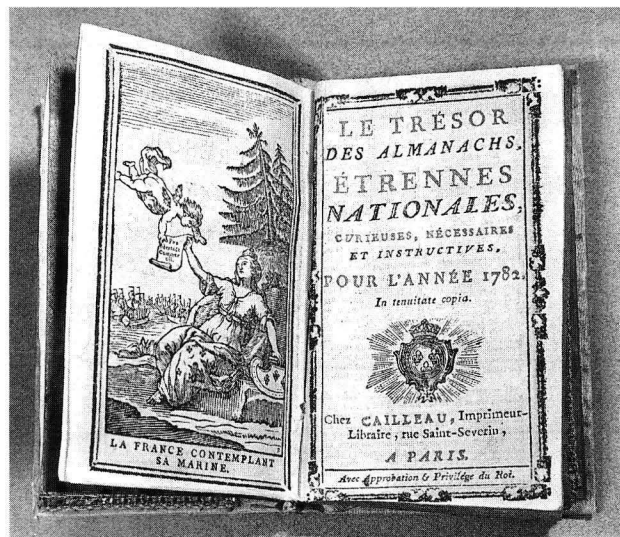
Nr 232.

Almanack med pappersfodral, h 10, b 6, BuNr-.

»Le Trésor des almanachs, étrennes nationales, curieuses, nécessaires et instructives, pour l'année 1782. Chez Callieau, Imprimeur-Libraire, rue Saint-Severin, à Paris.» Almanacken innehåller många upplysningar med information om franska flottan som specialitet för året. Vi kan därför anta att den tillhört Cronstedt själv, trots att den kallats damalmanack i familjen. Detta har föranletts av de broderade sidenpärmarna. Delfinen på pärmarna styrker det marina intrycket (jmf s. 52). Pappersfodralet grönt.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:113.

Foto Istvan Racz.

Nr 233.

Dockbokskåp med böcker, h 29, b 21, d 9, BuNr 421. Engelskt litet skåp i Sheratonstil, fyllt av små böcker med gravyrer av bl.a. nyklassiska husgeråd. Cronstedt betonade i sina brev till sönerna (jmfr. Nr 185) vikten av studier och före dockbokskåpet nämner hans bouppteckning ett skilt barnbokskåp (BuNr 420). Dotterns initialer återfinns tillsammans med brödernas i ett lexikon (jmfr. s. 52).

Proveniensen: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 234.

Luta, l 196, BuNr–.

Tillverkad av Anders Grönberg på 1790-talet på Sveaborg.

Proveniensen: Ingenting om ett Cronstedtskt ursprung nämns i Finlands nationalmuseets uppgifter, NM 3912, men fil.dr h.c. Marta Hirn omnämner Cronstedt, som dess ägare.⁴³²

Foto MV.

Tavlor

Nr 235.

Porträtt av Gabriel Cronstedt (1670–1750) h 86,5, b 60, BuNr 840.

Olja på duk. Midjebild i 3/4 face till höger, Den perukförsedde Gabriel Cronstedt bär en blå rock med rött foder, vit halsduk och hatt under armen, fonden mörkbrun. Attribuerad till Johan Henrik Scheffel. På dukens baksida texten: »General G. Cronstedt till Säggestad. f. i Stockholm 16 11/4 70 17 7/12 57.» Förgylld rokokoram med rocailleornament i hörnen och upptill.

Proveniensen: Som Nr 18, NM 92001:29

Publicerad: Meinander 1931, I s. 96, II s. 298.

Utställd Riddarhuset 1931; Anrika ansikten, Riddarhuset, Helsingfors 1977 Nr 81.

Foto Istvan Racz.

Nr 236.

Porträtt av Maria Elisabet Adlerberg (1694–1750), gift Cronstedt h 84, b 65. BuNr 840.

Olja på duk. Midjebild en face, Maria Elisabet Adlerberg bär en grå klänning och en pälsbrämad rödbrun cape, fonden mörkbrun. Hör ihop med porträttet av Gabriel Cronstedt, hennes make, ramen lika. Attribuerad till Johan Henrik Scheffel. Bakom på duken texten: »Generalskan Cronstedt till Siggestad född Adlerberg (eller Österling).»

Publicerad: Meinander 1931, I s. 96, bild 118, II s. 272. Utställd: Anrika ansikten, Riddarhuset, Helsingfors 1977, Nr 82.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001: 30.

Foto Istvan Racz.

Nr 237.

Porträtt av Maria Elisabet Adlerberg (1694–1750) h 80, b 62, BuNr 840).

Olja på duk, okänd konstnär i David Klöcker Ehrenstrahls efterföljd med grönaktig draperifond, modellen i mörkröd klänning, midjebild, en face.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 238.

Porträtt av Carl Cronstedt, h 80, b 65, BuNr 840.

Olja på duk. Halvfigur en face, modellen i blå rock och med grå peruk, mörkgrå fond. Text på baksidan: »President Cronstedt, Carl f 1672 d 1750.»

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:31.

Publicerad: Meinander 1931, I s. 89, 90, 96, II s. 298.

Utställt: Anrika ansikten, Riddarhuset, Helsingfors 1977, Nr 11.

Foto Istvan Racz.

Nr 239.

Porträtt av Hedvig Juliana Jägerhorn af Spurila, gift med Johan Gabriel Cronstedt (1720–1787), h 70, b 64, BuNr 840.

Olja på duk. Attribuerad till Johan Georg Geitel, olja på duk, bröstbild en face, modellen i mörkblå klänning med ljusare blå sidenrosetter, vit schal, hög spetsmössa, mörkbrun fond. Carl Olof Cronstedts mor.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001: 32.

Publicerad: Meinander 1931, I s. 138, II s. 334;

Pylkkänen 1982, s. 282, bild 348.

Utställt: Anrika ansikten, Riddarhuset Helsingfors 1977, Nr 17.

Foto Istvan Racz.

Nr 240.

Porträtt av Beata Sophia Wrangel, h 66, b 54, BuNr 840. Beata Sophia Wrangel vid ett års ålder.⁴³³ Beata Sophia sitter i en skulpterad rokokobarnstol och vänder sig mot betraktaren. I handen håller hon en skallra i silver och elfenben. Det vore lockande att identifiera skallran med en liknande pjäs, som finns bevarad i familjen⁴³⁴ Utformningen av porträttets skallra är dock mer rokokomässig än hos den bevarade, som tyvärr saknar silverstämplar. På dess skaft finns en svagt inpunsad ranka, som närmast påminner om Karl Johanstidens ornament, men som inte heller strider mot régencetidens dekor. Det är alltså osäkert, om den bevarade skallran är från amiralens tid, men silverskallror har i alla fall ingått i de Cronstedtska och Wrangelska barnens traditionsenliga leksaksutrustning.

Barnstolen på porträttet av Beata Sophia påminner bl.a. om den stol, som prins Fredrik Adolf sitter i på ett porträtt av Lovisa Ulrika och hennes tre söner,⁴³⁵ men stolens perspektiv på det Wrangelska porträttet är primitivare målat. Bl.a. denna omständighet gör en familjetradition, som uppger Scheffel som konstnär till porträttet osannolik. Expertisen på Nationalmuseum i Stockholm har attribuerat porträttet till Fredrik Brander.⁴³⁶

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Nationalmuseum, Stockholm.

Nr 241.

Miniatyr av Carl Olof Cronstedt, diam 5, BuNr 30.

Har av Meinander attribuerats till Jacob Axel Gillberg, en av de mest produktiva svenska miniatyrmålarna. Miniatyren av Cronstedt hör till topparna i Gillbergs produktion, som från 1800-talets första år mest omfattade profiler i ett stelnat manér.⁴³⁷ Kvalitetsmässigt står den Cronstedtska miniatyren helt i klass med de porträtt, som Gillberg gjort av Gustav IV Adolf som kronprins eller av Hertig Karl.⁴³⁸ I synnerhet det senare står också i övrigt mycket nära miniatyren av Cronstedt. På miniatyren bär Cronstedt bl.a. Johanniterorden, och då han tilldelades denna orden år 1800, kan miniatyren vara utförd tidigast detta år. Den guldsarg, som omger miniatyren har en oläslig årsbokstav, men mästarestämpeln ger vid handen, att sargen tillverkats av Friedrich Fyrwald, som var verksam i Stockholm mellan åren 1786 och 1813.⁴³⁹ Mellan åren 1803 och 1807 hade Fyrwald en gemensam stämpel med en annan guldsmed, och miniatyren är således gjord under tiden 1800–1802, d.s. under Cronstedts generaladjutantstid.

Cronstedt är avbildad med sina utmärkelsetecken, så som den senare avyttrade Svensksundsmedaljen, här i en snodd. Enligt bouppteckningen skulle Cronstedt senare ha skaffat en dyrbarare guldked till medaljen, (jmf BuNr 1 och s. 45–46).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:39.

Publicerad: Meinander 1931, I s. 241, bild 521, II s. 298
Utställd: Från Hertönäs till Gräsvik – Finländsk keramik 1762–1873 Nationalmuseum 1994, där felaktigt angiven som målad av Wallborg.

Foto MV. Färgbild s. 65.

Nr 242.

Miniatyr av Hedvig Charlotta Cronstedt, diam 5, BuNr 30.

Dateringen av Nr 241 till tiden 1800–1802 stöds också av den miniatyr, som finns på baksidan av den ovan behandlade. Den visar Cronstedts dotter Hedvig Charlotta, född år 1795. På miniatyren är hon just i femårsåldern. Miniatyren, som inte upptas av Meinander, är oval, och den omges av ett blått glas för att passa in i den runda guldsargen. Den ljushåriga Hedvig Charlotta bär en vit empireklänning med ett violett sidenband runt midjan och i bakgrunden ses molnformationer. Troligen är de båda miniatyrerna gjorda av samma konstnär, och utförandet av miniatyren med Hedvig Charlotta Cronstedt överensstämmer också med Gillbergs produktion⁴⁴⁰

Proveniensen: Som Nr 18, NM 92001:39.

Foto MV.

Nr 243.

Miniatyr av Hans Axel Cronstedt (1760–1852), h 9, b 4,5, BuNr–.

Attribuerad till major Wallborg av K.K. Meinander. Cronstedts bror Hans Axel är avbildad i profil med hårpiska, klädd i mörkblå uniform och med svärdsorden. Bakom texten: målad af Major Wallborg 1791. Hans Axel Cronstedt född 1760 död 1852 (jmf. Nr 24).

Proveniensen: Som Nr 18, NM 92001:40.

Foto Istvan Racz.

Nr 244.

Miniatyr av prinsessan Hedvig Elisabeth Charlotta (1759–1818), h 4, b 2,5, BuNr–.

Målad efter ett porträtt av Roslin, har attribuerats till Leonard Örnbeck⁴⁴¹. Attribueringen styrks av den miniatyr efter samma förebild som Örnbeck gjort till ett liknande skrivplånetui som det Cronstedtska (Nr 324).⁴⁴² Den senare inramade Cronstedtska miniatyrens format omintetgör möjligheten att den skulle ha suttit på plånetuiet.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001: 41.

Publicerad: Meinander I 1931, s. 233.

Foto Istvan Racz.

Nr 245.

Akvarell av Carl Olof Cronstedt, h 28, b 21, BuNr 840.

Attribuerad av K.K. Meinander till löjtnant Anders Kocke på Sveaborg. Akvarellen är en replik till en numera försvunnen men på fotografi bevarad akvarell med omsorgsfullare utförande. (Bild 23) På båda är Cronstedt äldre än på miniatyren Nr 241 och troligen avbildad strax före Sveaborgs kapitulation. Molninformationerna i bakgrunden på akvarellerna är gjorda i ett punktmanér, som användes av tidens amatörminiaturmålare.⁴⁴³

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001: 34.

Publicerad: Meinander 1931, I s. 188, bild 384, II s. 298.

Foto MV.

Nr 246.

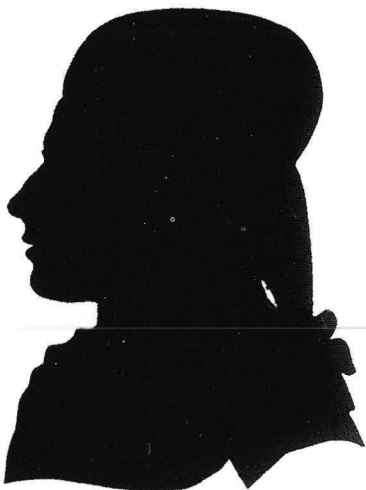
Porträtt av Beata Sophia Wrangel av Sauss (1762–1840), 1778. h 62, b 56, BuNr 840.

Pastellmålning, oval, bröstbild en face, modellen i blå klänning med vita ärmor och vit volang i uringningen, där röd ros, den mörkhåriga modellen i empirefrisyr. Skickligt målat ansikte, livet mer summariskt, okänd konstnär, på baksidan texten: »Beata Sophia Wrangel (1778).» Gustaviansk ram.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:33.

Publicerad: Meinander II 1931, s. 398.

Foto P. O. Welin. Färgbild s. 72.

1591
Förste lieutenant C. O. Cronstedt.

Nr 247.

Silueett, h 8, b 6, BuNr–.

Svart klippt siluettbild i profil av Carl Olof Cronstedt. Att döma av frisyren med hårpiska, som inte förekommer på senare bilder av Cronstedt, är han avbildad som ung på denna siluett, möjligen i samband med giftermålet med Beata Sophia Wrangel, vars siluett är en pendang till denna.

Proveniens: okänd, Museiverkets bildarkiv, raritetsskåpet.

Foto MV.

Nr 248.

Siluett, h 9, b 6, BuNr–.

Svart klippt siluettbild i profil av Beata Sophia Cronstedt, född Wrangel som ung, möjligen gjord i samband med giftermålet med Carl Olof Cronstedt (jmf. Nr 247). Proveniens: okänd, Museiverkets bildarkiv, raritetsskåpet. Foto MV.

Nr 249.

Gravyr av Gabriel Cronstedt, 1752, h 21, b 15, BuNr 836.

Modellen i halvfigur, iklädd peruk, upptill texten: »Nec temere nec timide», nedtill Cronstedtska vapnet och texten: »Gabriel Cronstedt Generalis Major, Regiae Fortificationis Director, Commendator et Eqves ordinis Ensisleri. Anno aetatis octagesimo tertio.»

Gjord av Lorens Gillberg 1752. Lorens Gillberg har vid sidan av sitt egentliga yrke som lantmätare och kartograf antagits vara kopparstickare,⁴⁴⁴ vilket sticket av Gabriel Cronstedt ger belägg för. Lorens Gillberg var farfar till Jakob Axel Gillberg, som gjort miniatyren (Nr 241) av Cronstedt och far till tecknaren och kopparstickaren Jacob Gillberg (jmf. bild 20), som lärt Otto Gabriel Cronstedt, Fredrik Adolf Ulrik Cronstedt och Johan Adam Cronstedt att etsa.⁴⁴⁵

På framsidan texten: »Jag Olof Leonard Cronstedt (född 1728, död 1794) har sagt Att Efter min död Tillhör denna Carl Johan Birger (född 1764, död Brorson till testator) Cronstedt (1781 page hos Drottning Lovisa Ulrika) tillhör numera min son Carl Anton R.L. Linna 20. oktober 1881.» Rokorram.

Proveniens: se ovan, som Nr 18, NM 92001:42.

Foto Istvan Racz.

Nr 250.

Färglagd etsning, h 30, b 36, BuNr 839.

Johan Petter Cumelin: »Solens uppgång och Ryska Flottan vid Horizonten d. 26. Julii 1789. Graver. af I: P: Cumelin,» ingår i Cumelins serie Stora flottans sjötåg juli-oktober, utförd som tecknare under hertig Carls flottoperationer. Cumelin var både Johan Fredrik och Elias Martins elev, blev ledamot av Konstakademien och Gustav IV Adolfs hovgravör och gjorde några kopparstick efter J. J. von Bilang ⁴⁴⁶ (jmf. Nr 252, s. 53). Gustaviansk ram.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet till FM Leonard Bäcksbacka, donation 1964 av hans arvingar till Finlands nationalmuseum, NM 64083:3.

Foto P.O. Welin.

Nr 251.

Tavla målad på siden, h 20, b 27, BuNr 840.

Målad 1785 av F.B. Krey, en okänd konstnär, troligen någon amatör, som enligt tidens sed haft något kopparstick som förlaga för sitt romantiska landskap med medtande figurer vid en bro. ⁴⁴⁷ Ram med gustaviansk pärlstav.

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, såld på 1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 252.

Elfenbenstavla, h 7, b 15, BuNr 840.

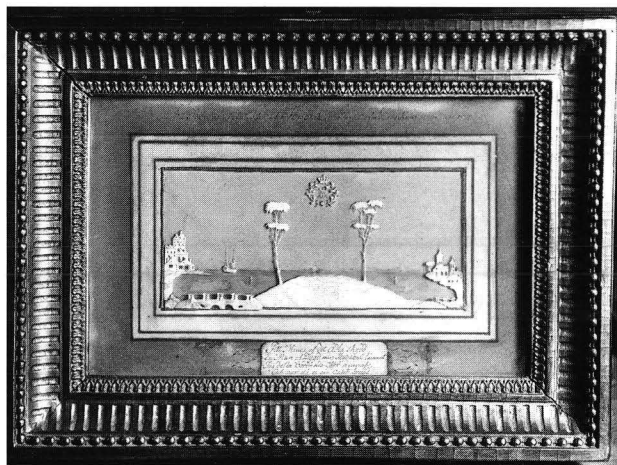
Elfenbenssnideri mot blå fond av J.J. von Bilanz. Representerar endast en sida av den mångsidiga Bilangs verksamhet. Bilanz, som var född år 1740 i Haapajärvi, var etsare, tecknare, miniatyrmålare, siluettkonstnär, elfenbenssnidare, politisk skriftställare och tjänstgjorde dessutom tidvis i svenska och franska armén. Trots att Bilanz bl.a. uppfann en ny svarvstol för elfenbenssnideri, har hans elfenbensarbeten ansetts vara tämligen primitiva.⁴⁴⁸ Bedömningen har uteslutande skett med etsade kopior som utgångspunkt, då inga elfenbensarbeten i original varit kända i Sverige. Däremot har en stèle från år 1798 med elfenbenssniderier av Bilanz med beundran beskrivits av K.K. Meinander.⁴⁴⁹

Det Cronstedtska elfenbensarbetet stöder vad kompositionen beträffar det rätt primitiva intryck, som ges av etsningarna medan själva snideriarbetet är ytterst omsorgsfullt gjort. Elfenbenssnideriet står mot en himmelsblå bakgrund och är en tackgåva över att Bilanz räddats från drunkskandöden. Snideriet föreställer ett havslandskap med små figurer ute i vattnet och med en nästan symmetrisk komposition. På stranden i förgrunden ses två likadana lövträd, en bro och tornförsedda hus på vardera sidan. Till vänster finns dessutom ett segelfartyg. Under bilden finns en elfenbensplatta med texten »Till Minne af det Ädla Skydd, En Man af Dygd min Flyt Konst lämnat Jag detta Vördnads Offer ämnat och var då ej om valet brydd J.J. von Bilanz». Ovan bilden finns dessutom skrivet: »Till minne af Uptäckten och Försöket att bevara sig för drunknande den aug 1802». Mitt uppe på bilden finns Cronstedts initialer under en krona, och man kan därför anta att Cronstedt varit delaktig i Bilangs räddning och att snideriet föreställer den plats där intermezzot inträffade.⁴⁵⁰ Tavlan är försedd med en empireram med blad- och pärlstav och tvärställda kanelyrer (jmf s. 53).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:35.

Publicerad: Meinander 1899, s. 65–71.

Foto Istvan Racz.

Nr 253.

Stentavla, h 24, b 29, BuNr 840.

Scen med orientaliskt klädd man och sovande dam med hund vid sina fötter i interiör med draperi på oval stenplatta i typisk nyklassisk ram. Scenen kunde vara hämtad ur något litterärt verk, t.ex. ett skådespel, eventuellt en litografisten till någon illustration? Enligt familjetraditionen är tavlan en gåva till Cronstedt av Gustav IV Adolf som tack för hans deltagande i konungens svit under dennes underhandlingar med kejsar Paul I i St Petersburg år 1800.⁴⁵¹ Empireram.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001: 38.

Foto Istvan Racz.

Nr 254.

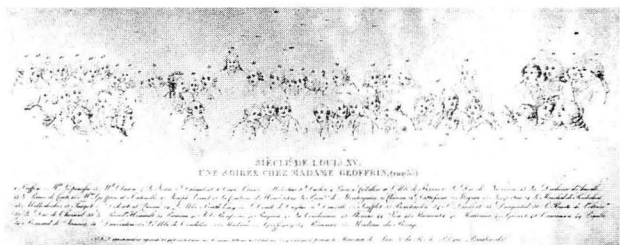
Tryck, h 58, b 77, BuNr 383.

Franskt tryckt av Daude efter den kände konstnären Debucourt, som var en av mest anlitade målarna och gravörerna under den franska upplysnings- och revolutions-tiden⁴⁵². Också de Cronstedtska trycken har motiv från denna tid. Det ena trycket visar en folksamling runt Vol-taires byst och bär texten: »Le Chevalier Lemomuer de l'ancienne Académie et devant Administrateur des Go-belins. Imprimé par Daude. PL Debucourt Peintre du Roi et Correspondant de l'Institut Royal. Siècle de Louis XV, une soirée chez Madame Geoffrin, (en 1755). Dédié au Prince Duc de Leüchtenberg. Dans le salon de cette fem-me célèbre se trouvent rassemblés les personnages les plus remarquables de cette époque illustrée par la phi-losophie, les lettres, les sciences et les arts. Le Kain et Mademoiselle Clairon y font une première lecture de la Tragédie de l'Orphelin de la Chine par Voltaire. A Pa-ris chez l'Auteur Bould. d s t Denis N° 3. Déposé à la Don»

Stärker uppgifterna om Cronstedts intresse för upplysningstidens idéer. Hör ihop med Nr 255.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 255.

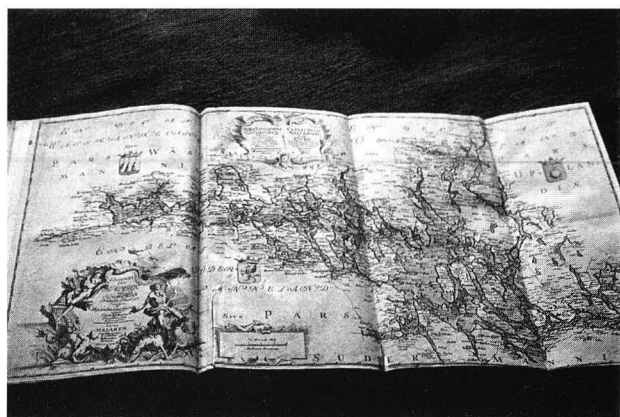
Tryck, h 22, b 55.

Personförklaring till föregående, Nr 254. Numererad konturteckning av det större tryckets personer och till detta en förklarande text: »Siècle de Louis XV. Une Soirée chez madame Geoffrin, (en 1755). 1 Buffon 2 Mlle Lespinasse 3 Mlle Clairon 4 Le Kain 5 D'alambert 6 Carle Vanloo 7 Helvétius 8 Duclos 9 Piron 10 Crébillon 11 Labbé de Bernis 12 Le Duc de Nivernois 13 La Duchesse d'Anville 14 Le Prince de Conti 15 Mme Geoffrin 16 Fontenelle 17 Joseph Vernet 18 La Comtesse d'Houdetot

19 Le Presidt de Montesquieu 20 Claireau 21 Daguess-eau 22 Mayran 23 Maupertuis 24 Le Maréchal de Ri-chelieu 25 Mallesherbes 26 Turgot 27 Diderot 28 Lu-esné 29 Labbé Barthélemy 30 Le Comte de Caylus 31 Danville 32 Soufflot 33 Bouchardon 34 St Lambert 35 Dargental 36 Le Buste de Voltaire 37 Le Duc de Choi-seul 38 Le Presidt Hénault 39 Rameau 40 J J Rousseau 41 Raynal 42 La Condamine 43 Thomas 44 Vien 45 Marmontel 46 Marivaux 47 Gresset 48 Vacanson 49 Pi-galle 50 Bernard de Lussieu 51 Daubenton 52 Labbé de Condillac 53 Madame de Graffigny 54 Réaumur 55 Ma-dame de Borage Na B L'appartement est représenté tel qu'il existait alors avec les mêmes tableaux dont il était orné. On y remarque les portraits du Maréchal de Saxe & du Roi de Pologne Poniatowskij.» Trycken visar så-ledes idel bemärkta personer från upplysningstidens Frankrike

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 256.

Atlas med kartor, olika format, BuNr 835.

Olika kartor från bl.a. Sverige, Bornholm och Åland med både rokoko- och gustavianska ornament. Kartorna hör självklart ihop med Cronstedts yrke, men atlasen läm-nas här obehandlad, eftersom dess ägare planerar ett ar-bete om den. Kartorna kan eventuellt ha varit oinbundna under Cronstedts livstid.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto förf.

Skulpturer

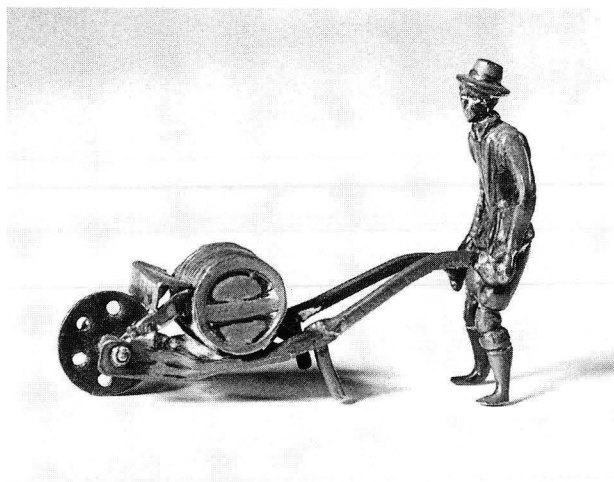
Nr 257.

Silverstatyett, h 3, BuNr 421?.

Man skuffande skottkärra med tunna, klädseln av 1600-talstyp. Likadana silverfigurer i ungefär dubbel storlek på Hallwylska museet i Stockholm anges vara holländska från tiden kring sekelskiftet 1700. Den Cronstedtska pjäsen bör ha samma ursprungsland och kan eventuellt ha tillhört rekvisitan i släktens 1600-talsdockskåp (jmf Nr 66, 67, 89–93).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:107.

Foto MV.

Nr 258.

Staty av lera, h 42, BuNr 518 eller 734.

Helfigur föreställande Jacob Cronstedt (1714–1769) i blå rock. Klädsel är det svenska ostindiska kompaniets uniform och statyn hör till dem som kinesiska ansiktsmakare i Kanton gjorde av bl. a. europeer på 1700-talet. Jacob Cronstedts resor med ostindiska kompaniets skepp nämns i ättartavlor, men har inte kunnat verifieras (jmf Nr 96). Kuurne har genom jämförelse med en motsvarande staty av en dansk, daterat den Cronstedtska statyn till början av 1750-talet. I alla händelser måste Jacob Cronstedt ha blivit avbildad under det ostindiska kompaniets andra oktroj 1746–1766. Porträttstatyer av denna typ anses vara sällsynta. Om identifieringen med den Cronstedtska bouppteckningen är riktig, har det funnits tre sådana i amiralens hem. Identifieringen med de tre gipsstatyerna stärks av uppgiften, att statyn av Jacob Cronstedt i slutet av 1800-talet omtalas som gipsstaty.⁴⁵³ Statyn står på ett träpostament med senbarock form.

Proveniens: Arv från Jacob Cronstedt via hans bror Johan Gabriel, Carl Olof Cronstedts far till denne, arv inom äldre grenen av släkten, som Nr 18, NM 92001:112.

Publicerad: Svenska litteratursällskapets i Finland handlingar och uppsatser VII, 1893, s. 113; Kuurne 1994, s. 139–143.

Foto P.O. Welin. Färgbild s. 72.

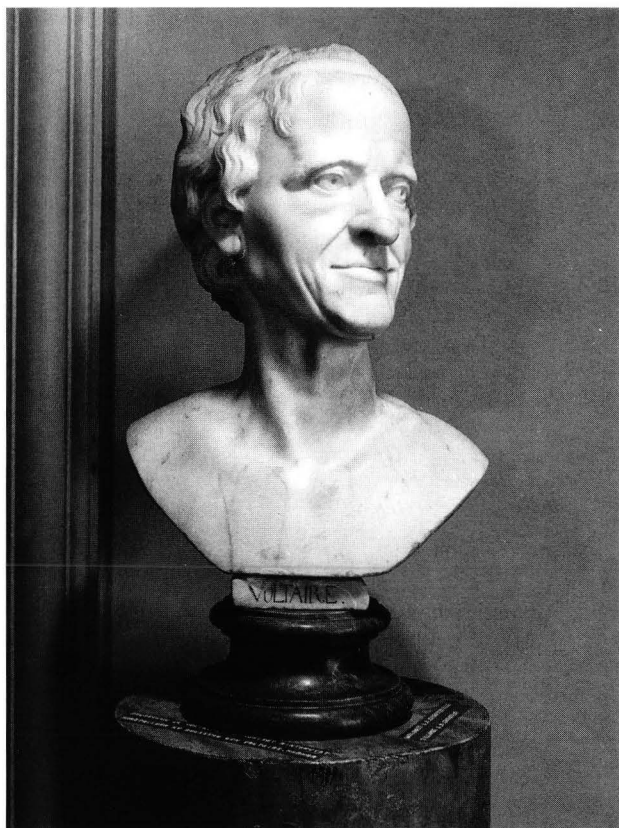
Nr 259.

Statyett av Fredrik den Store, h 7, BuNr ?

Metall, tillverkningstid svår att bestämma. Kan tyda på intresse från Cronstedts sida för denne regent och kan vara inskaffad under något av Cronstedts besök i Tyskland.

Proveniens: Arv inom yngre grenen av ätten, testamentsdonation av ing. Olof Lille till Finlands nationalmuseum år 1989, NM 89066:29.

Foto Istvan Racz.

Nr 260.

Marmorbyst, h 45, BuNr 510 eller 735.

Föreställer Voltaire, namnet inhugget nedtill, står på gråmarmorerad träkolonn med profilerat postament, h 127. Eventuellt gjord av eller efter Espercieux (jmf 261–263, s. 53–54).

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten, donation av friherre Rolf Cronstedt till Finska fornminnesföreningen år 1914, NM 8362:8.

Foto Istvan Racz.

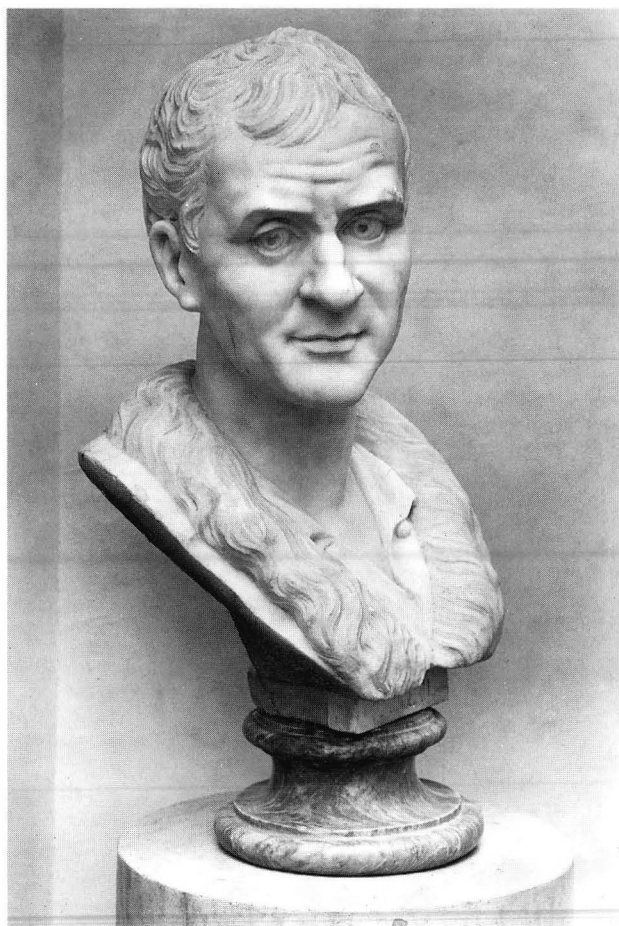
Nr 261.

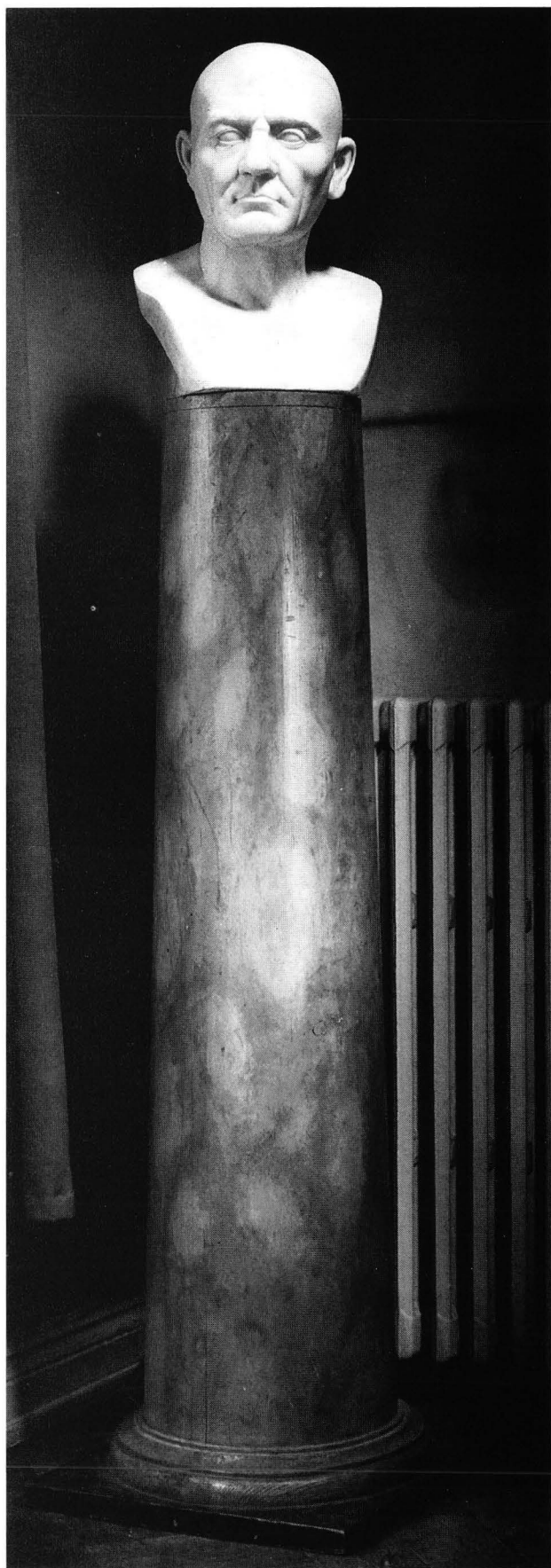
Marmorbyst, h 45, BuNr 510 eller 735.

Föreställer Rousseau, namnet inhugget på postamentet,
står på gråmarmorerad träkolonn (jmf Nr 260, 262, 263).

Proveniens: Som Nr 260.

Foto P.O. Welin.

Nr 262.

Marmorbyst, h 42, BuNr 510 eller 735.

Föreställer Thomas Raynal, möjligen gjord av eller efter Espercieux (jmf s. 53–54). Hör till samma serie som Nr 260, 261, 263.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:25.

Foto Istvan Racz.

Nr 263.

Marmorbyst, h 43, BuNr 510 eller 735.

Föreställer den romerske härföraren Il Corbulo (jmfr. s. 53–54). Hör ihop med Nr 261–262.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:26.

Foto Istvan Racz.

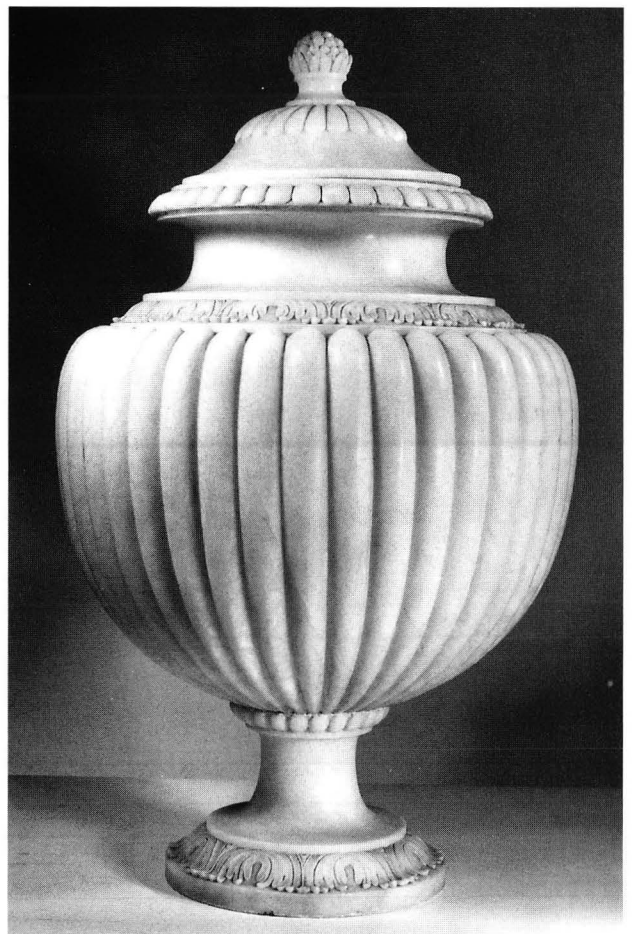
Nr 264.

Två alabasterurnor, h 49, BuNr 505.

Nyklassiska, låga med lock, urnan med djupa räfflor, fot och kanter med bladdekor. Anskaffningsort och tid som Nr 265. Liknande urnor med förgyllda bronsöron finns t.ex. i Ostankinopalatset⁴⁵⁴ (jmfr s. 54).

Proveniens: En urna som Nr 18, NM 92001:46, den andra arv inom äldre grenen av släkten.

Foto Istvan Racz.

Nr 265.

Alabasterurna, h 93, BuNr 506.

Nyklassisk, hög och smal med bladhylsa och girland, genombrutet lock och hals samt kantiga öron. Har enligt familjetraditionen anskaffats av Cronstedt under någondra av hans resor till Livorno 1782 eller 1784 och skulle således vara italiensk. Urnans material stöder antagandet. Bouppteckningens alabasterurnor har som nämnt (s. 30) sina motsvarigheter i J. F. Aminoffs bouppteckning.

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:45

Foto Istvan Racz.

Nr 266.

Porfyrvas, h 21, BuNr 507.

Älvdalsporfyr i form av nyklassisk låg urna på fot. Har motsvarighet i priskurant för Elfdalen för år 1805.⁴⁵⁵

Proveniens: Arv inom yngre grenen av släkten.

Foto Göran Fredriksson.

Nr 267.

Smörask, h 7, diam 12, BuNr 514.

Porfyr med lockknopp i förgylld brons, sengustaviansk.
(Jmfr Nr 266, 268).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, såld på
1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto Jussi Tiainen.

Nr 268.

Fyra saltkar av porfyr, h 3, diam 6, BuNr 517.

Runda låga saltkar i Älvdalsporfyr. (Jmfr Nr 266, 267).

Proveniens: Arv inom äldre grenen av släkten, sålda på
1930-talet, arv till nuvarande ägare.

Foto se Nr 267.

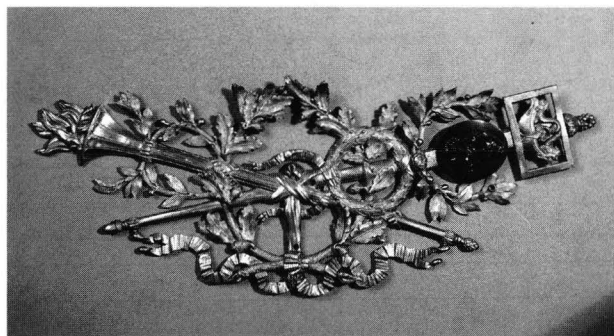
Nr 269.

Beslag, h 16, b 42, BuNr 512?

Förgylld brons, korslagd fackla och standar med lager-
och eklövskransar, rektangel med skeppsstävar med del-
finer samt oförgylld medaljong av Gustav III i profil.
Sannolikt tillverkad av F.L. Rung (jmfr s. 54–55).

Proveniens: Som Nr 18, NM 92001:108.

Foto P.O. Welin. Färgbild s. 71.

NOTER

1. Talvio 1993, s. 148, 149.
2. Cronstedts sista vilja, nedtecknad den 17.11.1820 av C. Ehrenström och H.I. Govinius. Hertonäs gårds arkiv. Topografica, RA; t.ex. Meinander 1928, s. 177; Moring 1928, s. 351; Nikander & Meinander 1928, s. 15.
3. Appelgren 1944.
4. Karlson 1940.
5. Hasselgren 1974.
6. Selling 1937.
7. Svenska slott och herresäter 1966–71; Herrgårdar i Finland I–III 1928–1929; Gardberg 1989.
8. T.ex. Andrén, Hellner, Hernmarck, Holmqvist 1963; Bäckström 1920 och 1930; Wallin 1933.
9. Odelberg 1954.
10. T.ex. Gustaf III, 1972, s. 7, 56, 66–68; Lindblom 1946, s. 652–656; Solen och Nordstjärnan 1993; Nilsson 1974.
11. Wallin 1935, s. X, XIII; Wallin 1936, s. IX; Lindblom 1946, s. 666; Solen och Nordstjärnan 1993; Nilsson 1974, s. 39–41; Bäcksbäck 1988, s. 253.
12. Lagerqvist 1979, s. 14–16, 26–29.
13. Alm 1993, s. 349–354; Olausson 1993, s. 355–359; Rangström 1993, s. 378–384; Stribolt 1993, s. 367–377.
- 13a. Solen och Nordstjärnan 1993, s. 353, 354; Groth 1993, s. 354. Termerna höggustaviansk och sengustaviansk används här för att beteckna visuella egenskaper hos pjäserna, inte i dateringsyfte.
- 13b. Nilsson 1974, s. 104–107.
- 13c. T.ex. Empiren i Sverige 1991; Karl Johan, Konst inredningar och teknik i empirens Sverige 1991; Groth 1992, s. 56–57.
- 13d. T.ex. Empire 1994.
14. T.ex. Odelberg 1954 och där omnämnd litteratur.
15. Odelberg 1954, s. 4–9; bouppteckning efter Maria Elisabet Adlerberg 1751, SRA.
16. Wasastjerna 1879, s. 257–258.
17. Moselius 1944, s. 74.
18. Moselius 1944, s. 70.
19. Moselius 1944, s. 39, 41–44.
20. Moselius 1944, s. 102.
21. Moselius 1944, s. 64.
22. Slott och herresäten i Sverige, Närke. Västmanland 1969, s. 271.
23. Odelberg 1954, s. 89, 531.
24. Odelberg 1954, s. 10–12.
25. Odelberg 1954, s. 3, 12, 14.
26. von Bonsdorff 1929, s. 77, 78.
27. Odelberg 1954, s. 18–48.
28. Cronstedts dagbok 1776–1779, KA.
29. Cronstedts dagbok 1776–1779, KA.
30. Odelberg 1954, s. 57–58.
31. Odelberg 1954, s. 61–65.
32. Gustaf III 1972, s. 97–100.
33. Odelberg 1954, s. 72–82, 88, 92, 93.
34. T.ex. Tandefelt 1936; Gustaf III:s tid. Svensksund 1990, s. 54–55.
35. Odelberg 1954, s. 110, 117, 145.
36. Odelberg 1954, s. 120–148.
37. Odelberg 1954, s. 151, 153–155.
38. Odelberg 1954, s. 183, 187, 188, 201, 202.
39. Grönroos 1936, s. 90; Mäkeläinen 1972, s. 49–51.
40. Odelberg 1954, s. 204–206.
41. Bouppteckning 1799 efter Anton Johan Wrangel, privat ägo, kopia förf.
42. Odelberg 1954, s. 11.
43. Odelberg 1954, s. 203.
44. von Bonsdorff 1929, s. 89, 90.
45. Odelberg 1954, s. 211, 212.
46. Odelberg 1954, s. 235.
47. Odelberg 1954, s. 238.
48. Wasastjerna 1879, s. 259.
49. Odelberg 1954, s. 283–285, 292, 296, 308, 321.
50. Odelberg 1954, s. 309.
51. Odelberg 1954, s. 309–311.
52. Odelberg 1954, s. 326–328.
53. Odelberg 1954, s. 328–329.
54. Odelberg 1954, s. 421.
55. Kommiténs för ersättande av brandskador vid eldsvådan på Sveaborg år 1808 anteckningar, HSA.
56. Odelberg 1954, s. 421, 545.
57. Odelberg 1954, s. 422, 450.
58. Stjerschantz, »Cronstedtska rubelfonden» Svenska biet 1 April 1843, nr. 76.
59. von Frenckell 1943, s. 116, 143, 149, 150, 174.
60. Hartman 1899, s. 230, 231.
61. Jutikkala-Nikander 1939, s. 390.
62. Odelberg 1954, s. 7, 8.
63. Pettersson 1968, s. 144.
64. Pettersson 1968, s. 167.
65. Pettersson 1968, s. 173.
66. Pettersson 1968, s. 176.
67. Unger 1946, s. 302, 304.
68. Unger 1946, s. 415.
69. Muntlig uppgift av prof. Lars Pettersson 1973.
70. Odelberg 1954, s. 201–203.
71. Grönroos 1936, s. 93.
72. Odelberg 1954, s. 206.
73. Bergbom 1910, s. 48.
74. Carpelan 1954, s. 245.
75. Unger 1946, s. 305.
76. Odelberg 1954, s. 531.
77. Unger 1946, s. 305.
78. Odelberg 1954, s. 298.
79. Pettersson 1968, s. 147.
80. Pettersson 1968, s. 148.
81. Jutikkala-Nikander 1939, s. 374.
82. Jutikkala-Nikander 1939, s. 373, 374.
83. Odelberg 1954, s. 306, 330.
84. Odelberg 1954, s. 308, 309.
85. Odelberg 1954, s. 473.
86. Hakli, Kari 1965, not 43. Seminariearbete, Konsthistoriska institutionen, HU; Pehr Granstedt, Dessin till en Sten Hus Byggnad att uppföras i Helsingfors på Herr Amiralen m.m. Cronstedts Tomt belägen vid Nya Torget i Brobergs Hagen, HGA, SOV.
87. Odelberg 1954, s. 479.
88. Pehr Granstedt. Dessin till en ... HGA, SOV.
89. Hakli 1965, s. 4. Seminariearbete, Konsthistoriska institutionen, HU; jag tackar i detta sammanhang forskare Irma Lounatvuori vid Museiverkets byggnadshistoriska avdelning för hjälp med frågor rörande Hertonäs, dess byggnadsskeden och fasta inredning.
90. Osignerad ritning till Hertonäs, HGA, SOV.
91. Nyberg 1941, s. 117.
92. Pehr Granstedt 1815, ritning av Hertonäs fasad, HGA, SOV.
93. Bilaga 2, F. Palmaeus' räkning till Cronstedt 1814, HGA, SOV.
94. F. Blom, ritning till badstuga och ritning till skjul för bikupor, orangeri och mattor till drivbänkar, HGA, SOV; Nicander 1937, s. 41.
95. Bergbom 1910, s. 62.
96. Lounatvuori 1990, s. 468–469, 472–473. På Rilax hade Ami-

- noff tanken att uppföra ett endräktens tempel för Gustav III och Alexander I. På en akvarell gjord på 1820-talet av Le Moine ses ett runt tempel med kolonnad. Detta tempel byggt i trä har föregått den nuvarande tempelkolonnaden från 1850-talet. Man kan kanske här se ett idésammanhang till det »endräktens tempel», en rund kolonnad, som uppfördes som kulissbyggnad vid fredsförhandlingarna i Värälä (Eklund 1990, s. 48). Med tanke på likheten mellan det oförverkligade lusthuset av Engel till Rilax och lusthuset i Hertonäs park blir associationen mellan Hertonäs lusthus och tempel byggda för Gustav III och Alexander I tänkbar. Jag tackar greve Berndt Aminoff, Rilax för hjälpen i denna fråga.
97. Nicander 1937, s. 41. Parkanläggningen måste anses vara från Cronstedts andra Hertonäsperiod, eftersom den har den nya huvudbyggnaden som utgångspunkt för den franska trädgårdens axel. Rainer Knapas hänför åtminstone den engelska delen av Hertonäs park till 1790-talet och Cronstedts första period på Hertonäs (1793–1799). Knapas 1988, s. 239.
  98. Osignerad ritning till gravkapell, HGA, SOV.
  99. Knapas 1994, s. 68–70.
  100. Odelberg 1954, s. 479, 480.
  101. Jutikkala-Nikander 1939, s. 562.
  102. Bouppteckning 1820 efter C.O. Cronstedt, privat ägo.
  103. Bouppteckning 1820 efter C.O. Cronstedt, privat ägo.
  104. Bouppteckning 1820 efter C.O. Cronstedt, privat ägo.
  105. Stjernschantz 1843.
  106. Bouppteckning 1751 efter Maria Elisabet Adlerberg, SRA. Bouppteckning 1799 efter Anton Johan Wrangel, privat ägo, kopia förf.
  107. Inventarium för skifte 1714 efter Thomas Adlercreutz; Bouppteckning 1743 efter Henric von Vesterling; Inventarium för skifte 1756 efter Eric Adlercreutz och Brita Marie von Westering; Bouppteckning 1799 efter Elissofia Adlercreutz född Tandefelt Bouppteckning 1809 efter Thomas Adlercreutz, Sjunby gårds arkiv, RA.
  108. Bouppteckning 1809 efter Hedvig Elisabet Lagerborg, ÅLA.
  109. Bouppteckning 1809 efter Georg Wilhelm Bruncrona, Karsby gårds arkiv, kopia FKA; Lönnqvist 1978, s. 229–238.
  110. Bouppteckning 1828 efter Sophia Maria Aminoff, ÅLA.
  111. Bouppteckning 1824 efter Abraham Reinhold Bruncrona, Karsby gårds arkiv, kopia FKA; Lönnqvist 1978, s. 229–238.
  112. Bouppteckning 1842 efter Johan Fredrik Aminoff, ÅLA.
  113. (Bu Nr 37) Då det gäller Cronstedts bouppteckning inställer sig frågan: har medaljen varit rysk och dess ursprung avsiktligt inte nämnts? Vid en jämförelse med andra bouppteckningar verkar det snarare som ett undantag att ursprunget nämns vid Svensksundsmedaljen (Bu Nr 1). Anonyma guld- och silvermedaljer är det vanliga i tidens bouppteckningar.
  114. Lista över saker som fallit på »Syster Beatas lott», privat ägo, kopia förf.
  115. Bouppteckning 1799 efter Anton Johan Wrangel, privat ägo, kopia förf.; Lista över saker som fallit på »Syster Beatas lott», privat ägo, kopia förf.; Bouppteckning 1820 efter C.O. Cronstedt, Bouppteckning 1840 efter Beata Sophia Cronstedt, född Wrangel, ÅLA. Bouppteckning 1883 efter Geheimeradet Carl Olof Cronstedt, HSA.
  116. Muntlig uppgift av Cronstedts ättlingar 1973; Utställd 1994, Dukade bord nr 4, Dukade bord, Riddarhuset, Helsingfors.
  117. Cronstedts sista vilja »nedtecknad 17. 11. 1820 av C Ehrenström, och H I Govinius, Hertonäs arkiv, topografica, RA; Nyberg 1941, s. 117.
  118. Sammanfattningar av tidens bouppteckningar och inventarier också i t.ex. Nikula 1991, Lönnqvist 1992 och Åström 1993.
  119. Sammanfattande uppgifter om bouppteckningen 1815 efter Gustaf Mauritz Armfelt har givits av fil.mag. Marja Mäkela.
  120. Bouppteckning 1820 efter C.O. Cronstedt.
  121. Bouppteckning 1864 efter Abraham Stjernschantz, ÅLA.
  122. Bouppteckning 1893 efter Anton Gabriel Cronstedt, HSA; Bouppteckning 1883 efter Carl Olof Cronstedt, HSA; Odaterad fördelningslista av pjäser mellan Anton Gabriel och Carl Olof Cronstedt, privat ägo, kopia förf.
  123. Wasastjerna 1879, s. 25, 246; Carpelan 1954, s. 260.
  124. I Finland levande ättlingar har kontaktats, några delar av bords-silvret finns hos dem, men annars inga Cronstedtska pjäser.
  125. Elgenstjerna 1926, s. 644.
  126. Bouppteckning 1893 efter Anton Gabriel Cronstedt, HSA.
  127. Auktionsprotokoll fort i Åbo 5.–6.11.1856 för Anton Gabriel Cronstedt, privat ägo, kopia förf.
  128. Muntliga uppgifter givna av arkitekt C.O. Cronstedt år 1973, t.ex. en rokokobyrå angavs som kommen från annat håll, lika-så en del damastservetter och dukar, som tidsmässigt kunde ha hört till amiralens hem (jmf. Nr. 167).
  129. Talvio 1993; NM 92001; Hagelstams auktioner 1992.
  130. Muntlig uppgift av friherre Eric Cronstedt.
  131. Nikula 1977, s. 85–91.
  132. Protokoll fört vid Hertonäs museums styrelsesammanträde 26.2.1934 och dess bilaga 5, HGA, SOV.
  133. Muntlig uppgift av arkitekt C.O. Cronstedt år 1973.
  134. Fotografier från Carl Anton Reinhold Ludvig Cronstedts hem på Linna gård och Parkgatan, Helsingfors vid sekelskiftet 1900, HSM s bildarkiv.
  135. Räkenskaper förda av Adolf Gustaf Nordenskiöld under Sveaborgs belägring mars – maj 1808, privat ägo, kopia förf.
  136. Lagerqvist 1946, s. 30–32.
  137. Lagerqvist 1946, s. 41, 43; Lagerqvist 1951, s. 82–84; Henschen – Blomberg 1961 a, sp. 632; Sjöberg, Sjöberg, Nilsson 1993, s. 144–145.
  138. Lagerqvist 1946, s. 47; Sjöberg, Sjöberg, Nilsson, 1993, s. 146, 151; Gustav III:s tid. Svensksund 1990, s. 13, katalog nr 133, 149.
  139. T.ex. Groth 1992, s. 30, bild 11, s. 31, bild 14.
  140. Stavenow 1961, s. 48; Stavenow – Hidemark 1990, s. 151, 173.
  141. Anteckning gjord vid gammalt fotografi av en av biblioteks stolarna av fil.mag. Leonard Bäcksbäck på 1920–30 -talet, förf.
  142. Tersmeden 1916, s. 27, 67, 81, 181.
  143. Diskussion förd med prof. Oscar Nikula, fil.lic. Rainer Knapas och fil.lic. Hans Eklund. 1994.
  144. Sjöberg 1993, s. 242; Sjöberg 1993 a, s. 243.
  145. Fogelmark 1961, s. 10–25.
  146. Odelberg 1954, s. 120–148.
  147. Cronstedts sista vilja, Hertonäs arkiv, Topografica, RA.
  148. Nikula 1991, s. 104; Från tredje Gustafs dagar 1992, katalog nr. 69.
  149. Wallin 1933, s. 150; Verlet 1963, s. 329.
  150. Groth 1992, s. 68.
  151. Fogelmarck 1961, s. 9, 20.
  152. Sundblom, Tunander och Uggla. 1985, Kat.nr. 251,253; Groth 1992, s. 11.
  153. Nikander & Meinander 1928, s. 16.
  154. Heinämies 1990, s. 50–69.
  155. Empire 1994.
  156. Hyvönen 1994, s. 28–73.
  157. Bäcksbäck 1953, s. 96, 97; Hyvönen 1994, s. 28.
  158. Henschen & Blomberg 1962, sp. 699, 700.
  159. Empiren i Sverige 1991, katalog nr. 195–199, 206, 207, 209.
  160. Adolf Gustaf Nordenskiölds räkenskaper under Sveaborgs belägring mars-maj 1808, privat ägo, kopia förf.
  161. Sjöberg 1992, s. 67.
  162. Sidenblad 1947, s. 117, 118, 137–139, 146; Wallin 1923, s. 214, 215.
  163. Britten 1971, s. 292.
  164. Britten 1971, s. 808.
  165. Elfström 1976, s. 31.
  166. Sidenblad 1947, s. 119, 120, 234, 235.
  167. Fogelmarck 1961, s. 17–19.
  168. Britten 1971, s. 825.
  169. Nikula 1991, s. 131.
  170. Sundblom, Tunander & Uggla, 1985, katalog nr 75–80; von

- Gerber 1991, s.33–38.
171. Palottino s.a. bild 60, 69.
  172. Bäcksbäck 1951, s. 503.
  173. T.ex. Fagerström 1983, s. 126–149.; Borg 1935, Fig. 40, 41, 42, 120–124.
  174. Hernmarck – Stavenow – Munthe 1943, s. 48.
  175. Källström – Hernmarck 1941, s. 287, 288.
  176. Odelberg 1954, s. 4.
  177. Bouppteckning 1751 efter Maria Elisabet Adlerberg, SRA.
  178. Odelberg 1954, s. 4.
  179. Bouppteckning 1751 efter Maria Elisabet Adlerberg, SRA:
  180. Bouppteckning 1893 efter Anton Gabriel Cronstedt, HSA.
  181. Hughes 1961, s. 79–83; Hughes B & T 1973, s. 70–85.
  182. Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 193, 48–51, 54, 68, 73, 162, 174, 209; Hernmarck – Stavenow – Munthe 1943, bild 622, 624, 442–445, 545, 588–649; Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 137.
  183. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 161.
  184. Borg 1935, s. 215.
  185. Borg 1935, s. 219.
  186. Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 44, 109–112, 122–124, 199.
  187. T.ex. Fagerström 1983, s.131.
  188. Bäckström 1930, bild 142, 143; Weimarck 1969, bild 32.
  189. Uppat t.ex. inte i Bäckström 1930, Hernmarck 1946 eller Weimarck 1969.
  190. Mårtensson 1958, s. 39–44; Hyvönen 1983, s. 141, 144–147, 149, 149, 262, 263, 278.
  191. Mårtensson 1958, s. 53–54; Hyvönen 1983, s. 182, 282.
  192. Mårtensson 1958, s. 54, 55; Hyvönen 1983, s. 182–185, 264–265, 280.
  193. Mårtensson 1958, s. 32, 33.
  194. Mårtensson 1958, s. 28–32; Hyvönen 1983, s. 141–144.
  195. Mårtensson 1958, s. 36.
  196. Kovero 1950, s. 544.
  197. Hakli, Kari, 1965, s.3.
  198. Muntlig uppgift av fil.mag. Marja Mäkela; Armfeltska samlingen. NM 26069; Rissanen 1976.
  199. Tersmeden 1916, s. 27, 67, 81, 181.
  200. Solen och Nordstjärnan 1992, s. 329–331.
  201. Hyvönen 1985, s. 95–107.
  202. Versailles et les tables Royales en Europe XVIIème-XXème siècles, 1993, s. 242, 243.
  203. Solen och Nordstjärnan 1992, s. 316–327; Vahlne 1993, s. 180–183, s. 243.
  204. Solen och Nordstjärnan 1992, s. 327.
  205. Versailles et les tables Royales en Europe XVIIème-XXème siècles 1993, s. 242.
  206. Bäckström 1936, s. 78; Hernmarck 1946, s. 16–18, 108–116.
  207. T.ex. Kjellberg 1930; Roth 1965; Hyvönen 1985
  208. Kjellberg 1930, s. 89.
  209. Roth 1965, s. 5.
  210. Roth 1965, s.14.
  211. Roth 1965, s.15.
  212. Roth 1965, s. 24–26.
  213. Roth 1965, s.15.
  214. Bouppteckning 1842 efter Johan Fredrik Aminoff, ÅLA
  215. Olán 1923, s. 157.
  216. Roth 1965, bild 15
  217. Roth 1965, s. 27, 29.
  218. Roth 1965, s. 27.
  219. Kuurne 1994, s. 139–142.
  220. Odelberg 1954, s. 328.
  221. Odelberg 1954, s. 143; anteckning vid NM 8362:5; muntlig uppgift 1973 av arkitekt C. O. Cronstedt.
  222. Löfström 1960, s. 78–96; Boström 1936, s. 104.
  223. Talvio 1992, s. 23.
  224. Löfström 1960, s. 82; Boström 1936, s. 104.
  225. Roth 1965, s. 26.
  226. Roth 1965, s. 24.
  227. Gustav III:s tid, Svensksund 1990, katalog nr 168.
  228. Odelberg 1954, s. 506
  229. Anteckning vid NM 64083:2.
  230. Katarina Suuren aikaan 1990, s. 70–71, bild 75.
  231. Odelberg 1954, s. 143.
  232. Seitz 1949, s. 97–109
  233. Nikula 1991, s. 43.
  234. Listan över de »Saker som fallit på syster Beatas lott» omfattar en anmärkningsvärd mängd textil jämfört med de få andra föremålen på listan, privat ägo, kopia förf.
  235. Bergman 1938, s. 11–33.
  236. Lenk 1934, s. 55.
  237. Anteckning av Hedvig Charlotta Stjernschantz, född Cronstedt på lapp, som återföljer brudklänningen, NM 92001:124.
  238. Från tredje Gustafs dagar 1992, katalog nr 133; Pylkkänen 1982, s. 362–364.
  239. NM 92001:142, medföljer plånboken. MV,
  240. Odelberg 1954, s. 113–115.
  241. Lindvall – Nordin 1978, s. 61–78; Hammar 1977, s. 57–59.
  242. Åström 1993, s. 266. 309–317.
  243. Hammar 1976, s. 105, 107, 111, 112,
  244. Pylkkänen 1982, s. 348–354.
  245. Lenk 1934, s. 55;
  246. Muntlig uppgift av fil.mag. P. Talvio
  247. Odelberg 1954, s. 110.
  248. Orre 1956, s. 12–14.
  249. Orre 1956, s. 3–9.
  250. Orre 1956, s. 14.
  251. Orre 1956, s. 12–14.
  253. Privat ägo. Bellander 1973, s. 400; jmf även Diberder 1989, s. 41, 48; May & Atmis 1970, s. 20, 36.
  254. Privat ägo.
  255. Crossman 1991, s. 277–279, 295, 296.
  256. Skiftesinstrument 1841 efter Beata Sophia Cronstedt född Wrangel, ÅLA; Bland dessa böcker har en almanacka för år 1777 följt Cronstedt på hans amerikanska resa och en psalmbok och en evangeliebok från år 1797 bär anteckningar av Cronstedt, som säger, att de skänkts till sonen den 20. april 1809 då han fått sin första examen. I övrigt består de böcker, som kan ha tillhört Cronstedt, av Gustav III:s samlade skrifter, Linnæi Olandska och Gothlandska Resa, Linnæi Skanska Resa, Voyage pittoresque au Cap Nord par A. F. Skjöldebrand, Vie privée de Richelieu contenant ses Amours et intrigues I – III, L'Esprit De L'Histoire, ou Lettres Politiques et Morales d'un Père à son Fils par Antoine Ferraud, Histoire de Stadhouderat depuis son origine jusqu'à présent. Par M. l'Abbé Raynal, Specimen Academicum Officinas Vittrarias Johanne Vallerio, Œuvres du philosophe de Sans-Souci, Les Amis de Henri IV, nouvelles Historiques Par M. Sewrin, Lettres Persanes par Montesquieu, Histoire des Révolutions de Suède par Vertot, Voyage de jeune anacharsis en Grèce, Histoire de L'Ancienne Grèce, de ses Colonies et de ses conquêtes, Histoire du Règne de Philippe II Roi d'Espagne, Histoire Ancienne, Histoire de L'empire de Russie, Œuvres de Jean Racine, Tableau de L'Espagne Moderne par J.F. Bourgoing, Histoire Philosophique et du Commerce des Europeens dans les deux Indes par Guillaume-Thomas Raynal, Les Vies des Hommes illustres de Plutarque, Histoire Romaine, Svea rikes Ridderskaps och adels Wapnbok i Koppar Stick 1764. Böckerna finns i privat ägo.
  257. Atlasen lämnas obehandlad, då ägaren planerat en undersökning om den samma.
  258. Brev från C. O. Cronstedt till Gabriel Anton och Carl Olof Cronstedt 16/4.2.1820, brevet lyder:
»Monsieur
Monsieur Antoine de Cronstedt
Hertonäs d. 16/4 fbr 1820.
Mina kära gossar, Det fögnar mig rätt mycket at er önskan är

- upfyld och Ni blifvne officerare. låt nu se at Edert upförande gör er förtiente af frarndeles distinction, jag hoppas at ni altid uppföra er med Ära och heder. undfly elakt Sälskap Spel och dryckenskap det skulle våra mitt hierta at nånsin få höra sådant. äfven skal jag be at ni låta bli röka Tokak, och andra onödiga ulgifter.
- Det var ledamt at ni ej fingo permission kom a hem, men så hoppas jag at när ni gort tjenst en 14 dagar ni åter kunna hos er chef anhollo derom, och som skäl förebära at ni behöfva så mycket at kom a ordning som kan fås hemma, och man ej har tilfälle at skicka. Menföret på vägran och ånrikand torde äfven tagas i öfverwägande om derom påminnes; jag skulle förmoda at det ej blir så svårt längre fram at få detta tillstånd.
- Nyttia nu edra lediga stunder på ett förståndigt wis, at sysslöshet ej blir en wana som sedan är svårt at öfvervinna. Jag påminner derföre om Dantsen som nu nödwändigast, äfven önskade jag at ni började med Engelskan hvar till så godt tilfälle är. Samt at de andra Språken ej neglicerades, hvarföre det ej skulle skada at taga några lectioner både i Tyska och fransyskan samt Ryskan för att kunna skrifu utan fel. ty det kan i framtiden mycket gagna. Jag ber derföre at få veta huru er tid nu är indelt. huru många timar åtgår i Tiensten? och huru många öro öfriga at Lära på, anse det ej för onödigt eller skamligt at lära, ty jag försäkrar det är nyttigt i framtiden.
- äfven önskar jag at ni hyr er Böcker uti nyttiga ämnen som Historien och i Krigs wettenskapen at ni ej behöfva hafva ledsamt hemma. Tomma och andra slagdängor, bör man ej göra till sitt studium, men wäl Rese beskrifnignar som öfva ens Geographiska kundskaper och de föreskrefvne. man byter om Språken väljer de bästa auctorer på hwarje och har derigenom både nyttig och nöysam Sysselsättning.
- Jag väntar nu snart bref af er med liquid för de penningen ni upburit, och ber äfven få veta hvar ni kom er at bo? hvad ni får i appoitement? och huru ni ämnar ställa er hushållning?
- Med beständig wänskap altid
Er hulda Fader
Cronstedt
- Glöm ej gamla bekanta för nya, gubben war missnöjd at ni ej flyttade til honom tills ni kom i ordning.» MV.
259. Hultmark – Hultmark – Moselius 1944, s. 73, 74.
  260. T.ex. Anfält 1992, s. 252–257.
  261. Hammar 1977, s. 57.
  262. Asplund 1920, s. 40, 62, 70.
  263. Cavalli-Björkman 1981, s. 135, 136.
  264. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 149.
  265. Asplund 1920, pl 40, 62, 70.
  266. Meinander 1931, s. 188.
  267. Moselius 1944, s. 64.
  268. Goldscheider 1945, pl. 15.
  269. The Age of Neo-classicism 1972, s. 71, pl. 11.
  270. Lami 1910, s. 321–324.
  271. Odelberg 1954, s. 326–328.
  272. Den svenska historien 1968, bild vid s. 248.
  273. Räkning 29 Oktober 1814 från F. Palmaeus till Cronstedt, HGA, SOV, se Bilaga 2.
  274. Pehr Granstedt 1813, oförverkligad ritning till Cronstedts stads-hus, HGA, SOV.
  275. Ritningar av Pehr Granstedt till:
Rilax 1804, privat ägo, kopia MV
Munksnäs 1814, privat ägo, kopia MV
Stensböle 1814, privat ägo, kopia MV
Fiskars 1815, privat ägo, kopia MV
Handelsman Flodbergs StenHusByggnad i Helsingfors 1817, MV
  276. Sjöberg 1990, s. 22–23.
  277. Syneförrättning den 29 september på Hertonäs, Hertonäs arkiv, Topografica, RA.
  278. Ritningar till förändringar på Hertonäs av Sebastian Gripenberg, HGA, SOV.
  279. Liknande joniska kapital användes t.ex. av Fredrik Blom då han 1823 ritade Carl XIV Johans sovrum på Haga (Groth 1992, s. 156–157). De oförverkligade ritningarna till ekonomibyggnader på Hertonäs av Fredrik Blom visar att en kontakt funnits mellan honom och Cronstedt.
  280. Sundblom, Tunander, Uggla 1985, s. 32, 34.
  281. Sebastian Gripenberg: »Projekt till Kamin-Kakelugn för Magister Bergbom», HGA, SOV
  282. Sucksdorff, Granstedt-Sucksdorff samlingen, RA.
  283. Nyberg 1941, s. 117.
  284. Groth 1992, s. 87.
  285. Groth 1992, bild 67. Jmfr. även Empiren i Sverige 1991, s. 119.
  286. Sjöberg 1990, s. 19–27; Empiren i Sverige 1991, s. 107–119
  287. Selling 1937, s. 281.
  288. Bilaga 5 till protokoll fört vid Hertonäs museums styrelses sammanträde 26.2.1934, HGA, SOV
  289. Sjöberg 1990, s. 23.
  290. Sjöberg 1990, s. 23.
  291. Muntligt uppgift av fil.mag. Marja Mäkelä.
  292. Lönnqvist 1978, s. 229–245, 609–619.
  293. Nikula 1991, s. 94–105.
  294. Nikula 1991, s. 101.
  295. Cronstedts sista vilja, Hertonäs arkiv, Topografica, RA.
  296. Hushållbok för av Beata Sophia Cronstedt, HGA, SOV; Lönnqvist 1968, s. 3–19.
  297. Skiftesinstrument 22.5.1841 efter Beata Sophia Cronstedt född Wrangel, ÅLA. Elgenstjerna 1927, s. 352–373.
  298. Andrén 1973, s. 23–27; Nikander 1936, s. 70–71. Hyvönen 1992, s. 129.
  299. Lagerqvist 1949, s. 65.
  300. T.ex. Bukowski Stockholm 1993. Internationella höstauctionen s. 358, 368.
  301. Bäcksbacka 1953, s. 83, Hyvönen 1992, s. 85.
  302. Sjöberg 1990, s. 23.
  303. T.ex. Christie's 1979, s. 204.
  304. Henschen-Blomberg 1961, sp. 659; Sjöberg 1990, s. 22; Sjöberg 1993, s. 242, bild 370.
  305. Muntlig uppgift 1973 om det understa gamla tyglagret av fru Katarina Bäcksbacka.
  306. Groth 1992, s. 95, bild 75.
  307. Bouppteckning 12.5.1851 efter Hans Axel Cronstedt, SRA.
  308. Lagervist 1979, s. 49–58.
  309. Bland signerade skrivboard av denna typ på dagens marknad är Ficks signatur den vanligaste. Henschen & Blomberg 1961, sp. 863, 864.
  310. Henschen & Blomberg 1961, sp. 1134.
  311. Anteckning vid NM 64083:1, jmfr Odelberg 1954, s. 366–406.
  312. Henschen & Blomberg 1962, sp. 1207–1208; finländska vippbord av samma typ som det Cronstedtska har tillverkaranteckningar ända in på medlet av 1800-talet.
  313. Nicander & Meinander 1928, s. 16, 19.
  314. Sidenbladh 1947, s. 137–139, 146.
  315. Sidenbladh 1947, s. 116–118.
  316. Britten 1971, s. 808.
  317. Sidenbladh 1947, s. 234, 235.
  318. Sidenbladh 1947, s. 119, 120.
  319. Fogelmarck 1961, s. 17–19.
  320. Britten 1971, s. 825; uret har enligt dess ägare tidigare stått under en glaskupa.
  321. Nikula 1991, s. 131.
  322. Bruzelli 1967, s. 112, 113.
  323. Palottino s.a., bild 60, 69.
  324. Sundblom, Tunander & Uggla 1985, s. 40, 46, 82, katalog nr 40, 62, 75.
  325. Bäcksbacka 1951, s. 503.
  326. Fagerström 1983, s. 148, 138, Borg 1935, s. 41, 42.
  327. Källström – Hernmarck 1941, s. 287, 288, bild 283–338; Hernmarck – Stavenow – Munthe 1943, s. 48.
  328. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 471, 472.

329. Källström – Hernmarck 1941, s. 175–177.
330. Odelberg 1954, s. 4.
331. Hernmarck – Stavenow – Munthe 1943, s. 69, 126–128, bild 175, 176, 325–342; Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 94.
332. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 113.
333. Bouppteckning 24.4.1893 efter Anton Gabriel Cronstedt, HSA.
334. Hernmarck – Stavenow – Munthe 1943, bild 177, 178.
335. Undersökning om bordsspeglar från 1700-talet i Finland har av förf. gjorts som seminariearbete i konsthistoria år 1970.
336. Uptas inte i Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963.
337. Hernmarck – Stavenow – Munthe 1943, bild 622, 624; Hernmarck Andrén – Bengtsson 1945, bild 193; Bengtsson 1963, s. 66.
338. Hernmarck – Stavenow – Munthe 1943, bild 442 – 445, 545, 588, 649; Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 48–50, 51, 54, 68, 73, 162, 174, 209, 224.
339. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 137.
340. Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 209.
341. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 133, 134.
342. Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 11, 23, 24, 28, 35, 37, 45, 46, 57, 81, 82, 100, 105, 118, 119, 122, 127, 163, 170, 176, 206, 208, 215, 216, 225–227.
343. Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 44, 86, 87, 109 – 112, 123, 124, 156, 157, 168, 199, 239.
344. Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 109–112, 122–124, 199.
345. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 137, 146.
346. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 161.
347. Borg 1935, s. 215.
348. Fagerström 1983, s. 126–149; förf's bildarkiv.
349. Fagerström 1983, s. 106; Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, s. 41; Bäcksbäck 1989, s. 14.
350. Fagerström 1983, s. 131; Vaino-Korhonen 1994, s. 29.
351. Borg 1935, s. 219.
352. Hughes 1961, s. 79–83; Hughes, B & T 1973, s. 70–85.
353. King 1983, s. 153.
354. Jag tackar forskare Heikki Hyvönen för uppgifter om porslin; Jmfr, t.ex. Beurdeley 1962.
355. Olan 1923, s. 157.
356. Roth 1965, bild 15.
357. Roth 1965, s. 27, 29.
358. Roth 1965, s. 27.
359. Beurdeley 1962, Cat. 110.
360. Olan 1923, s. 155.
361. Bruzelli 1967, s. 105.
362. Hyvönen s.a. (1986), s. 209–212.
363. Hyvönen s.a. (1986), s. 243, Cat nr. 467.
364. Jag tackar forskare Tom Bergroth för dessa uppgifter.
365. Kjellberg 1974, s. 259; Hyvönen s.a. (1986), s. 163.
366. Schnorr von Carolsfeld 1956, bild 67.
367. Penkala 1947, s. 190–196.
368. Penkala 1947, s. 194; Haggar 1968, s. 308; Schnorr von Carolsfeld 1956, s. 158.
369. Schnorr von Carolsfeld 1956, s. 59.
370. T.ex. Penkala 1947, s. 200, 208, 238, 247, 257, 270.
371. Penkala 1947, s. 197.
372. Odelberg 1954, s. 117.
373. Schnorr von Carolsfeld 1956, bild 27, 55, 80, 113, 116, 118, 124–126, 156.
374. Protokoll fört vid Hertönäs museums styrelses sammanträde 26.2.1934 och dess bilaga 5. HGA, SOV.
375. Odelberg 1954, s. 236.
376. Ballu s.a. Pl 36 A.
377. Versailles et les Tables Royales en Europe XVIIème – XXème siècles 1993, s. 180–183, 242–243.
378. Versailles et les Tables Royales en Europe XVIIème – XXème siècles 1993, s. 242–243.
379. Solen och Nordstjärnan 1993, s. 330–331.
380. Godden 1970, s. 45, 54, 123, 138, 141, 309.
381. Dokumentet hos servicens ägare.
382. Savage 1960, s. 103, 195, PL 90; Haggar 1968, s. 242, 243.
383. Fotografiet tillhörde frk Martha Lille år 1973.
384. Solen och Nordstjärnan 1993, s. 327.
385. Från tredje Gustafs dagar 1992, kat.nr 186, 187; muntlig uppgift av arkitekt C.O. Cronstedt 1973.
386. Godden 1970, s. 117.
387. Godden 1970, s. 337–339, 344–345.
388. Muntlig uppgift av arkitekt C.O. Cronstedt 1973.
389. Svensksund, katalog nr 168.
390. Wills 1968, s. 4:7.
391. Wasastjerna 1879, s. 259.
392. Geijer 1972, s. 182, pl 67, 68; Thornton 1965, pl 28 A, s. 159.
393. Stavenow – Hidemarck 1990, s. 150–151.
394. Stavenow – Hidemarck 1990, s. 164–170; Rothstein 1990 s. 256.
395. Simeon 1979, s. 70–73.
396. Simeon 1979, s. 46.
397. Wasastjerna 1879, s. 49.
398. Lindvall – Nordin 1978, s. 61–68; Hammar 1977, s. 57, 59.
399. Bringéus 1971, s. 73.
400. Jmfr. Åström 1993, s. 308–319.
401. Åström 1993, s. 265, 266; Nathorst – Boos 1970, s. 59–68; Stavenow-Hidemark 1990, s. 217, 221.
402. Medföljer NM 92001:143, MV.
403. Svensk rokoko i Nordiska Museet 1924, s. 40–41.
404. Medföljer NM 92001:142, MV.
405. Svensk rokoko i Nordiska Museet 1924, s. 42; Hammar 1976, s. 111, 112.
406. Bäcksbäck 1988, s. 250–253.
407. Hammar 1976, s. 105, 107.
408. Hammar 1976, s. 101.
409. Lenk 1934, s. 55.
410. Privat ägo.
411. Muntlig uppgift av fil.mag. P. Talvio.
412. Odelberg 1954, s. 110.
413. Jag tackar FM Tapani Ahvenisto för uppgifter rörande blankvapnen.
414. Holyhausen 1959, s. 204, 219, 229, 230.
415. Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 261.
416. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 138, 141, 143–145, 151, 152.
417. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 152; Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, bild 261.
418. D'Allemagne M.C.M.XXVIII, Tome II, Pl CCI.
419. Gustavianskt 1932, s. 310–312.
420. Meisterwerke aus dem Kunstgewerbemuseum in Prag 1975, nr. 43.
421. Odelberg 1954, s. 332–344.
422. Le Corbeiller 1966, s. 89.
423. Hernmarck – Andrén – Bengtsson 1945, s. 79.
424. Andrén – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 160.
425. Crossman 1991, s. 277–279, 295–296; Odelberg 1954, s. 89.
426. Muntlig uppgift år 1973 av arkitekt C.O. Cronstedt.
427. Gustavianskt 1932, s. 311; Ericsson 1975 s. 70. Jag tackar prof. Ch.H. Eriksson för hjälpen att bestämma instrumenten.
- 472a. Ericsson 1975 s. 68–69.
428. Gustaf III 1972, s. 41.
429. Donner 1928, s. 26; Från tredje Gustafs dagar 1992, pärbild; NM 26069:628.
430. Cavalli-Bjorkman 1981, s. 115, 116.
431. Ahlström 1943, s. 69, s. 127; Ahlström 1947, nr 163.
432. Hirn 1948, s. 65.
433. Enligt numera överklistrad lapp på baksidan, muntlig uppgift av ägaren.
434. Privat ägo.
435. Gustaf III 1972, s. 23.
436. Beata Sophia Wrangel, Svenska porträttarkivet, Nationalmuseum, Stockholm.

437. Asplund 1920, s. 89.
438. Cavalli-Bjorkman 1981, s. 135, 136.
439. André – Hellner – Hernmarck – Holmqvist 1963, s. 143.
440. Asplund 1920, pl. 40, 62, 70.
441. Meinander 1931, s. 233.
442. Cavalli-Bjorkman 1981, s. 115, 116.
443. Cavalli-Bjorkman 1981, s. 141–143.
444. Hultmark – Hultmark – Moselius 1944, s. 119.
445. Hultmark – Hultmark – Moselius 1944, s. 72.
446. Hultmark – Hultmark – Moselius 1944, s. 73, 74.
447. Svensksund 1990, s. 2; Hammar 1977, s. 57, 59.
448. Julius 1926, s. 70, 71; Svenskt konstnärslexikon I 1952, s. 176.
449. Meinander 1899, s. 65–71.
450. Numera saknas en del av snideriets detaljer, men de framgår av ett tidigare taget foto, NM neg nr 37637.
451. Muntlig uppgift 1973 av arkitekt C. O. Cronstedt; Odelberg 1954, s. 235.
452. Renouvier 1863, s. 182–187.
453. Kuurne 1994, s. 139–142; Crossman 1991, s. 307–314.
454. Gaynor-Haavisto-Goldstein 1991, s. 120–121.
455. Sundblom, Tunander, Ugglå 1985, s. 31.

KÄLLOR

OTRYCKTA KÄLLOR

Folkkulturarkivet, Helsingfors

Hertonäs

Karsby gårds arkiv (kopior)

Bouppteckningar

Helsingfors stadsarkiv, Helsingfors

Bouppteckningar

Kommitténs för ersättande av brandskador vid eldsvådan på Sveaborg år 1808 anteckningar.

Helsingfors stadsmuseum, Helsingfors

Bildarkivet

Helsingfors universitet, Helsingfors

Konsthistoriska institutionen

Seminariearbeten

Krigsarkivet, Helsingfors

C. O. Cronstedts arkiv

Museiverket, Helsingfors

Bildarkivet

Byggnadshistoriska avdelningen

Planritningar (kopior)

Kulturhistoriska avdelningen

Fotoarkiv

Kataloger

Riksarkivet, Helsingfors

Helsingfors magistrats arkiv

Bouppteckningar

Rilaxsamlingen

Brev från C. O. Cronstedt till J. F. Aminoff

Sjundby gårds arkiv

Bouppteckningar

Inventarieförteckningar

Auktionsprotokoll

Sucksdorff-Granstedt samlingen

Topografica

Hertonäs

Svenska Odlingens vänner, Helsingfors

Hertonäs gårds arkiv

Nationalmuseum, Stockholm

Svenska porträttarkivet

Svenska riksarkivet, Stockholm

Bouppteckningar

Tavastehus landsarkiv, Tavastehus

Bouppteckningar

Åbo landsarkiv, Åbo

Bouppteckningar

samt följande dokument i privat ägo:

Bouppteckning 1799 efter Anton Johan Wrangel.

Förteckning över de saker, som fallit på syster Beatas lott

Adolf Gustaf Nordenskiölds räkenskaper på Sveaborg februari – mars 1808.

Förteckning över boets silver 1819.

Bouppteckning 1820 efter Carl Olof Cronstedt.

Skiftesinstrument? av föremål delade mellan Gabriel Anton och Carl Olof Cronstedt.

Auktionsprotokoll 5.–6.11. 1856 över Gabriel Anton Cronstedts auktion i Åbo.

Dokument rörande servisen skänkt av hertigen av Gloucester.

Anteckning av Leonard Bäcksbacka vid gammalt fotografi av de Cronstedtska biblioteksstolarna.

MUNTliga UPPGIFTER AV OCH DISKUSSIONER MED

Ahvenisto, Tapani, fil.mag., forskare, MV, Helsingfors.

Aminoff, Berndt, greve, Rilax.

Bergroth, Tom, fil.mag., forskare, ÅLM, Åbo.

Bäcksbacka, Katarina, fru, Helsingfors. (†)

Cronstedt, Carl Olof Anton, arkitekt, Helsingfors. (†)

Eklund, Hans, fil.lic., Stockholm.

Ericsson, Christoffer H., professor, Helsingfors.

Hyvönen, Heikki, forskare, MV, Helsingfors.

Knapas, Marja-Terttu, fil.lic., forskare, MV, Helsingfors.

Knapas, Rainer, fil.lic., Helsingfors.

Kuurne, Jouni, fil.mag., forskare, MV, Helsingfors.

Lehtimäki, Anni, byggnadskonservator, Helsingfors.

Lounatvuori, Irma, fil.mag., forskare, MV, Helsingfors.

Lönnqvist, Bo, professor, Helsingfors, Jyväskylä.

Mäkelä, Marja, fil.mag., Helsingfors.

Pettersson, Lars, professor, Helsingfors. (†)

Talvio, Paavo, fil.mag., Helsingfors.

Talvio, Tuukka, fil.lic., specialforskare, MV, Helsingfors.

samt uppgifter av ägare till de Cronstedtska föremålen.

LITTERATUR

- THE AGE OF NEOCLASSICISM, 1972, London and Harlow.
- AHLSTRÖM, OTTO, 1943. Synverktyg från äldre tider. Katalog omfattande synverktyg från tiden 1600-talets slut till 1900-talets början samt korta uppsatser om optikerhantverkets historia av Otto Ahlström. Utgiven av Föreningen Stockholms förenade specialoptiker. Stockholm.
- AHLSTRÖM, OTTO, 1947. Glasögon i Nordiska museet jämte en översikt av glasögontypernas utveckling. Stockholm.
- ALLARDT, ANDERS, 1937. »Kiala». Herrgårdar i Finland I, s. 94–104. Helsingfors.
- D'ALLEMAGNE, H.R., MCMXXVIII. Les accessoires du Costume et du Mobilier. Tome I. Paris.
- ALM, GÖRAN, 1993. »Louis Masreliez». Solen och nordstjärnan s. 349–354. Höganäs.
- AMINOFF, J.F.A., 1937. »Rilax». Herrgårdar i Finland I, s. 289–315. Helsingfors.
- ANDRÉN, ERIK, 1973. Snickare, schatullmakare och ebenister i Stockholm under skråtiden. Nordiska museets handlingar 81. Lund.
- ANDRÉN, ERIK – HELLNER, BRYNOLD – HERNMARCK, CARL – HOLMQUIST, KERSTI, 1963. Svenskt silversmide 1520–1850. Guld- och silverstämplar. Stockholm.
- ANFÄLT, TOMAS, 1992. »Från nytta till nöje, ett svenskt herrgårdsbibliotek». Solen och nordstjärnan s. 252–257. Höganäs.
- ANRIKA ANSIKTEN, 1977. Gamla porträtt på Riddarhuset 23.9.–2.10.1977. Helsingfors.
- APPELGREN, ARNE, 1944. Lebellien kauppi aantalo Kristiinan kaupungissa. Helsinki.
- ASH, DOUGLAS, 1962. How to Identify English Drinking Glasses and Decanters 1680–1830. London.
- ASPLUND, KARL, 1920. Hjalmar Wicanders miniatyrsamling. Beskrivande katalog. Stockholm.
- BAECKSTRÖM, ARVID, 1920. »Till Stockholms stolmakarämbetets historia 1664–1846». Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift, 1921, s. 209–236. Stockholm.
- BAECKSTRÖM, ARVID, 1930. Rörstrand och dess tillverkningar 1726–1926. Stockholm.
- BALLU, NICOLE, s.a. La porcelaine française. Paris.
- BELLANDER, ERIK, 1973. Dräkt och uniform. Den svenska arméns beklädnad från 1500-talets början fram till våra dagar. Stockholm.
- BENGTTSSON, BENGT, 1963. Matsilver förr och nu. En bok från Kulturhistoriska museet i Lund. Motala.
- BERGBOM, J.G., 1910. Hertönäs. Helsingfors.
- BERGMAN, EVA, 1938. Nationella dräkten. En studie kring Gustaf III:s dräktform 1778. Nordiska Muséeets Handlingar 8. Stockholm.
- BEURDELEY, MICHEL, 1962. Porcelaine de la Compagnie des Indes. Fribourg.
- BONSDORFF, CARL VON, 1929. »Svenska kungabesök i Helsingfors och på Sveaborg». Bidrag till Sveaborgs historia I, s. 73–99. Helsingfors.
- BORG, TYRA, 1935. Guld- och silversmeder i Finland. Deras stämplat och arbeten 1373–1873. Helsingfors.
- BOSTRÖM, H. J., 1936. Suomen muistorahat II. Tapahtuma- ja juhla-mitalit. Helsinki.
- BRINGÉUS, NILS-ARVID, 1971. »Svenska dopseder». Fataburen, Nordiska Museets och Skansens årsbok 1971, s. 63–84 Stockholm.
- BRITTEN, F. J., 1971. Old Clocks and Watches and their Makers. Republished from the sixth edition (1932). London.
- BRUNHAMMER, YVONNE – DE FAYET, MONIQUE, 1965. Meubles et ensembles époque directoire et empire. Paris.
- BRUZELLI, BIRGER, 1967. Tenngjutare i Sverige under kontrolltiden 1754–1912. Verksamhet, föremål, stämplat samt upplysningar om äldre mästare. Stockholm.
- BUKOWSKI, 1993. Internationella höstauktionen. Stockholm.
- BÄCKSBÄCKA, CHRISTINA, 1988. »Linnojen ja kartanoiden kiinteä sisustus». Ars Suomen taide 2, s. 244–255. Keuruu.
- BÄCKSBÄCKA, CHRISTINA, 1989. »Vanhaa hopeaa 1500-luvulta 1800-luvulle». Suomalainen hopeataide, toimittanut Tuula Poutasuo. Rauma.
- BÄCKSBÄCKA, LEONARD, 1951. St Petersburgs juvelerare, guld- och silversmeder 1714–1870. Helsingfors.
- BÄCKSBÄCKA, LEONARD, 1953. »Helsingfors snickare och snickarskrå». Finskt museum LX, s. 73–105. Helsingfors.
- CARLSON, STEN, 1968. »Gustav IV Adolfs inre styrelse». Den svenska historien. Utarbetad inom Bonniers fackboksredaktion under ledning av Jan Cornell. Gustavianska tiden 1773–1809, s. 246–256. Stockholm.
- CARPELAN, TOR, 1954. Ättartavlor för de på Finlands riddarhus inskrivna ätterna. Helsingfors.
- CAVALLI-BJÖRKMAN, GÖREL, 1981. Svenskt miniatyrmåleri. En konstabok från Nationalmuseum. Årsbok för statens konstmuseer 28. Stockholm.
- CHRISTIE'S, 1979. Rewiev of the Season 1979. New York.
- LE CORBEILLER, CLAIRE, 1966. European and American Snuff Boxes. London.
- CROSSMAN, CARL L., 1991. The Decorative Arts of the China Trade. Paintings, furnishings and exotic curiosities. Woodbridge.
- DAHLBY, FRITHIOF, 1964. Svensk heraldisk uppslagsbok. Stockholm.
- DAVENPORT, MILLIA, 1948. The Book of Costume. Volume IX. New York.
- DONNER, HARRY, 1928. »Den Armfelttska samlingen i Nationalmuseet». Finskt Museum 1927, s. 14–35. Helsingfors.
- EKLUND, HANS, 1990. »En årsföljd. Gustaf III:s livstid». Gustaf III:s tid. Svenskund s. 39–51. Stockholm.
- ELFSTRÖM, TAIMI, 1976. Kellosepät Suomessa vuosina 1600–1875. Helsinki.
- ELGENSTIERNA, GUSTAV, 1926. Den introducerade svenska adelns ättartavlor II. Stockholm.
- EMPIREN I SVERIGE. Bildkonst, konsthantverk och inredningar 1800–1844. En utställning ingående i Nationalmuseum 200-årsjubileum. 1991. Uddevalla.
- ERICSSON, CHRISTOFFER, H., 1975. »The instruments from Her Imperial Majesty's frigate Nicholas», The International Journal of Nautical Archaeology and Underwater Exploration 1975 4, 1., s. 65–71.
- FAGERSTRÖM, RAIMO, 1983. Suomalaista hopeaa. Porvoo.
- FINLANDS GUSTAVIAD. Nationalmusei utställningskatalog nr 311, 1967. Stockholm.
- FISCHER, ERNST, 1938. Svenska möbler i bild. Stockholm.
- FOGELMARCK, STIG, 1961. Amphion, konungens skonert. Statens Sjöhistoriska Museum. Meddelanden X. Stockholm.
- FRENCKELL, ESTER-MARGARET VON, 1943. Offentliga nöjen och privata i Helsingfors 1812–1827. Helsingfors.
- GARDBERG, CARL JACOB, 1989. Finländska herrgårdar. Helsingfors.
- GAYNOR, ELISABETH – HAAVISTO, KARI – GOLDSTEIN, DARRA, 1991. Russian Houses. New York – Japan.
- GEIJER, AGNES, 1972. Ur textilkonstens historia. Lund.
- GERBER, JAN VON, 1992. »Bronser – tid och eld». Empiren i Sverige s. 33–38. Uddevalla.
- GODDEN, GEOFFREY A., 1970. An Illustrated Encyclopaedia of British Pottery and Porcelain. London.
- GOLDSCHIEDER, L., 1945. Roman Portraits. Oxford & Lodon.
- GROTH, HÅKAN, 1992. Neoclassicism in the North. Swedish Furniture and Interiors 1770–1850. Singapore.
- GRÖNROOS, HENRIK, 1936. »Livet på Sveaborg på 1790-talet». Bidrag till Sveaborgs historia III, s. 87–105, Helsingfors.

- GUSTAF III, 1972. Nationalmusei utställningskatalog, 367. Stockholm.
- GUSTAVIANSKT. Studier kring den gustavianska tidens kulturhistoria tillägnade Sigurd Wallin på hans femtioårsdag. 1932. Stockholm.
- HAGELSTAMS, 1991. Auktion 17.4.1991. Helsingfors.
- HAGGAR, REGINALD G., 1968. The Concise Encyclopedia of Continental Pottery and Porcelain. London.
- HAMMAR, BRITTA, 1976. »Solfjädrar från 1700-talet». Kulturen 1976, s. 97–116. Lund.
- HAMMAR, BRITTA, 1977. »Silkebroderade taylor». Kulturen 1977, s. 53–62. Lund.
- HARTMAN, TORSTEN, 1899. De Tre gustavianerna G.M. Armfelt, J.F. Aminoff och J.A. Ehrenström. Helsingfors.
- HASSELGREN, INGMAR, 1974. Konstsamlaren Gustaf Adolf Sparre 1746–1794. Hans studieresa, våning och konstsamling i Göteborg. Göteborg.
- HEINÄMIES, KATI, 1990. Arkitektursritningar och möbler ur Helsingfors universitets samlingar. Ars Universitaria. Esbo.
- HENSCHEN, INGEGERD – BLOMBERG, STEN, 1961. Svenskt möbellexikon. Band I. Malmö.
- HENSCHEN, INGEGERD – BLOMBERG, STEN, 1961a. Svenskt möbellexikon. Band 2. Malmö.
- HENSCHEN, INGEGERD – BLOMBERG, STEN, 1962. Svenskt möbellexikon. Band 3. Malmö.
- HERNMARCK, CARL, 1946. Marieberg. En lysande representant för svenskt sjuttonhundratals. Stockholm.
- HERNMARCK, CARL – ANDRÉN, ERIK – BENGTTSSON, BENGT, 1945. Svenskt silversmide 1520–1850. Del III. Stockholm.
- HILDEBRAND, BROR EMIL, 1875. Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer. Andra delen. Stockholm.
- HILDÉN, HENRIK, 1927. Strövtåg i Helsingforstrakten. Helsingfors.
- HIRN, MARTA, 1948. Suomenlinna halki kahden vuosisadan. Porvoo.
- HOLYHAUSEN, WALTER, 1959. Lackkunst in Europa. Braunschweig.
- HUGHES, BERNARD, 1961. »English and Dutch Miniature Silver». The Concise Encyclopaedia of Antiques. Volume Five. Compiled by the Connoisseur. London.
- HUGHES BERNARD and THERLE, 1973. Collecting Miniature Antiques. A Guide for Collectors. London.
- HULTMARK, EMIL – HULTMARK, CARNA – MOSELIUS, CARL DAVID, 1944. Svenska kopparstickare och etsare 1500–1944. Uppsala.
- HYVÖNEN, HEIKKI, 1983. Suomalaista keramiikkaa. Porvoo–Helsinki–Juva.
- HYVÖNEN, HEIKKI, 1985. »En kopp med fat ur greve Grigorij Orlovs toiletteservis i Collection Vera Saarela, Finlands Nationalmuseum». Finskt Museum 1985, s. 95–107.
- HYVÖNEN, HEIKKI, 1986. Kiinalaista posliinia Suomessa. Museo-virasto. Forssa.
- AF HÄLLSTRÖM, OLOF, 1970. Suomenlinna – rakennushistoriallinen katsaus. Helsinki.
- JULIUS, ARVID, 1926. Jean Cavalier och några andra elfenbenssnidare. Studier i elfenbensplastik i Sverige, Uppsala.
- JUTIKKALA, EINO – NIKANDER, GABRIEL, 1939. Suomen kartanot ja suurtilat. Helsinki.
- KARLSON, WILLIAM, 1940. Ett svenskt herremanshem på 1700-talet. Clas Julius Ekeblads inventarium över Stola 1796. Lund.
- KATARIINA SUUREN AIKAAN, 1990. Luettelon toimitus Raili Kalliovaara. Helsinki.
- KING, CONSTANCE EILEEN, 1983. The Collector's History of Doll's Houses. London.
- KJELLBERG, SVEN T., 1930. »Svenska ostindiska compagniet». Svenska kulturbilder III, s. 67–94. Stockholm.
- KJELLBERG, SVEN T., 1974. Svenska Ostindiska Compagnierna 1731–1813. Malmö.
- KNAPAS, RAINER, 1988. »Puutarhataide Suomessa 1750–1810». Ars Suomen taide 2, s. 236–243. Keuruu.
- KOVERO, MATTI, 1950. »Teollisuus». Helsingin kaupungin historia III: 1, s. 467–572. Helsinki.
- KUSTAA III:N AIKAAN – FRÅN TERDJE GUSTAFS DAGAR, 1992. Heinolan Kaupunginmuseon julkaisuja no 1 – Heinola Stadsmuseums publikationer nr 1. Toimitus/Redigering Heikki Hyvönen. Lahti.
- KUURNE, JOUNI, 1994. »Kapteeni Cronstedt kasvontekijän luona». Suomen Museo 1993, s. 139–142. Vammala.
- KÄLLSTRÖM, OLLE – HERNMARCK, CARL, 1941. Svenskt silversmide 1520–1850. Del I. Stockholm.
- LAGERQVIST, MARSHALL, 1946. Svenska stolar efter holländsk-engelska förebilder. Göteborg.
- LAGERQVIST, MARSHALL, 1949. Rokokomöbler signerade av ebenister och schatullmakare i Stockholm. Studier i rokokotidens möbelhantverk och möbeldistribution. Nordiska museets handlingar 31. Stockholm och Lund.
- LAGERQVIST, MARSHALL, 1951. »Möblerna på Svindersvik». Fataburen. Nordiska Museets och Skansens årsbok 1951, s. 67–86. Stockholm.
- LAGERQVIST, MARSHALL, 1979. Georg Haupt Ebéniste du Roi. Nordiska museets handlingar 92. Uddevalla.
- LAMI, STANISLAS, 1910. Dictionnaire des sculpteurs de l'école française au dix-huitième siècle. Tome premier. Paris.
- LENK, T., 1934. Finlandica i livrustkammaren, et urval bilder med text. Stockholm.
- LINDBLOM, ANDREAS, 1946. Sveriges konsthistoria från forntid till nutid. Tredje delen: Från Gustav III till våra dagar. Stockholm.
- LINDVALL-NORDIN, CHRISTINA, 1978. »Damväskor». Kulturen 1978, s. 61–78. Lund.
- LOOSTRÖM, LUDVIG, 1944. Johan Tobias Sergel. En gustaviansk tidsbild. Stockholm.
- LOUNATVUORI, IRMA, 1990. »Puistopaviljonkeja ja hautakapeliteita». Carl Ludvig Engel. 1778–1840. Näyttely Helsingin Tuomiokirkon kryptassa 7.8.–14.9.1990, s. 468–479. Helsinki.
- LUNDBERG, GUNNAR, 1970. »Carl Gustaf Tessins konstsamling på Åkerö». Carl Gustaf Tessin och konsten, en konstabok från Nationalmuseum redigerad av Per Björström, s. 43–93. Stockholm.
- LÖFSTRÖM, KARL, 1960. »Fredrikshamn- och Svensundsmedaljerna». Föreningen Armémusei vänner. Meddelande XXI från Kungl. Armémuseum. Redaktion Heribert Seitz. s. 65–96. Stockholm.
- LÖNNQVIST, BO, 1968. »Livsföringen på Herttonäs gård under 1820-talet». Historisk Tidskrift för Finland 1968, s. 3–19. Helsingfors.
- LÖNNQVIST, BO, 1978. »Levnadsstandard under 1800-talet». Finländskt herrgårdsliv. En etnologisk studie över Karsby gård i Tenala ca 1800–1970. Under ledning av Bo Lönnqvist beskriven av Maria Bruncrona, Elias Härö, Anna Maria Reinilä, Marianne Schauman och Sinikka Segerstål. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland nr 480. Folklivsstudier XI utgivna genom Folkkultursarkivet. Borgå.
- LÖNNQVIST, BO, 1992. Ting, rum och barn: historisk-antropologiska studier i kulturella Gränser och gränsoverskridanden Etnologiskt arkiv 38. Helsingfors.
- MAGNUSSON, NILS – LUNDQUIST, G. – REGNÉLL, GERHARD, 1963. Sveriges geologi. Stockholm.
- MEINANDER, K. K., 1899. »Några anteckningar om J.J. von Bilang». Finskt Museum, 1899, s. 65–71. Helsingfors.
- MEINANDER, K. K., 1928. »Svartå». Herrgårdar i Finland. Första bandet. Nyland I s. 167–186, 343–356. Helsingfors.
- MEINANDER, K. K., 1931. Porträtt i Finland före 1840-talet. Helsingfors.
- MEINANDER, K. K., 1937 »Fagervik». »Svartå». Herrgårdar i Finland I, s. 45–68, 167–186. Helsingfors.
- MEISTERWERKE AUS DEM KUNSTGEWERBEMUSEUM IN PRAG, 1975. Prag.
- MICHEL, HENRI, 1966. Instruments des sciences dans l'art et l'histoire. Rhode-Saint-Genèses.
- MORING, PAUL, 1928. »Prästkulla». Herrgårdar i Finland. första bandet. Nyland I s. 343–356. Helsingfors.

- MOSELIUS, CARL DAVID, 1944. »Carl Johan och F.A.U. Cronstedts samlingar på det gamla Fullerö». Nationalmusei Årsbok 1942–1943, s. 39–105. Uppsala.
- MÅRTENSON, GUNNAR, 1958. Gammal finländsk keramik. Helsingfors.
- MÅRTENSON, GUNNAR, 1968. Gammalt husgeråd. Borgå.
- MÄKELÄINEN, EVA-CHRISTINA, 1972. Säätyläisten seuraelämä ja tapakulttuuri 1700-luvun jälkipuoliskolla Turussa, Viaporissa ja Savon kartanoalueella. Forssa.
- NATHORST-BÖÖS, ERNST, 1970. Börs och bössa. Uppsala.
- NIKANDER, GABRIEL OCH MEINANDER, K. K., 1928. »Åminne.» Herrgårdar i Finland. Andra bandet. Egentliga Finland s. 1–26. Helsingfors.
- NIKANDER, GABRIEL, 1937. »Hertonäs». »Kullo gård». Herrgårdar i Finland I, s. 33–44, 435–449. Helsingfors.
- NIKANDER, RAGNA, 1936. »Förteckning över mästare i Åbo snickarskrå. Kulturhistorisk årsbok 1935–1936, s. . Ekenäs.
- NIKULA, OSCAR, 1974. »Ett sentida försök att rädda Carl Olof Cronstedts ära». Finskt Museum 1974, s. 85–91. Esbo.
- NIKULA, OSCAR, 1991. Adolf Fredric Munck 29.4.1749 – 18.7.1831. En hovgunstlings uppgång och fall. Svenska litteratursällskapet i Finland. Borgå.
- NISBETH, ÅKE – SELLING, GÖSTA, 1971. Slott och herresäten i Sverige. Östergötland. Första bandet. Malmö.
- NYBERG, PAUL, 1941. Herrar och herrgårdar. Tammerfors.
- ODELBERG, WILHELM, 1954. Carl Olof Cronstedt. Levnadsteckning och tidsskildring. Södertälje.
- OLAUSSEN, MAGNUS, 1993. »Louis Jean Desprez som arkitekt.» Solen och nordstjernen s. 355–359. Höganäs.
- OLIN, ESKIL, 1923. Ostindiska Compagniets saga. Historien om Sveriges märkligaste handelsföretag. Göteborg.
- ORRE, HARRY, 1956. Sidovapen för svenska kavalleriofficerare från 1763–1814. Nordstjärnan, Riksförening för samlare, Småskrifter nr 4. Borås.
- PALOTTINO, MASSIMO, s.a. Etruskische Kunst. Zürich.
- PETTERSSON, LARS, 1968. »Suomenlinna arkkitehtuurin muistomerkkinä. Suomenlinna Sveaborg – Viapori, s. 116–230. Helsinki.
- PENKALA, MARIA, 1947. European Porcelain. A Handbook for the Collector. Amsterdam.
- PYLKKÄNEN, RIITTA, 1982. Säätyläisnaisten pukeutuminen Suomessa 1700-luvulla. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakausikirja 84. Helsinki. Finska forminnesföreningens tidskrift.
- RANGSTRÖM, LENA, 1993. »Gustaf III – den allra siste riddaren.» Solen och nordstjernen s. 378–384. Höganäs.
- RENOUVIER, JULES, 1863. Histoire de l'art pendant la révolution considéré principalement dans les estampes. Paris.
- ROTH, STIG, 1965. Chinese Porcelain Imported by the Swedish East India Company. Göteborg.
- SAVAGE, GEORGE, 1960. Seventeenth and Eighteenth Century French Porcelain. London.
- SCHNORR VON CAROLSFELD, LUDWIG, 1956. Porzellan der europäischen Fabriken. Eschwege.
- SEITZ, HERIBERT, 1949. »Souvenirer och politik år 1772». Rig, s. 97–109. Stockholm.
- SELLING, GÖSTA, 1937. Svenska herrgårdshem under 1700-talet. Arkitektur och inredning 1700–1780. Nordiska Museets Handlingar: 28. Stockholm.
- SIMEON, MARGARET, 1979. The History of Lace. London.
- SJÖBERG, LARS, 1993. »Den svenska bostaden under 1700-talet.» Solen och nordstjernen s. 237–242. Höganäs.
- SJÖBERG, LARS, 1993a. »Förmaket på Löfstad slott.» Solen och nordstjernen s. 243. Höganäs.
- SOLEN OCH NORDSTJERNAN. Frankrike och Sverige på 1700-talet, 1993. Nationalmusei utställningskatalog no 568. Höganäs.
- STAVENOW, ELISABETH, 1961. Siden, sammet, läder, lärft. Uppsala.
- STJERNSCHANTZ, ABRAHAM, »Cronstedtska rubelfonden». Svenska biet 1 April 1843, nr. 76. Utan ort.
- STRIBOLT, BARBRO, 1993. »Dugoures och Desprez' insatser för den nationella svenska operan.» Solen och nordstjernen s. 367–377. Höganäs.
- SUNDBLOM, HANS, TUNANDER, INGEMAR och UGGLA, GABRIEL, 1985. Porfyr. En utställning kring föremål från Älvdalens Gamla Porfyrverk. Stockholm.
- SVENSK ROKOKO I NORDISKA MUSEET, 1924 Stockholm.
- SVENSKA FLOTTANS HISTORIA, 1943. Del II. Malmö.
- SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS I FINLAND HANDLINGAR OCH UPPSATSER VII, 1893. Helsingfors.
- TALVIO, TUUKKA, 1992. »Kustaa III:n metallinen historiankirjoitus.» Kustaa III:n aikaan. Från tredje Gustafs dagar. Lahti.
- TANDEFELT, HEIKKI, 1929. »Ehrensivärdit taiteilijoina». Piirteitä Suomenlinnan historiasta I, s. 45–72. Helsinki.
- TERSMEDEN, CARL, 1916. Amiral Carl Tersmedens memoarer – I Fredrik I:s Sverige. III. I sammandrag utgifna af Nils Erdman. Stockholm.
- THORNTON, PETER, 1965. Baroque and Rococo Silks. London.
- UNGER, GUNNAR, 1946. Skeppholmsbilder. Malmö
- VAHLNE, BO, 1993. »La table au palais royal de Stockholm.» Versailles et les tables royales en Europe XVIIème – XXème siècles, s. 180–183. Paris.
- VAINIO-KORHONEN, KIRSTI, 1944. Kultaa ja hopeaa mestarien työkirjoissa. Suomen kultasepäntö Ruotsin ajan lopulla valtakunnallista taustaa vasten. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisa Tutkimuksia 182. Vammala.
- VERLET, PIERRE, 1963. Les ébénistes du XVIIIe siècle français. Utan ort.
- VERSAILLES ET LES TABLES ROYALES EN EUROPE XVIIEME – XXEME SIECLES. Musée National des Châteaux de Versailles et de Trianon 3 novembre 1993 – 27 février 1994. Paris.
- WALLIN, SIGURD, 1933. Nordiska Museets möbler från svenska herremanshem. Del II. 1700-talet. Frihetstiden och Gustaf III:s tid. Stockholm.
- WALLIN, SIGURD, 1935. Nordiska Museets möbler från svenska herremanshem. Del III. 1800-talet. Gustaf IV fAdolfs – Karl XIV. Johans tid. Stockholm.
- WASASTJERNA, OSKAR, 1879. Ättar-taflor öfver den på Finlands Riddarhus introducerade adeln. Borgå.
- WEIMARCK, ANN-CHARLOTTE och TORSTEN, 1969. Höganäs-keramik. Konst- och bruksföremål från Höganäsbolagets kärlfabrik 1832–1926. Uppsala.
- WEISS, GUSTAV, 1971. The Book of Glass. London.
- WILLS, GEOFFREY, 1968. English and Irish Glass. London.
- WOLLIN, NILS G., 1941. »Den sengustavianska tiden 1785–1810». Stockholms slotts historia. tredje bandet. Från Fredrik I till Gustav V, s. 133–185. Stockholm.
- ÅSTRÖM, ANNA-MARIA, 1993. »Sockenboarne». Herrgårdskultur i Savolax 1790–1850. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland Nr 585. Folklivsstudier XIX utgivna genom Folkkultursarkivet. Ekenäs.

FÖRKORTNINGAR

FKA = Folkkulturarkivet, Helsingfors
HGA = Hertonäs gårds arkiv, Helsingfors
HSA = Helsingfors stadsarkiv, Helsingfors
HSM = Helsingfors stadsmuseum, Helsingfors
KA = Krigsarkivet, Helsingfors
MV = Museiverket, Helsingfors
NM = Nationalmuseum, Helsingfors
RA = Riksarkivet, Helsingfors
SOV = Svenska odlingens vänner, Helsingfors
SRA = Svenska riksarkivet, Stockholm
SSHM = Statens sjöhistoriska museum, Stockholm
ÅLA = Åbo landsarkiv, Åbo
ÅLM = Åbo landskapsmuseum, Åbo
ÖM = Österbottens museum, Vasa

h = höjd

b = bredd

l = längd

d = djup

diam = diameter

alla mått angivna i centimeter

BuNr = Bouppteckningsnummer. Avser den löpande nummer posterna i Cronstedts bouppteckning försetts med

Nr = Föremålets nummer i katalogen över uppspårade föremål

SUMMARY

The present study on the home of Vice-Admiral Carl Olof Cronstedt (1756–1820) is based on a documentation of objects and artefacts that presumably belonged to him. Items of oral tradition and the family ties of the present and former owners with the admiral were the primary criteria of the documentation, which resulted in 269 identified objects.

Carl Olof Cronstedt was born in 1756 at Botby, an estate owned by his mother's family near Helsinki. His father, Major Johan Gabriel Cronstedt, was in Finland on service, and the young Cronstedt received his education and training at the Fortress of Sveaborg (Viapori, present-day Suomenlinna) in front of Helsinki. He went on to follow a career in the Swedish Navy, serving in the so-called Military Fleet. The culmination of this career was his role in the Swedish victory against the Russian fleet at Svensksund (Fi. Ruotsinsalmi) in 1790. These events placed Cronstedt in high favour with King Gustav III, and, being appointed Secretary of State for Maritime Affairs, he had an important position in the Gustavian court, which was known for its interest in culture and the arts.

This art-historical and cultural context provides the necessary background for a more traditional style-historical study of artefacts which is combined in the present thesis with a discussion of Cronstedt's personal property as an expression of personality, life history, mentality and *Zeitgeist*. Analyses of style make it possible to date the objects to Cronstedt's period, which coincided with the neo-classical style. The so-called Gustavian style is prominently represented, and a number of leading contemporary artists, particularly Louis Masreliez, and artisans such as Per Ljung, F.L. Rung, Per Zethelius and Johan Lindgren can be linked with the objects acquired by Cronstedt.

The inventory of Cronstedt's estate was rediscovered in connection with the documentation, making it possible to verify the data via comparisons with this written source. The inventory was not compiled room by room; it mainly lists the objects according to their material. As such, it provides an idea of Cronstedt's home. The range and composition of the items is modern, including, for example, whole sets of cutlery and glassware, objects of Sheffield plate, which was fashionable at the time, and a selection of pewter items that were for purely everyday use. In this respect, there are considerable similarities with, for example, the estate inventory of Cronstedt's friend and contemporary, the "Gustavian" Johan Fredrik Aminoff. Significant differences are evident in comparison with the estates of more provincial homes, where, for example, spoons and pewter plates were numerous.

The items which appear in the estate inventory and

can be traced, according to family tradition, to the admiral, can be identified with certainty. Not all the objects, however, occur in an unbroken succession in the respective estate inventories of the following generations. A number of objects which definitely belonged to the admiral are not listed in the inventory of his estate.

The identified objects can be linked with the life and career of Carl Olof Cronstedt. His background as the descendant of a noble family with several artistically oriented members permitted him to adopt the ideals of education and culture of the eighteenth century. Carl August Ehrensvärd, the son of his second cousin Augustin Ehrensvärd, was particularly important to him.

Economically, Cronstedt himself had to acquire his home and its furnishings. He had no inherited property, nor a family estate with furnishings passed on from earlier generations. Neither was he able to undertake the Grand Tour that was part of contemporary education among his class; he had to be content with the cultural influences and impressions that he acquired in connection with his military training and career. Cronstedt's travels took him to England, the United States, the Netherlands, Germany, Denmark, Italy and Russia, which partly explains the international provenance of smaller objects in his home.

These numerous journeys also required recurrent relocations from one official residence to another. Cronstedt does not appear to have expressed any greater interest in the interiors of his homes and residences until the victory at Svensksund. This resulted in several economic advantages, and an official residence with thirteen rooms at Skeppsholmen in Stockholm.

A suitably furnished home was beneficial for one's career and necessary for a marriage according to the standards of one's class. In 1794 Cronstedt married Beata Sophia Wrangel, the daughter of Admiral Anton Johan Wrangel.

The victory at Svensksund was also reflected in the interiors of Cronstedt's residence. The briefing prior to the battle had taken place in the cabin of the royal schooner *Amphion*, which was decorated according to designs by af Chapman in white and gold with gilt Gustavian-style furniture upholstered with red silk. Cronstedt acquired for himself a suite of furniture (Nr 12–16) designed in the same spirit, which was gilt and covered with silk damask of the same red hue. Made by the master chairmaker Johan Lindgren of Stockholm, this furniture had symbolic significance for Cronstedt, and it was among the "expensive furniture" which Cronstedt wanted to remain as an ensemble even after his death (p. 66–67). A number of smaller items are also related to Svensksund (Nr 120, 121, 151, 175). Two glass goblets bearing Cronstedt's initials were given to him by

King Gustav III after the victory and a large East-India tea service with allegorical themes alluding to the victory was a present from the officers of the Military Fleet.

After the death of King Gustav in 1792, his old supporters and protégés, known as the "Gustavians", fell into disfavour, and Cronstedt himself had to resign from his post in Stockholm and move to the Fortress of Sveaborg. His residence at the far-off fortress was decorated with High and Late Gustavian furniture made in Stockholm according to the latest trends and fashions.

During his period at Sveaborg, Cronstedt, now married, bought Hertonäs (Fi. Herttoniemi) Manor in the Rural Parish of Helsinki. The manor originally consisted of a number of unassuming wooden buildings, a brick-works and a pottery. Following the coronation of King Gustav IV Adolf in 1796, Cronstedt returned to Skeppsholmen in 1797, now as Adjutant General of the Royal Fleets. In 1798 he sold the Hertonäs Manor. During his now second period at Skeppsholmen, Cronstedt made additions to the interiors of his residence, including a suite of Empire style furniture made by the master chair-maker Efraim Ståhl of Stockholm (Nr 36–37).

In 1801 Cronstedt was unexpectedly dismissed from his post without any explanation and ordered to take command of the Fortress of Sveaborg. This banishment to the commandant's residence at the fortress meant that once again highly advanced contemporary furniture appeared in Finland at a very early stage. Furthermore, Cronstedt sold his furniture to Adolf Gustav Norden-skiöld before he surrendered Sveaborg to the Russians in 1808. These objects now found their way to the Frugård Manor in Mäntsälä in Finland.

The surrender, which ultimately resulted in Finland being ceded to Russia, meant that Cronstedt could no longer return to Sweden, and had to live a reclusive life shadowed by his reputation as a traitor. A few years after the surrender, Cronstedt and his family lived in a residence at Mäkkylä in Espoo, west of Helsinki, but he repurchased the Hertonäs Manor in 1813. He could now channel his energies into the construction and interior decoration of the manor. The old pottery was rebuilt as a neo-classical dwelling according to designs by Pehr Granstedt. Posterity expressed amazement over the mixture of Gustavian and bourgeois Empire style in the fixtures. There were pearl-grey panels and door surrounds together with mahogany-coloured doors. The colour scheme is also explained by the cabin interior of the *Amphion*. Owing to the marine character of this High Gustavian interior, it also contained mahogany elements. Twenty years after the Battle of Svensksund, Cronstedt still wished to recall this crowning moment of his life.

The suggested reconstruction of the interior of Hertonäs Manor (p. 66–67) is based on items of informa-

tion on the fixed furnishings and the surviving furniture. The preserved furniture represents approximately one third of the items listed in the estate inventory which can be assumed to be identifiable according to their style. The furniture is mostly from the Gustavian period and was made in Sweden. There are also a few heirlooms; in all the groups of objects the heirlooms are mostly from two generations before Cronstedt, most probably originating from the home of Maria Elisabet Adlerberg, Cronstedt's paternal grandmother.

It was possible to attribute certain items of furniture to individual craftsmen. Cronstedt's gilt console table with a porphyry top was most probably made by Per Ljung, who also carved the ornaments of the *Amphion*.

The range of smaller items, such as clocks, candelabras and porcelain is more varied, particularly with respect to their places of manufacture. There are objects from the European countries which Cronstedt visited, in addition to French and Swiss artefacts. The French element appears to have a connection with Beata Sophia Wrangel, Cronstedt's wife.

Beata Sophia Wrangel's role in the decoration of the home remains unknown. Cronstedt's first period at Skeppsholmen was the most important one for acquiring the furnishings of the home; Cronstedt was still unmarried at this time. The importance which the cabin of the *Amphion* still had for the interior of the Hertonäs Manor shows that Cronstedt's own preferences were decisive in this respect.

Cronstedt preferred to use the services of well-known, sound craftsmen. Both Johan Lindgren and Efraim Ståhl were suppliers to the royal household and the silversmith Petter Eneroth, whom Cronstedt also commissioned, had made objects according to designs by Ehrens-värd. The tendency to rely on known suppliers and artisans is evident in Cronstedt's silverware; the makers had often been apprentices with silversmiths whose services Cronstedt had previously used.

Cronstedt's collection does not contain examples of exaggerated style or design. The objects are notably uniform, owing to the small number of inherited items. The admiral himself was not an active collector of visual art. Many of the paintings and sculptures which he owned have a connection with some event in his life, and the marble busts of French philosophers reflect contemporary interest in the Enlightenment. Cronstedt's high-quality collection of objects and artefacts is exceptional in the Finnish context as it displays distinct differences with respect to the neighbouring provincial manors and their interiors. The distance from Cronstedt's birthplace at Botby near Helsinki to the Adjutant General's residence at Skeppsholmen in Stockholm was truly long.

Translation Jüri Kokkonen

BILAGA 1

Avskrift av bouppteckningen efter Carl Olof Cronstedt

Utdrag ur kejslerlige Åbo Hof Rätts Civile Supplik Diario för År 1820
September 16: Beate Sofie Cronstedt Enka efter framlidne Amiralen
Carl Olof Cronstedt, A: Stjernschantz Öfverste Lieutenant, A: Cron-
stedt och Landshöfdingen Hjärne, anhålla i stöd af 5: Mom: 19: §: i
Kongl: Conçours Stadgan af den 28: Julii 1798: om års Proçlama ef-
ter bemålde Amiral.

Rätteligen vara utdraget bestyrker af kejslerlige Åbo HofRätt den 16:
September 1820:

Seçreterarens Ställe

Lars, P. von Hellens.

Ombud HäradsHöfding Palander

År 1820, den 14. Augusti och följande dagar förrättades af underskrif-
ven Lagman och Borgmästare med biträde af Herr Öfverste Lieutenan-
ten och Riddaren af Kongl Svenska Svärds Orden Anders Johan Sjö-
man samt Rådmannen Herr Johan Lampa Bouppteckning å Hertonas
Gård, efter vice Amiralen, Riddaren och Commendeuren Carl Olof
Cronstedt, som den 7: nästvikne April aflidit, och voro härvid tillstä-
des framlidne Amiralens EnkaFru Amiralinnan Högvälborna Beathe
Sophie Cronstedt, född Grefvinna Wrangel, minder årige Sonen Fend-
riken vid Kejslerliga Semeneoffska Gardes Regrementet Vålborne Herr
Carl Olof Cronstedts af Höglöflige Kejslerlige Åbo Hof Rätt den 1:
sistlidne Julii tillförordnade Förmyndare Landshöfdingen i Nylands
och Tavastehus Låner samt Riddaren af Kongl. Svenska Svärds Or-
den Högvälborne Herr Gustaf Hjärne, äfvensom myndige Sonen Fend-
riken vid Kejslerliga Priobraschinska Gardet Vålborne Herr Anton
Cronstedts befullmäktigade Ombud Öfverste Lieutenanten i Kongl
Svensk Tjenst, Riddaren af Kejslerliga St Wladimirs Ordens 4de Class
och Kongl: Svenska Svärds Orden Vålborne Herr Abraham
Stjernschantz, hvilken, såsom gift med ofvanbemålte Amirals dotter
numera Fru Hedvig Stjernschantz, född Cronstedt, äfven bevakade så
väl sin egen, som dess Frus härunder beroende rätt; och sedan Fru
Grefvinnan Cronstedt härå updetd Höglöflige Kejslerlige Hof Rättens
den 1. Junii detta år meddelte Protocolls Utdrag, hvarigenom Högbe-
målte Rätt bifallit att med i fråga varande Bouppteckning finge till den
4: nästinstundande October anstå, samt Fru Grefvinnan blifvit erin-
rad om innehållet af 1: §. 9. Çap: A: B6. aflopp förrättningen på föl-
jande sätt:

Fastigheter:

Banco
Assignat
Rub. kop.

Hertonäs och Båtvik under ett bruk med Mäkelä skattehemman
sammanslagne och i Helsing Socken
belägne Allodial Säterier, hvilka jemte der inrättade
Tegel= och Krukbruk äga tillräckelige i
godt stånd varande Åbyggnader, till en del af
sten upförde, omkring Tjugo tunnors höst utsäde
samt tvåhundra Parmars hö afkastning om året,
hvarutom Egendomen underlyder åtta stycken
Torp, skog för Gårdens nödvändigaste tarfvor jemte
Husbehofs fiske; värdet å sagde Egendom uptages
tillsammans med _____ 40,000_.
Halfva Heika, Halfva Lillpetas och en tredjedel
i Store Skatte Hemman om 1 1/12 dels mantal,
belägne i Hanaböle By af Helsing Socken. Desse
hemman som hafva god skog, 6 1/2 tunnors höst utsäde,
40 Parmars hö afkastning jemte Såg och mjölkvarn,
värderades till _____ 10,000_.
Kiala Allodial Säteri om 3 1/3 mantal i Borgå

Socken har flere större åbyggnader tio Jordtorpare
fyratio tunnors höst utsäde och cirçå
tvåhundra femtio Parmars hö afkastning, ansågs
med Inventarier värdt _____ 82,000_.
132,000_.

Guld:

1 1 st Swensksunds Medaille med kedja
väger 37 1/4 Duçater å 8 Rubel du duçaten _____ 298_.
2 1 st Urkedja med nyckel om 9
duçater å d° _____ 72_.
3 1 st graveradt Guld Siglll _____ 2 1/8 d° å d° 7_.
4 1 st Halsduk spänne _____ 4. d° å d° 32_.
5 1 st Guldur _____ 12 1/2 d° å d° 100_.
6 1 st Sigill rlng med agat _____ 10_.
7 1 st Ring med konung Gustaf den
IIdjes Portrait _____ 12_.
8 1 st fyrkantig Snusdosa med portrait
Å locket, 39 duçat å 8 Rub. _____ 312_.
9 1 st fyrkantig mindre snusdosa om
23 Duçater _____ å d° 184_.
10 1 st Guld Collier med blanka ringar
24 1/2 duçater _____ å d° 196_.
11 1 st Guld kedja med hår i låset
4 duçater _____ å d° 32_.
12 1 st dito litet gröfre _____ 8 1/2 d° å d° 68_.
13 1 par Armband _____ 4 3/8 d° å d° 35_.
14 1 par örhängen _____ 2 7/8 d° å d° 23_.
15 1 par dito i tunnbands facon _____ 2 d° å d° 16_.
16 1 par små örringar _____ 1/2 d° å d° 4_.
17 4 st Guldringar _____ 6 1/4 d° å d° 50_.
18 2 st Guldringar gamla, 1 1/4 duçater å 8 Rub. _____ 10_.
19 1 st emailerad Guld urkedja om 8
duçater å d° _____ 64_.
20 1 st Tandpets fouderal, 6 1/4 d° å d° _____ 50_.
21 1 st Guld fouderal till en penna, 5 7/8 d° å d° _____ 47_.
22 1 st d° dito emailerad _____ 3 1/2 d° å d° 28_.
23 1 st Guldur dito _____ 30_.
24 2 st Bröstrålar 2 duçater å 8 Rub _____ 16_.
25 1 st Attache _____ 2 1/2 d° å d° 20_.
26 Fingerbårr och Syningar: _____ 2 1/4 d° å d° 18_.
27 3 st Tandpetare a 2 1/2 d° å d° _____ 20_.
28 1 st Sarg till ett Elfenbens pennfouderal, _____ 1/4 d° å d° 2_.
29 1 st dito dito _____ 1/4 d° å d° 2_.
30 1 st Porto med Guld Sarj _____ 5_.
31 1 st Souvenir af Perlemon med d° _____ 2_.
32 1 st dito d° laqueradt med d° _____ 2_.
33 1 st äkta Perlband _____ 50_.
34 1 st Rosenstens Ring _____ 5_.
35 1 st Ring med hår och brillante _____ 5_.
36 1 st dito med äkta Perl och devise _____ 8_.
37 1 Guld Medaille 43 duçater å 8 Rubel
duçaten _____ 344_.
38 1 dito _____ 29 1/2 d° å d° 236_.
39 1 dito _____ 22 1/2 d° å d° 180_.
40 21 st duçater _____ å d° 168_.
41 1 st Rysk Imperial
42 2 st Fredrics d° _____ 10 d° å d° 80_.
43 1 st Engelskt mynt
44 1 st 1/4 duçat _____
2853_.

Silfver:

45	23 st Silfver Rubler à 3 Rub: 70 kop: st 85. 10.	
46	15 st Svenska Spej Riksd. à 5 Rubler	75,-
47	11 1/4 Rys: Smått silfvermynt à 4 d°	45,-
48	51 st silfver Medailler 64 lod à 1 Rubel	
50	kopek lodet	96,-
49	5 st d° dito	27 lod à d°, 40,50,
50	1 st d° dito	5 d° à d_, 7,50,
51	1 st Foder med 2 dussin Desert Couverts	240 lod à d°, 360,-
52	1 st dito med 1. dussin Mat Couverts och	
	Theskedar	150 d° à d_, 225,-
53	1 st dito med 1. dussin Mat Couverts	136 d° à d°, 204,
54	1 st rund skål utan lock	83 1/2 d° à d°, 135,25,
55	1 st fat dertill utarbetat	38 d° à d°, 57,-
56	1 st oval Skål med lock	62 7/8 d° à d°, 94. 31 1/4,
57	1 st dito utan dito	28 d° à d°, 42,-
58	1 st liten kanna med dito	52 d° à d°, 78,-
59	1 st Bägare med dito	26 d° à d°, 39,-
60	1 par höga refflade Ljusstakar 52 lod à d°	78,-
61	1 par dito mindre dito	23 3/4 d° à d°, 35. 62 1/2.
62	1 par Plåtar med lejon	70 d° à d°, 105,-
63	1 par dito mindre	30 d° à d°, 45,-
64	1 st Panna med lock	28 d° à d°, 42,-
65	1 st Peppardosa	12 d° à d°, 18,-
66	12 st små Ljuspipor till Ljuskronor	28 d° à d°, 42,-
67	2 st Nålfat	11 5/6 d° à d°, 17,64,
68	1 st Schatull	136 d° à d°, 204,-
69	1 st Toilette Spegelram	35 1/2 d° à d° 53,25,
70	1 st Thékans lock	7 d° à d°, 10,50,
71	1 st Thesked förgylt	1 1/2 d° à d° 2,25,
72	2 st Hängen till Vin Bouteiller	1 1/2 d° à d° 2,25,
73	1 st Märsked	3 d° à d° 4,50,
74	1 st Ljusknekt	1 d° à d° 1,50,
75	3 st Ströskedar	12 d° à d° 18,-
76	4 st Förläggare skedar	43 d° à d° 64,50,
77	3 st Ragout skedar	30 d° à d° 45,-
78	1 st Pousch slef	2 1/2 d° à d° 3,75,
79	4 st Silfver Proppar till olje et ättik	
	flaskor	7 1/2 d° à d° 11,25,-
80	1 1/2 dussin nya Theskedar med vapnet	33 d° à d° 49,50,
81	1 dussin dito utan d°	12 d° à d° 18,-
82	1 par Skospännen	4 d° à d° 6,-
83	1 1/2 dussin Théskedar gaml.	30 d° à d° 45,-
84	12 st gafflar	96 d° à d_ 144,-
85	12 st Matskedar	76 1/2 d° à d° 114,75,
86	1 st Pankaks Spade	12 d° à d° 18,-
87	1 st Sauce Sked	2 3/4 d° à d° 4. 12 1/2
88	1: Senaps dito	1 3/4 d° à d° 2. 62 1/2
89	1 st Saxfoder	3/4 d° à d° 1. 12 1/2
90	1 st Blyerts federal	
91	1 st Hake till nyckelring tillsammans	
92	1 st beslag till en stick rulle	5 1/2 d° à d° 8,25,
93	2 st quarters mått	
94	2 par Glasögon med silfver bågar	3 lod à d° 4,50,
95	1 par Spårrar	17 d° à d° 25,50,
96	1 st Craschan	6,-
		2834.47 1/2

Pläter:

97	1 St Surtout med olje och ättike glas	6,-
98	2 st Bouteille brickor	1,-
99	1 st Brödkorg	8,-
100	2 st Socker askar	7,-
101	2 par Ljus stakar	15,-

102	4 st Richauer med lod	4,-
103	1 st ställning för Vaxstapel	1,-
104	2 st Ljussax fat	1,-
105	1 st skärmstake	2,-
		45,-

Koppar:

106	1 st Distiller panna med hatt 2ttt: 5tt	
	à 50 kop: tt	22,50,
107	1 st Ljushjärna	17 tt à d°_, 8,50,
108	1 st stor kittel 1 ttt	à d°, 10,-
109	1 st kittel med lock 1:	à d° 10,-
110	1 st dito dito	10tt à d°, 5,-
111	1 st dito dito	15: à d°_, 7. 50,
112	1 st dito dito oval	1ttt 14tt à d°, 17,-
113	dito dito d°	16: d°_, 8,-
114	1 st kittel med handtag	4tt à d°, 2,-
115	1 stor Castrull	13tt à d°, 6,50,
116	1 st dito med lock	6tt à d°, 3,-
117	1 st dito dito	4 1/2tt à d°, 2,25,
118	1 st ditt dito	4tt à d°, 2,-
119	1 st dito utan lock	3 1/2tt à d°_, 1,75,
120	1 st dito dito	3tt à d°, 1,50,
121	2 st små dito med lock	4tt à d°_, 2,-
122	1 st liten trefots panna	1 3/4tt à d° - 86 3/4.
123	1 st stor rifflad Aladaube form med fötter	3-tt à d°, 1. 86 3/4.
124	1 st mindre dito d° slät med lock	4 tt à d°, 2,-
125	1 st flat Castrull utan lock	3tt à d°, 1,50,
126	1 st dito d° d°	2 1/2 tt à d_, 1,25,
127	1 st liten dito med d°	2tt à d° 1,-
128	1 st flat oval form	1 1/2 tt à d° - 75,
129	1 st d°_ dito	1 1/2tt à d°_, - 75,
130	1 st d°_rund dito	1 3/4 tt à d°_, - 86 3/4
131	1 st Buddings form med lock	12tt à d°_, 75,
132	1 st rifflad Gelieform	1tt à d°_, 50,
133	1 st d° dito	1tt à d°_, 50,
134	1 st d° Melonform med skaft	1 1/2 tt à d°_, 75,
135	1 st stor Mandeltårts form	2 1/2 tt à d°_, 1. 25,
136	1 st blank Thépanna	2tt à d° 1,-
137	1 st svart dito	2 1/2 tt à d°, 1,25,
138	1 st Caffepanna	1 1/2tt à d°_, 75,
139	1 st dito	1 1/2 tt à d°_, 75,
140	1 st dito	3/4 tt à d° - 36 3/4.
141	1 st Sumppanna	2tt à d° 1,-
142	12 dussin bakelse formar	1tt à d°_, - 50,
143	1 st spottlåda	1 5tt à d°, 7. 50,
144	1 st stor Castrull	12tt à d°, 6,-
145	1 st ny dito	6tt à d°, 3,-
146	1 st d° mindre dito	5tt à d°, 2. 50
147	1 st d° dito	4tt à d°, 2,-
148	1 st liten dito med lock	3tt à d°, 1,50,
149	1 st dito utan d°	3tt à d°, 1,50,
150	1 st stort Lock	5tt à d°, 2,50,
151	7 st Castrull Lock	14tt à d°, 7,-
152	1 gt stor Thepanna	9tt à d°, 4,50,
153	1 st Fat	2tt à d° 1,-
154	1 st gammal 2 kanns kittel	5tt à d°, 2,50,
155	1 st kanns panna	4tt à d°, 2,-
156	1 st stop dito	32tt à d°, 1,75,
157	1 st 1/2 d° dito	1tt à d° - 50
158	1 st Caffé panna	2tt à d° 1,-
159	1 st stor inmurad Panna med tillbehör	25,-
160	1 st mindre dito dito	10,-
161	1 st afkylare af 4ttt	2tt à 50 kop tt_, 41,-
		252. 46 1/2

Malm:

162 1 st Gryta	4,-
163 1 st Mortell	2,-
164 1 st liten Bakelse form	50,-
165 2 st Strykjern	3,-
166 1 st Mortell	1,-

Tenn:

167 2 st Matvärmare	2,-
168 3 st Fat	3,-
169 1 st ny Sängvärmare	5,-
170 1 st Dricksstop	50,-
171 2 st aflånga Fat	2,-
172 1 st rundt dito	1,-
173 1 st d° skål med lock	3,-
174 3 st gamla Nattkärl	3,-
175 1 st Lavements spruta	50,-
176 1 st Stickbäcken	2,-
177 1 st gamla Sängvärmare	50,-
178 1 par låga Ljusstakar	50,-
179 1 st Nattstols bäcken med lock	2,-
180 1 st dito dito	1,-
	26,-

Messing:

181 1 st gammal Sängvärmare	50,-

Bläck:

182 2 st krusiga Former	50,-
183 2 st bättre dito	75,-
184 2 st gamla Former	25,-
185 2 st större flata Lådor	50,-
186 2 st mindre dito	
187 3 2t Bröd mått	25,-
188 2 st Castruller med lock	2,-
189 2 st Trattar	25,-
190 2 st Durchslag gamla	25,-
191 3 st Rifjern d°	25,-
192 1 st Stops mått	
193 1 st Qvarters d°	25,-
194 1 st Jungfru d°	
195 2 st Bakelse krökare	
196 1 st Skrufratt	
197 1 st Sprits form	
198 1 st Vatten Skopa	
199 1 st Bröd krusare	
200 1 st Rifjern	
201 1 st större Tratt	
202 2 st mindre dito	
203 2 st stops mått	
204 1 st 2 d° dito	
205 1 st Qvarters dito	
206 1 st Puder ask	
207 1 st Fisk sil med d° kittel	
208 12 st Choçolade formar	
209 12 st nya Bakelse formar	
210 5 st Tårt mått	
211 1 st BrödNagg	

212 1 st liten sprutkanna	
213 1 st nytt Rifjern	
214 1 st Distiller Tratt	
215 1 st större dito	
216 1 st mindre dito	
217 1 st Stops mått	
218 1 st qvarters dito	

10,25,

Jern:

219 1 st stor Gryt Stekpanna	
220 1 st mindre dito	6,-
221 1 st liten dito	
222 2 st Çanfourer	2,-
223 1 st rund mindre Gryta med lock	1,-
224 1 st Castrull utan lock	1,-
225 1 st liten trefots panna	25,-
226 1 st Pankaks panna	
227 1 st Plättpanna	1,50,-
228 2 st Stekpannor	
229 3 st Trefötter	1,-
230 1 st Caffé qvarn	50,-
231 1 st d° brännare	25,-
232 1 st Halster	25,-
233 3 st Wåffeljern	
234 1 st godråns jern	4,-
235 1 st Tunnråns jern	
236 2 st Hackknifvar	
237 1 st Pankaks spade	1,-
238 1 st kött Gaffel	
239 1 par Gryt krokar	
240 2 st Jern stakor	
241 1 st Eld Gaffel	
242 1 st d° Tång	1,50,-
243 1 st Eld skyffel	
244 1 st köks yxa	
245 6 st knifvar	
246 2 st Långpannor	
247 2 st Spjell	1,-
248 1 st Jern Invention till Mangel, felaktig	50,-
249 7 st Hänglås	1,-
250 4 st Saxar	50,-
251 1 st 10:kans Gryta	2,-
252 1 st 15: d° dito	3,-
253 1 st 8: d° dito	2,-
254 1 st dito dito med lock	1,-
255 1 st 7 d° dito d°	1,25,-
256 1 st 4: d° Fotgryta	1,-
257 1 st 2 d° Panna	75,-
258 1 st 1/2 Stops dito	
259 1 st Tackjerns Panna	1,-
260 2 st Stekpannor	
261 1 st Watt skopa	25,-
262 1 st Caffé qvarn	50,-
263 1 st d° brännare	
264 3 st Trefötter	50,-
265 2 st Hack knifvar	
266 1 st Hallster,	
267 1 par Grytkrokar	1,50,-
268 1 st Eldgaffel	
269 1. Betsman	
270 1 st inmurad 110 kans Gryta	20,-
271 1 st dito _ 33kans dito	8,-
272 1 st Jern Gryta	2,-
273 1 st inmurad söndrig dito	25,-
274 3 st Eldtänger	1,50,-

275 2 st Eldskyfflar	
276 1 st Långpanna	25,
277 3 st Stål Strykjern	3,
278 2 st Strykjerns fötter	25,
279 1 st lång Ljus Sax	
280 5 st små dito	
281 6 st Eldgafflar	3,
282 3 st d° skyfflar	
283 3 st d° Tänger	
284 2 st inmurade Jerngrytor	10,
	86,25,

Gångkläder:

285 2 st Pälsar skinnfordrade	20,
286 2 st gamla kappor	10,
287 2 st d° Surtouter	12,
288 1 par gamla Ridbyxor	1,
289 5 st Frackar	30,
290 4 par Under kläder	8,
291 10 st hvita Västar	5,
292 3 st Natt råckar	6,
293 1 st Pouder skjorta	1,
294 5 1/2 dussin Dagskjortor	60,
295 11 st Natt d°	10,
296 4 st Natt tröjor	4,
297 12 st d° Mössor	3,
298 6 st Lif stycken	3,
299 6 gt hvita Nankins Calsonger	2,
300 12 st d° Hallsdukar	2,
301 2 st gl: svarta Hofdräfter	2,
302 2 st gl: Hattar	1,
303 1 par gamla Stöflor med Galoscher	3,
304 12 st hvita Spänn halsdukar	1,
305 3 dussin d° Näsdukar	1,
306 12 d° Handdukar	6,
307 6 1/2 par Ull strumpor	2,
308 12 par Bomulls dito	4,
309 3 d° Silkes dito	3,
310 1 st Turkiskt Echarpe	1,
311 2 st Siden Peliser	40,
312 1 st brun Lifpäls	20,
313 1 st Tafts Tulubb	10,
314 1 st d° Salopp	8,
315 1 st blå klädes Päls	8,
316 2 st klädes kapotter	10,
317 17 st diverse klädningar	60,
318 9 st d° Scharlar och Halsdukar	100,
319 3 dussin Lintyg	36,
320 7 st kjortlar	14,
321 8 st Bomulls tröjor och Lifstycken	8,
322 6 st Natt Mössor	1,50,
323 2 dussin Bomulls strumpor	12,
324 3 par svarta Regarns dlto	2,
	534,50,

Linne Kläder:

325 29 par Lakan	100,
326 23 par Örngottssvar	30,
327 26 par blångarns Lakan	40,
	170,

Säng=Kläder:

328 8 st diverse Siden täcken	50,
329 8 st dito Cattuns dito	30,
330 4 st Filtar	12,
331 17 st diverse Tagel Madrasser	80,
332 4 st Madrasser stoppade med björn måssa	8,
333 15 st diverse Fjäder Bolster	150,
334 5 st Tagel Dynor	5,
335 47 st Fjäder Dynor	90,
336 10 st Domistlive Täcken	15,
337 5 st Får skinns Fällar	5,
338 10 st Madrasser stoppade med hår	20,
339 6 st Rötöfvs Bolster	6,
340 32 st Dynor stoppade med hår eller Rötöfs	15,
	486,

Duk=Tyg:

341 3 st gamla Damas Dukar	75,
342 72 st större och mindre dräll Dukar	500,
343 45 st gamla Damas servietter	45,
344 723 st Dräll Dito	650,
345 36 st Hamp Dito	18,
346 4 1/2 dussin Dräll Handdukar	50,
347 1 1/2 d° gröfre dito	9,
	1,347,

Porcellain:

348 1 st blå och hvit Bords service	75,
349 2 st Desert Serviser	200,
350 1 liten Ostindisk Thé dito	18,
351 1 st Thé Service af Saxiskt Porcellain	30,
352 1 st dito bristfällig	10,
3 53 2 st svarta Thé kannor	2,
3 54 2 st hvita Thékannor	2,
3 55 4 st Grädd Snäckor	2,
356 27 st Porcellains Muggar	10,
3 57 5 dussin Thékoppar	25,
3 58 4 st Pottpuri krukor	4,
3 59 5 st Frukt korgar	5,
360 2 st hvita Saladierer	1,
361 2 st dubbla Talrikar	50,
362 2 st spilkummar	50,
363 3 st Smör askar	1,
364 2 st Små Asjetter	50,
365 10 st Pounsche bälur	30,
366 34 st Engelska Mjölunkar	15,
367 5 st Handfat med kannor	10,
3 68 8 st Nattkärl	5,
	446,50

Glas:

369 2 st blåa Poçaler	5,
370 4 st höga slipade Sylt skålar	20,
371 2 st låga dito	5,
372 18 st diverse ritade Carafiner	12,
373 28 st släta dito	10,
374 2 st Toilette flaskor	2,

375 25 st ritade Dricksglas	6_
376 40 st Engelska släta Dricksglas	10_
377 40 st ordinaire större dito	5_
378 3n st dito mindre dito	3_
379 24 st Engelska Porter glas	6_
380 32 st d° Vinglas	6_
381 6 st Champagne glas	1_
382 58 st mindre ritade Vinglas	10_
383 29 st större dito	6_
384 34 st d° Desert glas	6_
385 33 st ritade mindre dito	5_
386 10 st Vinglas med förgylt kant	3_
387 32 st dito med vridna ben	4_
388 80 st diverse ordinaire Spetsglas	10_
389 2 st Glas kupor öfver dockor	1_
390 2 st Glas till Sockeraskar	1_
391 20 st diverse små Glasflaskor	50_
392 4 st Glas för Fogelburar	50_
393 1 st Blomster glas	
394 7 st stora Glas Bouteiller	2_
395 20 st diverse gamla glas burkar	2_
396 7 st diverse hvita Porcellains Burkar	1,50_
397 21 st Ruthiska dito	4_
398 2 st d° Flaskor	50_
399 4 st d° Krus	50_
400 1 st d° Vatten kruka	25_
	147,75

Meubler:

401 1 st Fruntimers Chifonier af Mahogne med svart marmor skifva	30_
402 1 st dito med grå dito	20_
403 1 st dito _ af ahl	10_
404 1 st stor Mahogne Bureau för Chartor	20_
405 1 st Fruntimers Bureau med grå skifva	15_
406 1 st d° gamalt dito	10_
407 1 st liten d° dito af Vahnötsträd	5_
408 1 st Bureau af ahl	5_
409 1 st Drag Bureau hvitmålad	6_
410 3 st dlto sämre gamla	9_
411 1 st Mahogne skrifbord	15_
412 3 st Nat Comoder af Mahogne	9_
413 2 st Pappers skåp af Mahogne	25_
414 2 st Bok dito omålade	15_
415 1 st klädes dito af Ek	7_
416 2 st hvitmålade d°	10_
417 1 st krydd skåp d°	5_
418 9 st gamla Klädes skåp	40_
419 1 st d° laqueradt hörn skåp	2_
420 1 st Barn bok skåp	2_
421 1 st d° Dock dito	1_
422 2 st Mahogne Matbord, halfrunda	20_
423 1 st stort rundt Bord med Fällskifvor	20_
424 1 st litet d° dito	5_
425 1 st rundt Thébord	10_
426 1 st Toilette bord	7_
427 1 st rundt dito med låda	15_
428 1 st Sybord med laquerad skifva	8_
429 1 st gammalt litet dito	3_
430 1 st Thébord med Porcellains skifva	10_
431 1 st Ahlrots bord	5_
432 1 st af ahl dito	5_
433 2 st d° Spelbord	10_
434 2 st blåmålade halfrunda Matbord	6_
435 2 st målade Fäll Matbord	4_
436 1 st blått d° dlto	

437 1 st rödt d° dito	6_
438 13 st diverse Bord	8_
439 2 st gamla betsade Hörnskänkar	10_
440 1 st perlfärgad dito	4_
441 1 st 2 Mans säng af Mahogne	20_
442 1 st 1.mans dito	10_
443 1 gt 2 mans säng af stål	6_
444 1 st 1. mans dito	4_
445 1 st 2 mans dito gråmålad	7_
446 1 st dito dito gamalt	5_
447 2 st skjut sängar	6_
448 1 st bred säng	3_
449 10 st diverse Sängar med Väfbotten	20_
450 3 st Tält sängar	3_
451 2 st Soffor förgyllda, med Damask öfverdrag	40_
452 4 st Fonteuiller, dito	8_
453 4 st Tabouretter dito	8_
454 12 st karmstolar dito	20_
455 6 st Fönster stolar, dito	10_
456 1 gt Soffa utan öfvertåg, hvitmålad, med Tagel stoppnng	10_
457 2 st Fonteuiller utan öfvertåg, hvitmålade, med Tagel stoppnng	4_
458 12 st stolar d° dito	15_
459 6 st Tabouretter dito	12_
460 1 st Soffa, hvitmålad, med Cattuns öfverdrag och Tagel stoppnng	12_
461 18 st Stolar d° dito	20_
462 1 st Soffa af fanerad Björk, med nytt öfvertåg och d° stoppnng	10_
463 1 st dito hvitmålad, med schagg öfverdrag och d° stoppnng	8_
464 6 st Fonteuiller d° dito	12_
465 1 st Divan hvitmålad, med Cattuns öfverdrag, grönt klädes Täck, dynor och Madrass	25_
466 4 st Mahogne stolar med tagel stoppnng	8_
467 2 st Toilette stolar med grönt skinn öfverdrag	4_
468 3 st gamla träd Soffor	3_
469 12 st Stolar perlfärgade, med randigt öfverdrag	10_
470 24 st gamla Sals stolar med läder dynor	12_
471 2 st förgyllda Pelar bord med Porphy skifvor	60_
472 2 st stora speglar i ett glas med förgyllda ramar	60_
473 1 st dito i 2 glas med dito	20_
474 1 st mindre dito i 2 glas med Mahogne dito	10_
475 1 st liten Trümeau	8_
476 3 st mindre fyrkantiga Väggspeglar	9_
477 1 st liten gammalt dito	1_
478 4 st småToilette speglar med mahogne ramar	4_
479 2 st större Ljus kronor	60_
480 1 st liten dito eller Lampa	10_
481 1 st Bord studsare med marmor fat	50_
482 1 st dito med bronze	30_
483 1 st förgylt Pendule	20_
484 1 st vägguhr med fouderal	15_
485 1 st Dito gammalt	5_
486 1 st Pendule d°	5_
487 1 st Wäggur med Gök	6_
488 1 st gammalt Vagg stussare	5_
489 1 st liten Bord dito af bronze	12_
490 2 par Armstakor af dito	50_
491 1 par Ljusstakor af dito och Porphy	10_
492 1 par små Plåtar af dito	6_
493 1 st liten Ringklocka d° till Toilette	2_

494 1 par Ljusstakar af hvit Marmor	2,-
495 1 st hvit dito af Composition	6,-
496 2 st rödgråa Marmor Ljus stakor	5,-
497 2 st Lusstakor af sämre bronze med Ugglor	5,-
498 3 st dito dito	6,-
499 2 par höga dito af malm	4,-
500 1 par Plåtar dito	1,-
501 1 par dito af Messing	1,-
502 4 par gamla dito af Mahogne med fyrkantiga fötter	4,-
503 1 par dito d° med runda fötter	1,-
504 2 par dito af Träd	1,-
505 2 st runda Waser af alabaster, refflade	20,-
506 1 st hög Was af dito, utarbetad	20,-
507 1 st mindre Was af Porphy	10,-
508 2 st Ostindiska dito af Porcell:	10,-
509 1 st Plateau af Marmor med pieçer	20,-
510 4 st Buster af Alabaster	12,-
51 1 1 st Bureau skifva af hvit Marmor	10,-
512 1 st spis af Finsk Marmor med ornament af Bronze	25,-
513 1 st Mortel dito d°	2,-
514 1 st Smör ask af Porphy	5,-
515 2 st Mortlar dito	2,-
516 3 st Papperhålar dito	1,-
517 13 st Saltkar _ dito	10,-
518 1 st Plateau i 3 delar af spegelglas med tre dockor etc=	25,-
519 1 st dito af rundt ,glas med slipade hängen	10,-
520 2 st Chatull af Mahogne	12,-
521 1 st Engelskt Théskrin af inlagt träd	5,-
522 1 st Mahogne Théskrin	2,-
523 1 st gaml d° dito mindre	1,-
524 3 st dito Sockerskrin	2,-
525 1 st brunmålad Dragkista	3,-
526 1 st litet Mahogne Flaskfoder med 3 flaskor	6,-
527 1 st dito med 4 gröna d°	4,-
528 3 st gamla större dito af träd	3,-
529 6 st diverse gamla Kistor	9,-
530 4 st d° runda Salskins Coffertar	12,-
531 3 st d° fyrkantiga dito	8,-
	1495,-

Träd:

532 1 st Ek Mangel	15,-
533 1 st liten gammal Mangel	5,-
534 1 st Wåg	5,-
535 1 st Handqvarn	4,-
536 1 st Potatoes dito	2,-
537 1 st Handsikt	10,-
538 6 st Tvättbunkar	1,-
539 1 st Bryggkar	2,-
540 4 st jernbandade Liggare	4,-
541 8 st Jernbandade Watt såar	3,-
542 7 st trädbandade dito	2,-
543 2 st d° Smörtjärnor	50,-
544 2 st diverse Deghåkar	50,-
545 1 st Baktråg	
546 1 st Skorp d°	50,-
547 12 st Brödbräder	2,-
548 1 st jernbandad Kött Tina	1,-
549 1 st gammal dito	50,-
550 1 st stor Mjöllår	2,-
551 2 st diverse Smör Tinor med lock	2,-
552 12 st d° dito byttor	2,-
553 1 st Surkåls halftunna	

554 1 st Gurk dito	2,-
555 3 st Baljor	
556 1 st Dricks tunna	
557 1 st Ankare	
559 4 st Fjerdingar	
560 1 st Täck båge	50,-
561 3 st Lus kistor	1,-
562 2 st Hack hoar	25,-
563 1 st. Saltkar	
56 4 2 st Kött klubb	
565 8 st Fisk bräden	
566 10 st Trädslefvar	1,-
567 36 st d° Skedar	
568 7 st d° Askar	
56 9 3 st Rissel	
570 1 st Soppsil	
571 1 st Härsikt	
572 2 st Flor sikt	1,-
573 8 st Säll	
574 3 st Kläd korgar	2,-
575 11 st Rot dito	
576 41 st diverse större och mindre Pärt. korgar	1,-
577 10 st d° d° Grep korgar	
578 7 st Spinnräckar	
779 5 st Nystfötter	6,-
580 4 st Härflar	
581 2 st köks hyllor gamla	2,-
582 1 st dito bord d°	1,-
583 1 st Fäll Bord d°	1,-
584 1 st dito d° litet	50,-
585 1 st Bak-Bord	
586 7 st dito Bräder	2,-
587 1 st dito d° litet	
588 1 st Deg tina	
589 1 st d° Tråg	75,-
590 1 st Soffa utan dynor	1,-
591 3 st Pinn stolar	1,-
592 2 st gamla skräp tunnor	
593 8 st hel tunnor	
594 15 st half d°	
595 2 st Tinor	2,-
596 1 st Salt lå	
597 1 st Fisk kappe	
598 9 st Tunnor	
599 1 st liten Bok hylla	25,-

92,25,

Woiturer och Seltyg:

600 1 st fyrsittsig gamal Täck Wagn	100,-
601 st half Täck wagn gammal	75,-
6 02 1: d° Winer wagn d°	60,-
603 1. Medevi Vagn med soufflette	70,-
604 1: gammal dito utan d°	30,-
605 1. d° grönmålad Chaise	20,-
606 2. gamla Kurslädor	25,-
607 5 st andra Slädor	25,-
608 1 st Kurier kärra	15,-
6 09 3 st gamla Vagns selor	15,-
610 7 st sämre dito	15,-
611 4 st kärr dito	6,-
612 1 par Spann Selor	20,-
613 4 st Släd Selor	10,-
614 2 st gamla Sadlar med betsel	6,-
615 4. ringar bjellror	5,-
616 7 st gamla Arbets selor	7,-

617 12 st d° Grimmer	3_
618 3 st d° Torrnister	50,
619 12 st d° Häst Tacken	4_
	511,50,

Kör= och Åker=Redskap:

620 6 st hjul till Arbets vagnar	6_
621 9 st Arbets Slädor	15_
622 4 st Drögar	5_
623 9 st Arbets kärror	30_
624 4 par Skacklor	1_
625 15 st Plogar	25_
626 5 st Harfvor	10_
627 1 st Wälter	2_
628 2 st Lind Ristor	2_
629 2 st Bilor	2_
630 19 st Spador	10_
631 8 st jern Störar	8_
632 2 st Kofötter	1_
633 16 st Torf hackor	4_
634 48 st Liar	40_
635 8 st Skäror	2_
636 9 st Grepar	2_
637 2 st Löf skäror	50,
638 22 st Skyfflar	50_
639 20 st Skop hackor	5_
640 16 st Yxor	4_
641 38 st Bergbårrar	7,50,
642 8 st Berg släggor	4_
643 3 st Ladd tyg	
	191_

Diverse:

644 1 st Thé kök af Bronze	5_
645 2 st Ostindiska laquerade Spellådor med Jéttoner af Perlemon	6,
646 1 st laqueradt rödt handfat och kanna	
647 1 st gl gult dito d°	5_
648 2 st gamla Ljusbrickor	1_
649 1 st d° stor röd Thé dlto	4_
650 3 st d° mindre dito	3_
651 2 st d° runda dito	2_
652 4 st d° helt små dito	2_
653 12 st d° Bouteille brickor	3_
654 18 st d° Glas _ dito	2_
655 1 st Urkedja af slipadt stål	
656 1 st dito mindre	1_
657 1 st dito gammalmodig med hake	
658 12 st Rakknifvar	12_
659 2 st Väfskedar	
660 3 st dito af messing	3_
661 1 st Wåg Ballance med skålar och vigter	25_
662 4 st Spannmåls Mått	5_
663 5 st Slipstenar	5_
664 2 st grofva Trossar	10_
665 2 st Skoflar	
666 1 st Brandsegel af Buldan	1_
667 1 st Talja	
668 1 st Stack lina	3_
669 2 st Block	
670 1 par jern Kakelugns dörrar	1_
671 1 Bvitta med Skälspäck	1_

672 6 Tunnor 8runrot	30_
673 2 d° Beckolja	25_
674 1 fjerding Köllerfärg	8_
675 1. d° Victriol	5_
676 20 Ltt hemvuxit Lin	60_
677 1. d° grofva Hampblår	1_
678 2 d° 4 tt Blår	2_
679 1, Ltt Ull	15_
680 10 marker Waxljus	15_
681 6. Ltt Talgljus	48_
682 1. Ltt Humla	3_
683 1. fjerding Helgryn	4_
684 18 st Fårskinn	4_
685 15 st Kalfskinn	2_
686 5 st Sämisk d°	5_
687 2 st Häst hudar	10_
688 11 Ltt Linne garn	165_
689 4 d° Ljusgarn	12_
690 2 d° Blångarn	13_
691 3 d° Säckgarn	5_
692 6. marker Ullgarn	6_
693 5 Ltt Notgarn	15_
694 12 marker Bomulls garn	18_
695 2 d° Turkiskt garn	8_
696 8 marker Sytråd	20_
697 10 alnar tunnt Foder Levantin	12_
698 42 d° diverse Taftar	50_
699 14 d° d° Tyll	14_
700 16. d° Nättelduk	20_
701 22 d° diverse Cambridge	25_
702 10 d° Jakonette	15_
703 16. d° hvitt Engelskt tyg	20_
704 14 d° Cattun	14_
705 17 d° Lärft	12_
706 54 d° Blaggarn	10_
707 18 d° hemväfvet Parkum	15_
708 5 st gamla Björnhudar	25_
709 2 st d° Tiger hudar	10_
710 5 st d° Slädfällar	10_
711 3 st kikare	30_
712 1 st Solvisare af sten	2_
713 2 st skrifttyg	2_
714 2 st Barometrar	15_
715 1 st gammalt Bykjern	
716 1 st d° Slägga	25_
717 1 st gammal Halfkappa	
718 1 st Dal sten med jernvef	1_
719 1 st Engelsk dito med d°	2_
720 1 st Metall klocka	10_
721 2 st Handsprutor af koppar	2_
722 2 st Murhackor	25_
723 7 st gamla Kar	5_
724 1 st liten Jern ankare	4_
725 4 st gamla jernaxlar	3_
726 1 Låda med diverse gammalt Jern	1_
727 1 Låda med smidbart d°	2_
728 9 st buldans diverse Säng Säcker	9_
729 1 st Räf Sax	2_
730 24 st Sågblad	100_
731 12 st nya Liar	25_
732 1 st gammal Bössa	2_
733 10 st diverse gamla Mattor	70_
734 3 st Statuer af Gips	3_
735 4 st gamla hvita Marmor Byster	5_
736 1 st Octant	25_
737 1 st Sirkel bestick	3_
738 1 st Wattu pass	1_
739 1 st Compass	1_
740 1 st Termometer	2_

741 2 st Läder Kappsackar	4,-
742 2 st d° Wascher	5,-
743 1 st Läder Möss ask	1,-
744 3 st d° Portefeulller	2,-
745 6 st Siden Gardiner	6,-
746 12 st Nettelduks dito	12,-
747 13 st Rullgardiner	7,-
748 24 st gamla Gardins tofsar	50,-
749 1 gt Gult Dammask Säng omhänge med löst Täck	5,-
750 1 st rödt dito dito	5,-
751 1 st grönt Tafts dito	3,-
	1219,-

Båtar och Fisk Redskap:

752 3 st gamla Not båtar	10,-
753 4 st gamla Slupar	30,-
754 3 st Ekstockar	5,-
755 1 st Julle	5,-
756 1 st gammal Sump	1,-
757 6 st gamla Segel	3,-
758 1 st gammal Lådja med segel	40,-
759 1 st Strömmings Not	15,-
760 11 st gamla Nät	3,-
761 20 st gamla Ryssior	5,-
762 2 st Notwindare	
763 2 st Ljuster	1,-
	118,-

Snickare Verktyg:

764 2 st Höfvel bänkar	4,-
765 18 st diverse Höflar	3,-
766 10 st d° Bårrar	1,-
767 10 st d° Sågar	3,-
768 5 st Huggyxor	2,-
769 8 st Huggjern	1,-
770 5 st Svarfjern	50,-
771 1 st Svarfstol	3,-
772 2 st Vinkel hakor	25,-
773 1 st jern Cirçel	
774 1 st Rasp	
775 1 st Hållhake	
776 2 st Ritmått	25,-
777 2 st Släggor	1,-
778 1 st Bårrskaft med 7 bårar	1,-
779 4 st Hamrar	
780 2 st Drefjern	50,-
781 1 st Våndhake	
782 3 st Hoftänger	50,-
783 1 st Verkfat med diverse gamla verktyg	2,-
	23,75,-

Trädgårds Redskaper:

784 44 st gamla Drifbänks fönster	10,-
785 5 st Skophackor	2,-
786 4 st Skott kärror	2,-
787 8 st Melons Lyktor	2,-
788 4 st Krattor	25,-
789 6 st Sprutkannor	3,-

790 3 st Räns knifvar	
791 1 st Fröskåp	5,-
792 100 st diverse Blom krukor	24,25,-

Kakel =Redskap:

793 75 st gamla Kakel formar	5,-
794 2 st Plintar	1,-
795 1 st Flis af Sten	1,-
796 2 st klapp håttisar	25,-
797 1 st kiselqvarn	3,-
798 1 st Mortel med stöt	1,-
799 3 st Drej Skifvor	3,-
800 1 st Rifsten med löpare	1,-
801 2 st Skafknifvar	25,-
802 1 st gaml jern Gryta	
803 1 st Spett	1,-
804 1 st Slinkbunk	25,-
	16,75,-

Brännvins Redskap:

805 4 st Bland-kar	4,-
806 2 st Kyl fat	2,-
807 2 st Såar	1,-
808 2 st Åmbare	25,-
809 1 st Potatoes qvarn med Tina och 2ne jernvefvar	2,-
810 2 st Brännvins Tunnor	2,-
811 3 st Metals Tappar	2,-
812 5 st större Liggare	10,-
813 8 st Ankare	2,-
814 1 st Galér kagge	50,-
815 1 st koppar Pump	2,-
816 1 st Tunn Tratt med koppar pipa	50,-
817 2 st gamla bläck Trattar	25,-
818 1 st gammal Häfvert af bläck	25,-
	28,75,-

Smedje=Redskap:

819 1 st Blås bälg	3,-
820 8 st Smedje tänger	3,-
821 3 st Hamrar	
822 1 st bänk d°	1,-
823 2 st Städ	5,-
824 2 st Sperr horn	2,-
825 2 st Släggor	1,-
826 4 st Naggeljern	50,-
827 4 st Skrufskifvor	2,-
828 10 st diverse filar	2,-
829 1 st Hambult	50,-
830 1 st Körnare	25,-
831 1 st Rifsten	
832 1 st Skott meissel	2,-
	22,25,-

Böcker och Chartor:

833 Ett Bibliothek bestående af 1200 band enligt Cathalog	600_
834 700 st Brochurer	150_
835 46 st Chartor	150_
	900_

Gravurer:

836 21 st graverade Portraiter	10_
837 28 st d° Engelska Sjöbatailler	10_
838 3. Cahier med diverse Gravurer	15_
839 19 st andra Gravurer	7_
840 42 st Taflor med ramar	12_
	54_

Spanmål:

841 10 Tunnor Råg à 12 Rubel tunnan	120_
842 4. d° Hafra à 7. d° d°	28_
843 5 1/2 d° Blandsäd à 8. d° d°	44_
844 1/2 d° Malt	6_
845 1. d° Ärtor	13_
	211_

Hästar och Kreatur:

846 2 st bruna Vagns hästar	150_
847 9 st Arbets hästar	225_
848 1 st 3 års gammal Fåle	20_
849 48 st Kor à 15 Rubel	720_
850 3 st Tjur Oxar	45_
851 2 st kalvvar	5_
852 22 st Får	40_
853 20 st Lam	20_
854 12 st Svin	60_
855 18 st Höns	3_
856 4 st Ankor	2_
857 2 st Gäss	2_
	1292_
	147, 449,69

Inventarier å Hanaböle:

858 2 st Jern harfvor	5_
859 1 st Mull d°	3_
860 3 st Plogar	3_
861 1 st Wälter	2_
862 1 st Slada	1_
863 5 st jernskodda Arbets Slädor	5_
864 5 st brukbara Kärror	25_
865 1 st Arbets vagn	10_
866 2 st Höslädor	2_
867 2 st. oskodda arbets selor	1_
868 8 par Skacklar	1_
869 6 st brukbara Selor	6_
870 5 st Spador	2_
871 5 st Yxor	2_

872 1 st Bila	1_
873 2 st Släggor	1_
874 25 st uppodlings hackor	6_
875 4 st större dito	1,50
876 2 st Rot bilar	1_
877 11 st Liar	10_
878 6 st Skäror	1_
879 5 st Refsor	50_
880 11 st jern Hackor	2_
881 1 st d° Stör	1_
882 1 st d° Kofot	50_
883 1 st Isbill	50_
884 1 st Sarrwagin	10_
	94,10,

Diverse å Hanaböle:

885 2 st gamla Bord	1_
886 1 st Säng	50_
887 2 st Stolar	50_
888 1 st litet bord	50_
889 1 gt gammalt Væggur	1_
890 1 par fina Lakan	3_
891 1 st groft dito	1_
892 1 st hvit Ullfilt	1_
893 1 st grå dito	1_
894 1 st en mans Madrass stoppad med tagel	3_
895 1 st lång fjäder dyna	2_
896 1 st Blårgarns Madrass med dyna	1_
897 1 st Hoftång	25_
898 2 st Hamrar	25_
899 1 st Dalsten	2_
900 1 st Rifsten	1_
901 1 st Malmklocka	2_
902 1 st Hackelse kista med knif	1_
903 1 st Anderstångs Nafvare	
904 1 st Handhöfvel	
905 2 st Fog d°	
906 1 par Spont d°	3_
907 1 par Ränn d°	
908 2 st Hand Sågar	
909 1 st större såg	
910 4 st jern Störar	2_
911 1 st kofot	50_
912 1 st Band hake	25_
913 1 st Trädblock med krok	25_
914 14 st jern klafvar	2_
915 2 st d° Grapar	1_
916 1 st nytt Sörpkar	1_
917 1 st gammalt kar	25_
	32,25,

Kreatur å Hanaböle:

918 4 st Arbets hästar	100_
919 8 st Stutar	60_
920 14 st gamla Får	30_
921 10 st Lam	10_
922 1 st ett års gammalt Svln	2_
	202_
	147,778,4.

Säkra Fordringar:

Hos Herr Baron A Ramsay efter Liqvid och numera under den 8: innevarande Augusti utgifven skuldsedel _____	3,333. 1/5
EnkeFru Capitainskan Fredrique Burghausen skyldig enligt dess aflidne mans, Capitainen Burghausens uthändigade och af henne godkände Revers, daterad den 26 Februarii 1805, Capital 156 RD Banco, som med fem års ränta à 24s sagde mynt per Rubel gör _____	405,10
Herr Capitain Matts Moring häftar jemlikt Revers af den 18: Januari 1813. för 1000 RD Banco, som à 24s sagde mynt på hvarje Rubel beräknade gör _____	2000,.
Enligt af Herr Prosten Hartman utgifven skuldsedel, som den 20 Junii detta år blifvit förnyad, utgör Sterbhusets fordran hos honom _____	100,.
Hos Herr Capitain G. Melan fordras efter Revers af den 18: September 1812 300 RD Banco hvarår återstår 240 Rd sagde mynt à 249 per Rubel _____	480,.
Herr Öfversten Wårnhjelm häftar efter skriftelig förbindelse den 31: Mars 1810, för 274 RD Banco som å 24s sagde mynt per Rubel gör _____	548,.
Herr Majoren Baron Klerker skyldig enligt den 1. September 1810 utgifven Revers 533 RD 1 6 s Banco i Capital, jemte obetald ränta för 6 år 7 1/2 månader, som beräknadt à 24 s sagde mynt per Rubel gör _____	1490,.
Dito Dito af den 28 Augusti 1813 Capital 400 Rubel Banco Assignationer Jemte 7 1/4 månaders ränta tillsammans _____	414,50
Dito Dito af den 1 April 1819, Capital 600 Rubel Banco Assignationer med obetaldt intresse för ett år, gör sammanräknadt _____	636,.
Herr Capten A. J. Jackel d° enligt Revers af den 20 Augusti 1810, 200 Rubel Banco Assignationer med obetalde Interessen utgöra tillsammans _____	319,50
Herr Öfverste Lieutenanten Jöran Mannerstråle d° i grund af skuldsedel, daterad den 10 April 1819, 200 Rubel Banco Assignationer och 1 års ränta tillsammans _____	212,.
Herr Öfversten Baron Lejonhufvud d° enligt dess förbindelse af den 11 Julii 1820 med Ränta _____	600,.
Herr Majoren Zansen d° efter Revers den 1 November 1812, 300 RD Svenskt Banco gör à 24 s sagde mynt per Rubel _____	600,.
Dito d° af den 22 December 1813, 300 RD Banco à dito _____	600,.
Dito d° af den 3 Januarii 1811 _____	500,.
vagnmakaren Jacob Malmström d° enligt förbindelse af den 29 Junii 1816, 250 Rubel Capital och Återstående obetald ränta tillsammans, 261. 87. Handlande, Lindert d° efter Revers af den 16: September 1817 _____	3500,.
	16,000,97,

Osäkra Fordringar:

Collegii Rådet Limnell skyldig efter Revers af den 1. April 1810 _____	100,.
Borgaren Fredric Byman d° d° den 1. April	

1815 _____	500,.
Dito dito af den 1 Julii 1815 _____	300,.
Herr Capitain C. H. de Carnall d° d° af den 21. Februarii 1819. 450 RD Banco à 24 s sagde mynt per Rubel _____	900,.
Strumpväfvaren Lindberg d° enligt Räkning _____	104,.
Bonden Adolph Peijas d° jemlikt skuldsedel af den 27de April 1819 50. RD RGs à 36 s sagde mynt per Rubel _____	66,66,.
Summa Inventarii 1970. 66	163,779, 1,

Gäld och Afkortning:

Fru Friherrinnan Rotkiroh fordrar enligt Revers af den 1. Maj 1813. 9000 RD Banco med ränta för 11 månader, gör à 24 s sagde mynt per Rubel _____	18,990,.
Handlanden A. Sierck efter d° af den 6: December 1813, Capital och ränta, 2,575 RD 23 s: 4 rst Banco, som à 24 s: sagde mynt per Rubel utgör _____	5150,96,
Dito d° efter räkning af den 11. Julil 1820, 720 Rubel och 139RD 3 s RG.s. tillsammans _____	905,41,
Handelshuset Johan Sederholm d° efter förskrifning den 7. Junii 1816 700 RD Svenskt Banco med 3 års och 10 månaders Ränta à 24 s sagde mynt per Rubel _____	1722,.
Handlanden G:et Sederholm d° d° af den 7. Martii 1820, 800 RD Banco och 1 månads ränta _ à d° _____	1608,.
Commerçe Rådet Govinius d° d° af den 13 Deçem 1819, 500 RD Banco och 100 Rubel Banco Assignation: jemte ränta för 3 3/4 månad _____	1120,37,
Dito d° af den 24 Januarii 1820. 200 Rubel Banco Assignationer och 300 RD Banço med ränta 2 1/s månad _____	809,75,
Dito d° enligt Räkning af den 30 Maj 1820, 60 RD 42 s RGs à 36 s sagde mynt per Rubel _____	81,16,
Doctorinnan Wallen d° d° enligt Revers af den 6. October 1819, 1600 Rubel Banço Assignat med halft års ränta _____	1648,
Handlanden Joh: Henriç Lindert d° d° af den 1. Deçember 1816 _____	50.000,.
Dito d° dito _____	32,000,
Assessoren Elg d° efter Räkning af den 7de Junii 1820 500 RD RGs:, som à 36 s: sagde mynt per Rubel gör _____	666,66,
Capten G. Sundman å Råntefria Låne Medels förwaltnings Commisionens vägnar d° efter Revers af den 1. Augs: 1817, 3000 Rubel Banço Assignationer med ett års 8 1/4 månaders rän ta _____	3303,75,
Dito för egen del efter Räkning den 12 Junii 1820 _____	870,96,
Herr Commerçe Rådet Nath: Heidenstrauch fordrar jemlikt Revers af den 5 Junii 1814 600 RD RGs samt obetald ränta ifrån d. 5: Juni 1816, görà 36 s sagde mynt per Rubel _____	1001,.
Herr Commerçe Rådet J: H: Heidenstrauch d° i grund af Räkning daterad den 22 Julii 1820 _____	950,.
Fattigwårds Direction i Helsingfors d° enligt Revers af den 30 Deçember 1815, 650 RD Banco med 34 månaders Ränta, à 24 s sagde mynt per Rubel utgör _____	1321,12,
Dito d° af den 5: November 1816 1000 Rubel jemte Ränta för 5 månader tillsammans _____	1025,.
Handlanden J: Sundberg i grund af Räkning,	

daterad den 2 Juni 1820 _____	174,75
Garfvaren Eriç Österberg efter d° af den 11 Julii 1820 _____	51, _
Rådmannen Lampa d° d° af den 13 Juni 1820 _____	250,55,
Herr Commerçe Rådet Lindeberg d° d° af den 29 Julil 1820. 2358 RD 30 s 4 rst RGs: à 36 s: sagde mynt per Rub _____	3144,85
Herr Fält Kamereraren Joh. Agriçola d° d° _____	745,50
Dito d° enligt Revers af den 1. Octob. 1818, 2100 RD Banço med obetald ränta från förskrifnings dagen, gör à 24 s: sagde mynt per Rubel _____	4672,
Herr Öfverste Lieutenanten C: W: Reutersköld d° d° af den 11 Septemb 1817 _____	3500, _
Gårds Inspectoren Sahlgrund efter Räkning _____	127,25,
Trädgårdsmastaren Mårten d° _ d° _____	1015,85,
Fogden Lönnblad_, d° _, d° _____	777,54,
Fahnjunkaren Gustafson d° d° som bestrides _____	841,94,
Sågskrifvaren Falck efter Räkning _____	84, 2,
Gårds Fogden Taxell efter Räkning _____	244, _
Begravnings kostnader _____	1800, _
	140, 600,91,
Dessutom fordrar Directeuren C. E: Haellsten i grund af köpslutet om Hanaböle 739. Rubel 38 kopek, men hvilken pretention dessmer bestrides som Sterbhuset, enligt härom uppgjord Räkning och Liquid, anser sig äga att fordra af Haellsten 103 Rubel 45 kopek Banco Assignationer, hvarföre sådant endast på detta sätt här antecknas. _	
Boupteknings arfvode 1. procent af Summa Inventarii _____	1637,79,
Lösen och Charta Sigillata för 3ne Exemplar af detta Instrument _____	41,20,

De fattigas 1/8 dels procent af Summa Inventarii _____	204,72,
Justitiae Statens 1/4 dels procent af Summa Behållning _____	53,24,
Summa Afkortning _____	142,540,86,

Härefter anmäles att Enke Fru Grefvinnan Cronstedt, till följe af dess framlidne mans, vice Amiralen Riddaren och Commendeuren Cronstedts kort före sin död i vittens närvaro vidtagne författning, kommer att så länge hon lefver förblifva i orubbad disposition aff all i Boet befintelig så lös som fast Egendom, hvilket samt att något skifte deraf således nu icke äger rum, på begäran här anteknades.

Att all i Boet befintelig Egendom jemte tillgångar och gäld blifvit så noga upgifne att riktigheten deraf kan af mig med ed fästas, betygar Hertonas den 21sta Augusti 1820.

Beate Sophie Cronstedt
född Wrangel

Med föregåend förrättning förklara vi oss nöjde. Hertonas, som ofvan.

G.Hjärne	Ant. Cronstedt	Ab. Stjernschantz
Förmyndare för	genom Ab. Stjernschantz.	
Fändricken	enligt fullmagt.	
C.O. Cronstedt.		

Att uptekningen sålunda aflupit samt att densamma i anseende till Egendomarnes åtsklljda läge och Sterbhusets vidlyftiga beskaffenhet icke förr än under denne dag kunnat afslutas bestyrka Hertonas Gård den Tjugunde första Augusti 1820. Saurèn
Sjöman Joh: Lampa

BILAGA 2

F. Palmæus räkning 29 oktober 1814 till Carl Olof Cronstedt

Herr Amiralen O: Cronstedt a Hertonääs Debet.
1814

	Rd. s. r.
Septemb. 4.	
Ett Järenplat-Tak 2n gongor Svart strukitt med Btyartz och Fergnissa.är 38 1/2 al långt 21 alen bredt utgjör 808 qvad:alnar.à 5 s.al. _____	84,8 –
October. 15.	
12 Rumm. Större med mindre Uppklistradt Tapeter samt understrukitt med Salt och Syra även tilllagt Lim a 2 1/2 Rdr styc (et) _____	30,–
5 Dito störret med mindre, Strukne med Limfärg i olika Coleurer Varje à 7 Rdr. styc(et) _____	35,–
14 Tak större med mindre 2n gongor Vit strukne med Limfärg å Jepsade tak à 3 Rdr.st. _____	42,–
1 Rumm Strukit Grönt med Oljefärg 3 strykning _____	25,–
12 Rums Bröst Panéeler 3 gongor Strukne Perlfärga. i oljofärg, hög 1 1/4 alen 30 al: ikring utgjör 450 qvadrat Alnar à 9 s. alen _____	84,18_
7 Styc Höga Par Dörrar 3 gongor strukne i oljofärg i Mahogene Coleur Carmarne Perlfärgad 6:_. _____	42,–
9 styc Änkla Dito det d° à 4 Rd.styc. _____	36,–
23 styc Fönsterlufte med sine Mursmygler Perfärgad och i Mahogene Coleur dubbla bågor à 3 Rd. _____	69,–
1 Cackellugn med Limfärg i FrämandCamarn _____	2,–
2:Dito en i stora farstugan och i NeriRumet _____	2,–
1 Dito helt och hollit med Oljofärg i Sallon _____	424,–
4 Dito nedra delen med Oljofärg Övra med Lim _____	10
4 Fönster karmar 3 Dörr dito grå grundat. bågorne 2° gongor Rödstrukne till Winnden _____	6,–
Transport Suman. _____	470,2
Transport Suman Rr. 470. 2 s.	

October 15

Köks Spis kapan Svart strukitt med Blyartz Oljo färg i 2n strykingar över och under _____	1,16 –
10 Rum i kring kistrade pärellister olika stora 300 alnar à 1 1/2 s alen _____	918,–
1 Rum eller Främand kamarn med över 32 al à 2 s. _____	116,–
3 Dito med Bredare Bårder uppsat 84 alnar à 3 s.al _____	512,–
2 styc Consoller lemnade till Salen à 3 s st: _____	116,–
Stukkatur arbet över 4 dörrar i Salen och sallonen varje af 1 Rd s _____	4,–
Dito över 7 kammar Dörrsidor jemte Spegeln _____	12,–
Lemnadt Ett Spegelglas à 16 x 10 versiocks storlek kostar i Ryskt mynt 38 Rubbel eller svenst. _____	25,16,
Dito en liten ett 1/4 glas insatt i Frökens Comod _____	2,–
9 par Fönsterbågor Rödgrundade à 12 s paret _____	212
1 Upplags Säng 1 gong strukit Perlfärgad _____	1,16,
Summa Rd: 535 28	

Helsingfors d: 29 October

1814 F. Palmaeus

till d.27. Januarij 1815. Contant i flere poster _____	509,32,
rester _____	25,44
Spegel _____	2,24,
Slida _____	2,24,